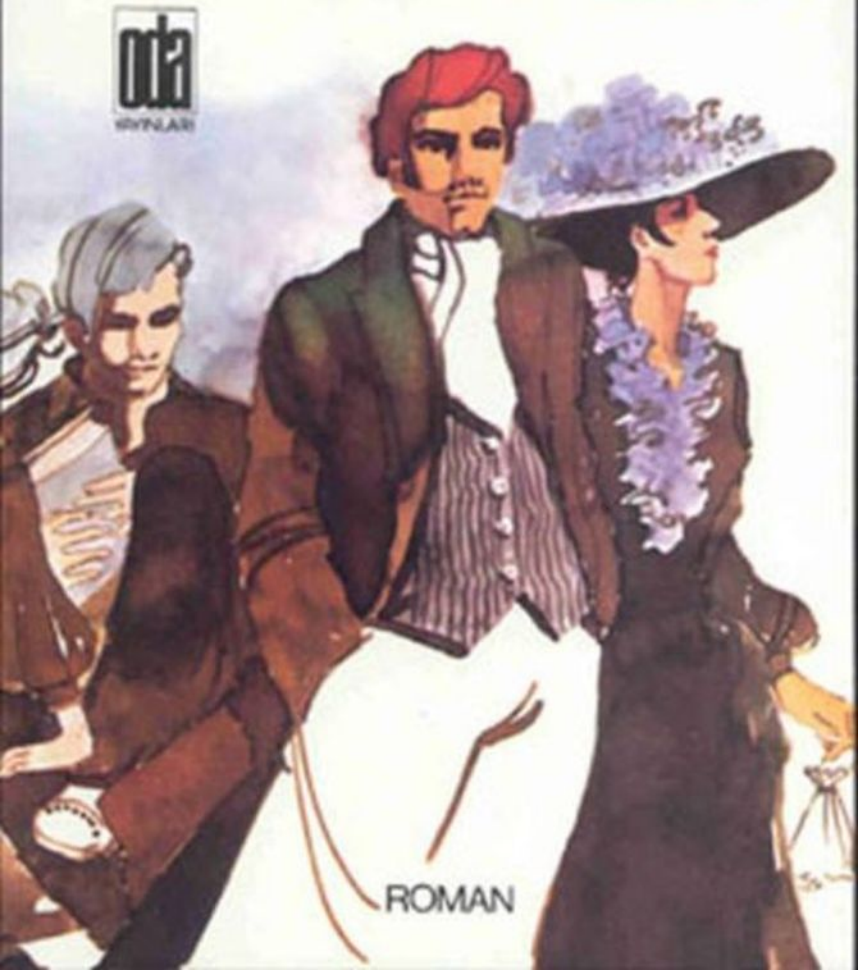
Jack London

Martin Eden

JACK
LONDON

Türkçesi
GÜLEN AKTAŞ

MARTİN EDEN

Biri kapıyı anahtarla açarak içeri girdi. Onu, beceriksiz bir tavırla başındaki şapkasını çıkartan genç izledi. Deniz kokan kaba giysiler vardı üstünde. Kendini, içinde bulduğu bu kocaman salona hiç yakıştırmıyordu. Şapkasını ne yapacağını şaşırmıştı. Yanındaki onu götürürken paltosunun cebine tıkıştırıverdi. Berikinin hareketleri öylesine sessiz ve doğaldı ki, beceriksiz genç onu takdir etti. 'Anlıyor,' diye düşündü. 'Bana yardım edecek.'

Omuzlarını sallayarak berikinin ardından gitti. Adımlarını isteksizce atıyordu. Sanki döşeme, denizin dalgalarıyla birlikte yükselip alçalıyordu. Geniş odalar böylesine sallanarak yürümek için çok dar gibiydi. Kapılara çarpacak ya da alçakta duran antika bibloları devirecek diye ödü patlıyordu. Çeşitli eşyalar arasında bir yandan öbür yana gidiyor ve gerçekte yalnızca kafasının içinde var olan tehlikeleri artırıyordu. Büyük bir piyano ile üstüne kitapların yığıldığı bir orta masasının arasında en azından yarım düzine insanın yürüyeceği kadar yer vardı ama o yine de bunların arasından geçerken dehşete kapıldı. Kalın kolları iki yanında sallanıyordu. Bu kollarla ve ellerle ne yapacağını bilemiyordu. Heyecan içinde kollarından birinin masanın üstündeki kitaplara çarpacağını sanıp ürkmüş bir at gibi kıyıya çekilirken nerdeyse piyanonun taburesini deviriyordu. Önündekinin rahat yürüyüşünü izledi ve kendi yürüyüşünün onunkinden farklı olduğunu ilk kez fark etti. Böylesine kaba yürüdüğünden dolayı bir an utandı. Alnında boncuk boncuk terler belirdi. Durdu ve güneş yanığı yüzünü mendili ile sildi.

«Dur bakalım oğlum Arthur,» dedi, telaşını alaylı bir mırıltıyla gizlemeye çalışarak. «Gerçekten de senin bu yaptığın çok tazla. Kendime gelebilmem için bana bir fırsat ver. Gelmek istemediğimi biliyorsun. Sanırım ailen de beni görmeye pek hevesli değil.»

«Aldırma,» dedi beriki. «Bizden çekinmemelisin. Sade insanlarız biz. Hey, bana bir mektup var!»

Masaya gidip zarfı yırttı ve okumaya başladı. Böylece yabancıya kendine gelebilmesi için bir fırsat vermişti. Yabancı da bunu anlayıp sevindi. Cana yakınlık ve anlayış onun erdemlerindendi. Telaşlı dış görünüşünün altında cana yakın bir ruh vardı. Alnını kuruladı ve çevresine baktı. Yüzü sakindi ama gözlerinde, tuzağa düşmekten korkan yırtıcı hayvanlarınkine benzer bir hava vardı. Bilinmeyenin içindeydi, olabilecek şeyleri seziyor, ne yapacağını bilmiyordu. Beceriksizce yürüdüğünün farkındaydı ve bütün davranışlarının bu duruma gelmiş olmasından korkuyordu. Oldukça duygulu bir insandı ve aşırı derecede kendiyle uğraşmaktaydı. Berikinin, mektubun üstünden gizli gizli kendisine bakması bir hançer gibi yüreğini dağlıyordu. Onun baktığını görmüştü ama hiçbir tepki göstermedi. Çünkü öğrendiği şeylerin başında disiplin gelmekteydi. Aynı zamanda bu alınganlığı gururuna dokunmuştu. Geldiği için kendine sövüp saydı, bir yandan da artık geldiğine göre, ne olursa olsun işi sonuna dek sürdürmeye karar verdi. Yüz çizgileri sertleşti ve gözlerinde kavgacı bir ışık belirdi. Çevresine daha dikkatle, ve umursamaz bir havayla bakmaya başladı. Her ayrıntı beynine kazınıyordu sanki. Gözleri apaçıktı. Görüş açısı içindeki hiçbir şey kaçmıyordu gözlerinden. Önündeki güzelliğe bakarken gözlerindeki o kavgacı bakış söndü ve yerini ılık bir ifade aldı. Güzelliğe karşı duyarlıydı. Burada da onun duyarlılığını harekete geçirecek nedenler vardı.

Bir yağlıboya tablo çarptı gözüne. İri bir dalga yükseliyor ve sivri bir kayanın üstünde kırılıyordu. Alçak fırtına bulutları, göğü kaplamıştı. Dalganın gerisinde, fırtınalı bir akşam göğünün önünde, güvertesindeki her ayrıntı açıkça görülebilen bir kılavuz yelkenli vardı. Resim güzeldi ve karşı koyulmaz bir çekiciliği vardı. Beceriksiz yürüyüşünü unutup tabloya yaklaştı. Tablodaki güzellik bir anda sönmüştü. Şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Kendisine acemice yapılmış bir resim gibi görünen tabloya biraz daha baktıktan sonra geriye çekildi. Resim birdenbire güzelleşti yeniden. 'Aldatmacalı bir resim' diye dü-

şündü. Edindiği bir sürü izlenimin arasında bunca güzelliğin böylesine bir aldatmaca için harcanmasına öfkelenecek zaman buldu. Resimden anlamazdı. Uzaktan ve de yakından, her zaman kesin ve belirli olan, renkli, taşbaskısı resimlerle büyümüştü. Gerçi dükkânların vitrinlerinde yağlıboya tablolar görmüştü ama vitrin camları meraklı gözlerini daha yakınlaştırmasını engellemişti.

Mektubunu okuyan arkadaşına baktı ve masanın üstündeki kitapları gördü. Yiyecek görmüş aç bir adam gibi gözleri bir anda özlem ve istekle doldu. Omuzlarını bir sağa bir sola atıp iri bir adımla masanın yanına vardı. Sevgiyle kitaplara dokundu. Adlarına ve yazarların adlarına baktı, içlerinden birkaç parça okudu, ciltleri gözleri ve elleriyle okşadı, okumuş olduğu bir kitabı tanıdı. Ötekiler yabancı kitaplar ve yabancı yazarlardı. Swinburne'un bir kitabına rastladı ve nerede olduğunu unutarak ateş gibi bir yüzle okumaya başladı. İki kez parmağını okuduğu yere koyarak yazarın adına baktı. Swinburne! Bu adı unutmayacaktı. Arkadaşının da gözleri vardı ve kuşkusuz ki kızardığını ve gözlerinin parladığını görmüştü. Ama kimdi bu Swinburne? Şairlerin çoğu gibi yüz yıl kadar önce ölmüş müydü? Yoksa hâlâ yaşıyor ve yazıyor muydu? Kitabın ilk sayfasını açtı. Evet, başka kitaplar da yazmıştı. Sabahleyin ilk iş olarak kütüphaneye gidecek ve Swinburne'un yapıtlarından birini bulmaya çalışacaktı. Yeniden okumaya başlayıp kendinden geçti. Genç bir kadının odaya girdiğini fark etmemişti. Birden Arthur'un sesini işitti:

«Ruth, bu Bay Eden.»

Arasına parmağını koyup kitabı kapadı ve arkasını dönmeden yeni bir izlenimin coşkusuyla titredi. Onu heyecanlandıran kız değil, kardeşinin sözleriydi. Adaleli görünüşünün altında bir duygu yığınıydı sanki. Dış dünyadan bilincine yapılan en küçük bir etki karşısında düşünceleri ve duyguları yerlerinden sıçrıyor ve bir alev gibi oynuyorlardı. Algılara karşılık verme yeteneği sonsuzdu. İmgelemi ise hiç durmadan benzerlik ve farklılık ilişkileri kurmaktaydı. Onu duygulandıran 'Bay Eden'di. Şimdiye dek hep 'Eden', ya da 'Martin Eden', ya da yalnızca

'Martin' diye çağrılmıştı. Üstelik 'Bay!' Başka birinden söz ediyorlar herhalde diye düşündü. Kafası bir anda kocaman bir totoğraf makinesine dönüştü ve yaşantısından; ocak ağızlarından ve baş kasaralardan, kamplardan ve kumsallardan, hapishanelerden ve içki âlemlerinden, ateşli hastalıklara bakılan hastanelerden ve arka sokaklardan birçok resmin, bilincini çevrelediğini gördü. Bunların arasındaki bağ, böyle durumlarda kendisinin çağrılış biçimiydi.

Sonra döndü ve kızı gördü. Bir anda kafasındaki hayaller silinip gitti. İri, cansız, mavi gözlü, gür, sarı saçlı, soluk bir yaratıktı. Elbisesinin de kendisi kadar harika olmasının dışında kızın giysilerinin farkına varmamıştı. Onu, incecik bir dalın üstündeki soluk altın renkli bir çiçeğe benzetti. Hayır, o bir ruh, kutsal bir yaratık, bir tanrıçaydı. Böylesine bir güzellik dünyasal olamazdı. Ya da kitaplar haklıydı ve yaşamın yüksek katlarında onun gibi birçokları vardı. Bu kız bal gibi de o Swinburne denen adamın yazdıklarından biri olabilirdi. Belki de masanın üstündeki kitapta adı geçen Iseult adlı kızı çizerken kafasında onun gibi biri vardı. Bütün bu görüş, duygu ve düşünce bir anda olmuştu. İçinde bulunduğu gerçeklerde hiçbir duralama yoktu. Kızın elinin kendi eline doğru uzandığını gördü. Bir erkek gibi içtenlikle el sıkışırken kız gözlerinin içine bakıyordu. Tanıdığı kadınlar böyle el sıkmazlardı. Aslında çoğu hiç el sıkmazdı zaten. Kadınlarla türlü biçimlerde tanışmasının çağrışımları ve imgeleri aklına geldi. Ama hemen bunları kafasından atıp kıza baktı. Böylesine bir kadını daha önce hiç görmemişti. Tanıdığı kadınlar! Karşısındaki kızın yanında, bir anda, tanıdığı kadınlar sıralanıverdi. Bitmez tükenmez bir saniye boyunca, bir portre galerisinin içinde buldu kendini. O bunların tam ortasındaydı ve öbür bütün kadınlar bir bakışta tartılacak ve değerlendirilecekti. Bu değerlendirmenin birimi ise oydu. Market'in güneyindeki aptal aptal gülümseyen, şamatacı kızları; fabrikalardakilerin hasta ve süzgün yüzlerini gördü. Hayvancılıkla uğraşanların kamplarındaki kadınlar, Old Mexico'nun şişman, tütün kokan kadınları vardı bunların arasında. Taş bebeğe benzeyen, tahta ayakkabıların içinde Japon kadınları,

yozlukla damgalanmış ince hatlı Avrasyalı'lar, ve başlarında çiçekten taçları, kahverengi derili, iri gövdeli, Güney Denizi adalarının kadınları, kalabalığı artırıyordu. Bir karabasanın içinden çıkıp geliveren, grotesk yaratıklar bütün bunları sildi: Whitechapel'in kaldırımlarındaki çirkin, üstleri başları karmakarışık insanlar, kerhanelerin sarhoş kocakarıları, dişi rolünde denizcileri yiyerek beslenen, iğrenç ağızlı, pis cehennem zebanileri, liman artıkları, insanlık çukurunun yapışkan çamurları ve çöpleri...

«Oturmaz mısınız, Bay Eden?» diyordu kız. «Arthur sizden söz ettiğinden beri sizinle tanışmayı bekliyordum. Oldukça kahramanca bir işmiş...»

Karşı çıkarmışcasına elini salladı ve yaptıklarının önemsiz olduğunu, yerinde başka biri olsaydı da aynı şeyi yapacağını mırıldandı. Kız, sallamakta olduğu elinin derilerinin kopmuş olduğunu ve yaraların henüz iyileşmeye başladıklarını gördü. Yanında sarkmakta olan öbür eli de aynı durumdaydı. Yanağında, alnına düşen saçlarının altında ve kolalı yakasının kenarında yara izleri olduğunu alelacele bir bakışla gördü. Güneş yanığı boynunda, sert yakasının yaptığı kırmızı çizgiyi tark edince gülümsedi. Sert yakalara alışık olmadığı açıkça belli oluyordu. Aynı şekilde kadınsı gözleri sırtındaki giysilere, ucuz ve çirkin dikişe, paltosunun omuzlarında pot yapmasına ve kollarının üstünde, pazularını ortaya çıkaran kırışıklıklara dikkat etti.

Bir yandan elini sallayıp, bir yandan yaptığının önemsiz olduğunu mırıldanırken kızın kendisini bir sandalyeye oturtma isteğine boyun eğdi. Görünüşündeki beceriksizliğin bilincinde, onun karşısındaki sandalyeye kendini atarken, kızın rahatça oturuşunu beğendi. Bu onun için yeni bir deneydi. O zamana dek, tüm yaşamı boyunca ince ya da kaba olmanın farkına bile varmamıştı. Kendisi hakkında böylesine düşünceler aklına bile gelmemişti. Ellerinden fazlasıyla rahatsız olarak hatifçe sandalyenin kıyısına ilişti. Ellerini bir türlü yönetemiyordu. Arthur odadan çıkarken Martin Eden özlemle arkasından bakakaldı. Odanın içinde, tek başına, bir kadının soluk ruhuyla yapayalnız kaldığı duygusuna kapıldı. Ortada ne içki isteyecek

bir barmen, ne de köşeden bir şişe bira aldıracak bir çocuk vardı. Bu toplumsal sınının yardımıyla aralarında bir dostluğun başlamasına da olanak yokfu.

«Boynunuzda bir yara izi var, Bay Eden,» diyordu kız. «Nasıl oldu? Bunun bir serüven olduğundan eminim.»

«Bıçaklı bir Meksikalı, bayan,» diye karşılık verdi, dudaklarını ıslatıp boğazını temizleyerek. «Yalnızca bir kavgaydı. Bıçağı elinden aldıktan sonra burnumu ısırmaya kalktı.»

Her şeyi açık açık anlatırken, gözlerinde Salina Cruz'un sıcak, yıldızlı gecesi, beyaz kumsal şeridi, limandaki şeker yüklü vapurların ışıkları, uzakta sarhoş denizcilerin sesleri, hamalların itişip kakışmaları, Meksikalı'nın yüzündeki ateşli anlam, yıldızların ışığında o hayvanımsı gözlerdeki parıltı, boynundaki çeliğin acısı, kanın fışkırışı, kalabalık ve bağrışlar, kendisinin ve Meksikalı'nın birbirlerine sarılmış vücutlarının kumsalın üstünde yuvarlanışı ve uzaklardan bir yerden gelen gitarın sesi vardı. Gözlerinin önündeki görüntüsünün anısıyla titreyerek, duvardaki kılavuz yelkenliyi yapan ressamın bu resmi yapıp yapamayacağını merak etti. Beyaz kumsal, yıldızlar, şeker yüklü vapurların ışıkları ve kumların ortasında dövüşenlerin çevresini saran kalabalık ne güzel de görünür, diye düşündü. Ama bütün bunların sözlerinde en küçük bir belirtisi bile yoktu. «Burnumu ısırmaya kalktı,» diye bitirdi sözlerini.

«Ya!» dedi kız, hafif, uzaktan gelen bir sesle. Duygulu yüzünde belirgin bir şaşkınlık okunuyordu.

Kendisi de şaşırmıştı ve yanık tenli yanakları utancından hafifçe kızardı. Oysa, ateş odasında, ağzı açık ocağın karşısında durduğu zamanki kadar yüzünün yandığını duyuyordu. Böylesine kavgalı, bıçaklı şeyler bir hanımefendi ile yapılan konuşmalar için uygun olmayan konulardı herhalde. Yaşayış biçimleri kızınki gibi olan kitaplardaki insanlar bu tür şeylerden söz etmezlerdi. Belki de bunları bilmezlerdi bile.

Başlatmaya çalıştıkları konuşmada kısa bir duraklama olmuştu. Sonra kız, bir kez daha denemek için boynundaki yara izini sordu. Daha sorarken bile kızın kendisini konuşfurmaya çalıştığını fark etti ve bundan kurtulup kızı konuşturmaya karar verdi.

«Yalnızca bir kaza,» dedi elini çenesine koyarak. «Bir gece, bir limanlıkta birden fırtına çıktı ve önce seren halatı, sonra da palanga koptu. Halat teldendi ve bir yılan gibi ortalıkta sürünüyordu. Nöbetçilerin hepsi onu yakalamaya çalışıyordu. Ben de atıldım ve çakılıp kaldım.»

«Ya!» dedi kız, bu kez anlamış gibi bir tonla. Oysaki adamın konuşması ona Yunanca gibi gelmişti halat ve çakılmanın ne demek olduğunu düşünüyordu.

Planını uygulamaya koyup, «Şu Swineburne denen adam,» dedi i'yi uzatarak.

«Kim?»

«Swinburne,» diye yineledi aynı yanlış söyleyişle. «Şair.»

«Swinburne,» diye düzeltti kız.

«Evet, o herif,» diye mırıldandı yanakları yeniden kızararak. «Öleli ne kadar oldu?»

«Öldüğünü işitmemiştim!» Kız merakla ona baktı. «Nerede tanıştınız?»

«Onu bir kez bile görmedim,» karşılığını verdi. «Ama siz gelmeden önce masanın üstünde duran kitaplardan birinde bazı şiirlerini okudum. Şiirlerini beğeniyor musunuz?»

Bunun üstüne kız konu üstünde hızla ve rahatça konuşmaya başladı. Biraz rahatlayan delikanlı sandalyenin arkasına doğru kaydı. Bir yandan da, sanki altından kayıp kendisini yere düşürecekmişcesine, sıkı sıkı sandalyenin kollarına yapışmıştı. Kızı konuşturmayı başarmıştı. O konuşurken söylediklerini izlemeye çalışıyor, şirin kafasına tıkıştırdığı bilgiye hayran kalıyor ve yüzünün soluk güzelliğini doya doya izliyordu. Dudaklarından dökülen yabancı sözcükler, eleştirisel tümcecikler ve kafasına yabancı olan fikirler onu rahatsız etmekle birlikte düşüncelerini uyarıyor, onu içinde bulunduğu uyuşuklukfan kurtarıyordu. Entelektüel yaşantı burada, diye düşündü, güzellik burada; tahmin edemeyeceği ölçüde ılık ve olağanüstü bir şeydi bu. Kendini unutup aç gözlerle ona bakmaya koyuldu. Uğrunda yaşanılacak, savaşılacak, kazanılacak ve, evet, ölünecek bir şey vardı onda. Kitaplar doğruydu. Yeryüzünde böylesine kadınlar vardı. Bu da onlardan biriydi. Düşlerini kanat-

landırmıştı onun. Gözünün önünde büyük, parlak tablolar belirdi. Belli belirsiz, dev gibi aşk ve sevgi gölgeleri; kadınların, bu soluk, altın renkli çiçeklerin uğrunda yapılan kahramanca hareketler vardı bunların üstünde. Bir masal serabı gibi, titreyen, sallanan hayallerin içinde karşısında oturmuş edebiyat ve sanattan söz eden gerçek kadına baktı. Onu hem dinliyor hem de bakışının durağanlığının, ya da yaradılışında erkekçe olan her şeyin gözlerinde parladığının farkında olmadan seyrediyordu. Erkekler dünyası üstüne pek az şey bilmesine karşın, o bir kadın olduğundan, karşısındakinin alev alev bakan gözlerinin farkındaydı. Daha önce hiçbir erkek kıza böyle bakmamıştı. Bu onu utandırıyordu. Konuşurken kekeleyip duraklamaya başladı. Anlattıklarının farkında değildi. Delikanlı onu korkutuyordu, ama aynı zamanda birinin kendisine böyle bakması garip bir biçimde hoşuna gidiyordu. Yetiştirilişi onu tehlikeye, kötü, kurnaz ve gizli tuzaklara karşı uyardı. Öte yandan içinde bir şey onu, bulunduğu sınırı atlamaya ve başka bir dünyadan gelen elleri parçalanmış, boynu alışık olmadığı ketenden kızarmış, kaba bir yaşantı içinde yoğrulmuş bu gence yaklaşmaya itiyordu. O temizdi ve temizliği ayaklanıyordu. Ama bir kadındı ve kadının paradoksunu daha yeni öğrenmeye başlamıştı.

«Dediğim gibi... Ne diyordum?» Birden susup haline kahkahayla güldü.

«Bu Swinburne denilen adamın iyi bir şair olamamasının nedenini anlatıyordunuz... bu noktaya gelmiştiniz bayan,» dedi. Birdenbire acıkmış gibi hissetti kendini. Sanki kızın kahkahasıyla omurgasında küçük, tatlı titreşimler inip çıkıyordu. Gümüş gibi diye düşündü, çınlayan gümüş çanlar gibi... Bir an için pembe kiraz çiçeklerinin altında sigara içerken, sandal giyen insanları duaya çağıran çanların sesini dinlediği uzak bir adada olduğunu düşündü.

«Evet... Teşekkür ederim,» dedi kız. «Sonuç olarak Swinburne başarısız, çünkü o... İncelikten uzak. Hiç okumaya değmeyecek bir sürü şiiri var. Gerçekten büyük olan şairlerin her dizesi güzel hakikatlerle doludur, insanın yüce ve soylu duygularına seslenir. Onların bir dizesini bile atmak, dünyayı aynı ölçüde yoksullaştırmak olur.»

«Ben onun büyük bir şair olduğunu sanmıştım.» dedi delikanlı ikircikli bir sesle. «Okuduğum kadarıyla tabii... Böyle bir düzenbaz olduğunu bilmiyordum... Sanırım bu öbür yapıtlarında ortaya çıkıyor.»

«Okuduğunuz kitapta da atılacak birçok dize var,» dedi kız. Sesi sert ve dogmatikti.

«Onları kaçırmış olmalıyım,» diye belirtti delikanlı. «Benim okuduklarım gerçekten güzel olan satırlardı. Hepsi pırıl pırıldı ve benim içimi aydınlattılar. Bana öyle geldi. Ama sanırım ben şiirden pek anlamıyorum.»

Bir yanlış yapmışcasına sustu. Kafası karışmıştı. Sözlerinin anlaşılmazlığının bilinceydi. Okuduklarındaki büyüklüğü ve yaşam parıltısını seziyordu ama sözcükleri yetersizdi. Duygularını anlatamıyordu. Kendisini karanlık bir gecede, yabancı bir gemide, tanımadığı bir donanım arasında el yordamıyla dolaşan bir gemiciye benzetti. Bu yeni dünyayla tanışmak bana kalmış bir şey diye düşündü. İstediği zaman başaramadığı hiçbir şeyle karşılaşmamıştı. Şimdi de, kızın anlayabilmesi için, içindekileri anlatmayı öğrenmenin zamanı gelmişti. Kız, onun ufku üstünde gittikçe büyümeye başlamıştı.

«Longfellow ise...» diyordu kız.

«Evet, onun kitaplarını okudum,» diye kızın sözünü kesti. Kitaplara ilişkin küçük bilgi hazinesini elinden geldiğince ortaya koymak ve ona, kendisinin büsbütün bilgisiz olmadığını kanıtlamak istiyordu. «*The Psalm of Life*, *Excelsior*, ve... sanırım hepsi bu kadar.»

Kız başını sallayıp gülümsedi. Delikanlı bu gülümseyişin hoşgörülü, acırcasına hoşgörülü olduğu duygusuna kapıldı. Böylesine bir gösterişte bulunmak budalalıktı. Herhalde şu Longfellow denilen herif sayısız şiir kitabı yazmıştı.

«Bu şekilde sözünüzü kestiğim için özür dilerim. Sanırım gerçek şu ki ben bu tür konularda bilgisizim. Bunlar benim sınıfımda yoktur. Ama ben bunları benim sınıfıma da sokacağım.»

Sözleri sanki bir tehdit gibiydi. Sesi kararlı, gözleri parlak, yüz çizgileri ise sertti. Kıza delikanlının çenesi değişmiş gibi geldi. Hoşa gitmeyecek ölçüde saldırgan olmuştu. Aynı za-

manda yoğun bir erkeklik dalgası delikanlıdan yükselip ona çarpmış gibiydi.

«Sanırım bunları... kendi sınıfınıza sokabilirsiniz,» diye sözlerini bitirdi gülerek. «Çok güçlüsünüz.»

Bakışları bir an kaslı, bir boğanınki kadar kalın güneşte bronzlaşmış, üzerinden sağlık ve güç fışkıran boyna takıldı. Karşısında kızarıp kekelediği halde kendisini cezbettiğini duydu. Aklından geçen bu uygunsuz düşünce onu şaşırttı. İki elini bu boynun üstüne koyabilse, bütün güç ve canlılık ona geçecekmiş gibi geldi. Bu düşünce onu dehşete düşürdü. Sanki yaradılışında var olan ama daha önceden sezmediği bir ahlaksızlık ortaya çıkıyordu. Üstelik ona göre güç, kaba ve hayvansal bir şeydi. İdealindeki erkek güzelliği her zaman incelik ve zarafetten oluşmuştu. Ama içindeki duygular bir türlü değişmiyordu. Bu güneşten yanmış boyna dokunmak istemesi onu şaşırttı. Aslında kendisi sağlıklı olmaktan çok uzaktı ve bedeni de katası da kuvvete gerek duyuyordu. Ama o bunun farkında değildi. Bildiği tek şey daha önce hiçbir erkeğin, her an berbat grameriyle kendini şaşırtan bu delikanlı kadar cezbetmediğiydi.

«Evet, sakat değilim,» dedi delikanlı. «Zorda kaldım mı, hurda demiri bile sindirebilirim. Ama şimdilik hazımsızlığım var. Anlattıklarınızın çoğunu özümleyemiyorum. Ben bu şekilde yetiştirilmedim, anlıyor musunuz? Kitaplardan ve şiirlerden hoşlanırım. Zaman buldukça da okumaya çalıştımdı. Ama okuduklarım üstüne hiç düşünmemiştim. Bu yüzden onlar üzerinde konuşamıyorum. Haritasız ve pusulasız, tanımadığı bir denizin ortasında kalan bir gemici gibiyim. Şimdi bu eksikliklerimi gidermek istiyorum. Belki beni siz düzeltebilirsiniz. Bütün bu anlattıklarınızı nasıl öğrendiniz?»

«Okula giderek sanırım, ve çalışarak,» diye yanıtladı kız.

«Ben de çocukken okula gitmişim,» diye karşı çıkmaya başladı delikanlı.

«Evet; ama ben liseden, konferanslardan ve üniversiteden söz ediyorum.»

«Üniversiteye mi gittiniz?» diye sordu içten bir şaşkınlıkla. Kızın kendisinden en azından bir milyon mil uzaklaştığı duygusuna kapıldı.

«Halen gidiyorum. Bazı özel İngilizce dersleri alıyorum.»

Delikanlı 'İngilizce'nin ne demek olduğunu bilmiyordu, hafifçe mırıldanarak sürdürdü:

«Üniversiteye gitmeden önce kaç yıl okumam gerek?»

Delikanlının öğrenme isteğini destekleyerek, «Bu şimdiye dek kaç yıl okula gittiğinize bağlı,» karşılığını verdi kız. «Liseye başlamadınız değil mi? Elbette, başlamamışsınızdır. Peki ortaokulu bitirdiniz mi?»

«Bıraktığımda daha iki yılım vardı,» dedi. «Ama okuldayken hep iftihara geçerdim.»

Böyle övündüğü için kendisine sinirlenerek sandalyenin kolunu öylesine sıktı ki bütün parmaklarının uçları sızladı. Aynı anda bir kadının odaya girdiğini fark etti. Kızın sandalyeden kalktığını ve yavaşça yeni gelene yaklaştığını gördü. Birbirlerini öptüler ve kollarını birbirlerinin beline dolayarak delikanlıya doğru ilerlediler. Kızın annesi olmalı, bu diye düşündü delikanlı. Uzun boylu, sarışın, ince ve çok güzel bir kadındı. Sırtında böylesine bir eve yakışır bir giysi vardı. Zarif kıvrımlarını zevkle izledi. Kadın ve giysisi ona sahnedeki kadınları anımsatıyordu. Sonra bir köşede durup, Londra tiyatrolarına böyle kadınların ve giysilerin girmesini seyrettiğini, sonra da polisin kendisini kovaladığını anımsadı. Bundan sonra aklına, Yokohoma'daki Büyük Otel geldi. Burada da sokaklarda böyle kadınlar görmüştü. Birden Yokohoma kenti ve limanı binlerce resim halinde gözünün önünden geçmeye başladı. Ama o anın zorunluluğundan dolayı kafasındaki bu anıları hemen kovdu. Tanıştırılmak için ayağa kalkması gerektiğini biliyordu. Acıyla ayağa kalktı ve pantolonu bir çuval gibi sarkık, kolları yanda, kendisini bekleyen büyük sıkıntıdan gerginleşen yüz çizgileriyle ayakta durdu.

Yemek odasına geçme işlemi onun için tam bir karabasan oldu. Duraklamalar, tökezlemeler, sallanmalar ve ileri atılışlar arasında kimi zaman yürümek olanaksızlaşıyordu. Ama en sonunda bu işi başardı ve O'nun yanına oturdu. Bıçak ve çatalların çokluğu onu korkutuyordu. Bilinmeyen tehlikelerle parıldıyorlardı bunlar. Hayranlıkla onlara bakarken parıltıları birbirine karıştı ve gözünün önünden birbiri ardından bir resim dizisi geçmeye başladı. Arkadaşlarıyla birlikte kasarada oturmuş çakıları ve parmaklarıyla, tuzlanmış sığır eti yiyorlar ya da dövme demirden yapılmış kaşıklarıyla sahanların içinden bezelye çorbası içiyorlardı. Kokmuş etin kokusu hâlâ burnunda, tahtaların gıcırtıları ve bölmelerin iniltileri arasında yemek yiyenlerin ağız şıpırtıları hâlâ kulaklarındaydı. Onların yemek yiyişlerini izledi ve domuzlar gibi yediklerine karar verdi. Neyse, burada daha dikkatli olurdu. Bunu aklından asla çıkarmamalıydı.

Masanın çevresine bakındı. Karşısında Arthur ve Arthur'un kardeşi Norman oturuyordu. Onların kızın kardeşi olduğunu kendi kendine anımsattı ve içinde onlar için bir sıcaklık duydu. Ailenin üyeleri birbirlerini nasıl da seviyorlardı. Birden kafasında kızın annesinin resmi, karşılaştıklarında kızını öpmesi ve kollarını birbirlerinin beline dolayarak kendisine yaklaşmaları belirdi. Onun dünyasında anne ve babalarla çocuklar arasında böylesine duygu gösterileri olmazdı. Bunlar yukardaki bir dünyaya ulaşılabilinen yüceliklerdi. Bu dünyada edindiği kısa izlenimler içinde gördüklerinin en iyisiydi. İçi takdirle doldu. Yüreği duygudan eriyordu sanki. Ömrü boyunca sevgiye susamış, sevginin özlemini çekmişti hep. Varlığı için organik bir gereksinimdi bu. Ama hiçbir zaman sevgiye sahip olmamış ve giderek katılaşmıştı. Sevgiye gerek duyduğunu bile, bilmemişti. Şimdi de bilmiyordu. Sevgi denen şeyle gerçekte tanışmış, bu gösteri onun içini titretmiş, güzel, yüce ve eşsiz bir şey olduğunu düşünmüştü yalnız.

Bay Morse'un orada olmayışına seviniyordu. Kızla, anne-

siyle ve kardeşi Norman'la tanışmak yeterince zordu. Arthur'u daha önceden az çok tanıyordu. Babanın kendisine çok fazla geleceğinden emindi. Ömründe hiç bu denli zor bir iş yapmamış gibi geldi delikanlıya. En ağır iş bile bunun yanında çocuk oyuncağı kalırdı. Alnında küçük ter damlacıkları belirmiş, hiç alışık olmadığı bir sürü şeyi bir anda yapmanın verdiği sıkıntıyla gömleği sırılsıklam olmuştu. O zamana dek yemediği bir biçimde yemek yemek, garip aletler kullanmak, gizlice çevresine bakıp her yeni şeyi nasıl yapacağını öğrenmek, üstüne bir sel gibi akan izlenimleri algılamak, kendisini donuk, acı çektiren bir huzursuzluk biçiminde rahatsız eden kıza karşı duyduğu özlemin farkına varmak, kızın içinde bulunduğu bu dünyaya ayak uydurmak, ona nasıl ulaşacağı konusunda düşünmek ve belirsiz tasarılar yapmak zorunda kalmıştı. Hangi çatalın ya da bıçağın o durumda kullanılacağını anlamak için gizli gizli karşısındaki Norman'a ya da başka birine baktığında, o kişinin çizgileri aklına takılıyor, ve kendiliğinden bunları kızınkilerle karşılaştırarak değerlendiriyordu. Konuşmak kendisine söylenenleri, konuşulanları işitmek ve gerektiğinde, sürekli olarak düzensizliğe kaydığı için, dikkatle kullanması gereken diliyle yanıtlamak zorundaydı. Karmaşalığı daha da karıştıran bir de uşak vardı ortada. Sessizce omuz başında beliren, karşılığının hemen o an verilmesini istediği birtakım bilmeceler soran ve sözcük oyunları yapan hain bir sfenks gibiydi. Yemek boyunca el taslarının düşüncesiyle rahatsız oldu. Hiç ilgisiz anlarda, birçok kez el taslarının ne zaman geleceğini ve neye benzediklerini merak edip durdu. Onlardan söz edildiğini işitmişti; şimdi birkaç dakika içinde onların, böyle şeyleri kullananlarla birlikte oturduğu bu masaya konulduğunu görecek ve evet, bunları kendisi de kullanacaktı. Her şeyden önemlisi, düşüncelerinin ta dibinde ve her zaman en üstünde yer alan, bu insanlara karşı nasıl davranacağı sorunuydu. Tavırları nasıl olmalıydı? Durmadan ve kaygıyla bu sorunu düşünüyordu. Onları inandırmak ve rol yapmak gibi korkakça bir fikir geliyordu aklına. Sonra bunda başarılı olamayacağını, yaradılışının böyle bir role karşı çıkacağını ve kendini bir budala yerine koyacağını düşünüyordu.

Yemeğin birinci bölümünde, tavırlarının ne olacağı konusunda kendisiyle savaşıp dururken oldukça sessizdi. Ama sessizliğinin Arthur'un bir gün önceki sözlerini yalanladığını bilmiyordu. Çünkü Arthur ailesine yemeğe vahşi bir adam getireceğini, şaşırmamalarını, onu oldukça ilginç bulacaklarını söylemişti. Martin Eden bunu kendiliğinden bilemezdi. Özellikle kızın ağabeyini hiç de hoş olmayan bir kavgadan kurtardığı anda onun kendisini aldatacağını kestiremezdi. Böylece masada oturmuş, bir yandan kendisinin uygunsuzluğundan rahatsız oluyor, bir yandan da çevresinde olup bitenlere hayran oluyordu. İlk kez, yemek yemenin yararlı bir işlevin ötesinde bir şey olduğunun farkına varmıştı. Karın doyuracak bir şey olmasının dışında ne yediğinin farkında bile değildi. Yemek yemenin estetik bir işlev olduğu bu masada, kendisine bir güzellik şöleni çekiyordu. Entelektüel bir işlevdi de aynı zamanda. Katası karışmıştı. Ona anlamsız gelen sözcüklerin söylendiğini işitti. Yalnızca kitaplarda gördüğü, tanıdığı hiçbir kadın ve erkeğin kullanmadığı sözcüklerdi bunlar. Bu sözcüklerin, bu harika ailenin –onun ailesinin– üyelerince rahatlıkla kullanıldığını görünce memnunlukla titredi. Kitapların romantikliği, güzelliği ve canlılığı gerçekleşiyordu. İnsanın, düşlerinin hayal dünyasının çatlaklarından kurtulup gerçekleştiğini gördüğü o ender mutlu anlardan birini yaşamaktaydı.

Yaşantının böylesine yüksek bir düzeyini hiç görmemişti. Kendisini arka planda bırakıyor, dinliyor, gözlüyor ve tek heceli sözcüklerle karşılık veriyordu. «Evet bayan,» ve «hayır bayan» diyordu kıza; «evet hanımefendi» ya da «hayır hanımefendi» diyordu annesine. Denizciliğinden gelen bir alışkanlıkla, kardeşine «evet efendim» ya da «hayır efendim» diye karşılık vermek için kendini zor tuttu. Bunun uygunsuz kaçacağını ve kendisini küçülteceğini düşündü. Bu da kızı kazanması için hiç işine gelmezdi. Üstelik böyle bir şey gururuna da dokunurdu. 'Tanrım!' diye bağırdı içinden bir keresinde. 'Ben de onlar kadar iyiyim. Eğer benim bilmediğim bir sürü şeyi biliyorlarsa, bunları ben de öğrenebilirim!' Bir an sonra kız ya da annesi onu 'Bay Eden' diye çağırdıklarında saldırgan gururunu unutu-

yor, sevinçten uçuyordu. Uygar bir insandı o, evet uygar bir insandı ve kitaplarda okuduğu insanlarla omuz omuza, aynı yemek masasında oturmaktaydı. Şimdi o da kitaplara girmiş, ciltli kitapların sayfaları arasında dolaşıyordu.

Arthur'un anlatımını yalanlayıp, vahşi bir adamdan çok, nazik bir kuzu gibi davranırken nasıl bir tavır takınması konusunda kafa yorup duruyordu. O nazik bir kuzu değildi ve ikinci keman gibi önemsiz bir rol oynamak, yaradılışındaki üstünlük tutkusuyla bağdaşmamaktaydı. Ancak zorunlu olduğunda konuşuyor ve konuşması da masaya gelişini andırıyordu. Birçok dillerden oluşan sözcük bilgisinden gerekli sözcükleri seçerken kekeliyor, durakl'yor, uygun olduğunu sandığı sözcükler üstünde uzun uzun düşünüyor, sonra bunları doğru söyleyemeyeceğinden korkuyor, kimilerini de anlaşılmayacağı ya da çok kaba oldukları için reddediyordu. Ama bütün bu süre boyunca konuşurken gösterdiği bu dikkatin kendisini bir budala yerine koyduğunun ve kafasındakileri anlatmasını önlediğinin bilincindeydi. Tıpkı boynunun kolalı yakaya isyan edişi gibi özgürlüğe olan tutkusu bu kısıtlamalara karşı çıkıyordu. Üstelik bunu fazla sürdüremeyeceğinden emindi. Yaradılış açısından güçlü bir düşünce ve duygu yeteneğine sahipti; yaratıcı ruhu ise tezcanlı ve sabırsızdı. Biçim ve ifadeye kavuşmak için doğum sancıları çeken kafasındaki kavramlara ve duygulara çabucak yenildi ve nerede olduğunu unutarak eski sözcükler kullanmaya alışık olduğu konuşma araçları dudaklarının arasından dökülmeye başladı.

Bir ara sözünü kesip omuzunun dibinde biten uşağın sunduğu şeyi geri çevirirken sertçe, «Pau,» dedi.

Masadakiler susup beklemeye başlamışlardı. Uşak kibirli kibirli gülümsedi. Delikanlı yerin dibine geçmişti sanki. Ama hemen kendini toparladı.

«Kanaka dilinde 'tamam' demektir bu,» diye açıkladı. «Ağzımdan kaçıverdi. P-a-u diye yazılır.»

Kızın merakla ellerine bakmakta olduğunu fark edip açıklamasını sürdürdü:

«Kıyıya, Pasifik posta gemilerinden birinden çıktım. Rötar yapmıştı ve Puget Sound limanı çevresinde zenciler gibi çalışmak zorunda kaldık. Malları yükledik; çeşitli navlun. Bilmem ne anlama geldiğini bilir misiniz? Ellerimin derileri bu işlerde yüzüldü.»

«Ona bakmıyordum,» diye açıkladı kız telaşla. «Elleriniz, vücudunuza oranla çok küçük görünmüştü.»

Delikanlının yanakları yanmaya başladı. Bunu, kusurlarından birinin ortaya çıkışı olarak kabul etmişti.

«Evet,» dedi önemsemez bir tavırla. «Fazla zora gelemeyecek kadar küçükler. Ama kollarım ve omuzlarımla bir katır gibi vurabilirim. Çok güçlüdürler. Birinin çenesine bir yumruk patlattığımda ellerim de parçalanır.»

Söyledikleri onu mutlu etmemişti. Kendinden iğreniyordu. Dilini artık denetleyemiyordu ve hiç de hoş olmayan şeylerden söz ediyordu.

«Arthur'a yardım etmeniz çok kahramanca bir davranıştı... Üstelik onu tanımıyordunuz,» dedi kız. Delikanlının huzursuzluğunun farkındaydı ama nedenini bilmiyordu.

Martin Eden ise kızın niyetinin tarkına varmıştı. İçini kaplayan şükran duygusu ile dilinin düzensizliğini unuttu.

«Önemli bir şey değildi,» dedi. «Başka biri de aynı şeyi yapardı. O serseri grubu huzursuzluk çıkartmak istiyordu. Arthur'unsa kimseyi rahatsız ettiği yoktu. Onlar Arthur'un üstüne yürümeye kalkınca ben de onların üstüne yürüdüm. Ellerimin derisinin birazı da burada gitti. Birkaçının dişiyle birlikte kuşkusuz. Elimden kurtulmaları olanaksızdı. Bir kez gözüme çarptı mı...»

Tam uygunsuz bir şey söyleyeceği sırada ağzı açık sustu. Ve belki de yirminci kez Arthur aynı öyküyü anlatmaya başladı. Feribottaki sarhoş serserilerle başından geçen serüveni ve Martin Eden'in nasıl koşup onu kurtardığını anlatırken o ise kaşlarını çatmış kendisini aptal yerine koyduğunu düşünüyor ve bu insanlara karşı nasıl davranması gerektiği sorunu üstünde kafasını yormaya devam ediyordu. Onların kabilesinden değilim, konuştukları lehçeyi de bilmiyorum, diyordu kendi

kendine. Onlardanmış gibi görünemiyordu. Maskeli balo başarısızdı. Üstelik maskeli balo bile ona yabancı bir şeydi. Onun rol yapmasına, kendisini başka türlü göstermesine olanak yoktu. Ne olursa olsun, olduğu gibi kalmalıydı. Henüz konuşmasını bilmiyordu ama zamanla öğrenirdi. Bu konuda karara vardı. Ama bu arada konuşması gerekiyordu ve bu konuşma, onların anlayabilmeleri ve fazla şaşırmamaları için yumuşatılmış haliyle yine de kendi konuşması olmalıydı. Dahası, kibarlıktan da olsa alışık olmadığı bir şeye alışıkmış gibi görünmemeliydi. İki kardeş üniversiteden söz ederken birkaç kez 'trig' sözcüğünü kullanmışlardı. Az önce aldığı karardan kalkınarak sordu:

«*Trig* nedir?»

«Trigonometri,» dedi Norman. «Matematiğin gelişmiş bir biçimi.»

«Peki, matematik ne demek?» diye sordu bu kez. Bu sorusu Norman'ı güldürmüştü.

«Matematik... aritmetik,» diye karşılık verdi beriki.

Martin Eden başını salladı. Sınırsız bilgi dünyasına şöyle bir göz atabilmişti. Gördüğü şey elle tutulur bir duruma dönüşmüştü. Aşırı ölçüde gelişmiş görme gücü, soyutlamaları somut bir biçime sokabiliyordu. Trigonometri, matematik ve bunların kapladığı tüm bilgi alanları, beynindeki laboratuvarda birer görünüm haline geliverdiler. Gördükleri pırıl pırıl yeşillikler ve ağaçlıklardı. Uzakta ayrıntılar yitip gidiyor ve mor bir belirsizliğe karışıyordu. Ama bu mor belirsizliğin ardında bilinmeyenin büyüsü ve çekiciliğinin olduğunu biliyordu. Şarap gibi bir şeydi bu. Serüven buradaydı; el ve kafa ile yapılacak bir şey, ele geçirilecek bir dünya; bilincinin ta gerilerinden bir düşünce ön plana geldi: ele geçirmek; yanında oturan, donuk leylak renkli o ruhu, onu kazanmak.

Bütün gece vahşi adamı kabuğundan çıkartmaya çalışan Arthur tarafından bu düşünceleri dağıtıldı. Martin Eden verdiği kararı anımsadı. Önceleri bilinçli ve kasıtlı olarak, ama çok geçmeden yaşamı tanıdığı biçimiyle dinleyicilerinin gözlerinin önüne sermenin verdiği yaratıcılık mutluluğu içinde eriyerek,

ilk kez gerçekte olduğu gibi göründü. Taytalarından biri olduğu kaçakçı gemisi *Halcyon*, gümrük muhafız motoru tarafından yakalanmıştı. Gözlerini dört açarak izlediklerini şimdi karşısındakilere anlatabilirdi. Dalgalı denizi, bu denizin üstündeki gemileri ve insanları onların gözlerinin önüne getirmişti. Gördüklerini kendi gözüyle onlar da görene dek imgelemini onlara aktardı. Birçok ayrıntının arasından bir sanatçı inceliğiyle önemlileri seçip, öylesine ışık ve renk dolu hareketli yaşantı tabloları çizdi ki, dinleyicileri de onunla birlikte kaba konuşmaların, coşkunluğun ve güçlülüğün içine sürüklendi. Kimi zaman onları anlatma gücünün ve kullandığı sözcüklerin canlılığıyla şaşırtıyordu. Ama her vahşetin peşinden bir güzellik geliyor, ve denizci kafasının garip düşüncelerini yorumlayarak acıklı olayları güldürüye dönüştürüyordu.

Martin konuşurken kız şaşkın gözlerle ona bakmaktaydı. Delikanlının ateşi onu ısıtmıştı. Ömrü boyunca hep üşüyüp üşümediğini düşündü. İçinde, güçlülük ve sağlık fışkıran bir yanardağı andıran bu yanık tenli adama doğru yaslanma isteği duydu. Bu isteğine var gücüyle karşı koydu. Aynı zamanda içinde ondan uzak durma dürtüsü vardı. Çalışıp didinmekten kirlenmiş yaşamın tüm pislikleri iliklerine dek işlemiş olan bu parça parça eller, boynundaki kırmızı çizgi ve adaleli kollar onu iğrendiriyor, kabalığı onu korkutuyordu. Konuşmasındaki her kabalık kulaklarına, yaşantısının her kaba yönü ruhuna yöneltilmiş bir hakaret gibi geliyordu. Ama yine de bütün bunlar kızı kendine öylesine çekiyordu ki sonunda böyle bir yeteneğe sahip olduğu için onun bir şeytan olduğunu düşündü. Kafasında kuvvetle yer etmiş ne varsa sallanmaya başlamıştı. Delikanlının anlattıkları ve serüvenleri geleneklerini sarsıyordu. Geçirdiği tehlikeler ve rahat gülüşü karşısında yaşam artık ciddi bir çaba ve kısıntılar değil, başaşağı edilecek, umursamadan yaşanacak, mutluluk duyulacak ve yine umursamazca bir yana atılacak bir oyuncak oluvermişti. 'Öyleyse oyuna sen de katıl!' diye bağırıyordu içinde bir ses. 'Ona yaslan ve istiyorsan ellerini boynuna dola.' Bu utanmasızca düşünceyi kafasından atmak ve umutsuzca temizliğini ve kültürünü ona karşı sa-

vunmaya, delikanlıda olmayan ve kendisinin sahip olduğu tüm yetenekleri ön plana getirmeye çalıştı. Çevresine baktığında ötekilerin dikkatle Martin Eden'i izlediklerini gördü. Eğer, annesinin gözlerindeki dehşeti, –gerçi büyülenmişcesine bir dehşetti bu ama yine de dehşetti– görmeseydi umutsuzluğa kapılacaktı. Karanlıklardan gelen bu adam şeytanın ta kendisiydi. Annesi bunu görmüştü ve annesi haklıydı. Öbür konularda olduğu gibi bu konuda da annesinin yargısına güveniyordu. Artık delikanlının ateşi sıcak değildi ve kendisinde uyandırdığı korku kızı etkilemiyordu.

Daha sonra, onları ayıran aşılmaz uçurumu belirtmek amacıyla delikanlı için hırsla piyano çaldı. Müziği, delikanlının kafasına acımasızca indirdiği bir topuz gibiydi. Bu darbeler Martin'i sersemletip, yere indirmesine karşın yine de onu kamçılıyordu. Korkuyla kıza baktı. Tıpkı kızın kafasında olduğu gibi, onun kafasında da aralarındaki uçurum genişliyordu. Ama bu genişleme, onun bu uçurumu aşma isteği kadar hızla gelişmedi. Özellikle müzik çalınırken, bu uçurumun genişlemesini bütün bir gece oturup izlemeyecek ölçüde karmaşık bir duyarlılığa sahipti. Müziğe karşı olağanüstü duyarlıydı. Onu atakça duygulara iten sert bir içki, imgelemini buyruğu altına alıp gökte bulutlar arasında dolaştıran bir ilaç gibiydi müzik. Katı gerçeklerin üstünü örtüyor, kafasını güzelliklerle dolduruyor, sanki ayaklarına kanatlar takıyordu. Kızın çaldığı müziği anlamıyordu. Dans salonlarında duyduğu piyano tıngırtılarından ya da dinlediği teneke cazların yaptıklarından farklı bir müzikti bu. Ama bu tür müziğin varlığını kitaplarda okumuştu. Daha çok inancından dolayı kızın çaldığı müziği kabulleniyor, tanıdığı usüllerin ortaya çıkmasını sabırla bekliyor ama bu ölçüler uzun sürmeyince şaşırıyordu. Tam bir tanesini yakaladığını sandığı anda, ona anlamsız gelen bir ses karmaşalığı içinde tanıdığı bu ritmlerle birlikte düşleri de yitip gidiyor ve yeniden yeryüzüne dönüyordu.

Bir ara bütün bunların onu azarlamak, terslemek için bile bile yapıldığını düşündü. Kızın çelişkiler içindeki durumunu fark etti ve parmaklarının tuşlara basarak söylemek istediğini

sezmeye çalıştı. Sonra bu düşünceyi değersiz ve olanaksız bularak kafasından attı ve kendini müziğe daha çok verdi. Az önceki mutluluğu geri gelmeye başlamıştı. Ayakları artık yere basmıyordu; bedeni de bir ruh olmuştu. Gözlerinin önünde ve ardında büyük bir görkemle parlamaktaydı: sonra gözlerinin önündeki görünüm silindi ve o ta uzaklara, kendisine çok güzel görünen bir dünyaya gitti. İmgelemine üşüşen bir düş kalabalığı içinde bilinen ve bilinmeyen birbirine karışıyordu. Güneş ışığıyla yıkanan ülkelerde garip limanlara gitti, şimdiye dek yeryüzünde hiçbir insanın görmediği barbar halklar arasında pazar yerlerini dolaştı. Sıcak ve durgun gecelerde ya da uzun tropik günlerinde, arkalarında firuze renkli denizde palmiyelerle kaplı küçük mercan adacıkları, önlerinde yine firuze renkli denizde palmiyelerin doldurduğu küçük mercan adacıkları, güneydoğu rüzgârlarına karşı giderlerken içine çektiği baharat kokusu hâlâ burnundaydı. Resimler geldikleri gibi çabuk gidiyorlardı. Bir an ata binmiş, sihirli renklerle boyanmış bir çöl ülkesinde dolaşıyor, bir an sonra boğucu sıcakta beyaz bir mezarı andıran Ölüm Vadisine bakıyor ya da büyük buz adalarının yükseldiği ve güneşin altında pırıl pırıl parlayan dondurucu okyanusta kürek çekiyordu. Sonra hindistancevizlerinin kıyıya dek indiği bir mercan adasında uzanmış yatıyordu. Eski bir gemi kalıntısı mavi alevlerle yanıyor, alevlerin ışığında, *ukulele*'ler ve tamtamların eşliğinde şarkıcıların barbar aşk çağrılarıyla *hula* dansözleri dans ediyordu. Duygulu bir tropik akşamıydı. Arkada, yıldızların önünde bir yanardağ karartısı yükseliyordu. Tepede donuk bir yarım ay, daha aşağılarda bir yıldız parıldamaktaydı.

O bir arp gibiydi. Tanıdığı tüm yaşam, ki bu onun bilinciydi, arpin tellerini oluşturuyordu. Müziğini besleyen şey ise bu tellerin üstüne doğru esen ve onları anılar ve düşlerle titreten rüzgârdı. Yalnızca hissetmiyordu. Duygular biçimleniyor ve renkleniyor, hayalleri yüce ve tılsımlı bir şekilde somutlaşıyordu. Geçmiş, bugün ve gelecek birbirine karışmıştı. Geniş, sıcak bir dünyanın üstünde sallanıyor, serüvenler ve kahramanca hareketler arasında onu kazanıyor, kollarına alıyor ve uçurarak kafasındaki imparatorluğa taşıyordu.

Omuzunun üstünden bakan kız, bütün bunları onun yüzünde görür gibi oldu. Ses âleminin ötesine bakan ve bunun ardındaki yaşantının dürtülerini ve ruhun dev hayaletlerini gören iri, parlak gözlü değişmiş bir yüzdü bu. Ürkmüştü. Kaba, sağa sola yalpalayan adam gitmişti. Çirkin giysileri, derileri yüzülmüş elleri ve güneşte yanmış yüzü kalmıştı geriye. Bunlar, ardında, kendisini konuşturmayan o zayıf dudaklardan dolayı donuk ve sessiz duran, ama aslında ileriye bakan büyük bir ruhu gizleyen hapishane demirleri gibiydiler. Yalnızca bir an için görebildi bunları kız. Sonra o kaba saba adam geri geldi ve kız, imgeleminin kendisine oynadığı oyuna güldü. Ama o bir anlık izlenim hâlâ etkisini sürdürüyordu ve delikanlının veda edip gitme zamanı gelince delikanlıya Swinburne'un ve İngilizce derslerinden birinde okudukları Browning'in bir kitabını verdi. Delikanlı kızarıp kekeleyerek teşekkür ederken öylesine çocuksu göründü ki, içini bir acıma duygusu kapladı. Ne kaba adamı, ne hapsedilmiş ruhu, ne de tüm erkekliğiyle ona bakan, onu korkutan ve sevindiren adamı anımsıyordu artık. Gözünün önünde, nasırlı eliyle elini sıkan ve neşeyle konuşan bir çocuk vardı.

«Ömrümün en güzel anlarını geçirdim. Anlayacağınız, bütün bunlara alışık değilim...» Çaresiz bir tavırla çevresine baktı. «Sizin gibi insanlara ve bu tür evlere... Hepsi benim için yepyeni şeyler. Hepsini çok sevdim.»

«Umarım yine gelirsiniz,» dedi kız, Martin Eden kardeşleriyle vedalaşırken.

Şapkasını giydi, üzgün bir tavırla kapıdan çıktı ve gitti.

«Eee, onun hakkında ne düşünüyorsunuz?» diye sordu Arthur.

«Çok ilginç biri... insanı canlandırıyor,» diye yanıtladı kız. «Kaç yaşında?»

«Yirmi... hatta yirmi bir. Ben de bugün sordum. O kadar genç olduğunu sanmıyordum.» Ben üç yaş daha büyüğüm diye geçti kızın aklından ve iyi geceler dileyerek ağabeyini öptü.

Martin Eden merdivenlerden inerken elini paltosunun cebine soktu ve kahverengi bir sigara kâğıdıyla bir parça Meksika tütünü çıkarttı. Bir sigara halinde kâğıdı tütüne sardı. İlk nefesi ciğerlerine derin derin çekti ve uzun bir duman savurdu dışarı. «Tanrım!» dedi bağırarak korku ve merak dolu bir sesle. «Tanrım!» diye yineledi. Ve sonra yeniden mırıldandı, «Tanrım!» Eli boynuna gitti, gömleğinin yakasını söktü ve cebine tıkıştırdı. Soğuk bir rüzgâr esmekteydi ama yine de şapkasını çıkardı, yeleğinin düğmelerini çözdü ve enfes bir kayıtsızlık içinde sallana sallana yürümeye başladı. Yağmur yağdığının bile pek farkında değildi. Kendinden geçmiş, düşler görmeye başlamış ve az önceki sahneleri gözünün önüne getirmişti.

En sonunda o kadına rastlamıştı. Kadınlar üstüne pek kafasını yormadığından şimdiye dek düşünemediği ama uzak da olsa bir gün tanışmayı umduğu kadınla tanışmıştı. Masada yanına oturmuştu. Ellerini, ellerinin içinde duyar gibi olmuş, gözlerinin içine bakmış ve olağanüstü güzellikte bir ruh görmüştü. Ama bu ruh, içinde parladığı gözlerden, ona anlam ve biçim veren vücuttan daha güzel değildi. Onun vücudunu bir vücut olarak düşünmemesi kendisi için yeni bir şeydi. Çünkü tanıdığı kadınları yalnızca birer vücut olarak düşünmüştü hep. Onun vücudu daha değişikti. Sanki başkalarınınki gibi hastalıklara ve rahatsızlıklara yakalanmayacak bir vücuttu bu. Bu vücut, ruhun kabından öte bir şeydi. Ruhunun cisimlenişi, kutsal varlığının saf ve zarif bir ifadesiydi. Kutsallık duygusu onu irkiltti. Kutsal bir şeye asla inanmamıştı. Her zaman dinsiz olmuş, din büyükleri, ve ruhlarının ölümsüzlüğüyle alay etmişti hep. Bundan başka bir yaşam olmadığından emindi. Her şey şimdi ve buradaydı, sonra sonsuzluğa dek karanlık... Ama kızın gözlerinde gördüğü bu ruh, asla bu dünyadan ayrılmayacak, ölümsüz bir ruhtu. O zamana dek tanıdığı hiçbir kadın ve erkek ona ölümsüzlük mesajını vermemişti. Yalnızca o... Delikanlıya bakar bakmaz kulaklarına tısıldamıştı bunu. Yürürken gözlerinin

önünde kızın yüzü belirdi: solgun ve ağırbaşlı tatlı ve duygulu, ancak bir ruhun gülümseyebileceği gibi acıma ve sevecenlikle gülümseyen, o zamana dek varlığını bile kestiremeyeceği bir saflığa sahip bir yüzdü bu. Saflığı birden bir darbe gibi başına inip onu irkiltti. İyiyi ve kötüyü biliyordu ama yaşantının bir özelliği olarak saflık aklına hiç gelmemişti. İşte şimdi onun saflığını, bir araya geldiklerinde sonsuz yaşamı oluşturan iyilik ve temizliğin en üst derecesi olarak görüyordu.

Birden sonsuz yaşamın anlamını kavrama isteği duydu. Onun eline su dökmeye bile layık değildi... Bunu biliyordu. Onunla tanışmasını, onun yanında olmasını ve o gece onunla konuşmasını, şansın bir mucizesine borçluydu. Tümüyle bir rastlantıydı bu. Böylesine bir talihe layık değildi. Dindarca bir tutum içindeydi. Zayıf ve alçakgönüllüydü. Kendini küçük gören, alçaltan duygularla doluydu. Böyle bir düşünüş tarzı içinde günahkârlar pişmanlık duyarlar. O da günahlarından dolayı vicdan azabı çekiyordu. Ama tıpkı pişman olmuş ve alçak ve zayıf insanların gelecekteki soylu yaşantıları üstüne düşler kurmaları gibi, o da ona sahip olduğuna dair düşler görmeye başladı. Ama bu sahip olma düşü donuk ve belirsizdi, onun tanıdığı sahip olmadan büsbütün farklıydı bu. Tutkusu kanatlanıp çılgınca uçarken, Onunla birlikte yükseklere çıktığını, düşüncelerini paylaştığını, güzel ve soylu şeylerden Onunla birlikte zevk aldığını gördü. Düşlediği kabalıktan arınmış, açıkça dile getiremediği özgür bir ruh yoldaşlığıydı. Bunu düşünmüyordu. Aslında hiçbir şeyi düşünmüyordu. Duyguları mantığını kaplamıştı ve daha önce tanımadığı duygularla ürperiyor, duygunun yüceleştiği ve kutsallaştığı bir duygu denizinde yüzüyor, yaşamın sınırları dışına taşıyordu.

Bir sarhoş gibi yalpalayarak coşkuyla bağırdı:

«Tanrım! Tanrım!»

Sokağın köşesinde duran polis kuşkuyla ona baktı ve denizci çantasını fark etti:

«Nerden buldun onu?» diye sordu.

Martin Eden yeniden yeryüzüne döndü. Bir anda içinde bulunduğu duruma alışan, her türlü çatlaktan içeri sızan ve bu-

lunduğu yeri dolduran akıcı bir organizması vardı. Polisin sesiyle hemen kendine gelmiş, durumu kavramıştı.

«Nefis bir şey değil mi?» diye güldü. «Bağıra bağıra konuştuğumun farkında değildim.»

«Bu gidişle yakında şarkı söylemeye başlarsın,» diye teşhis koydu polis.

«Yok canım. Bana bir kibrit ver. Sonra da eve giden otobüsü yakalarım.»

Sigarasını yaktı, iyi geceler diledi ve yürümeye devam etti. 'Aynasız beni sarhoş sandı.' Kendi kendine gülümseyip düşündü. 'Belki de sarhoşum,' diye devam etti. 'Ama bir kadın yüzünün beni allak bullak edeceği hiç aklıma gelmezdi.'

Telegraph caddesinden Berkeley'e giden bir otobüse atladı. İçerisi, şarkı söyleyen ve kolej naraları atan gençlerle doluydu. Dikkatle onları inceledi. Bunlar üniversiteli gençlerdi. Onunla aynı üniversiteye gidiyorlar, aynı sınıfta oturuyorlar, onu tanıyorlardı. İsterlerse onu her gün görebilirlerdi. Onu görmeyi istememiş olmalarına, o gece onunla konuşup, hayranlıkla çevresini saracakları yerde dışarı çıkıp eğlenmelerine şaştı. Düşünceleri birbirini kovaladı. Kısık gözlü, sarkık dudaklı biri dikkatini çekti. Sinsi biri bu diye karar verdi. Böyle biri gemide mızmız, geveze, berbat bir herif olurdu. O, Martin Eden, bu heriften daha iyi biriydi. Bu düşünce onu neşelendirdi. Sanki O'na daha yakınlaşmıştı. Kendini öğrencilerle karşılaştırmaya başladı. Vücudunun adaleli yapısının farkına vardı ve fiziksel olarak onlardan daha üstün olduğunu hissetti. Ne var ki, durmadan konuşmalarını sağlayacak bilgilerle doluydu onların kafaları. Bu düşünce onu üzdü. Ama bir beyin ne işe yarar? diye sordu coşkunlukla kendi kendine. Onlar ne yapmışsa, Martin Eden de yapabilirdi. Onlar yaşamı kitaplardan öğrenirken kendisi yaşamakla meşguldü. Kendi beyni de onlarınki gibi bilgiyle doluydu ama başka tür bir bilgiydi kendisininki. Kaç tanesi bir çıma düğümü atabilir, ya da dümen kullanabilir, ya da gözcülük yapabilirdi? Yaşamı bir dizi tehlike ve yüreklilik, çalışma ve zahmet dolu resim olarak gözlerinin önüne serildi. Öğ-

renme sürecindeki başarısızlıklarını ve atlattığı vartaları anımsadı. Yine de bunları başarabilecek ölçüde iyiydi. Daha sonra onlar da hayata atılacak ve kendisi gibi feleğin çemberinden geçeceklerdi. Çok iyi. Onlar bu işle uğraşırken o da yaşamın öbür yanlarını kitaplardan öğrenebilirdi.

Otobüs, Oakland ile Berkeley'i ayıran dağınık yerleşme bölgelerinden geçerken önünde gururla, 'Higginbotham Bakkaliyesi' yazılı olan iki katlı tanıdık binayı gözlemeye koyuldu. Martin köşede ayağa kalktı. Bir an levhaya baktı. Onun için sözcüklerin ötesinde bir anlam taşıyordu bu levha. Küçüklüğün, bencilliğin ve cimriliğin oluşturduğu bir kişilik sanki daha harflerden belli oluyordu. Bernard Higginbotham kız kardeşiyle evlenmişti ve onu iyi tanırdı. Bir anahtarla kapıyı açtı ve merdivenlerden ikinci kata çıktı. Burada enistesiyle birlikte oturuyordu. Dükkân ise alt kattayken sayısız yeğenlerinden birinin bıraktığı bir oyuncak arabaya takıldı ve büyük bir gürültüyle kapıya çarptı. 'Cimri!' diye düşündü. 'İki sentlik gaz yakıp, burada yaşayan insanların canlarını korumayacak kadar cimri.'

Kapının tokmağını çevirdi ve kız kardeşi ile Bernard Higginbotham'ın oturduğu aydınlık bir odaya girdi. Kız kardeşi, kocasının pantolonunu yamarken o da iki sandalyeye birden yayılmış, üzerlerinde eski püskü, keçe terlikler bulunan ayaklarını ikinci sandalyeden aşağı sarkıtmıştı. Okuduğu gazetenin üstünden, koyu renkli, içtenlikten yoksun, keskin gözleriyle baktı. Martin Eden, bir kez olsun nefret etmeden ona bakmamıştı. Kız kardeşinin onda ne bulduğunu anlayamıyordu. Enistesi onda, daha çok bir böcek duygusu yaratıyor ve ayağının altına alıp ezmek istiyordu. Adamın varlığına katlanmasının karşılığında, 'Bir gün çenesine iyi bir yumruk indireceğim,' diye avutuyordu kendini. Bir sansarınkini andıran hain gözleri azarlarcasına ona bakıyordu.

«Eee?» diye sordu Martin. «Hadi, çıkar ağzından.»

«Kapıyı daha geçen hafta boyatmıştım,» dedi Bay Higginbotham. «Sendika ücretlerinin ne olduğunu bilirsin. Daha dikkatli olman gerek.»

Martin karşılık vermeye niyetlendi ama bunun çaresizliğini düşünerek vazgeçti. Duvardaki taşbasması resmin sefil ruhluluğuna baktı. Onu hep beğenirdi ama şimdi ilk kez görüyor gibiydi. Ucuz bir şeydi, evet bu evdeki her şey gibi ucuzdu. Kafası az önce ayrıldığı eve gitti ve gördüğü ilk şey duvardaki tablolar, sonra ayrılırken içini eriten bir tatlılıkla elini tutan O'ydu. Eniştesi ağzını açana dek nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unuttu.

«Hayalet mi gördün?»

Martin kendine geldi; alaylı, haşin ve korkakça kendisine bakan boncuk gibi gözlere baktı. Ve sanki bir ekran üstünde gibi, aynı sözler, sahibi aşağıdaki dükkânda satış yaparken gözünün önüne geldi... Yaltakçı, sahte, kirli ve yağcı gözler.

«Evet,» dedi Martin. «Bir hayalet gördüm. İyi geceler. İyi geceler Gertrude.»

Odadan çıkarken yamalı kilimin söküklerinden birine takıldı.

«Kapıya çarpma,» diye uyardı Bay Higginbotham.

Damarlarındaki kanın beynine sıçradığını hissetti ama kendini tuttu ve kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

Bay Higginbotham muzatter bir edayla karısına baktı.

«İçmiş,» diye fısıldadı. «Sana söylemiştim.»

Kadın kabullenircesine başını salladı.

«Gözleri pırıl pırıldı,» diye itiraf etti kadın. «Yakası da yoktu. Oysaki evden çıkarken üstündeydi. Ama belki birkaç kadehten fazla içmemiştir.»

«Ayakta duramıyordu,» diye üsteledi kocası. «Ona dikkatle baktım. Tökezlemeden odanın bir ucundan öbür ucuna gidemedi. Holde az kalsın düşüyordu, sen de işittin.»

«Sanırım Alice'in arabasına çarptı,» dedi kadın. «Karanlıkta nasıl görsün?»

Bay Higginbotham'ın sesi yükselmeye, öfkesi kabarmaya başlamıştı. Akşam ailesiyle birlikte başını dinleyeceğini umarak bütün gün dükkânda kendini tutmuştu.

«Senin o değerli kardeşinin sarhoş olduğunu söylüyorum.»

Sesi soğuk, tiz ve tartışma kabul etmezdi. Heceleri vurgulayarak konuşmuştu. Karısı içini çekti ve sesini çıkartmadı. İri, tıknaz bir kadındı. Her zaman sırtında pasaklı bir giysi vardı. Ev işinin ve kocasının yükü altında yorgunluktan bitkin düşmüştü.

«Bak sana söylüyorum, babasına çekmiş,» diye sürdürdü Bay Higginbotham suçlarcasına. «O da tıpkı babası gibi geberip gidecek. Sen de biliyorsun bunu.»

Kadın başını salladı, içini çekti ve dikişine devam etti. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda anlaşmışlardı. Güzelliği tanımak, ruhlarına yerleşmemişti. Bu parlak gözlerin ve ışıl ışıl yüzün, delikanlının ilk aşkından ileri geldiğini anlayabilirlerdi yoksa.

«Çocuklara çok iyi bir örnek oluyor,» diye homurdandı Bay Higginbotham, karısının neden olduğu ve kendisinin nefret ettiği sessizliği bozarak. Kimi zaman karısının kendisine daha fazla karşı çıkmasını bile istediği oluyordu. «Eğer bir kez daha yaparsa bunu, defolup gider burdan. Anlıyor musun? Sarhoşluğu ile masum çocukları baştan çıkarmasına daha fazla göz yumamam.» Bay Higginbotham bu sözcüğü seviyordu. Gazetede okuduğu bu sözcüğü, sözcük dağarcığına yeni katmıştı. «Baştan çıkarmak denir bunun yaptığına... başka bir adı yok.»

Karısı yeniden içini çekti, üzüntüyle başını salladı ve dikişe devam etti. Bay Higginbotham gazetesini eline aldı.

«Geçen ayki kirasını ödedi mi?» diye sordu gazetesinin üstünden.

Kadın başını sallayıp ekledi, «Hâlâ biraz parası var.»

«Yine ne zaman çıkıyor denize?»

«Parası tükenince sanırım,» diye yanıtladı kadın. «Dün San Francisco'ya gidip kendine bir gemi aradı. Ama hâlâ parası var. Çalışacağı gemi konusunda çok titizdir.»

«Hava basmak onun gibi gemici parçasına ne de yakışıyor ya,» diye homurdandı Bay Higginbotham. «Titizmiş! Ah!»

«Dışarda bir yerde batık bir hazine arayacak bir yelkenliden söz ediyordu. Eğer parası biterse onunla gider.»

«Bir yere bağlanmak isteseydi ona araba sürücüsü olarak bir iş verirdim,» dedi kocası, haince bir ses tonuyla «Tom işi bıraktı.»

Karısı telaşla ona baktı.

«Bu gece işi bıraktı. *Carruthers*'de çalışacakmış. Benim verebileceğimden daha tazlasını veriyorlarmış.»

«Onu yitireceğini söylemiştim,» diye bağırdı kadın. «Ona verdiğinden çok fazlasına layıktı.»

«Buraya bak kocakarı,» diye kükredi Higginbotham. «Sana işime burnunu sokmamanı bininci kez söylüyorum. Bir daha söylemem, bilesin!»

«Benim için hava hoş,» dedi kadın. «Tom iyi bir çocuktu.»

Kocası ona sertçe baktı. Bu açıkça bir meydan okumaydı.

«Eğer kardeşin yediği ekmeğe layık bir adam olsaydı, arabayı kullanırdı,» diye homurdandı.

«Yine de kirasını ödüyor,» karşılığını verdi kadın. «O benim kardeşim. Sana parayı verdiği sürece ona böyle çıkışmaya hakkın yok. Yedi yıldır seninle evliyim ama yine de hâlâ duygularım var.»

«Yatakta okumayı sürdürürse gaz parasını vermek zorunda olduğunu ona söyledin mi?» diye sordu.

Bayan Higginbotham ses çıkarmadı. Başkaldırışı yatışmış, ruhu yorgun bedeninin ardına çekilmişti. Kocası kazanmıştı. Ona sahipti. Gözlerini kinle kırpıştırdı, karısının soluklarını zevkle dinledi. Onu sindirmek çok hoşuna gidiyordu. Üstelik bu günlerde kadın kolaylıkla siniyordu. Ama çocukların doğumundan önce, evliliklerinin ilk yıllarında, bitmez tükenmez dırdırıyla kadının enerjisini tüketmeden önce, durum bambaşkaydı.

«Öyleyse yarın söylersin,» dedi. «Unutmadan şunu da söyleyeyim. Yarın çocuklara bakması için Marian'ı çağır. Tom çıktığına göre arabaya ben geçerim, sen de aşağıda tezgâhın başında beklersin.»

«Ama yarın çamaşır günü,» diye karşı çıktı kadın cılız bir sesle.

Karısı telaşla ona baktı.

«Öyleyse erken kalkıp önce o işi yap. Ben ondan önce çıkmam.»

Gazetesini ötkeyle kaldırıp yine okumaya daldı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Eniştesine olan sinirinden kanı hâlâ beyninde, Martin Eden karanlık arka holde yolunu el yordamıyla buldu ve içinde bir yatak, bir lavabo ve bir sandalye bulunan odasına girdi. Karısı bütün işi yapabilecekken, Bay Higginbotham bir hizmetçi tutmayacak kadar cimriydi. Üstelik hizmetçi odası bir kiracının yerine iki kiracı tutmalarını sağlıyordu. Martin, Swinburne ile Browning'in kitaplarını sandalyenin üstüne koydu, paltosunu çıkardı ve yatağın üstüne oturdu. Vücudunun ağırlığıyla yatağın bütün yayları gıcırdadı ama o bunu fark etmedi. Ayakkabılarını çıkarırken gözleri, çatıdan sızan suların iziyle çizgi çizgi olmuş beyaz duvara takıldı kaldı. Bu kirli sahne üstünde görüntüler birbirini kovaladı. Ayakkabılarını unutup uzun uzun baktı, sonunda dudakları kımıldadı ve mırıldandı: 'Ruth!'

'Ruth!' Böylesine basit bir sözcüğün bu denli güzel olabileceğini düşünmemişti. Kulağına bir hoş geliyor, her söyleyişinde kendinden geçiyordu. Büyü yaparken kullanılacak tılsımlı bir sözcüktü bu. Her söyleyişinde yüzü gözlerinin önüne geliyor, kirli duvarı altın gibi parlatıyordu. Bu parıldama yalnızca duvarda değildi. Sonsuza dek uzanıyor, bu parıldayışın derinliklerinde delikanlının ruhu, kızınkinin ardından gidiyordu. Kızı düşünmek bile onu yüceltiyor, saflaştırıyor, kendini daha iyi duyuyor ve daha da iyi olmak istiyordu. Bu onun için yeni bir şeydi. Kendisini iyi hissettiren bir kadını hiç tanımamıştı. Kadınlar onu hep hayvanlaştırmışlardı. Birçoğunun ellerinden geldiğince iyi davrandığını bilmiyordu. Asla kendi bilincinde olmadığından, kadınların sevgilerini çeken şeyin kendi varlığında olduğunu hiçbir zaman bilmedi. Gerçi kadınlar, sık sık onun canını sıkardı, ama yine de kadın sıkıntısı çekmemişti hiç. Kendi etkisiyle dahi iyi olan kadınların bulunduğu, aklına bile gelmemişti. Şimdiye dek her zaman, umursamazlık içinde yaşamıştı. Şimdi bu kadınlar, hep yakasına yapışmış ve iğrenç elleriy-

le onu çekiştirmişler gibi geliyordu. Bu ne onların, ne kendi açısından doğru bir şey değildi. Ama o, ilk kez kendi bilincine varıyordu. Yargılara varacak durumda değildi ve kusurlarını gözlerken utançla yanıyordu.

Birden ayağa kalktı ve lavabonun üstündeki kirli aynada kendini bulmaya çalıştı. Bir havluyla aynayı silerek uzun uzun ve dikkatle baktı. İlk kez kendini gerçekten görüyordu. Gözleri görmek için yapılmıştı ama o ana dek bu gözler, kendinden çok daha fazla gözlediği dünyanın değişen görünümüyle doluydular. Karşısında yirmi yaşında genç bir adamın başını ve yüzünü gördü. Ama böyle bir şeye alışık olmadığından nasıl değerlendireceğini bilemedi. Dört köşe bir alnın üstünde bir tutam kahverengi, bukleli ve karışık saç vardı. Okşarken kadınların içini titretecek saçlardı bunlar. Ama O'nun gözünde bunların önemi olmadığını düşünüp gözlerini dört köşe alnına dikti. Uzun uzun ve dikkatle baktı. Bu alnın içine girmek, içindekilerin niteliğini öğrenmek istiyordu. Ne tür bir beyin var burda? diye sordu kendi kendine. Neler yapabilirdi? Onu nereye kadar götürebilirdi? Ruth'a ulaştırabilir miydi?

Çoğunlukla mavi bir renk alan ve güneşte yıkanmış enginlerin havasıyla güçlenmiş bu çelik grisi gözlerde ruh var mı, diye düşündü. Gözlerinin ona nasıl baktığını merak etti. Kendisini onun yerine koyup bu gözlerle baktı ama başaramadı. Kendini kolaylıkla başka birinin yerine koyabilirdi ama bu, yaşantı biçimini bildiği biri olmalıydı. Onun yaşantı biçimini ise bilmiyordu. O gizemli bir yaratıktı. İnsan onun bir tek düşüncesini bile nasıl kestirebilirdi? Neyse, dürüst gözler bunlar, diye karar verdi. Küçüklük ve kötülük yoktu bu gözlerde. Yüzünün kahverengi, yanık teni onu şaşırttı. Bu kadar esmer olduğunu düşünmemişti. Gömleğinin kolunu sıyırıp, kolunun beyazlığını yüzünün rengiyle karşılaştırdı. Evet, oldukça beyaz bir adamdı. Ama kolları da güneşte esmerleşmişti. Bir kolunu büktü ve güneşin en az ulaştığı pazusunun altına baktı. Bembeyazdı. Aynadaki yüzünün de bir zamanlar kolunun altı kadar beyaz olduğu düşüncesiyle güldü. Dünyada onun güneşin yakıcılığından kurtulmuş yerlerinden daha beyaz olmakla övünebilecek çok az kadın olduğu aklına bile gelmedi.

Dolgun dudakları dişlerinin üstünde sinirle sımsıkı kapanmasaydı ağzı bir meleğinkine benzeyebilirdi. Kimi zaman dudakları öylesine sıkı kapanıyordu ki, ağzı sert, katı, hatta kendinden geçmiş bir görünüme bürünüyordu. Bunlar bir savaşçının ve bir âşığın dudaklarıydı. Yaşamın tadını zevkle tadabilir, ama aynı zamanda bu tadı bir yana itip yaşamı yönetebilirdi. Saldırganlığın belirtisi olan güçlü ve köşeli çenesi yaşamı yönetmesinde yardımcı oluyordu. Kuvvet, duygusallığı dengeliyor, onun üstünde güçlü bir etki yapıyor, onu sağlıklı olan bir güzelliği sevmeye ve sağlıklı duygular göstermeye zorluyordu. Dudakların arasında, hiç dişçi yüzü görmemiş, bunun gereğini duymamış dişler vardı. Beyaz, düz ve sağlamlar, diye düşündü onlara bakarken. Ama baktıkça da huzursuzlandı. Kafasının gerilerinde bir yerde –hayal meyal anımsadığı kadarıyla– her gün dişlerini fırçalayan insanlar olduğu düşüncesi vardı. Bunlar yükseklerdeki, O'nun sınıfındaki insanlardı. Herhalde o da her gün dişlerini yıkıyordu. Ömrü boyunca kendisinin bir kez olsun dişlerini fırçalamadığını öğrenseydi Ruth ne yapardı acaba? Bir diş fırçası almaya ve dişlerini fırçalamayı alışkanlık haline getirmeye karar verdi. Hemen, yarın başlayacaktı. Tek bir başarıyla onu kazanmayı umamazdı. Dişlerini fırçalamaktan, özgürlüğünü yitirmesi kadar kendini etkileyen kolalı yakaya varıncaya dek her şeyde kişisel bir reform yapmalıydı.

Elini kaldırıp baş parmağıyla avucunun içini ovaladı ve hiçbir fırçanın çıkartamayacağı, etine işlemiş pisliğe baktı. Onun avucu ne kadar farklıydı. Bu anı Martin'i zevkle ürpertti. Tıpkı bir gül gibi, diye düşündü; bir kar tanesi kadar soğuk ve yumuşak. Bir kadının elinin böylesine tatlı bir yumuşaklığa sahip olabileceği aklına bile gelmemişti. Bu eli okşamanın ne güzel olacağını düşündü ve suçluluk duygusuna kapılarak kızardı. Onun için böyle düşünmek kabalıktı. Onun kutsallığını yadsımak gibi bir şeydi. O, etin çok üstünde soluk ve yüce bir ruhtu. Yine de avucunun yumuşaklığı düşüncelerine takılıp kaldı. O, işçi kızların ve çalışan kadınların kaba ellerine alışıktı. Onların ellerinin neden kaba olduğunu biliyordu... Ama onun elleri... Yumuşaktılar, çünkü onları hiçbir işte kullanmamıştı. Yaşaması için çalışması gerekmeyen bir insan düşüncesi ile kızla

aralarında olan uçurum daha da derinleşti. Birden çalışmayan insanlar aristokrasisini gördü. Bu insanların gölgeleri, saygısızca ve kibirli bir biçimde, önündeki duvarda yükseldi. O çalışan bir insandı. İlk anıları çalışma ile ilgiliydi. Tüm ailesi çalışmıştı. Örneğin Gertrude. Bitmez tükenmez ev işinden zaman bulduğunda çamaşır yıkamaktan şişer ve kızarırdı elleri. Ya kız kardeşi Marian. Bir yaz önce bir konserve fabrikasında çalışmış ve ince, zarif elleri domates bıçakları ile parça parça olmuştu. Üstelik parmak uçlarını bir önceki kış çalıştığı karton kutu fabrikasındaki kesme makinesinde bırakmıştı. Tabutunda yatan annesinin nasırlı avuçları aklına geldi. Babası da son nefesine dek çalışmıştı. Nasırlı elleri öldüğünde bir santim daha kalındı. Ama onun, annesinin ve kardeşlerinin elleri yumuşaktı. Bu son düşünce onu şaşırttı. Bu tamamen sınıflarının yüksekliğinin, kızla arasında olan korkunç uzaklığın bir belirtisiydi.

Bir kahkaha atarak yeniden yatağının üstüne oturdu ve ayakkabılarını çıkardı. Budalanın biriydi. Bir kadının yüzü ve yumuşak elleriyle sarhoş olmuştu. Ve sonra birden, gözlerinin önünde, beyaz duvarda başka bir görüntü belirdi. Soğuk yüzlü, ucuz bir evin önünde duruyordu. Gece vaktiydi. Londra'nın Doğu ucundaydı ve önünde on beş yaşında bir işçi kız olan Margey duruyordu. Birlikte fasulye yedikten sonra onu evine götürmüştü. Domuzlara bile yakışmayan o soğuk yüzlü, ucuz evde yaşıyordu kız. İyi geceler derken eli kızın eline uzandı. Öpülmek için kız dudaklarını uzattı ama delikanlı onu öpmeyecekti. Nedense kızdan korkuyordu. Sonra kızın eli kendisininkini kavrayıp sıktı. Kızın nasırlarının kendininkilere değdiğini hissetti ve içini bir acıma duygusu kapladı. Kızın aç, arzulu gözlerini gördü. Besinsizlikten çarpıklaşan kadınsı vücudu bir anda çocukluktan kurtulup, korkak ve ürkek bir olgunluğa erişti. Delikanlı büyük bir hoşgörüyle onu kollarına aldı ve dudaklarından öptü. Mutlulukla attığı küçük çığlık hâlâ kulaklarındaydı. Bir kedi gibi kendisine sokulduğunu duydu. Zavallı küçük yaratık! Çok uzun bir süre önce olanlara bakmaya devam etti. Tıpkı kızın ona sokulduğu o geceki gibi içi gıcıklandı ve yüreği acıyla doldu. Gri bir sahneydi, pis bir gri.

Kaldırım taşlarının üstünde yağmur çiseliyordu. Sonra duvarda bir parlaklık belirdi ve Margey'in görüntüsünün yerini, uzak ve ulaşılmaz bir yıldızı andıran, altın saçlarının oluşturduğu bir tacın altında O'nun soluk yüzü aldı.

Browning ile Swinburne'un kitaplarını sandalyenin üstünden aldı ve öptü. Yine de tekrar aramamı söyledi, diye düşündü. Aynada kendine bir kez daha baktı ve büyük bir ciddiyetle konuştu.

«Martin Eden, yarın sabah yapacağın ilk iş kütüphaneye gidip, görgü kitabı okumak olacak. Anlaşıldı mı?»

Gaz lambasını söndürürken somyanın yayları gıcırdadı.

«Ama eşekliği bırakman gerek oğlum Martin, eşekliği bırakman gerek,» dedi yüksek sesle.

Sonra uyumaya ve ancak esrarkeşlerin görebileceği delice düşler görmeye başladı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ertesi sabah, güllerle süslü düşlerinden ayrılıp, sabun ve kirli çamaşır kokan, zahmetli bir yaşantının eziyetleriyle titreşen buharlı bir hava içinde uyandı. Odasından çıktığında, suyun etrafa sıçrarken çıkardığı şapırtıyı, tiz bir sesin bağırdığını, sonra da kız kardeşinin sinirle, sayısız çocuklarından birine attığı şamarın sesini işitti. Çocuğun çığlığı bir bıçak gibi içine işledi. Birden her şeyin farkına vardı. Soluduğu bu hava kötülük ve iğrençlik doluydu. Ruth'un yaşadığı evin havasının güzelliğinden ve sakinliğinden ne kadar da farklı, diye düşündü. Orada her şey maneviydi. Burada ise her şey maddi, alçakça maddiydi.

«Buraya gel Altred,» diye seslendi ağlamakta olan çocuğa. Elini, paralarının darmadağınık durduğu cebine attı ve çocuğun eline bir çeyrek sıkıştırdı. Bir süre onu kollarına alarak hıçkırıklarını dindirdi. «Haydi, git de kendine biraz şeker al. Kardeşlerine de bir parçasını vermeyi unutma. En geç eriyenler-

den al. Kız kardeşi kıpkırmızı bir yüzle başını leğenden kaldırıp ona baktı:

«Bir onluk yeterdi onlara,» dedi. «Tam senin yapacağın iş. Paranın değerini hiç bilmedin. Çocuk hastalanıncaya dek şeker yiyecek.»

«Boş ver, » dedi neşeyle. «Paramı idare etmesini bilirim ben. Çok meşgul olmasaydın, günaydın demek için seni öperdim.»

İyi yürekli bir kadın olan kız kardeşine iyi davranmak istiyordu. Onun kendisini sevdiğini biliyordu. Ama her nasılsa, yıllar geçtikçe kendinden uzaklaşıyor ve gün geçtikçe şaşırtıcı oluyordu. Ağır iş, bir sürü çocuk ve kocasının dırdırı onu değiştiriyor, diye düşündü. Kişiliği, sanki gün geçtikçe, çürümüş sebzelere, sabun tozuna ve dükkânda tezgâhın başında dururken aldığı pis ve yağlı beşliklere, onluklara ve çeyreklere benziyordu.

«Acele et de kahvaltını yap,» dedi Gertrude sert bir sesle. Sesinde belli belirsiz bir sevinç okunuyordu. Durmadan gezip dolaşan kardeşleri içinde en çok Martin'i severdi. «Seni öpeceğim,» dedi birdenbire içini kaplıyan bir coşkuyla.

Bir eliyle kollarındaki sabun köpüklerini sıyırdı. Martin kollarını kız kardeşinin kalın beline doladı ve ıslak, buğulu dudaklarından öptü. Duygusallıktan çok hiç durmadan çalışmanın verdiği zayıflıktan dolayı gözlerinden aşağı yaşlar yuvarlandı. Başını çevirmek istedi ama delikanlı onun ıslak gözlerini fark etmişti.

«Kahvaltını ocağın üstünde bulacaksın,» dedi aceleyle, «Jim de kalkmıştır. Çamaşır yıkamak için erken kalkmak zorunda kaldım. Haydi, çabuk ol ve bir an önce evden çık. Tom işi bıraktığından, Bernard'dan başka arabayı sürecek kimse yok. Hiç de hoş bir gün olmayacak.»

Yüreği parça parça olan Martin mutfağa gitti. Kız kardeşinin kıpkırmızı yüzü ve pasaklı hali beynini ağır ağır eriten bir asit gibiydi. Eğer biraz zamanı olsaydı mutlaka beni severdi, diye düşündü. Ama yorgunluktan ölünceye dek çalışıyordu. Onu böylesine çalıştırdığı için Bernard Higginbotham hayva-

nın biriydi. Öte yandan, bu öpücüğün güzel hiçbir yanı olmadığını düşünmekten kendini alamadı. Evet, gerçekten olağanüstü bir öpücüktü bu. Yıllardır kız kardeşi onu yalnızca yolculuğa çıkarken ya da yolculuktan döndüğünde öpmüştü. Ama bu öpücükte sabun tadı vardı ve dudaklarının soğuk olduğunu fark etmişti. İçten bir öpücükteki coşkunluk yoktu. Onunki, yorgunluğundan dolayı öpmeyi unutmuş olan yorgun bir kadının öpücüğüydü. Evlenmeden önce, daha kızken, çamaşırhanedeki yorucu bir günden sonra bütün gece eğlenişini ve başka bir çalışma gününe başlama fikrini aklına bile getirmeden dans ederkenki halini gördü. Sonra Ruth'u ve onu, dudaklarındaki serin tatlılığı düşündü. Öpüşü de el sıkışı ya da insana bakışı gibiydi herhalde. Onun dudaklarını kendi dudakları üstünde hayal etmeye cesaret etti. Bu hayal sanki başını döndürdü ve güllerden oluşan bulutların arasından geçtiğini, kokularının tüm beynini sardığını duyar gibi oldu.

Muttakta, öbür kiracı Jim'i, gözlerinde hastalıklı, donuk bir bakışla ağır ağır kahvaltı ederken buldu. Jim, bir muslukçunun yanında çıraktı. İnce çenesi, her şeyden zevk duyan yaradılışı ve bu geçim yarışında onu bir adım bile ileri götürmeyecek sinirli bir budalılığı vardı.

Martin'in üzgün bir tavırla soğuk, iyi pişmemiş yulat ezmesine dalıp kaldığını görünce. «Neden yemiyorsun?» diye sordu Jim. «Dün gece yine sarhoş muydun?»

Martin başını salladı. Her şeyin aşırı bir sefalet içinde olması içini eziyordu. Ruth Morse, eskisinden de daha uzakta göründü.

«Ben sarhoştum,» diye sürdürdü Jim, sinirli bir kıkırdamayla. «Gırtlağıma dek içkiyle doluydum. Papatya gibi bir kızdı! Beni eve Billy getirdi.»

Duyduğunu belirtmek için Martin başını salladı. Kimle konuşursa konuşsun karşısındakine önem vermek onun yaradılışının bir özelliğiydi. Bir fincan ılık kahve doldurdu.

«Bu gece Lotus Kulübündeki dansa gidiyor musun?» diye sordu Jim. «Bira verecekler. Hele şu Temescal takımı da gelir-

se ev altüst olacak demektir. Benim aldırdığım yok. Yine de kız arkadaşımı getireceğim. Ağzımda da berbat bir tat var bugün.»

Yüzünü buruşturup, ağzındaki kötü tadı kahve içerek gidermeye çalıştı.

«Julia'yı tanıyor musun?»

Martin başını salladı.

«Benim kız arkadaşım,» diye açıkladı Jim. «Enfes bir kızdır. Onu elimden almayacağını bilsem seni tanıştırırdım. Kızların sende ne bulduklarını bir türlü anlayamıyorum. Ama onları arkadaşlarının elinden alman korkunç bir şey.»

«Senin elinden hiçbir kızı almadım,» dedi Martin ilgisiz bir sesle. Kahvaltıyı bir an önce bitirse iyi olacaktı.

«Bal gibi de aldın işte.» diye üsteledi beriki. «Maggie'yi unuttun mu?»

«Onunla aramda hiçbir şey yoktu. O geceden başka da hiç dans etmedik.»

«Evet, yaptığın da bu zaten!» diye bağırdı Jim. «Onunla dans ettin, gözlerinin içine baktın ve her şey olup bitti. Tabii senin başka bir niyetin yoktu ama bu olay bizi birbirimizden büsbütün kopardı. Bir daha yüzüme bile bakmadı. Hep seni sordu. Eğer isteseydin senden başkasıyla çıkmazdı.»

«Ama istemiyordum.»

«İsteyip istememen önemli değildi. Ben yalnız kalmıştım bir kez.» Jim hayranlıkla ona baktı. «Nasıl yapıyorsun bunu Martin?»

«Onları önemsememekle,» diye yanıtladı beriki.

«Yani önemsemediğini onlara inandırarak mı?» diye sordu Jim coşkunlukla.

Bir an için şaşıran Martin:

«Sanırım bu da yeter ama benim durumum biraz daha değişik,» dedi. «Ben hiçbir zaman fazla önem vermedim... Eğer sen de ilgisizmişsin gibi görünürsen başarabilirsin sanırım.»

«Dün gece Riley'in barında olmalıydın,» diye söze devam etti. Jim konuyu değiştirerek. «Çocukların çoğu eldiven takmış-

lardı. West Oakland'dan bir fıstık vardı. Ona 'Fare' diyorlardı. İpek gibiydi. Kimse ona dokunamadı. Hepimiz keşke sen orda olsaydın, diye düşündük. Ha sahi, nerdeydin sen dün gece?»

«Oakland'da,» diye yanıtladı Martin.

«Tiyatroya mı gitmiştin?»

Martin tabağını itip ayağa kalktı.

«Bu gece dansa geliyor musun?» diye bağırdı öbürü arkasından.

«Hayır, sanmıyorum,» karşılığını verdi Martin.

Merdivenlerden inip sokağa çıktı ve derin bir soluk aldı. Çırağın dırdırı neredeyse deli edecekti onu, soluduğu havada boğulacak gibi olmuştu. Birçok kez önündeki tabağı Jim'in yüzüne fırlatmamak için kendini zor tutmuştu. Sanki o konuştukça, Ruth kendisinden daha da uzaklaşıyordu. Böyle bir sürü ile yaşayan biri Ruth'a nasıl layık olabilirdi? Çalışan bir sınıftan olması bir karabasan gibi durumu daha da kötüleştirdiğinden ne yapacağını şaşırmıştı. Her şey onu daha da geriye itiyordu: Kız kardeşi, kardeşinin evi ve ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, yaşantısının her bağı... Yaşamak ona hiçbir tat vermiyordu. O zamana dek çevresindeki her şeyle birlikte yaşamı iyi bir şey olarak kabullenmişti. Kitap okuduğu zamanların dışında bu konuda hiçbir soru sormamıştı. Onlar yalnızca bir kitaptı, daha güzel ama olanaksız olan bir dünyayı anlatıyorlardı. Ama şimdi o dünyayı gerçekten görmüştü ve bu dünyanın tam ortasında Ruth adlı, çiçek gibi bir kadın vardı. Bundan sonra o da acıları, sancı gibi keskin özlemleri ve umutla beslendiği için insana acı veren umutsuzluğu tadacaktı.

Berkeley Halk Kütüphanesi ile Oakland Halk Kütüphanesi arasında bir seçim yapabilmek için kendi kendine tartışmış ve Ruth, Oakland'da yaşadığı için, ikincisinde karar kılmıştı. Kim bilebilirdi?.. Bir kütüphane tam ona göre bir yerdi ve belki orada onunla karşılaşabilirdi. Kütüphanelerin usulünü bilmediğinden, orada çalıştığı anlaşılan Fransız'a benzeyen ince yapılı bir kız kendisine referans bölümünün yukarda olduğunu söyleyene dek bitmez tükenmez kitap rafları arasında dolanıp dur-

du. Tezgâhta duran adama da sormayı akıl etmedi ve serüvenine telsete bölümünden başladı. Felsefe kitaplarından söz edildiğini işitmişti, ama bu konuda böylesine çok kitap yazıldığını bilmiyordu. Kocaman ciltlerle dolu uzun raflar onu hem korkutuyor hem de uyarıyordu. Burada onun beyin gücüne yetecek kadar çok iş vardı. Matematik bölümünde, trigonometri üstüne kitaplar buldu ve sayfalarını karıştırarak anlamsız formüllere ve şekillere baktı. Norman ve Arthur bu dili biliyorlardı. Bunlardan söz ettiklerini işitmişti. Ve onlar Ruth'un kardeşleriydi. Umutsuzluk içinde kitapların bulunduğu bölümden ayrıldı. Dört bir yanında sanki kitaplar üstüne doğru geliyor, onu eziyordu. İnsan bilgisinin böylesine büyük olduğunu hiç düşünmemişti. Korktu. Beyni bütün bunların üstesinden nasıl gelecekti? Daha sonra bütün bunları okuyan birçok insan olduğunu anımsadı. Kendi beyninin de onların yaptıklarını başaracağı konusunda kendi kendine yemin etti.

Ve böylece bazen umutsuzluğa kapılıp bazen de kamçılanarak bilgi dolu ratlara baktı. Bir bölümde *Norrie'nin Özeti* adlı bir kitapla karşılaştı. Heyecanla sayfaları çevirdi. Tanıdığı bir dildi bu. Kendisi ve o denize aitti. Sonra bir Bowditch ve Leckey ile Marshall'ın kitaplarını buldu. İşte burada kendi kendine denizcilik öğretebilirdi. İçkiyi bırakır, çalışır ve bir kaptan olabilirdi. O an Ruth kendisine çok yakın göründü. Bir kaptan olarak onunla evlenebilirdi (kuşkusuz, kendisini kabul ederse). İstemese bile O'nun yüzünden insanların arasında iyi bir yaşam sürmeye devam eder ve yine de içkiyi bırakırdı. Sonra sigortacılar ve gemi sahipleri; bir kaptanın hizmet ettiği iki efendi grubu aklına geldi. Çıkarları kendisininkiyle taban tabana karşıt olan bu insanlar, onu hemen ezerlerdi. Çevresine bir göz attı ve on bin kitabı hayal ederek gözlerini kapadı. Hayır, onun için artık deniz diye bir şey yoktu. Bütün bu kitap hazinesi güçle doluydu ve eğer büyük işler yapmak istiyorsa bunları karada yapmalıydı. Üstelik, kaptanların denizde karılarını yanlarına almalarına izin verilmezdi.

Öğle oldu, sonra öğleden sonra. Yemek yemeyi unutup görgü kitapları aradı. Çünkü mesleğinin yanı sıra kafasında

basit ve oldukça somut bir sorun vardı: *Genç bir hanımla karşılaştığınızda kendisini bir daha aramanızı isterse, en yakın ne zaman onu aramalısınız?* İşte kafasındaki sorun buydu. Ama görgü kitaplarının durduğu rafı bulunca umutsuzca bu soruna bir yanıt aramaya koyuldu. Görgü kurallarının çokluğu karşısında şaşırıp kaldı ve kibar bir toplumda insanlar arasındaki davranış biçimleri içinde kendini yitirdi. Aramaktan vazgeçti. Aradığını bulamamış, kibar olabilmeyi öğrenmenin bir insanın ömrünü alacağını görmüş ve kibar olabilmeyi öğrenmek için bir hazırlık dönemi geçirmesi gerektiğini anlamıştı.

«Aradığınızı buldunuz mu?» diye sordu tezgâhtaki adam, dışarı çıkarken.

«Evet efendim,» karşılığını verdi. «Çok güzel bir kütüphaneniz var.»

Adam başını salladı. «Sizi burda sık sık görmek bizi sevindirir. Denizci misiniz?»

«Evet efendim,» diye yanıtladı. «Yine geleceğim.»

Merdivenlerden aşağı inerken kendi kendine, «Nereden anladı?» diye söylendi.

Sokağa çıktığında ilk bloka kadar dimdik, sert ve beceriksizce yürüdü. Sonra düşüncelerine dalıp kendini unuttu ve eskisi gibi sallana sallana yürümeye devam etti.

ALTINCI BÖLÜM

Açlığı andıran korkunç bir huzursuzluk içindeydi Martin Eden. Yaşamını o narin elleriyle kavrayan kızı görmeye susamıştı. Onu arayacak gücü kendinde bulamıyordu. Onu çok erken aramaktan ve böylece görgü denilen o yasalar yığınını bozmuş olmaktan korkuyordu. Oakland ve Berkeley Kütüphanelerinde uzun saatler geçirdi ve kendisi, kız kardeşleri Gertrude ve Marian ve birkaç bardak biradan sonra kandırabildiği Jim için üye kartları doldurdu. Kitap alabilmesini sağlayan dört kartı elde ettikten sonra hizmetçi odasındaki gaz lambası geç

saatlere dek yandı ve bu yüzden Bay Higginbotham'a hattada elli sent daha fazla vermek zorunda kaldı.

Okuduklarının çoğu huzursuzluğunu artırmaktan başka bir işe yaramadı. Koca kitabın her sayfası bilgi alanına açılan küçücük bir delik gibiydi. Açlığı okuduklarıyla besleniyor ve daha da artıyordu. Üstelik nereden başlayacağını bilemiyor ve sürekli olarak hazırlıksız olmanın verdiği bir huzursuzluk içinde bulunuyordu. Her okuyucunun bilmesi gerektiği anlaşılan en açık atıfları bile bilmiyordu. Aynı durum, kendisini mutluluktan çıldırtan şiirler için de geçerliydi. Ruth'un kendisine verdiği kitaptan Swinburne'un daha birçok yapıtını okudu; ve «Dolores»i adamakıllı anladı. Ama Ruth'un bunu kesinlikle anlamadığı sonucuna vardı. Sürdürdüğü yaşantı içinde nasıl anlayabilirdi ki? Sonra Kipling'in şiirlerine rastladı ve bunlarda tanıdığı şeyleri bularak zevklendi, büyük bir coşkuya kapıldı. Adamın yaşama olan bağlılığı ve insanın içine işleyen psikolojisi karşısında şaşırıp kaldı. Psikoloji, Martin için yeni bir sözcüktü. Bir sözlük satın almıştı ama bu elindeki parayı oldukça azaltmış ve bir kez daha denize açılacağı günün tarihini daha da yakınlaştırmıştı. Üstelik bu paranın kira olarak kendisine verilmesini yeğleyecek olan Bay Higginbotham'ı da kızdırmıştı.

Gündüzleri Ruth'un oturduğu çevreye gitmeyi göze alamıyordu ama geceleri bir hırsız gibi Morselar'ın evinin çevresinde dolanıyor, pencerelere ve onu koruyan sevgili duvarlara gizli gizli bakıyordu. Birkaç kez kardeşleri onu neredeyse yakalayacaktı. Bir keresinde Bay Morse'u izlemiş, lambaların ışığında adamın yüzünü incelemiş ve bir ölüm tehlikesiyle karşılaşmasını, böylece bir anda yerinden fırlayıp O'nun babasını kurtarabilmeyi arzulamıştı. Bir gece ikinci kattaki pencerelerden birinden Ruth'u görüp tuttuğu nöbetlerin ödülünü almıştı. Onun yalnızca başını, omuzlarını ve aynanın önünde saçlarını düzeltmek için kaldırdığı kollarını görmüştü. Yalnızca kısacık bir andı bu, ama kanının birdenbire şaraba dönüp damarlarını yaktığı uzun bir andı. Sonra kız perdeyi kapatmıştı. Ama bu onun odasıydı... Hiç olmazsa onu öğrenmişti. O geceden sonra, sokağın karşısındaki bir ağacın ardında sık sık gizlen-

miş, pencereyi gözleyerek sayısız sigara içmişti. Bir öğleden sonra annesinin bir bankadan çıktığını görünce, Ruth ile kendisini ayıran derin uçurumu bir kez daha anlamıştı. O, bankalarla işi olan insanların sınıfındandı. Kendisi ise bir kez bile bir bankanın içine girmemiş ve bu tür kurumların yalnızca çok zengin birçok güçlü insanlarca kullanıldığını düşünmüştü.

Bir bakıma manevi bir ihtilâl geçirmişti. O'nun temizliği ve saflığı kendisini öylesine etkilemişti ki şimdi varlığının temiz olma ihtiyacı ile çırpındığını duyuyordu. Eğer onunla aynı havayı solumaya layık olmak istiyorsa temiz olması gerekiyordu. Bir eczanenin vitrininde bir tırnak fırçası görünceye dek tırnaklarını ve dişlerini bulaşık tırçası ile fırçaladı. Tırnak fırçasını satın alırken tırnaklarını fark eden tezgâhtar bir de tırnak törpüsü salık verince ikinci bir tuvalet malzemesine sahip oldu. Kütüphanede vücut bakımı üstüne bir kitap buldu ve Jim'i hayretler içinde bırakarak her sabah soğuk bir banyo yapmayı huy edindi. Bu tür süslü fikirleri pek beğenmeyen Bay Higginbotham'da Martin'den fazla su parası kesip kesmeme konusunda düşünmeye başladı. Bir başka değişiklik de buruşuk pantolon yönündeydi. Artık bu konularla fazlasıyla ilgilenen Martin, işçilerin giydiği çuvala dönmüş pantolonlarla, üst sınıftan erkeklerin giydikleri pantolonların dizden ayağa dek uzanan dümdüz çizgileri arasındaki farkı hemen gördü. Bunun nedenenini de öğrenince kız kardeşinin mutfağında bir ütü ve ütü tahtası aramaya koyuldu. Önce bir tanesini yakıp, başka bir pantolon almak zorunda kalarak başarısız bir deney geçirdi. Bu yeni masraf denize çıkması gereken günü daha da yakınlaştırmıştı.

Ama geçirdiği yenilik salt bir dış görünüşten daha derindi. Hâlâ sigara içiyordu ama içkiyi kesinlikle ağzına sürmüyordu. O zamana dek içmek bir erkeğin yapacağı uygun bir şey gibi gelmişti ona. Masadaki öbür insanlardan daha çok içmesini sağlayan güçlü kafası onu gururlandırmıştı. Tesadüfen San Francisco'daki birçok gemici arkadaşından birine rastladığında eskisi gibi onlara içki ısmarlıyor ama kendisi hafif bir bira ya da portakallı gazoz içiyor ve onların kendisine takılmalarına hiç aldırmıyordu. Sarhoş olduklarında onları inceliyor, içlerin-

deki hayvansı yönün yükselişini, onları avucunun içine alışını gözlüyor ve artık onlar gibi olmadığı için Tanrıya şükrediyordu. Bir sınırdan sonra kendilerini unutuyorlar ve karanlık, aptal ruhları bir tanrı oluveriyordu. Her biri sarhoş arzularla dolu cennetlerinin yargıcı kesiliveriyorlardı. Martin'de içkiye olan güçlü ihtiyaç silinip gitmişti. O yeni ve daha yüce bir biçimde sarhoş oluyordu. Sevgi ile içini dolduran, bir bakışla onu daha yüksek ve ölümsüz bir yaşantıya kavuşturan Ruth; beyninin içine onu kemiren binlerce tutku kurdu sokan kitaplar; ve kendisine o zamana dek sahip olduğundan daha güçlü bir sağlık kazandıran ve tüm bedenini fiziksel bir canlılıkla dolduran kişisel temizlik duygusu onu sarhoş ediyordu.

Bir şans eseri onu görebilmek için bir gece tiyatroya gittiğinde oturduğu ikinci balkondan onu gerçekten gördü. Yanında Arthur ve karışık saçlı gözlüklü bir gençle içeri girişini kıskançlıkla izledi. Orkestra'ya yakın bir yere oturuşunu, zarif beyaz omuzlarını ve uzaktan buğulu gibi görünen donuk, altın renkli saçlarını izledi. Ama onunkinden başka da gören gözler vardı ve çevresine baktığında ön sırada oturan ve arkalarına dönüp kendisine cüretkâr bir tavırla gülümseyen iki kızı fark etti. Her zaman yumuşakbaşlı bir insan olmuştu. İnsanları terslemek onun yaradılışıyla bağdaşmazdı. Eskiden o da gülümser, dahası biraz daha ileri gidip gülümsemeleri kışkırtırdı. Ama şimdi durum değişikti. Hafifçe gülümseyip başını çevirdi ve bir daha o yöne bakmamaya özen gösterdi. Ama birkaç kez kızların varlığını unutarak o yöne baktığında kızların gülümsemesi yeniden gözüne çarptı. Kendisini bir günde büsbütün değiştiremez, yaradılışının getirdiği yumuşaklığa karşı koyamazdı. Onun için bu anlarda sıcak bir içtenlikle o da karşılık verdi. Kendisi için yeni bir şey değildi bu. Ellerini kendisine uzattıklarını biliyordu. Ama şimdi her şey değişmişti. Çünkü orkestranın yakınında bir yerde, dünyadaki tek kadın, kendi sınıfından olan bu iki kızdan büsbütün farklı bir kadın oturmaktaydı. Aradaki uçurum öylesine korkunçtu ki kızlara karşı içinde bir acıma ve hüzün duydu. Keşke onun iyiliğinin ve inceliğinin bir parçası da bu kızlarda olsaydı, diye geçirdi içinden. Hatiflikle-

rinden dolayı dünyada bu kızları incitemezdi. Kendisine kur yapmaları onu gururlandırmıyordu. Hatta buna izin veren alçakgönüllülüğünden biraz utandı bile. Ruth'un sınıfından olsaydı bu kızların kendisine asılmayacağını biliyordu. Onların her bakışıyla sınıfının kendisini biraz daha aşağıya çektiği duygusuna kapıldı.

Son perdede sahne kapanmadan yerinden kalktı ve geçerken onu görebilmek umuduyla dışarı çıktı. Dışardaki kaldırımda her zaman birkaç kişi dururdu. Şapkasını gözlerinin üstüne indirir ve onun kendisini görmemesi için birinin arkasına gizlenebilirdi. Kalabalığın önünde tiyatrodan çıktı. Ama tam kaldırımın kıyısına ilişmişti ki iki kız göründü. Kendisini aradıklarını biliyordu ve bir an kadınları kendisine çeken cazibesine küfretti. Kızlar kaldırımı geçip yaklaşmaya başladıklarında kendisini bulacaklarını anladı. İyice yaklaştıklarında kalabalığın tam ortasında olduklarından yavaşladılar. Kızlardan biri kendisine sürtündü ve anlaşılan onu ilk kez fark etti. İnce, esmer siyah gözlü bir kızdı. Kızlar yine gülümsedi ve o da onlara karşılık verdi.

«Selam!» dedi.

Düşünmeden yaptığı bir davranıştı. Daha önce buna benzer karşılaşmalarda birçok kez bu sözü söylemişti. Üstelik başka bir şey de yapamazdı. Yaradılışındaki hoşgörürlük ve cana yakınlık başka türlü davranmasına izin vermezdi. Siyah gözlü kız, hoşnut hoşnut gülümsedi ve duraklar gibi oldu. Koluna girmiş olan arkadaşı da kıkırdayarak durakladı. Delikanlı hızla düşündü. Onun tiyatrodan çıkması ve kendisini bu kızlarla konuşurken görmesi hiç de hoş olmazdı. Çok doğal bir davranışla siyah gözlü kızın yanına geçti ve onunla birlikte yürümeye başladı. Ne beceriksizce davranmış, ne de dili tutulmuştu. Burada kendini evinde hissediyordu. Bu tür çabuk gelişen serüvenlerde, ahbaplığı ilerletmek için başlangıç olarak başvurduğu argo ve iğneleyici sözler dolu şakalaşmalarda kendisini iyice gösterdi. Kalabalığın büyük bir kısmının bulunduğu köşeye vardıklarında karşıki kaldırıma yöneldi. Ama siyah

gözlü kız arkasından yetişerek kolundan tuttu ve bir yandan da arkadaşını çekerek bağırdı:

«Dur Bill! Acelen ne? Bizi böyle birdenbire bırakmayacaksın değil mi?»

Delikanlı gülerek durdu ve dönüp onlara baktı. Kızların arkasında sokak lambalarının altından geçen kalabalığı görebiliyordu. Durduğu yer oldukça karanlıktı ve geçerken sezdirmeden onu görebilirdi. Evine giden yol olduğu için buradan geçeceği kesindi.

Siyah gözlü kıza bakarak, «Adı ne?» diye kıkırdayan kıza sordu.

«Kendin sor,» diye öfkeyle karşılık verdi kız.

«Peki, nedir adın?» diye sordu kıza dönerek.

«Sen bana seninkini söylemedin ki,» dedi kız.

«Sormadın ki,» diye gülümsedi delikanlı. «Üstelik doğru tahmin ettin. Adım Bill.»

«Hadi be sen de!» Arzu dolu davetkâr gözlerle delikanlıya baktı. «Doğru söyle... Nedir?»

Yeniden delikanlının gözlerinin içine baktı. Cinsellik ortaya çıkalı beri, geçen bütün yüzyıllar boyunca kadının en etkili konuşması gözleriyle olmuştur. Delikanlı önemsemeyen bir tavırla kızı ölçtü. Eğer daha ileri giderse onun nazlanarak geri çekileceğini, zayıtlık gösterirse oyunu tersine çevirmeye hazır olduğunu biliyordu. Bir insan olarak kızın çekiciliğine kapılacağının farkındaydı. Onun kendine asılması hoşuna gidiyordu. Evet, bunların hepsini a'dan z'ye kadar çok iyi biliyordu. Kendi sınıflarında geçerli olan yargılara göre iyi kızlardı. Küçük bir ücret karşılığında ağır işler yapıyorlar, daha kolay bir yaşantı sağlamak için kişinin kendini satmasını alçakça bir davranış olarak görüyorlardı. Yaşam çölünde bir parça mutluluğa susamışlardı. Önlerinde, çirkinlik ve bitmez tükenmez çalışma ile daha kısa ama daha paralı bir yoldan varabilecekleri korkunç bir sefaletin karanlık çukuru arasındaki kumardan öte bir şey olmayan bir gelecek vardı.

«Bill,» diye yanıtladı başını sallayarak. «Evet, Pete ve Bill'den başka adım yok.»

«Dalga geçmiyorsun ya?» diye sordu kız.

«Hiç de Bili değil,» diye atıldı öbürü.

«Nerden biliyorsun?» diye sordu delikanlı. «Daha önce beni hiç görmemiştin ki.»

«Yalan söylediğini anlamak için daha önce seninle tanışmış olmaya gerek yok,» karşılığını verdi kız.

«Doğru söyle, Bill, adın ne?» diye sordu birinci kız.

«Yalnızca Bill,» diye itiraf etti delikanlı.

Kız delikanlının kolunu tutup neşeyle sarstı. «Yalan söylediğini biliyordum ama bana yine de güzel görünüyorsun.»

Martin Eden kendisine uzanan eli tuttu ve kızın avucunun içindeki tanıdık sertlikleri ve çıkıntıları hissetti.

«Konserve fabrikasında ne zaman çalıştın?» diye sordu.

«Nereden de anladın? Yoksa falcı mısın?» diye sordu kızlar bir ağızdan.

Kızlarla, aptal kafaların budalaca konuşmalarını sürdürürken hayalinde, kütüphanedeki yüzyılların bilgisi ile dolu kitap rafları yükseldi. Bu düşüncenin uygunsuzluğu ile acı acı gülümsedi ve kuşkuya kapıldı. Hayalindeki görüntülerle dış dünyasındaki konuşmaları arasında tiyatrodan çıkan kalabalığı izleme fırsatını da buldu. Ve birden onu, sokak lambasının ışığı altında, kardeşi ile o gözlüklü garip yabancının arasında gördü ve bir an yüreğinin durduğunu sandı. Bu anı uzun bir zamandan beri bekliyordu. Bir kraliçeninkini andıran başını gizleyen tüy gibi bir şeyi, giysisinin zevkli çizgilerini, yürüyüşündeki inceliği ve eteklerini tutan narin ellerini fark etti. Ve sonra gitti. O, arkada, üsflerinde ucuz bir kumaş, ucuz kurdeleler, ellerinde ucuz yüzükler olan, zarif ve temiz görünmek için acınacak bir çaba harcayarak konserve fabrikasında çalışan bu iki kıza bakakaldı. Birinin kolunu tuttuğunu bir şeyler söylediğini fark etti:

«Uyan Bill! Nen var senin?»

«Ne diyordun?» diye sordu delikanlı.

«Hiçbir şey,» dedi siyah gözlü kız başını kaldırarak. «Yalnızca diyordum ki...»

«Ne?»

«Eğer iyi bir arkadaş bulabilirsen diye fısıldıyordum... onun için, (arkadaşını gösterdi) gidip bir yerde dondurma yerdik ya da kahve içerdik.»

Birdenbire midesi bulanmaya başlamıştı. Ruth'dan buna geçiş çok ani olmuştu. Önündeki kızın atak, meydan okuyan gözlerinin yanında bir azizinkini andıran ve saflığın derinliklerinden kendisine bakan Ruth'un duru, parlak gözlerini gördü. Birden içinde bir şeyin kıpırdadığını duydu. Onun için yaşamın, dondurma ve delikanlılardan başka bir şey düşünmeyen bu kızlardan çok daha fazla bir anlamı vardı. Düşüncelerinde hep gizli bir yaşam sürdürdüğünü anımsadı. Bu düşünceleri biriyle paylaşmak istemiş ama kendisini anlayacak yetenekte ne bir kadın ne de bir erkek bulabilmişti. Çoğu kez düşüncelerini açmayı denemiş ama kendisini dinleyenleri şaşırtmaktan başka bir işe yaramamıştı bu. Ve tıpkı düşüncelerinin onların ötesinde olduğu gibi kendisinin de onların ötesinde bir insan olduğu kararına varmıştı. İçinde bir kuvvetin yükseldiğini duydu ve yumruklarını sıktı. Eğer yaşamın onun için daha fazla bir anlamı varsa, yaşamdan daha fazla şeyler istemeliydi. Ama bu istekleri böylesine bir ilişkiden bekleyemezdi. Bu cesur, siyah gözlerin kendisine sunacağı hiçbir şey yoktu. Onların ardındaki düşünceleri –dondurma ya da başka şeyleri– biliyordu. Ama onların yanındaki bu azizinkine benzeyen gözler... Bildiği ve tahmin edemediği birçok şeyi sunuyordu kendine. Kitaplar ve resimler, güzellik ve yücelik ve daha yüksek bir yaşamın tüm inceliğini sunuyordu bu gözler. Bu cesur, siyah gözlerin ardındaki tüm düşünce süreçlerini biliyordu. Bir saat gibiydi. Her çarkın dönüşünü sanki görebiliyordu. Bu gözler insanı zorlamıyordu. Vaat ettikleri bir mezar gibi sıkıcıydı. Ve sonunda da mezar vardı. Ama azizin gözleri bir esrar, akla gelmeyen harikalar ve sonsuz bir yaşam vaat ediyordu. Onların içinde bir ruhu ve kendi ruhunu görmüştü.

«Yaptığınız programın bir tek aksayan yönü var,» dedi yüksek sesle. «Ben aslında birisiyle buluşacaktım.»

Düş kırıklığı kızın gözlerinde okunuyordu.

«Sanırım hasta bir arkadaşının başında oturacaksın,» diye alay etti.

«Hayır, gerçekten bir randevu...» dedi. «Bir kızla.»

«Beni ekmiyorsun ya?» diye sordu kız içtenlikle.

Delikanlı onun gözlerine bakıp:

«Doğru söylüyorum,» dedi. «Ama neden başka bir zaman buluşmayalım? Daha bana adını bile söylemedin. Nerde oturuyorsun?»

«Lizzie,» diye yanıtladı kız yumuşayarak. Vücudunu delikanlınınkine dayamış eliyle kolunu sıkıyordu. «Lizzie Connolly. Beşinci caddeyle Market sokağının köşesinde oturuyorum.»

İyi geceler demeden kızlarla birkaç dakika daha konuştu. Hemen eve dönmedi. Nöbet tuttuğu pencerenin altındaki ağacın arkasından pencereye baktı ve mırıldandı.

«Randevum seninleydi Ruth. Bu gecemi sana saklamıştım.»

YEDİNCİ BÖLÜM

Ruth Morse ile ilk karşılaşmasından sonra okumayla dolu bir hafta geçmişti ve hâlâ onu aramayı göze alamıyordu. Zaman zaman kızı aramaya karar veriyor ama kuşkuları bu kararından caymasına yol açıyordu. Onu aramak için hangi zamanın uygun olduğunu bilmiyordu. Bunu kendisine söyleyecek kimse de yoktu. Geri dönülemeyecek bir yanlışlık yapmaktan korkuyordu. Eski arkadaşlarından ayrıldığı, eski yaşantısını bıraktığı ve yeni arkadaşı da olmadığı için okumaktan başka yapacağı bir şey yoktu. Okumaya ayırdığı saatler insanın gözlerini mahvetmeye yeterdi. Ama onun gözleri güçlüydü ve daha da güçlü bir vücut tarafından destekleniyorlardı. Üstelik dinlenmiş bir kafası vardı. Kitaplardaki soyut düşünceler açısından bütün yaşamı boyunca dinlenmişti kafası ve artık ekilip biçil-

meye hazırdı. Çalışmaktan hiçbir zaman yorulmamış olan kafası kitaplardaki bilgiyi bir daha bırakmamak üzere keskin dişleriyle yakalıyordu.

Hafta sonunda yüzyıllar yaşamış, eski yaşantısını ve görüşlerini çok gerilerde bırakmış gibiydi. Ama hazırlıksız oluşu yüzünden afallamıştı. Yıllar alacak bir ön uzmanlaşma isteyen kitapları okumaya çalıştı. Bir gün antik feslefeye ilişkin bir kitap okuyor, ertesi gün tümüyle modern bir felsefe kitabını eline alıyordu. Bu yüzden kafası, birbirine karşıt ve çelişkili görüşlerin dönüp durduğu bir girdaba dönmüştü. Ekonomi konusunda da durum aynıydı. Kütüphanenin rafının bir ucunda Karl Marks, Ricardo, Adam Smith ve Mill'in kitaplarını buldu. Bunların, birbirlerinin fikirlerinin artık terk edildiğine ilişkin karmaşık formüllerine ise hiçbir açıklık getirmedi. Şaşırmıştı ama yine de öğrenmek istiyordu. Bir gün de ekonomiye, endüstriye ve politikaya merak sarmıştı. City Hall Parkından geçerken bir insan kalabalığı çarptı gözüne. Kalabalığın ortasında yarım düzine adam, kızgın yüzler ve yüksek seslerle ateşli ateşli bir şeyler tartışıyorlardı. Dinleyicilere katıldı ve halkın filozoflarının ağzından yabancı bir dil duydu. İçlerinden biri bir serseri, biri bir işçi kışkırtıcısı, üçüncüsü bir hukuk öğrencisi, geri kalanı ise ağzı kalabalık işçilerdi. İlk kez sosyalizmden, anarşizmden ve tek vergi usulünden söz edildiğini işitti, ve birbirlerine karşıt sosyal felsefeler olduğunu öğrendi. Onun için yeni olan ve o zamana dek okuduğu şeylerin değinmediği alanlara ilişkin yüzlerce teknik sözcük işitti. Bu yüzden tartışmaları yakından izleyememiş, bu garip ifadelere bürünmüş fikirler üzerinde yalnızca birtakım tahminlerde bulunabilmişti. Bir de siyah gözlü, teosofist bir garson; sendikaya bağlı agnostik bir fırıncı; hepsini, olan *her şey doğrudur* felsefesiyle şaşırtan yaşlı bir adam ve kosmos, baba atom ve ana atom üstüne bitmez tükenmez söylevler veren başka bir ihtiyar vardı.

Birkaç saat sonra oradan ayrıldığında Martin Eden'in kafası karmakarışık olmuştu. Bir düzine bilmediği sözcüğün anlamına bakmak için soluğu kütüphanede aldı. Kütüphaneden çıkarken koltuğunun altında dört kitap vardı: Madame Bla-

vatsky'nin '*Gizli Öğreti*'si, '*İlerleme ve Yoksulluk*'u, '*Sosyalizmin Özü*' ve '*Din ve Bilim Savaşı*'. Ne yazık ki '*Gizli Öğreti*'den başladı. Her satır anlamadığı çok heceli birçok terimle doluydu. Yatağının üstüne oturmuştu ve sözlük okuduğu kitaptan daha çok önünde açık duruyordu. Öyle çok yeni sözcüğün anlamına baktı ki yeniden aynı sözcükle karşılaştığında anlamını unutuyor ve bir kez daha bakıyordu. Anlamları bir deftere yazmayı kararlaştırdı ve bunlarla sayfalar doldurdu. Yine de hiçbir şey anlamıyordu. Sabahın üçüne dek okudu. Beyni karmakarışık olmuştu ama okudukları içinde bir tek fikri bile kavrayamamıştı. Başını kaldırdığında sanki oda havalandı ve denizin üstündeki bir gemi gibi sallanmaya başladı. Sonra '*Gizli Öğreti*'yi bir sürü küfürle birlikte odanın bir ucuna fırlattı ve gaz lambasını söndürerek uyumaya hazırlandı. Kafasının zayıf ya da yetersiz oluşu değildi sorun. Düşünme eğitiminde ve düşünmek için gerekli olan düşünce araçlarını kullanmada eksikliği olmasaydı bunları kendisi de düşünebilirdi. Bunu tahmin etti ve bir süre, içindeki her sözcüğü öğrenene dek, sözlükten başka bir kitap okumamaya karar verdi.

Bununla birlikte şiirle avunuyor ve az çok anlayabildiği kolay şiirleri okumaktan da büyük bir zevk duyuyordu. Güzelliğe âşıktı ve bunlarda güzelliği buluyordu. Şiir gibi, müzik de onu kamçılıyordu. Farkında olmamasına karşın kafasını gelecekteki daha ağır işler için hazırlıyordu. Kafasındaki sayfalar boştu; fazla çaba göstermeden dörtlük dörtlük birçok şiir okuyor ve beğeniyor, okudukları onu öylesine etkiliyordu ki arada bir onları bağıra bağıra okumaktan büyük zevk duyuyor, ya da okuduğu basılı sözcüklerin güzelliği ve müziği onu büyülüyordu. Sonra Gayley'in '*Klasik Mitler*'iyle Bullgunch'in '*Masal Çağı*'na aynı rafta yan yana rastladı. Bu cehaletinin karanlığını aydınlattı ve eskisinden daha büyük bir istekle şiir okumaya devam etti.

Kütüphanenin tezgâhındaki adam Martin'i öylesine sık görmeye başlamıştı ki onunla iyice sıkı fıkı olmuştu. Kapıdan içeri girdiğinde, onu her zamanki gibi gülümseyerek ve başıyla selamlayarak karşıladı. Sırf bu adamın yüzünden Marfin cüret-

kâr bir işe kalkıştı. Tezgâha birkaç kitap götürdüğünde, adam kartları damgalarken Martin kendini tutamayarak konuştu:

«Size sormak istediğim bir şey var.»

Adam gülümsedi ve dikkatle onu dinlemeye koyuldu.

«Eğer bir kızla tanışırsanız ve kendisini aramanızı söylerse onu ne zaman ararsınız?»

Martin sıkıntının getirdiği terden gömleğinin sırılsıklam olup omuzlarına yapıştığını duyar gibi oldu.

«Ne zaman olursa,» diye karşılık verdi adam.

«Ama bu farklı bir durum,» diye karşı çıktı. Martin. «O... Ben... Anlayacağınız durum şu; belki evde bulamam onu. Üniversiteye gidiyor da.»

«O zaman yeniden ararsınız.»

«Ne demek istediğimi anlatamadım,» diye itiraf etti Martin kekeleyerek. Kendini tümüyle karşısındakinin eline bırakmaya karar verdi. «Ben biraz kaba bir insanım. Sosyeteden falan anlamam. Bu kız ise tamamen benim tersim. Ben de onun. Budalalık ettiğimi sanmıyorsunuz, değil mi?» diye sordu birden.

«Hayır, hayır, sizi temin ederim böyle bir şey düşünmedim,» diye karşı çıktı beriki. «Arzunuz referans bölümünün görevleri içine pek girmiyorsa da size yardım etmekten memnunluk duyacağım.»

Martin hayranlıkla ona baktı.

«Eğer bir kıvırabilsem, her şey düzelecek,» dedi.

«Anlamadım?»

«Yani o şekilde konuşabilsem, kibar olsam falan demek istedim.»

«Ha!» dedi beriki anladığını belirterek.

«Ne zaman uğramalıyım ona? Öğleden sonra mı? Yemek zamanına çok yakın olmamalı mı? Yoksa akşam mı? Yoksa pazar günü mü?»

«Söyleyeyim,» dedi kütüphaneci. «Ona telefon edip ne zaman uğrayabileceğini sor.»

«Öyle yaparım,» dedi Martin kitaplarını toplayıp gitmeye

hazırlanarak. Sonra arkasını dönüp sordu: «Genç bir hanımla konuşurken, örneğin Bayan Lizzie Smith ile, ona 'Bayan Lizzie' mi yoksa 'Bayan Smith' mi dersiniz?»

«Bayan Smith' deyin,» dedi beriki kendinden emin bir tavırla. «Onu daha iyi tanıyıncaya dek, onu her zaman 'Bayan Smith' diye çağırın.»

Böylece Martin Eden sorunu çözümlemiş oldu.

«Ne zaman isterseniz gelin, bütün öğleden sonra evde olacağım,» diye karşılık verdi Ruth, kitapları ne zaman geri getirebileceğini sormak için telefon ettiğinde.

Onu kapıda kendisi karşıladı ve kadın gözüyle ütülü pantolonu, ondaki iyiye doğru açıkça görülen ama tanımlanamayan hafif bir değişikliği hemen fark etti. Delikanlının yüzü onu bir kez daha etkiledi. Onun bu sağlığı adeta vahşi bir şeydi. Bu sağlık Martin'in yüzünden fırlıyor ve dalgalar halinde ona ulaşıyordu. İçinde yine bu sıcaklığı yakından duyabilmek için ona yaslanma isteği duydu ve delikanlının varlığının üstünde yaptığı etkiye şaştı. Martin de karşılaştıklarında, onun elini sıkarken içini coşkun bir mutluluğun kapladığını duydu. Aralarındaki fark, kızın durgun ve soğuk görünümü, delikanlının yüzününse saçlarının diplerine kadar kızarmasıydı. Eski beceriksizliğiyle omuzları tehlikeli bir biçimde sallanarak kızın ardından yürüdü.

Oturma odasında oturduktan sonra, daha rahatça, tahmininden çok daha rahat davranmaya başladı. Kız da onun rahat etmesine yardım etti ve bu yüzden delikanlı onu eskisinden daha da çılgınca sevmeye başladı. Önce Ruth'dan ödünç aldığı kitaplardan, çok beğendiği Swinburne'den ve şiirlerini anlayamadığı Browning'den söz ettiler. Kız, konuşmayı konudan konuya sürüklerken bir yandan da delikanlıya nasıl yardım edebileceği üstünde düşünüyordu. İlk karşılaşmalarından sonra bunu birçok kez düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Kendisinde, daha önce kimseye karşı duymadığı bir acıma ve sevecenlik duygusu uyandırmıştı. Üstelik bu duyguya neden olan kişi onun genç kızlık korkularını sarsan, garip düşünceler ve

duygularla onu heyecanlandıran bir erkek olunca, acıma onda sıradan bir duygu olmaktan çıkıyordu. Büyüleyici boynu yine ortadaydı ve elleriyle ona dokunma düşüncesi hâlâ güzeldi. Bu hâlâ ahlak dışı bir istek gibi geliyordu ona ama bu duyguya artık biraz daha alışmıştı. Yeni doğmuş bir aşkın bu kılığa bürünerek kendisini böyle kısıtlayabileceği aklına bile gelmezdi. Delikanlılığının kendisinde uyandırdığı duygunun aşk olduğunu da kestiremezdi. Türlü yeteneklere sahip, ilginç bir tip olduğu için onunla ilgilendiğini sanıyor ve hatta bu duygunun insanlara olan sevgisinin bir parçası olduğunu düşünüyordu.

Onu arzuladığını bilmiyordu. Ama delikanlının durumu farklıydı. Kızı sevdiğini biliyor ve onu yaşantısında o zamana dek duymadığı bir sevgiyle arzuluyordu. Şiiri güzel olduğu için sevmişti. Ama onunla tanıştıktan sonra aşk şiirleri alanına giden kapı önünde sonuna dek açılmıştı. Bullfinch ve Gayley'in kendisine verdiğinden daha zengin bir anlayış kazandırmıştı ona Ruth. Bir hafta önce üstünde ikinci bir kez düşünmeyeceği bir dize vardı: *'Bir öpücük ile ölen Tanrının çılgın âşığı.'* Şimdi ise bu dize aklından çıkmıyordu. Onun ne denli eşsiz bir şey olduğunu düşünüp gerçekliğine hayran oldu. Karşısındaki kıza bakarken bir öpücük için seve seve ölebileceğini düşündü. Kendisini Tanrının çılgın âşığı gibi hissetti. Hiçbir şövalyelik rütbesi onu daha fazla gururlandıramazdı. En sonunda yaşamın anlamını ve neden dünyaya geldiğini anlamıştı.

Gözlerini ondan ayırmadan söylediklerini dinlerken düşünceleri daha da ataklaşmaya başladı. Kapıda onun elini elinin içinde hissederken duyduğu mutluluğu anımsadı ve bir kez daha onun elini tutabilmeyi arzuladı. Bakışları sık sık kızın dudaklarına kayıyor ve içinde onlar için bir özlem duyuyordu. Ama bu özlemin kaba ve dünyasal hiçbir yönü yoktu. Konuşurken dudaklarının kımıltısını izlemek ona büyük bir mutluluk veriyordu. Bunlar öbür kadınlarla erkeklerin sahip oldukları sıradan dudaklardan değildi. Bu dudaklar insanların yaratıldıkları hamurdan oluşmamıştı. Bunlar bir ruhun dudaklarıydı ve onlar için duyduğu istek, kendisini başka kadınların dudaklarına götüren istekten adamakıllı farklı görünüyordu. Onu öpebilir, du-

daklarını onunkilere değdirebilirdi. Ama bunu ancak Tanrının eteğini öpen bir insan gibi huşu içinde yapabilirdi. Değerlendirmeler konusunda içinde oluşan değişikliğin ve ona bakarken gözlerinde parıldayan ışığın âşık insanların gözlerindeki ışığın aynısı olduğunun farkında değildi. Bakışının ne denli ateşli ve erkekçe olduğunu ve gözlerindeki yakıcılığın Ruth'da yarattığı değişiklikleri de tark etmiyordu. Ruth'un satlığı delikanlının duygularını değiştiriyor, düşüncelerini ta yıldızlara dek yükseltiyordu. Eğer Martin gözlerindeki parıltının ona kadar ulaşıp aynı parıltıyı yarattığını görebilseydi şaşırırdı. Bu bakış Ruth'u rahatsız etmiş ve çoğu kez, nedenini bilmediği halde, düşünceleri altüst olmuş, yarım yamalak dile getirebildiği düşüncelerini toparlayabilmek için epeyce bir çaba göstermek zorunda kalmıştı. Rahat konuşan bir insandı o. Onun çok ilginç biri olduğuna karar vermeseydi bu tür duraklamaları şaşkınlıkla karşılardı. Duygulara oldukça açıktı ve bir başka dünyadan gelen bu yolcunun çekiciliğinin onu etkilemesi hiç de yadırganacak bir olay olmamalıydı.

Bilincinin gerilerinde yatan sorun Martin'e nasıl yardım edebileceğiydi. Konuyu bu yöne çevirdi. Ama soruna ilk değinen Martin oldu.

«Acaba bana biraz öğüt verebilir misiniz?» diye söze başladı. Kızın gözlerinde fark ettiği isteklilik neredeyse yüreğini yerinden oynatacaktı. «Daha önce geldiğimde kitaplar üstüne pek bir şey söyleyemeyeceğimi çünkü bu konuda yeterli bilgim olmadığını belirtmiştim, anımsıyor musunuz? O zamandan beri bu konu üstünde epeyce kafa yordum. Birçok kereler kütüphaneye gittim ama elime aldığım kitapların çoğunu anlayamadım. Belki en baştan başlasam daha iyi olacak. Daha önce elime hiç fırsat geçmemişti. Çocukluğumdan beri durmadan çalışmak zorunda kaldım. Kütüphaneye gidip kitaplara yeni bir gözle baktıktan sonra –bu arada yeni kitaplara da baktım elbet– gerektiği gibi okumadığım kararına vardım. Kovboy kamplarında ve gemilerde bulunan kitaplar, örneğin bu evde olan kitaplardan, çok farklıdır. İşte ben bu tür kitaplara alışıktım. Ama yine de –yalnız bunu övünmek için söylemiyorum–

birlikte olduğum insanlardan farklıydım ben. Birlikte dolaştığım gemicilerden ve sığır çobanlarından – kısa bir süre için sığır çobanlığı yapmıştım – daha iyi olduğumu söylemek istemiyorum. Ama her zaman kitapları sever elime ne geçerse okurdum. Ve sanırım... çoğundan da farklı düşünüyorum.

«Varmak istediğim nokta şu. Hiç buna benzer bir evin içine daha önce girmemiştim. Bir hafta önce buraya gelip bütün bunları, sizi, annenizi, kardeşlerinizi ve her şeyi görünce, doğrusu hepsini çok beğendim. Böyle şeyleri daha önce duymuş, kitaplarda okumuştum. Sonra sizin evinizi görünce, kitapların gerçek olduğunu anladım. Ama anlatmak istediğim, bütün bunların benim hoşuma gitmesi. Ben de bunlara sahip olmak istedim. Hâlâ istiyorum. Bu evde içinize çektiğiniz gibi bir havayı solumak istiyorum. Kitaplarla, resimlerle, güzel şeylerle dolu olan insanların alçak sesle konuştukları, kendilerinin ve düşüncelerinin temiz olduğu bu havayı solumak istiyorum. Benim içime çektiğim hava zahmet, çalışma, ev kirası derdi ve kavga, doluydu. Kafalar çekilirdi hep. Siz annenizi öpmek için ona yaklaştığınızda, bunun yeryüzünde gördüğüm en güzel şey olduğunu düşündüm. Oldukça çok yaşadım ve yaşamı yanımdakilerden çok daha fazla gözledim. Görmeyi severim. Ve daha çok görmek ve her şeyi değişik bir gözle görmek istiyorum.

«Ama hâlâ anlatmak istediğim noktaya varamadım. Sorun şu: Ben de, sizin bu evde sürdüğünüz gibi bir yaşantı istiyorum. Yaşamda içmekten, ağır işlerden ve aylaklıktan başka şeyler de var. İşte, bütün bunları nasıl elde edebilirim? İşe nereden başlamak gerekiyor? Elimden geldiğince çalışmaya hazırım. İş çalışmaya gelince birçoklarını geride bırakırım. Bir kez başladım mı gece gündüz durmam. Belki bu konuyu size açmamı gülünç buluyorsunuz. Biliyorum, siz belki de bu dünyada başvuracağım en son insandınız. Ama sorabileceğim başka kimse tanımıyorum... Arthur'dan başka. Belki de ona açılmalıydım. Eğer...»

Birden sustu. Arthur'a sormak gibi, korkunç bir olasılık karşısında önceden tasarladıklarının hiçbir anlamı kalmamıştı. Acaba bir budala gibi mi davrandım, diye düşündü.

Ruth hemen karşılık vermedi. Duraklamalarla kesilen bu kaba sözleri birleştirmeye ve düşüncelerindeki basitliği Martin'in yüzündeki anlamla bağdaştırmaya çalışıyordu. Bundan daha etkili gözlerle daha önce hiç karşılaşmamıştı. Gözlerinde onun her şeyi başarabileceğini okumuştu. Ama, bu düşüncelerini dile getirişindeki yetersizliğe hiç uymuyordu. Anlattıkları karşısında katası öylesine karışmış, öyle çabuk düşünmeye başlamıştı ki delikanlının basitliğini gereğince değerlendiremedi. Ama söylenenleri kavrama açısından onun güçlü bir beyne sahip olduğu izlenimini edinmişti. Sanki o, kendini bağlayan zincirlerin altında kıvranan bir devdi. Konuştuğu zaman, yüzünde delikanlıya karşı cana yakın bir hava okunuyordu.

«Neye ihtiyacınız olduğunu siz de anlamışsınız. Eğitime ihtiyacınız var sizin. Baştan başlayıp ortaokulu bitirmeli, sonra liseye ve üniversiteye gitmelisiniz.»

«Ama bütün bunlar için para gerekli,» diye onun sözünü kesti Martin.

«Evet!» diye bağırdı kız. «Bunu hiç düşünmemiştim. Ama mutlaka akrabalarınız... size yardım edecek biri vardır.»

Delikanlı başını salladı.

«Annem ve babam öldü. İki kız kardeşim var. Biri evli, öbürü de yakında evlenir sanırım. Sonra bir sürü erkek kardeşim var. Ben en küçükleriyim. Ama onların kimseye yardım etmedikleri olmamıştır. Dünyayı dolaşıp dururlar. En büyüğümüz Hindistan'da öldü. İki tanesi şimdi Güney Afrika'da. Bir başkası da balina avlamaya gitti. Bir diğeri de sirkte çalışır. Trapezcidir. Sanırım ben de tıpkı onlara benziyorum. On bir yaşımdan beri –annem o zaman ölmüştü– kendi başımın çaresine bakarım. Sanırım kendi kendime çalışmak zorundayım. Ama nereden başlayacağımı bilmiyorum.»

«Bana kalırsa önce dilbilgisi öğrenmeniz gerek. Dilbilginiz...» berbat diyecekti ama sözlerini «pek de iyi değil,» diye bitirdi.

Martin kızardı ve terledi.

«Bir sürü argo sözcük kullandığımı ve sizin bunları anlamadığınızı biliyorum. Ama bunlar benim bildiğim yegane sözcükler... Kafamda başka sözcükler de var. Kitaplardan öğrendiklerim. Onları doğru dürüst söyleyemediğim için kullanmıyorum.»

«Önemli olan ne söylediğiniz değil, nasıl söylediğiniz. İçtenlikle konuşmama aldırmazsınız, değil mi? Sizi incitmek istemiyorum.»

«Hayır, hayır!» diye bağırdı Martin. İçtenliğinden dolayı ona minnettardı. «Söyleyin. Bilmem gerek. Bütün bunları sizden öğrenmeyi yeğlerim.»

«Peki öyleyse, 'Siz idin diyorsunuz. Oysaki, 'Siz idiniz' demeniz gerek. 'Gördüm' yerine 'görmüşüm' diyorsunuz. Çift olumsuz kullanıyorsunuz...»

«Çift olumsuz da nedir?» diye sordu. Sonra ekledi: «Görüyorsunuz, açıklamalarınızı bile anlamıyorum.»

«Korkarım iyi açıklayamadım,» diye gülümsedi kız. «Çift olumsuz... durun bakalım... şey, örneğin kimseye yardım etmedikleri olmamıştır diyorsun. 'Yardım etmemek' olumsuzdur. 'Olmamıştır' da bir başka olumsuz sözcük. İki olumsuzun bir olumlu verdiği bir yasadır, 'Kimseye yardım etmedikleri olmamıştır' demek birisine yardım etmişler demektir.»

«Evet, oldukça açık,» dedi Martin. «Daha önce bunu hiç düşünmemiştim. Ama *mutlaka* birine yardım ettikleri anlamına gelmez bu, değil mi? Bana kalırsa, 'hiç kimseye yardım etmedikleri olmamıştır' demek onların herhangi birine yardım edip etmediklerini açıklamıyor. Daha önce bunu hiç düşünmemiştim. Bir daha söylemem.»

Ruth, delikanlının zekâsının hızla işlemesine hem şaşırmış, hem de sevinmişti. Bir ipucunu elde eder etmez, bunu yalnızca anlamakla kalmıyor, yanlışını da hemen düzeltiyordu.

«Dilbilgisi öğrenirseniz, bütün bu yanlışları düzelteceksiniz,» diye sürdürdü. «Konuşmanızda dikkatimi çeken bir başka nokta daha var. 'Diil' diye bir sözcük yoktur.»

Martin yine kızardı.

«'Öyleydim,' yerine, 'öyleymişim' diyorsunuz,» diye sürdürdü Ruth. «'Geldim' yerine de 'gelmişim.' Sözcüklerin sonlarını yutmanız da korkunç bir şey.»

«Ne demek istiyorsunuz?» Böylesine olağanüstü bir beynin karşısında diz çökmesi gerektiği duygusuna kapılmıştı. «Nasıl yutuyorum?»

«Yani sözcüklerin sonunu söylemiyorsunuz. 'Sonra', 's-o-n-r-a-' diye yazılır. Sizse bunun yerine 'Sona' diyorsunuz. Kimi zaman bir sözcüğün sonundaki 'yor' u tam okuyor, kimi zaman da sonraki 'r' harfini atlıyorsunuz. 'Nerede' sözcüğünü ise... Neyse, bunların hepsinin üstünden tek tek gitmemize gerek yok. Size gereken şey dilbilgisi öğrenmektir. Gidip size bir dilbilgisi kitabı getireyim de nasıl başlayacağınızı göstereyim.»

Kız ayağa kalktığında birden aklına görgü kitaplarında okuduğu bir şey geldi ve beceriksizce ayağa kalktı. Bir yandan yanlış bir hareket yapmış olmaktan, bir yandan da Ruth'un onun gideceğini sanmasından korkuyordu.

«Aklımdayken sorayım, Bay Eden,» diye bağırdı kız odadan çıkarken. «'Kafayı çekmek' ne demektir? Birkaç kez kullandınız bu deyimi.»

«'Kafayı çekmek' mi?» diye güldü Martin. «Argo bir deyim bu. Viski ya da bira gibi, seni sarhoş edecek bir şey içmek anlamına gelir.»

«Bir şey daha var,» diye güldü kız. «Belli bir kişiden söz etmek istemediğiniz zaman 'sen' sözcüğünü kullanmayın. Sanırım az önce bu sözcüğü kullandığınızda söylemek istediğiniz şeyi tam olarak anlatamadınız.»

«Anlayamadım.»

«Az önce, 'viski ya da bira gibi, seni sarhoş edebilecek bir şeyi içmek anlamına gelir' demediniz mi? Yani beni sarhoş yapabilecek... Anlıyor musunuz?»

«Evet, ama sizi de sarhoş yapar, değil mi?»

«Elbette,» diye gülümsedi kız. «Ama beni ortaya koymasanız daha iyi olurdu. 'Sen' sözcüğünün yerine 'insan' sözcüğünü koyun, bakın kulağınıza ne kadar daha hoş gelecek.»

Dilbilgisi kitabı ile döndüğünde, bir sandalye çekerek –Martin sandalyeyi çekmesinde ona nasıl yardım edebileceğini düşündü –yanına oturdu. Kitabın sayfalarını çevirirken, başları nerdeyse birbirine değecekti. Ruth'un yakınlığıyla öylesine kendinden geçmişti ki, kızın çalışması gereken konuları özetleyişini dinleyemedi. Ama bağlaçlardan, söz etmeye başlayınca onu tamamen unuttu. Bağlaçlardan söz edildiğini o zamana dek hiç işitmemişti ve dilin inceliklerini öğrenmek onu büyülemişti. Sayfaya daha da yaklaştı ve kızın saçı yanağına değdi. Yaşamı boyunca bir kez bayılmıştı ve şimdi yine bayılacağını sandı. Zorlukla nefes alabiliyor, yüreğinden yükselen kanlar boğazını tıkıyor, onu boğuyordu. Ruth, ona hiç bu kadar ulaşılabilir görünmemişti. Bir an için aralarındaki uçurumun üstüne bir köprü kuruldu. Gelgelelim, ona olan saygısı azalmış değildi. Ruth ona inmemişti. Bulutların üstüne çıkıp, ona ulaşan kendisiydi. O anda Ruth'a karşı duyduğu saygı dinsel bir duygudan farksızdı. Sanki bir an için azizlerin tapınağına girmişti. Kendisini bir elektrik çarpması gibi sarsan, kızınsa farkında bile olmadığı temastan başını dikkatle ayırdı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ruth'la görüşmesinden sonra geçen birkaç hafta içinde Martin Eden, dilbilgisi çalıştı, görgü kitaplarını yeniden inceledi ve hoşuna giden kitapları yutarcasına okudu. Kendi sınıfından olan hiç kimseyi görmedi. Lotus Kulübündeki kızlar ona ne olduğunu merak ediyorlar ve sordukları sorularla Jim'in başının etini yiyorlardı. Riley'deki eldivenli gençler ise Martin'in artık oraya uğramamasından çok memnundular.

Martin Eden kütüphanedeki kitap hazinesinde bir başka keşif daha yaptı. Gramer kitapları nasıl ona konuşulan dilin yapısını anlattıysa, bu kitap da şiirin yapısını açıklıyordu. Böylece, bu güzelliğin altındaki ölçü, uyak ve biçimi, güzelliğin nedenini ve ölçüsünü öğrenmeye başladı. Bulduğu başka bir mo-

dern kitap şiiri temsili bir sanat olarak ele alıyor ve edebiyattaki en iyi örnekleri kullanarak konuyu iyice inceliyordu. Bu kitapları incelerken duyduğu zevki daha önce okuduğu kitapların hiçbirinde bulmamıştı. Yirmi yıldan beri hiç yorulmamış olan bu olgunlaşma tutkusuyla kıvranan beyni okuduklarını bir öğrenci için olağanüstü denilebilecek bir güçle kavrıyordu.

Şimdi bulunduğu yerden geriye baktığında, tanıdığı eski dünya – toprağın denizin ve gemilerin, denizcilerin ve orospuların dünyası – ona çok küçük göründü. Yine de bu eski dünya, yeni dünyası ile birleşip genişledi. Kafası olguları birleştirmeye hazırdı ama iki dünya arasında ilk kez bağlantılar bulduğunda, bunu şaşkınlıkla karşıladı. Kitaplarda bulduğu güzellik ve düşünce üstünlüğü onu soylulaştırmıştı. Bu, kendisinin üstündeki bir toplumdaki, Ruth ve ailesinin ait olduğu toplumdaki, bütün kadınların ve erkeklerin böyle düşündüklerine ve yaşadıklarına daha kuvvetle inanmasına yol açtı. İçinde yaşadığı bu sınıf ise soysuzların toplumuydu. Şimdiye dek kendisini içine alan bu soysuzluktan kurtulmak ve yukarı sınıfların yaşadığı o yüksekteki gerçeğe ulaşmak istiyordu. Bütün çocukluğu ve gençliği garip bir huzursuzluk içinde geçmişti. Ne istediğini hiçbir zaman bilmemiş ve Ruth ile karşılaşana dek bilmediği bir şeyi arayıp durmuştu. Ve şimdi huzursuzluğu artık ona acı vermeye başlamış ve en sonunda aradığı şeyin güzellik, bilgi ve aşk olduğunu açıkça anlamıştı.

Bu birkaç hafta içinde Ruth'la birçok kez görüştü ve her seferinde ondan aldığı esinlere bir yenisi eklendi. Ruth onun İngilizcesine yardım etti, telaffuzunu düzeltti ve aritmetik öğretmeye başladı. Ama görüşmeleri yalnızca bu hazırlık niteliğindeki çalışmalara ayrılmamıştı. Yaşamı fazlasıyla görmüş Martin'in kafası kesirler, küp kökler, sözcük ve tümce çözümlemeleriyle doymayacak kadar olgunlaşmıştı. Konuşmalarında başka konulara değindikleri oluyordu; örneğin Martin'in ya da Ruth'un okuduğu son şiir gibi. Ve Ruth ona en sevdiği bölümleri yüksek sesle okurken Martin sanki mutluluk cennetinin en üst katına çıkıyordu. Konuşmasını dinlediği kadınların içinde onunki gibi bir ses işitmemişti hiç. Onun ağzından çıkan en kü-

çük bir ses sevgisini uyarıyor, her sözcük içini titretiyordu. Onu heyecanlandıran sesin niteliği, uyumu, yumuşaklığıydı. Kültürün ve ince bir ruhun, yumuşak, zengin, tanımlanması olanaksız bir ürünüydü bu. Onu dinlerken anılarında ilkel kadınların ve orospuların vahşi çığlıkları daha az kaba olan işçi kadınların ve kendi sınıfının kadınlarının sesleri kulağına geldi. Sonra görüntüler canlanmaya başladı ve her biri Ruth'un inceliklerini çoğaltarak birbiri ardından gözlerinin önünden geçti. Kızın okuduklarını anlıyor olması Martin'in mutluluğunu bir kat daha artırdı. Sayfalarda yazılı olan düşüncelerin güzelliğini takdir ederek zevklendi. Ruth, ona 'Prenses'ten bölümler okuyordu. Birçok kere kızın gözlerinden aşağı gözyaşlarının yuvarlandığını gördü. Böyle anlarda kızın duyguları, Martin'i bir tanrı yapıncaya dek göklere çıkartıyor ve bir yandan onu seyredip bir yandan da dinlerken sanki yaşamı gözlüyor, derinliklerindeki sırları okuyordu. Sonra, aşırı duygusallığının farkına vardı ve bunun aşk olduğuna karar verdi. Bu aşk yeryüzündeki en yüce şeydi ve anılarındaki bütün eski coşkuları – şarabın verdiği sarhoşluğu, kadınların okşamalarını, kuvvet yarışmalarını– silip süpürmüştü. Şimdi tattığı bu duygunun yanında onlar bütün önemlerini yitiriyorlardı.

Ruth'un bu durumdan haberi yoktu. Gönül serüvenleri konusunda hiçbir deneyi olmamıştı. Bu konudaki tüm bilgisi, günlük yaşantının olaylarının gerçek dışı bir dünyanın olayları olarak gösterildiği kitaplardan gelmekteydi. Bu kaba denizcinin yavaş yavaş kalbine girdiğini ve içinde biriken duyguların bir gün kabına sığmayarak benliğini bir alev gibi saracağını bilmiyordu. Aşkın gerçek alevini tanımamıştı. Aşk konusundaki tüm bilgisi tümüyle kuramsaldı ve aşkı bir yaz akşamı kadar serin, durgun suyun yüzündeki küçük dalgalar kadar yumuşak bir şey olarak düşünüyordu. Ona göre aşk, yumuşak bir duygu; çiçek kokan, loş ve sessiz bir ortamda sevdiği kişiye hizmet etmek demekti. Aşkın, bir yanardağ gibi patlayacağı, alevlerinin insanı saracağı ve gerisinde bıraktığı küllerin insanı ne denli üzeceği aklından bile geçmezdi. Ne kendi gücünün, ne de dünyadaki güçlerin farkında değildi. Annesi ile babası arasın-

daki ilişki, onun için ideal bir aşktı. Ruth da hiç bir sarsıntı ve üzüntü geçirmeden, sevdiği ile birlikte aynı tatlı sessizlik içinde yaşayacağı günleri bekliyordu.

İşte bu nedenden Martin Eden'e yeni bir şey, garip bir insan olarak bakıyor ve delikanlının üstünde yaptığı etkileri yenilik ve gariplik olarak nitelendiriyordu. Doğal bir şeydi bu. Yine öyle, hayvanat bahçesinde vahşi hayvanlara bakarken, ya da fırtınalı bir gecede şimşek çaktığı zaman bu tür duygulara kapılmıştı. Bu olaylarda ve Martin'de çekici bir şey vardı. Soluk alırken, kocaman boşlukları içine çekiyormuş gibiydi. Yüzünde tropik güneşinin parıltısı, iri adalelerinde dünya yüzünde ilk beliren yaşamın gücü vardı. Vücudu, Ruth'un ufkunun dışında olan, kaba insanların ve kaba olayların dünyasının izleriyle doluydu. Evcilleşmemiş yabanıl bir yaratıktı o, ve böylesine bir uysallıkla eline gelmiş olması Ruth'un gururunu okşuyordu. Onu büsbütün değiştirip, kendisine göre yeryüzündeki en iyi bir insan olan babasına benzetme isteği bilinç altında olan bir düşünceydi. Martin'de kendisini çeken şeyin, dünyanın en çekici duygusu, aşk olduğunu ve bu duygunun dünyanın dört bir yanında kadınlarla erkekleri birbirine yakınlaştırdığını, çiftleşme mevsiminde geyiklerin birbirini öldürmesine neden olduğunu ve elemanları bile karşı konulmaz bir biçimde birleşmeye zorladığını tecrübesizliğinden dolayı bilemezdi.

Martin'in hızla gelişmesi, Ruth için şaşırtıcı ve ilginç bir şeydi. Onda, uygun ortamını bulup günden güne gelişen çiçekler gibi hiç beklemediği bir yetkinlik bulmuştu. Yüksek sesle olarak Browning okudu ve soyut bölümler üstündeki ilginç yorumları karşısında şaşkınlığa kapıldı. Gerçekteki kadınlar ve erkekler konusundaki tecrübesinden ötürü Martin'in yorumlarının kendisininkilerden geleceğe çok daha fazla yakın olduğunu kavrayabilmesi olanaksızdı. Kavramlarını biraz ilkel bulmasına karşın, çıkardığı anlamlar öylesine atakçaydı ki, çoğunlukla onları izleyemiyor ve bu beklenilmedik güç karşısında coşkunluğa kapılıyordu. Sonra Martin için piyano çaldı ve çaldığı müzik aklının alamayacağı ölçüde delikanlının içine işledi: Delikanlı, güneşin karşısındaki bir çiçek gibi, müziğe açık olan

yaradılışı sayesinde işçi sınıfının gürültülü müziğinden Ruth'un hemen hemen çoğunu ezbere çaldığı klasik parçalara kolaylıkla geçebildi. Wagner'i ve '*Tannhâuser Üvertürü*'nü çok beğenmiş ve çaldıklarının en iyisi olduğunu söylemişti. Sanki bir anda tüm yaşantısını bu parçada bulmuştu. Geçmişi '*Venusberg*' motifi, Ruth ise '*Hacıların Korosu*' motifiydi. Müziğin etkisiyle kendinden geçerek vardığı yüceliklerden daha yukarılara, iyinin ve kötünün hiç durmadan savaştıkları, ruhların oluşturduğu bir gölgeler evrenine doğru yükseldi.

Kimi zaman öyle sorular soruyordu ki, Ruth müzik konusunda kafasındaki tanımların ve kavramların doğruluğundan kuşkulanmaya başlıyordu. Ama kız şarkı söylerken ağzını bile açmıyordu. Tamamen kıza özgü bir sesti bu. Soprano sesiyle söylediği ilâhi melodiyi her zaman hayranlıkla dinliyordu. Bu sesi, fabrikada çalışan kızların ince ve tiz, liman kentlerindeki kadınların içkiden çatlak çıkan sesleriyle karşılaştırmaktan kendini alamadı. Martin için piyano çalmak ve şarkı söylemek Ruth'un da hoşuna gidiyordu. Aslında oynayabileceği bir insan ruhu ilk kez geçmişti eline ve Martin'in kolayca şekil alabilen ruhunu biçimlendirmek ona büyük bir zevk veriyordu. Çünkü onu biçimlendirdiğini sanıyordu ve bu konuda iyi niyetliydi. Üstelik onun yanında olmak hoşuna gidiyordu. Artık eskisi gibi ondan çekinmiyordu. O ilk tepki, henüz keşfedemediği kişiliğinin bir korkusuydu ve bu korku şimdilik uykuya dalmıştı. Farkında olmamasına karşın onun bir malı olduğunu duyuyordu. Üniversiteye gidiyordu ve tozlu kitapların arasından çıkıp delikanlının ortalığa yaydığı deniz kokan rüzgârı içine çekmek onu güçlendiriyor gibiydi. Güç! Ruth'a gereken şey güçtü ve delikanlı bonkörce bunu kendisine veriyordu. O gittikten sonra daha büyük bir hırs ve enerjiyle kitaplarına sarılıyordu.

Browning'i iyi bilirdi ama ruhlarla oynamanın uygunsuz bir şey olduğunu hiç düşünmemişti. Martin'e olan ilgisi arttıkça delikanlının yaşamını değiştirmek de bir tutkuya dönüştü.

«Bay Butler diye biri var,» dedi bir öğleden sonra. Gramer, aritmetik ve şiir bir kenara bırakılmıştı. «Başlangıçta eline hiçbir fırsat geçmemişti. Babası bir bankada veznedardı. Öm-

rü boyunca çalıştı ve Arizona'da veremden öldüğünde Bay Butler –Charles Butler'di adı– kendini dünyada yapayalnız buldu. Önce bir basımevinde çalışmaya başladı. Bundan birçok kez söz ettiğini işittim. Başlangıçta haftada üç dolar alıyordu. Bugün geliri en azından otuz bin kadardır. Nasıl başardı bunu? Dürüst, çalışkan ve tutumlu bir insandı. Birçok delikanlının zevklerinden kendini yoksun bıraktı. Biriktirmek için ne yapması gerekirse gereksin, her hafta belirli bir miktar para biriktirmeyi kafasına koymuştu. Elbette ki, çok geçmeden haftada üç dolardan fazla kazanmaya başlamıştı. Ücreti arttıkça da daha çok biriktirmeye başladı.

«Gündüzleri çalışıyor, geceleri ise gece okuluna gidiyordu. Gözlerini hep geleceğe dikmişti. Daha sonra liseye gitti. Daha on yedi yaşındayken dizgicilikten çok iyi para kazanmaya başlamıştı ama o tutkuluydu. Yalnızca geçinmek değil, bir meslek sahibi olmak istiyordu. Bu amacına varmak için hiç bir fedakârlıktan kaçınmıyordu. Hukuk öğrenmeye karar verdi ve babasının çalıştığı yere memur olarak girdi. Düşün bir kez! Haftada topu topu dört dolar alıyordu. Ama tutumlu olmasını öğrendi ve para biriktirmeyi sürdürdü.» Soluk almak için bir an sustu ve anlattıklarını Martin'in nasıl karşıladığını anlamaya çalıştı. Bay Butler'in gençlik mücadeleleri karşısında duyduğu ilgi delikanlının yüzünden okunuyordu ama kaşları çatılmıştı.

«Genç bir insan için oldukça zor bir yaşantı geçirmiş,» dedi. «Haftada dört dolar! Nasıl geçinebilmiş? Gereksiz yere para harcamadığını söyleyeceksin. Olsun, ben haftada beş dolar kira veriyorum. Üstelik de ne biçim bir oda için. Bir köpek gibi yaşamış olmalı. Yedikleri de...»

«Kendi yemeğini kendi pişirirmiş,» diye onun sözünü kesti kız. «Küçük bir gaz ocağının üstünde.»

«Yediği yiyecek açık deniz gemilerinde verilen en berbat yemeklerden de kötüydü herhalde. Bu gemilerde verilen yemeklerden daha kötüsüne hiçbir yerde rastlamadım.»

«Ama bir de şimdiki durumu düşün!» dedi kız coşkuyla. «Şimdiki gelirinin ona sağladığı olanakları düşün! Gençliğinde yaptığı fedakârlıkların karşılığının kaç katını aldı.»

Martin sert sert baktı ona.

«Bahse girerim ki,» dedi, «bu bolluk günlerinde Bay Butler hiç de mutlu bir insan değildi. Yıllarca bir çocuk kadar yemek yemeğe kendini alıştırdığından şimdi midesi daha fazlasını almıyordur.»

Martin'in soru soran bakışları karşısında kız gözlerini yere indirdi.

«Şimdi hazımsızlık çektiğine dair bahse girerim,» dedi Martin meydan okurcasına.

«Evet, doğru,» diye itiraf etti kız. «Ama...»

«Ve onun asık yüzlü, ciddi, yaşlı bir baykuş olduğuna da eminim,» diye atıldı Martin. «Yılda otuz binlik gelirine karşın eğlenmeye filan aldırdığı yoktur. Başkaların iyi vakit geçirmesinin de onu mutlu etmediğine dair bahse girerim. Haklı değil miyim?»

Kız, ona hak verircesine başını salladı ve açıklamaya koyuldu.

«Ama o bu tür bir insan değil. Yaradılış olarak asık suratlı ve ciddi o. Her zaman da öyleydi.»

«Öyle olduğuna eminim,» dedi Martin. «Haftada üç ya da dört dolar, gaz ocağının üstünde kendine yemek pişirip para biriktiren bir çocuk, bütün gün çalışıp, bütün gece okumak, durmadan çalışıp hiç eğlenmemek, eğlenmesini asla öğrenmemek... Tabiî, otuz bin dolar çok geç gelmiş.»

İmgeleminde çocuğun yaşantısına ilişkin binlerce ayrıntı ve yılda otuz bin dolar kazanan bir adam oluncaya dek geçirdiği dar bir ruhsal gelişim belirdi. Hızla birbirini izleyen görüntüler Charles Butler'in tüm yaşantısını gözlerinin önüne seriverdi.

«Biliyor musunuz?» dedi. «Bay Butler için üzülüyorum. Daha iyisini bilemeyecek kadar gençmiş ama yılda otuz bin dolar karşılığında kendini tüm yaşamdan yoksun etmiş. Oysa şimdi o, koskocaman otuz bin dolar, çocukken on sente alabileceği bir şekeri, bir parça fıstığı ya da zenciler cennetinde bir yeri artık satın alamaz.»

İşte tıpkı böyle ilginç görüşler Ruth'u irkiltiyordu. Bu görüş-

ler onun için hem yeni, hem de kendi görüşlerine aykırı olmakla kalmıyor bunlarda sezdiği gerçeklik payı inançlarını yenilemeye zorluyordu onu. Yirmi dört değil de on dört yaşında olsaydı, onları kolaylıkla değiştirebilirdi. Ama tam yirmi dört yaşındaydı ve tutucu olarak yetiştirilmişti. İçinde doğup büyüdüğü bu yaşam biçimini kabullenmişti. Gerçi ilk anda Martin'in yargıları onu rahatsız ediyordu ama bunları onun değişik yaradılışının bir özelliği olarak kabul ediyor ve çok geçmeden unutuyordu. Bir yandan bu görüşlere karşı çıkarken, bu sözlerin söylenişindeki kuvvet delikanlının pırıl pırıl gözleri ve yüzündeki içten anlatım kızı coşkunluğa boğuyor, delikanlıya yaklaştırıyordu. Ufkunun dışında bir yerden gelen bu adamın bu anlarda, daha geniş ve derin kavramlarla onun ufkunu aştığının farkında değildi. Onun kendi sınırları bu ufkun sınırlarıydı. Ama sınırlı katalar sınırlamaları ancak başkalarında görürler. İşte bu yüzden Ruth, kendi görüşünün aslında çok geniş olduğunu sanıyor ve Martin'in kendisininkilerle çelişen görüşlerini onun kafasının sınırları olarak kabul ediyordu. Olayları kendisi gibi görebilmesi için ona yardım etmek, her şeyi kendisi gibi görünceye dek ufkunu genişletmek isteği duyuyordu.

«Ama daha öykümü bitirmedim,» dedi. «Babamın söylediğine göre, daha önce hiçbir memurun çalışmadığı gibi çalışmış. Bay Butler çalışmak için her zaman hevesliymiş. Hiçbir zaman geç kalmaz, dahası büroya zamanından birkaç dakika önce gelirmiş. Yine de zamanı kalırmış. Boş bulduğu her vakti ders çalışarak geçirirmiş. Muhasebecilik, ve daktilo öğrenmiş. Geceleri, staj yapan bir mahkeme kâtibinin yazılarını yazarak kazandığı parayla steno dersleri almış. Çok geçmeden yükselmiş ve kendini sevdirmiş. Babam onu çok beğenir ve onun daha da yükseleceğini söylerdi. Babamın salık vermesi üzerine hukuk fakültesine gitmeye karar verdi. Avukat oldu ve geri döndüğünde babam onu ortak yaptı. Büyük bir adamdır o. Birkaç kez senatörlüğü geri çevirdi. Babam, eğer isterse, bir yer boşaldığında Yargıtay'a seçilebileceğini söylüyor. Böylesine bir yaşam hepimiz için bir esin kaynağı olmalı. Bir insanın iradesi sayesinde, çevresine karşın yine de yükselebileceğini bize gösteriyor.»

«Büyük bir adammış,» dedi Martin içtenlikle.

Ama bu öyküde Martin'in güzellik ve yaşama ilişkin duygularına ters düşen bir şey var gibiydi. Bay Butler'in yaşamında bu denli hırslı bir kazanma tutkusu için yeterli neden göremiyordu. Eğer bir kadın ya da bir güzellik için yapsaydı bütün bunları, Martin onu anlayabilirdi. Tanrının çılgın âşığı öpücükler için her şeyi yapabilirdi, ama otuz bin dolar için değil. Bay Butler'in işi hoşuna gitmemişti. Bayağı bir yönü vardı. Yılda otuz bin dolar iyi paraydı ama hazımsızlık ve insanca bir mutluluktan uzak olmak bu paranın tüm değerini yitiriyordu.

Bunların birçoğunu Ruth'a anlatmaya çalıştı, onu şaşırttı ve sonunda Ruth, onun değişmesinin gerekliliğine daha çok inanmaya başladı. O, insan denen yaratıkları, kendi renklerinin, inanışlarının ve siyasetlerinin en iyi olduğuna ve yeryüzündeki öbür yaratıkların onlardan daha talihsiz olduklarına inandıran dar bir görüşe sahipti. Eski Yahudi'yi, kadın doğmadığı için Tanrıya şükrettiren ve Tanrı değiştirmek için dünyanın ta öbür ucuna modern misyonerler yollatan yine bu aynı dar görüştü. Ve böyle bir görüşe sahip olan Ruth, bu adamı kendi yaşamının kalıpları içine sokma isteği duyuyordu.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Martin Eden California'ya bir âşık gibi heyecanla döndü denizden. Parası tükendiğinden define aramaya çıkan yelkenli ile denize açılmıştı. Sekiz ay define arayıp durduktan sonra yolculuk Solomon adalarında bitmişti. Avustralya'dan tayfalar ücretlerini almışlardı ve Martin de hemen San Francisco'ya gelen bir gemiye atlamıştı. Denizde geçirdiği bu sekiz ay ona karada birkaç hafta kalabilmesi için gerekli olan parayı sağlamakla kalmamış birçok konuda kitap okuyup, çalışması için fırsat yaratmıştı.

Onunki bir öğrencinin kafasıydı ve öğrenme yeteneğinin ardında hiçbir şeyden yılmayışı ve Ruth'a olan sevgisi vardı. Yanına aldığı dilbilgisi kitabını kafası iyice alıncaya dek okudu

durdu. Gemi arkadaşlarının kullandığı kötü grameri fark edip onların yanlışlarını kafasında düzeltti. Kulağının gittikçe daha duyarlı olduğunu ve dilbilgisinin geliştiğini sevinçle fark etti. Çift olumsuz artık onun kulaklarını tırmalıyor ve kulağına ters gelen bu sözcükler de çoğunlukla kendi dudaklarından dökülüyordu. Dili, yeni oyunları bir günde öğrenmeyi kabul etmiyordu.

Dilbilgisi kitabının üstünden tekrar tekrar gittikten sonra eline bir sözlük aldı ve her gün yirmi yeni sözcük öğrenmeye başladı. Bunun hiç de kolay bir iş olmadığını gördü. Dümenin başında ya da nöbetteyken, sözcüklerin tanımından ve söyleniş biçiminden oluşan uzun bir listenin üstünden bir kez daha geçiyor, uyuyana dek ezberlemeye çalışıyordu. Dilini, Ruth'un konuştuğu dile yatkın bir hale getirmek için 'Hiçbir şey yapmadı', 'Ben olsaydım' ve 'o işlemler' gibi tümcecikleri kendi kendine yineliyordu. Sözcüklerin sonlarını yutmamaya çalışıyor 'd' ve 'g' harflerini dikkatle söylüyordu. Belki bin kez bir sözcüğün üstünden gidiyordu ve çok geçmeden subaylardan ve yolculuğu finanse eden sayın sigortacılardan daha açık ve düzgün bir İngilizce konuştuğunu hayretle gördü.

Kaptan balık gözlü bir Norveçli'ydi. Nasıl olmuşsa eline Shakespeare'in tüm yapıtları geçmişti bir yerden. Martin onun çamaşırlarını yıkadı ve karşılığında bu değerli ciltleri okuma izni kopardı. Bir zaman sonra kafası hiç güçlük çekmeden anladığı oyunlar ve birçok güzel pasajlara öylesine doldu ki, sanki tüm dünya Elizabeth dönemi trajedisi ya da komedisine büründü. Düşünceleri de uyaksız bir şiirdi. Bu yapıtlar kulağını eğitmiş, soylu bir İngilizceyi gereğince beğenip değerlendirmesini sağlamıştı. Artık kafasının içi kullanılmayan birçok eski sözcükle dolmuştu.

Bu sekiz ayı oldukça iyi kullanmış, düzgün konuşma ve düşünmenin yanı sıra kendisi hakkında da birçok şey öğrenmişti. Bilgisinin azlığının getirdiği bu alçakgönüllülüğün yanı sıra kendi gücüne karşı bir güven doğmuştu içinde. Denizci arkadaşlarıyla arasında belirmeye başlayan derin ayrılığın başarıdan çok olanaklarda olduğunu görecek kadar zekiydi. Kendisinin yapabildiğini onlar da yapabilirdi. Ama içinde bir şey ona,

şimdiye dek yaptıklarından çok daha fazlasını yapabileceğini söylüyordu. Dünyanın güzelliği sanki ona acı veriyordu. Bu güzelliği paylaşabilmek için Ruth'un da yanında olmasını diledi. Ona Güney Denizi'nin tüm güzelliklerini anlatmaya karar verdi. Yaratıcı ruhu düşüncelerini etkiledi ve bu güzelliği Ruth'dan daha geniş bir dinleyici grubu için canlandırmaya karar verdi. Ve sonra, tüm görkemi ve yüceliği ile aklına o büyük fikir geldi. Yazacaktı. Dünyanın gördüğü gözlerden, işittiği kulaklardan ve duyduğu yüreklerden biri olacaktı. Yazacaktı... Her şeyi yazacaktı... Şiirler, düzyazılar, romanlar, betimlemeler ve Shakespeare'inki gibi oyunlar... Bu hem bir meslek, hem de Ruth'u kazanabilmek için bir yoldu. Edebiyat insanları dünyanın devleriydi. Martin'in gözünde onlar yılda otuz bin kazanan ve istense Yargıtay'ın bir üyesi olabilecek Bay Butler'den daha yetkin kişilerdi.

Bu fikir aklına takıldıktan sonra onu iyice sardı ve San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir düş gibi geçti. Olağanüstü bir güçle sarhoş olmuştu, her şeyi başarabileceğini sezinliyordu. Büyük ve ıssız denizin ortasında bir perspektif kazandı. İlk kez açıkça Ruth'u ve onun dünyasını görebiliyordu. İki elinin arasına alıp evirip çevirip inceleyebileceği somut bir şey olarak onu görebiliyordu. Bu dünyada henüz karanlık olan birçok bölge vardı ama onu ayrıntılarıyla değil, bir bütün olarak kavrayabiliyor ve bu dünyaya egemen olabilmenin yollarını anlıyordu. Yazmak! Bu düşünce içinde bir alev gibiydi. Döner dönmez yazmaya başlayacaktı. Yapacağı ilk iş define avcılarının yolculuğunu anlatmak olacaktı. Bunu San Francisco gazetelerinden birine satabilirdi. Ruth'a bundan hiç söz etmeyecek ve kız onun adını gazetede gördüğü zaman kim bilir ne denli şaşırıp sevinecekti. Yazarken okumaya da devam edebilirdi. Her günde tam yirmi dört saat vardı. Hiçbir şeyden yılmayacaktı. Nasıl çalışacağını biliyordu ve kaleler, önünde dize geleceklerdi. Bir denizci olarak, denize yeniden açılması gerekmeyecekti. Birden gözünün önüne buharlı bir yat geldi. Böylesine yatlara sahip olan yazarlar da vardı. Kuşkusuz başlangıçta yavaş yavaş ilerleyen bir başarı olacak bu, diye uyardı kendi kendini. Bir sü-

re için yazı yazmasını ve çalışmalarını sürdürebilecek kadar bir parayla geçinebilmeliydi. Sonra, –çok belirsiz bir zaman sonra– yeterince öğrenip kendini hazırlayınca, büyük yapıtlar verecek ve adı dudaklardan düşmeyecekti. Ama bundan daha önemlisi –çok, çok daha önemlisi– Ruth'a layık olduğunu kanıtlayabilecekti. Ün güzel bir şeydi ama onun düşlerini yalnızca Ruth dolduruyordu. O bir ün tüccarı değil, yalnızca Tanrının çılgın âşıklarından biriydi.

Parası cebinde Oakland'a varınca, Bay Higginbotham'ın yanında eski odasını tuttu ve çalışmaya koyuldu. Geri döndüğünü Ruth'a bile bildirmedi. Detine avcıları üstüne yazdığı makale biter bitmez gidip onu götürdü. İçini yakan yaratıcı ateşin vahşi sıcaklığı yüzünden Ruth'u görmeden durabilmek Martin'e pek öyle zor gelmiyordu. Üstelik yazacağı makale onu kendisine daha da yakınlaştırabilirdi. Ne uzunlukta bir makale yazması gerektiğini bilmiyordu. *San Francisco Examiner*'in pazar ekindeki iki sayfalık bir makaledeki sözcükleri saydı ve bunu kendine örnek olarak aldı. Öyküsünü üç günde bitirdi. Ama tam okunabilir bir yazıyla temize çekiyordu ki, kütüphanede bulduğu, yazı yazma sanatı üstüne bir kitaptan paragraf, parantez gibi şeylerin olduğunu öğrendi. Bu tür şeyler daha önce hiç aklına gelmemişti. Kitabı önüne koyup makalesini yeni baştan yazmaya koyuldu ve bir günde kompozisyon üstüne okuldaki bir çocuğun bir yılda öğrendiklerinden fazlasını öğrendi. Makaleyi ikinci kez temize çekip dikkatle katladığında, gazetelerden birinde yazı yazmaya başlayanlar için birkaç öğüt çarptı gözüne. Burada kâğıtların asla katlanmamaları ve kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılması gerektiği anlatılıyordu. O bu yasanın iki yönünü de çiğnemişti. Yine aynı yazıdan birinci sınıf gazetelerin bir kolon karşılığında en az on dolar verdiklerini öğrendi. Böylece makalesini üçüncü kez temize çekti ve on kolonu on dolarla çarparak kendi kendine bir hesap yaptı. Sonuç tam yüz dolardı. Bu denizcilikten daha iyi bir iş, diye düşündü. Eğer yanlışlıklar yapmasaydı, makalesini tam üç günde bitirebilirdi. Üç günde yüz dolar! Denizde aynı parayı üç aydan uzun bir zamanda kazanabilirdi. Yazabileceği yerde bir insanın denize

açılması budalalık, diye karar verdi. Oysaki paranın kendisi için, hiçbir anlamı yoktu. Tüm değeri kendisine getireceği özgürlükte, satın alabileceği şık giysilerde ve kendisine esin kaynağı olan o ince ve soluk kıza yaklaştırabilecek her şeydeydi.

Makalesini düz bir zarfın içine koyup üstüne *San Francisco Examiner*'in yayımcısının adını yazdı. Gazetenin kabul edeceği bir yazının hemen yayımlanacağını düşünüyordu. Makalesini cuma günü gönderdiğine göre pazar günü gazetede çıkacağını hesapladı. Bu, Ruth'a dönüşünü bildirmek için uygun bir neden olurdu. Öyleyse, pazar günü öğleden sonra ona telefon edip evine giderdi. Bu arada kafasını kurcalayan başka bir fikir vardı. Bunun mantıklı, dikkatli ve alçakgönüllü bir fikir olduğu kanısındaydı. Çocuklar için bir küçük serüven yazacak ve bunu *Youth's Companion*'a satacaktı. Okuma odasına gidip *Youth's Companion* koleksiyonunu gözden geçirdi. Dizi-öyküler bu dergide genellikle beş bölümde yayımlanıyordu. Her bir bölümde aşağı yukarı üç bin sözcük vardı. Birkaç tane yedi bölümlük öykü gözüne çarptı ve kendisi de bu uzunlukta bir öykü yazmaya karar verdi.

Bir zamanlar Kuzey Kutbunda balina avcılığı yapmıştı. Üç yıllık bir yolculuk olacaktı ama altıncı ayın sonunda geminin kazaya uğramasıyla bitmişti. Hayal dünyası epeyce zengin, hattâ kimi zaman olağanüstü olmasına karşın gerçeğe olan tutkusu onu bildiği şeyleri yazmaya zorluyordu. Balina avcılığını bilirdi. Anılarındaki hammaddeyi kullanarak ortak kahraman olarak kullanmaya niyetlendiği iki çocuğun hayali serüvenlerini yazmaya koyuldu. Cumartesi gecesi bunun hayli kolay bir iş olduğuna karar verdi. O gün öyküsünün üç bin sözcükten oluşan ilk bölümünü bitirdi. Bu Jim'in çok hoşuna gitmiş, Bay Higginbotham ise, ailede keşfettikleri bu 'edebi' insanla yemek boyunca alay etmişti.

Martin, pazar sabahı gazetesini açıp, define avcıları üstüne makalesini görünce, enişteşinin ne denli şaşıracağı düşüncesiyle neşelendi. Sözcüğü iki sent, diye hesapladı, haftada bana tam dört yüz yirmi dolar kazandırır. Bir hafta için fena para sayılmazdı bu. Yaşamında hiç bu kadar parayı bir çırpıda

kazanmamıştı. Bu kadar çok parayı nasıl harcayacağını bilmiyordu. Bir altın madeni bulmuştu. Bu parayı kazandığı yerden daha çoğunu alabilirdi. Kendisine yeni giysiler almayı, birçok dergiye abone olmayı ve şimdi kütüphaneye gidip bakmak zorunda kaldığı referans kitaplarını satın almayı tasarladı. Yine de dört yüz yirmi doların büyük bir kısmı elinde kalmıştı. Gertrude için bir hizmetçi tutup; Marian'a bir bisiklet almaya karar verene dek bu düşünce kendisini rahatsız etti.

Kalın dosyayı *Youth's Companion*'a postaladı ve inci avcılığı üstüne bir yazı yazmaya karar verdikten sonra cumartesi günü Ruth'u görmeye gitti. Önce telefon etmişti ve kız onu kapıda karşıladı. Martin'i görür görmez delikanlıdan yükselen sağlık dalgası bir yumruk gibi kızın yüzüne çarptı. Bu etki vücudunun içine işleyerek damarlarından aktı ve kızı coşkuyla titretti. Ruth'un elini avucunun içine alıp, mavi gözlerinin içine bakarken Martin mutluluktan kızardı. Sekiz ay güneşin altında bronzlaşan teni bu kırmızılığı gizlemesine karşın sert yakanın boynunu kızartmasını engelleyememişti. Delikanlının boynundaki çizgi Ruth'un yine gözüne çarpmıştı ama giysilerini görünce bunu unuttu. Gerçekten üstündekiler delikanlıya çok yakışmıştı. Bunlar onun ısmarlama yaptırdığı ilk giysilerdi. Şimdi daha ince ve daha zarif görünüyordu. Keçe şapkasının yerini yumuşak bir şapka almıştı. Şapkayı delikanlının başına geçirttikten sonra çok şık göründüğünü söyledi. Daha önce hiç böyle bir mutluluk duymamıştı. Martin'deki bu değişiklik onun eseriydi ve bu eserinden gurur duyuyor, ona yardım etme isteği kamçılanıyordu.

Ama en köklü ve onu en çok hoşnut eden yenilik Martin'in konuşmasındaki değişiklikti. Yalnızca daha doğru ve daha kolay konuşmakla kalmıyor, konuşurken yeni sözcükler de kullanıyordu. Ne var ki, heyecanlanınca yine eski yanılgılara dönüyor, sözcüklerin sonlarını yutmaya başlıyordu. Bir de öğrendiği yeni sözcükleri kullanırken duraksıyordu. Öte yandan anlatımındaki kolaylığın yanı sıra düşünce alanında gösterdiği hafiflik ve şakacılık Ruth'u çok sevindiriyordu. Martin'i kendi sınıfında sevilen biri yapan esprileri ve şakacılığıydı. Ama eğitim-

sizlik ve sözcük bilgisizliği yüzünden bu yönünü kıza daha önce gösterememişti. Bu yeni çevreye daha yeni yeni alışmaya ve kendisini pek de yabancı gibi hissetmemeye başlıyordu. Yine de konuşmaların hızını ayarlamayı Ruth'a bırakmakta büyük bir titizlik gösteriyor, onunla birlikte ilerliyor ama onu asla aşmıyordu.

Neler yaptığını, geçinmek için yazarlık yapma isteğini anlattı ona. Kızın bunlara karşı çıkması onu düş kırıklığına uğrattı.

«Anlayacağınız,» dedi kız içtenlikle, «yazmak, diğer başka bir iş gibi, bir zanaat olmalı. Tabii, bu konuda fazla bir şey bilmiyorum. Yalnızca mantığımı kullanarak söylüyorum. Üç yılınızı –yoksa beş mi?– bu işe vermeden demirci olamazsınız, değil mi? Yazarlar demircilerden çok daha fazla para kazandıklarına göre yazı yazmak isteyecek, yazı yazmaya çalışacak... bir sürü insan olmalı.»

«Peki ben özellikle yazarlık için hazırlanamaz mıyım?» diye sordu Martin. Hızla işleyen düşünceleri bütün bu sahneyi ve havayı, yaşantısından kaba, adi binlerce görüntüyle birlikte bir ekranın üstüne aktardı.

İmgelemindeki bu karmaşık görüntü, konuşmasına ara verdirmeden ve düşüncelerindeki sırayı bozmadan bir ışık hızıyla yerini almıştı. İmgelemindeki ekranda kendisini ve bu tatlı kızı kitaplardan, resimlerden ve kültürden düzgün bir İngilizceyle konuşurken gördü. İstediği anda kendisinin dışına çıkıp gözlediği birtakım görüntüler ekranda beliriyor, yavaş yavaş köşelere doğru yaklaşarak küçülüyorlar ve yitip gidiyorlardı. Bu sahneleri kırmızı bir ışığın önünde dağılan dumanların ve sislerin arasında gördü. Bir tanesinde kovboylar barda oturmuş viski içiyorlardı. Açık saçık, müstehcen şeylerden söz ediliyordu. Sonra kendisinin de onların arasında olduğunu fark etti. İçiyor, küfrediyor, ya da gaz lambalarının altında, para şıngırtılarının arasında kartların dağıtıldığı bir masada oturuyordu. Sonra kendisini beline kadar soyunmuş, çıplak yumruklarıyla, *Susquehanna*'nın başkasarasında Liverpol Red'le hayatının kavgasını yaparken gördü. Birden gözünün önünde, isyana kalkıştıkları o kurşuni sabah vakti, John Rogers'ın kanlı gü-

vertesi, ölüm sancıları içinde kıvranan ikinci kaptan, elinde tabancası dört bir yana ateş eden ihtiyar, ihtiraslı yüzleriyle küfür edip üstüne atlayan hainler belirdi. Sonra yine ortadaki sessizlik dolu sahneye çevirdi gözlerini. Burada Ruth oturmuş, kitapların ve tabloların arasında kendisiyle konuşuyordu. Daha sonra kendisi için bir şeyler çalacağı piyanoyu gördü. Ve kendi ağzından çıkan, dikkatle seçilmiş ve düzgünce söylenen sözcüklerin yankısını işitti:

«Peki ben özellikle yazarlık için hazırlanamaz mıyım?»

«İnsan demirci olmak için ne denli özel olarak hazırlanmış olursa olsun,» diye güldü kız, «önce bir çıraklık dönemi geçirmeden demirci olduğunu hiç işitmedim.»

«Siz ne salık verirsiniz?» diye sordu Martin. «Unutmayın ki, kendimde yazma yeteneğini görüyorum. Anlatamadığım bir şey bu. Ama buna sahip olduğumu biliyorum.»

«Önce bir eğitimden geçmelisiniz,» karşılığını verdi kız. «İsterseniz doğuştan bir yazar olun... Hangi mesleği seçerseniz seçin bu eğitim kaçınılmaz bir şeydir ve gelişigüzel anlatılmamalıdır. Liseye gitmeniz gerekir.»

«Evet...» diye söze başlamıştı ki kız atıldı.

«Bu arada yazmayı sürdürebilirsiniz elbette ki.»

«Sürdürmem gerekir zaten,» diye yanıtladı Martin.

«Neden?» şaşkınca delikanlıya baktı. Bu fikre bu denli ısrarla bağlanması hoşuna gitmiyordu.

«Çünkü eğer yazmazsam, liseye falan gidemem. Geçinmem, kitaplar ve üst baş almam gerek.»

«Bunu unutmuştum,» diye güldü kız. «Neden doğduğunuzda bir geliriniz yoktu sanki?»

«İyi bir sağlığa ve imgeleme sahip olmayı yeğ tutardım,» dedi Martin. «Elimdeki parayla yuvarlanıp gidiyorum. Ama asıl önemli olan,» az daha 'senin' diyecekti. Hemen cümleyi düzelterek bitirdi: «İnsanın öbür şeylere sahip olması.»

«Bir daha 'yuvarlanıp gidiyorum' deme sakın. Hem argo, hem de korkunç bir deyim bu.»

Delikanlı kızarıp kekeledi: «Doğru. Keşke her seferinde yanlışlarımı böyle düzeltseniz.»

«Ben... isterdim,» dedi kız duraksayarak. «Öylesine çok iyi yönünüz var ki, sizi kusursuz görmek istiyorum.»

Martin o anda Ruth'un ellerinde biçimlenecek bir hamur olmuştu. Genç kız, onu idealindeki erkek biçimine sokmak isteğiyle yanıyordu. Delikanlıya önündeki fırsatları belirtip, lise giriş sınavlarının pazartesinden başlayarak yapılacağını bildirdiğinde, Martin hemen bu sınavlara girmeye karar verdi.

Sonra Ruth onun için piyano çalıp şarkı söylerken, Martin ona özlem dolu gözlerle baktı, güzelliğini doya doya içti ve şu anda Ruth'u dinlemek için orada başka hayranlarının bulunmayışına şaşırdı kaldı.

ONUNCU BÖLÜM

O akşam yemeğe kaldı ve babasının üstünde iyi bir izlenim uyandırarak Ruth'u çok sevindirdi. Bir meslek olarak denizcilikten söz ettiler. Martin'in iyi bildiği bir konuydu bu. Daha sonra Bay Morse, onun çok açık kafalı bir genç olarak göründüğünü söyledi. Argo'dan kaçınıp doğru sözcükleri seçmekle uğraşırken, yavaş konuşmak zorunda kalıyor, bu da Martin'e en iyi düşünceleri bulabilmesi için fırsat veriyordu. Aşağı yukarı bir yıl kadar önce bu evde yediği yemekte olduğundan çok daha rahat hareket ediyordu. Bayan Morse bile onun çekingenliğinden bu alçakgönüllülüğünden memnun olmuş ve ondaki bu gelişmeyi takdir etmişti.

«Şimdiye dek Ruth'un en çok ilgisini çeken erkek o oldu,» dedi kocasına. «Erkekler konusunda Ruth öylesine çekingendi ki, beni kaygılandırmaya başlamıştı.»

Bay Morse merakla karısına baktı.

«Yani onu uyandırmak için bu genç denizciyi kullandığını mı anlatmak istiyorsun?» diye sordu.

«Elimden geldiğince yaşlı bir kız olarak ölmemesi için çalı-

şacağımı söylemek istiyorum,» diye karşılık verdi Bayan Morse. «Eğer bu genç Eden onda genel olarak erkeklere karşı bir ilgi uyandırabilirse çok iyi olacak.»

«Çok iyi bir şey,» dedi kocası. «Ama ya bu ilgiyi özellikle kendine karşı uyandırırsa? Sanırım böyle bir şeyi bekliyebiliriz.»

«Olanaksız,» diye güldü Bayan Morse. «Ruth ondan üç yaş daha büyük. Üstelik olanaksız bir şey bu. Böyle bir şeyin ortaya çıkacağını sanmıyorum. Güven bana.»

Ve böylece Martin'in oynayacağı rol belirlenmiş oldu. Bu arada o da Arthur ile Norman'a katılıp katılmamayı düşünüyordu. Pazar sabahı bisikletleriyle tepelere bir gezinti yapacaklardı. Ruth'un da bisiklete bindiğini ve onlarla gideceğini öğrenene dek Martin bu işle ilgilenmedi. Kendisi bisiklete binmesini bilmiyordu. Ama eğer Ruth biniyorsa, onun da öğrenmesi gerekti. O gece veda edip ayrıldıktan sonra evine giderken yolunun üstündeki bisikletçiye uğrayıp kırk dolar verip bir bisiklet aldı. Bir ay zahmetle kazandığı paradan fazlaydı bu. Üstelik para stokunu da epeyce azaltmıştı. Ama sonra buna *Examiner*'den alacağı yüz dolar ile *Youth's Companion*'dan eline geçecek en azından dört yüz yirmi doları katınca elinde kalacak olan para ile ne yapacağım kaygısından biraz olsun kurtulmuş oldu. Eve gidinceye dek bisiklete binmeye çalışırken de giysilerini mahvetmiş olmasına da aldırmadı. O gece Bay Higginbotham'ın dükkânından telefonla terziyi arayıp yeni bir takım ısmarladı. Sonra bisikleti, yangın merdiveni gibi binanın arka duvarına yapışık olan dar merdivenlerden yukarı çıkardı ve yatağını da duvarın kıyısından çekince odada kendisi ve bisiklet için yeterli bir yer açılmış oldu.

Pazar gününü lise sınavlarına hazırlanmaya ayırmıştı ama inci avcılığı makalesi ona her şeyi unutturdu ve gününü, içini yakan güzelliği yeniden yaratmakla geçirdi. O sabahki *Examiner*'in define avcılığı üstüne makalesini yayımlamamış olması umutlarını kırmadı. Böyle bir şey için üzülemeyecek kadar iyi hissediyordu kendini. İki kez çağrıldığı halde yemek yemeden işine devam etti. Bay Higginbotham için Pazar yemekleri başarılarının ve servetinin bir reklamı demekti. Üstelik Bay Higgin-

botham, bu yemeklerde Amerikan kurumları ve bu kurumların çok çalışan insanlara yükselmeleri için verdiği tırsatlar konusunda küçük vaazlar da verirdi. Kendisi de bir bakkal çırağından Higginbotham Bakkaliyesi'nin sahipliğine yükselmişti.

Pazartesi sabahı Martin Eden içini çekerek bitmemiş 'İnci Avcılığı' makalesine baktı ve Oakland'da liseye giden otobüse bindi. Ve birkaç gün sonra sınavların sonuçlarını almak için başvurduğunda, gramerden başka her konuda başarısız olduğunu öğrendi.

«Grameriniz kusursuz,» diye belirtti Profesör Hilton, kalın gözlüklerinin ardından ona bakarak. «Ama öbür konularda hiçbir şey ama hiçbir şey bilmiyorsunuz. Amerikan Tarihi üzerine bilginiz berbat. Başka bir sözcük yok bunun için. Tam anlamıyla berbat. Size şunu salık veririm ki...»

Profesör Hilton susup, test tüplerinden birine bakarmışcasına antipatik ve kuru bir bakışla Martin'i süzdü. Lisede tizik öğretmeni, büyük bir ailenin başıydı. Az bir maaş alıyordu ve papağan gibi ezberlenmiş bir bilgiye sahipti.

«Evet, efendim,» dedi. Martin. İçinden, keşke kütüphanede tezgâhta duran adam Profesör Hilton'un yerinde olsaydı diye geçiriyordu.

«En az iki yıl orta okula gitmenizi öğütlerim. İyi günler.»

Başarısızlığı Martin'i fazla etkilememişti ama Profesör Hilton'un öğüdünü Ruth'a anlattığında genç kızın sarsılmasını şaşkınlıkla karşıladı. Düş kırıklığına uğradığı öylesine belliydi ki Martin başarısız olduğu için sırf onun açısından üzüldü.

«Görüyorsun ki haklıymışım,» dedi. «Liseye giren öğrencilerden çok daha fazlasını bilmene karşın sınavları veremedin. Çünkü eğitimin bölük pörçük. Ancak yetenekli öğretmenlerin verebileceği bir çalışma disiplini gerekli sana. Sağlam bir temelin olması gerek. Profesör Hilton haklı. Senin yerinde olsaydım gece okuluna giderdim. Bir buçuk yılda geri kalan altı aylık dönemde öğreneceklerini de elde edebilirsin. Üstelik, gündüzleri yazacak bol bol zamanın kalır. Eğer yazılarınla geçimini sağlayamazsan, başka bir işte de çalışabilirsin.»

«Ama günlerim çalışmakla, gecelerim ise okula gitmekle

geçecekse, seni ne zaman görebileceğim?» Martin'in aklına gelen ilk düşünce bu oldu. Kendini tutup onun yerine, «Gece okuluna gitmek bana çok çocukça bir şey gibi geliyor, dedi. «Ama değeceğini bilsem önemli değil bu. Değeceğini hiç sanmıyordum. Bana öğreteceklerinden çok daha çabuk öğrenebilirim. Boşu boşuna zaman harcamak olur bu.» Bir an onu ve ona sahip olma isteğini düşündü. «Benimse yitirecek hiç zamanım yok. Aslında bu işe ayıracak zamanım da yok.»

«Öğrenmen gereken öyle çok şey var ki.» Yumuşak bir ifadeyle ona baktı. Martin ise Ruth'a karşı çıktığı için bir hayvan olduğunu düşünüyordu. «Fizik ve kimya örneğin. Bunları laboratuvar çalışmaları olmadan öğrenemezsin. Sana öğreten biri olmadıkça cebir ve geometrinin de içinden çıkamayacağını anlayacaksın. Yetenekli öğretmenler, bu konuda uzmanlaşmış kişiler gerekli sana.»

Martin bir süre susup, kendini en alçakgönüllü bir biçimde nasıl anlatabileceğini düşündü.

«Lütfen övünüyorum sanma,» diye söze başladı. «Böyle bir niyetim hiç yok. Ama doğal bir öğrenci olduğumu sezinliyorum. Kendi başıma çalışabilirim. Suda yüzen bir ördek gibi rahatlıkla yapabiliyorum bunu. Grameri nasıl öğrendiğimi sen de gördün. Daha başka şeyler de öğrendim... Ne kadar çok öğrendiğimi tahmin bile edemezsin. Daha henüz başlangıçtayım. Durumu çakmaya başlıyorum...»

«Lütfen 'çakmak' sözcüğünü kullanma,» diye sözünü kesti kız.

«Yani kafamda toparlamaya başlıyorum,» diye düzeltti çabucak.

«Bu söylediklerinin hiçbir anlamı yok.»

Martin söze baştan başlamayı düşündü:

«Söylemek istediğim şu ki vaziyeti ayarlayabileceğimi sanıyorum.»

Kız acıyarak ona baktı, o da konuşmasını sürdürdü:

«Bilgi bana bir harita odası gibi geliyor. Ne zaman kütüphaneye gitsem bende bu etkiyi bırakıyor. Öğretmenlerin oyna-

dığı rol, öğrencilere bu harita odasının içindekileri sistematik bir biçimde öğretmek. Öğretmenler bu harita odasının kılavuzlarıdır. Hepsi bu kadar... Sorun her şeyin onların kafasında olması değil. Öğrenciye verdiklerini kendileri yapmıyorlar, yaratmıyorlar. Hepsi harita odasında var. Onlar bu odada yollarını bulabiliyorlar. Görevleri ise buraya giren yabancılara kaybolmasınlar diye kılavuzluk etmek. Bense kolaylıkla kaybolmuyorum. Yerimi belirleme yeteneği var bende. Nerde olduğumu bilirim... Ne oldu, yanlış mı yaptım?»

«'Nerde' deme!»

«Haklısın,» dedi minnettar bir havayla. «Nerede olduğumu bilirim. Nerede kalmıştım? Ha, evet, harita odasında. Bazı insanın...»

«İnsanların,» diye düzeltti kız.

«Bazı insanlar kılavuza gerek duyarlar. Bazılarınınsa yoktur. Sanırım ben kendi başıma da yolumu bulabilirim. Şimdiye dek harita odasında epeyce zaman geçirdim. Yolumu nasıl bulacağımı, hangi haritalara bakmam gerektiğini, hangi kıyıları keşfetmek istediğimi biliyorum. Böyle giderse tek başıma çok daha fazla şey keşfedeceğim. Bilirsin, bir donanmanın hızı, en yavaş giden geminin hızıdır. Öğretmenlerin hızı da aynı biçimde etkilenir. En geri öğrencilerinden daha fazla gidemezler. Ben ise onların tüm sınıfı götürebileceklerinden daha hızla ilerleyebilirim.»

«Yalnız giden en hızlı gider,» dedi Ruth bir dizeyi yineleyerek.

«Ama seninle daha da hızlı gidebilirim,» demek geçti Martin'in içinden. Onu kollarına alarak yıldızlarla dolu, güneşin ışıkları altında pırıl pırıl bir dünyaya doğru uçtuklarını düşledi bir an. Ruth'un uçuşan altın renkli saçları yüzünü örtüyordu. Aynı anda konuşmanın ne denli yetersiz olduğunu fark etti. Keşke gördüklerini ona da anlatabilecek sözcükler bulabilseydi! Özlem dolu bir acının içini kapladığını duydu. Kafasındaki aynada beliren bu görüntüleri gerçekleştirmek istiyordu. Evet, buydu işte! O büyük sırrı anlamıştı. Usta yazarların ve şairlerin yaptığı buydu! İşte bu yüzden onlar bir devdi. Düşündükle-

rini, duyduklarını ve gördüklerini anlatmasını biliyorlardı. Güneşin altında yatan köpekler çoğunlukla havlarlar, ama onları havlatan şeyin ne olduğunu söyleyemezler. Birçok kez bunun ne olduğunu merak etmişti. İşte şimdi kendisi de aynı durumdaydı. Güneşin altında yatan bir köpek gibiydi. Yüce ve güzel görüntüler görüyor ama Ruth'a karşı havlayıp sızlamaktan başka hiçbir şey yapamıyordu. Ama artık güneşin altından kalkabilirdi. Gözlerini dört açar, gördüklerini onunla paylaşabilene dek çalışır ve öğrenirdi. Başka insanlar anlatım hilelerini kavramışlar, sözcükleri yumuşakbaşlı birer uşak haline getirmişler ve sözcüklerin anlamını zenginleştiren bileşimler yapmayı öğrenmişlerdi. Bu sırrı kavrayabilmek Martin'in katasını allak bullak etmişti. Sonra çok sessiz olduğunun ve Ruth'un kendisine dudaklarında bir gülümseme ile baktığının farkına vardı.

«Hayale dalmışım,» dedi. Ağzından dökülen sözcükleri işitince sanki yüreği yerinden oynadı. Bu sözcükler de nereden gelmişti? Konuşmasına ara verişinin nedenini anlatabilmişti. Bir mucizeydi bu. O zamana dek böylesine yüksek bir düşünceyi hiç bu denli güzel dile getirememişti. Ama zaten şimdiye dek bu düşüncelerini dile getirmeye çalışmamıştı ki. Ama Swinburne, Tennyson, Kipling ve öteki bütün şairler başarmıştı bunu. Aklı 'İnci Avcılığı' yazısına gitti. Hiç büyük işler yapmaya, içini ateş gibi yakan güzelliği ortaya koymaya çalışmamıştı. Bitirdiği zaman bu makale bambaşka bir yazı olacaktı. Haklı olarak bu makaleye ait olan güzelliğin büyüklüğü onu dehşete düşürdü. Kendi kendine neden bu güzelliği büyük şairler gibi anlatamadığını sordu. Üstelik Ruth'a karşı duyduğu gizemli bir aşka ve bu aşkın yarattığı harikalara sahipken... Neden şairler gibi dile getiremiyordu bunu? Onlar aşkı anlatmışlardı. O da başaracaktı!

Çıkardığı ses onu birden dehşete düşürdü. Kendinden geçip küçük bir çığlık atmıştı. Kan dalga dalga yüzüne saldırdı ve saçlarının dibine dek kıpkırmızı kesildi.

«Özür... özür dilerim,» diye kekeledi. «Düşünüyordum.»

«Bana dua ediyormuşsun gibi geldi,» dedi Ruth cesur bir tavırla. Ama içinde bir şeylerin ezildiğini duydu. İlk kez tanıdı-

ğı bir erkeğin böylesine duygulandığını görüyordu. Sarsılmıştı. Sadece yetiştirilme tarzı, ya da ilkelerinin sonucu olarak değil, el değmemiş kızlık dünyasını altüst eden bir fırtına ile sarsılmıştı.

Ama onu bağışladı ve bağışlayışındaki bu kolaylığa kendisi de şaştı. Nedense onu bağışlamak pek zor bir şey değildi. Öbür erkekler gibi olabilmesi için onun eline hiçbir fırsat geçmemişti; şimdi ise elinden geldiğince uğraşıyor ve başarıyordu. Martin'e karşı iyi davranmasının başka bir nedeni olabileceği aklına bile gelmiyordu. Ona karşı çok sevecen davrandığının farkında değildi. Farkında olmasına olanak yoktu. Tek bir gönül serüveni olmaksızın geçirdiği yirmi dört yıl duygularını anlayabilmesini engelliyordu. Gerçek aşkı hiçbir zaman tanımadığından, âşık olmaya başladığını kavrayamıyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Martin yeniden 'İnci Avcılığı' makalesine döndü. Eğer şiir yazma denemeleriyle sık sık ara vermeseydi, yazıyı çoktan bitirmiş olacaktı. Yazdığı şiirler, Ruth'dan esinlenerek yazdığı aşk şiirleriydi. Ama hiçbiri bitmemişti. Bir günde soylu bir biçimde duygularını anlatmayı öğrenemezdi. Ölçü, uyak ve yapı zaten ciddi birer sorundular. Ama bunların ötesinde bütün güzel şiirlerde varlığını sevdiği ama bir türlü kendi şiirlerine sokamadığı bir şey vardı. Sezdiği ve ardından koştuğu ama bir türlü yakalayamadığı, şiirin insanın avucundan kaçıp giden ruhuydu. Ulaşamayacağı sıcak bir hava akımı gibi bir şeydi. Kimi zaman onu bir ucundan yakalar gibi oluyor, hemen beyninde yankılanan pasajlara onu sokmaya çalışıyor, kimi zaman da bu ruh görülmeyen bir güzelliğin sisli görüntüsü gibi gözlerinin önünden geçip gidiyordu. Anlatmak tutkusuyla yanıp tutuşuyordu ama hiçbir anlamı olmayan sözler söylemekten öte gidemiyordu. Yazdıklarını yüksek sesle okuyordu. Ölçü oldukça güzel gidiyor, uyak enfes bir ritm yaratıyordu ama Martin'in içinde his-

settiği duygular bu şiirlerde yoktu. Hiçbir şey anlamıyor ve zaman zaman, düş kırıklığına uğrayarak umutsuzluk içinde makalesine dönüyordu. Düzyazı kuşkusuz ki daha kolaydı.

'İnci Avcılığı'ndan sonra bir meslek olarak denizcilik konusunda, kaplumbağa yakalama üstüne ve kuzeydoğu rüzgârları üstüne makaleler yazdı. Sonra bir deney olarak, kısa öykü yazmaya kalkıştı. Daha bu işe yeni başlarken tam altı öykü yazıp çeşitli dergilere göndermişti bile. Hiç durmadan, sabahtan gece geç saatlere dek yazıyor, yalnızca kütüphaneye kitap almaya gitmek, ya da Ruth'a telefon etmek için işinin başından ayrılıyordu. Çok mutluydu. Artık yaşamaktan büyük bir zevk alıyordu. Kendisini asla bırakmayan bir coşkunluk içindeydi. Tanrılara ait olduğu sanılan yaratma zevki artık onundu. Çevresindeki tüm yaşam, çürük sebze kokusu, kız kardeşinin pasaklılığı ve Bay Higginbotham'ın alaycı suratı artık bir düştü. Gerçek dünya onun kafasındaydı ve yazdığı öyküler kafasındaki gerçeğin parçalarıydı.

Günler çok kısa gelmeye başlamıştı. Okumak istediği öyle çok şey var dı ki. Uykusunu beş saate indirdi ve bu kadar uykuyla da yetinebileceğini anladı. Dört buçuk saati denemeye kalkıştı ama yine beş saatlik uykusuna döndü. Uyanık geçirdiği saatlerin tümünü çalışmalarından herhangi birine zevkle verebilirdi. Okuyabilmek için yazmaktan, çalışabilmek için kütüphaneye gitmekten vazgeçmek zorunda kalmak onu üzüyordu. Bilgi dolu harita odasından ve yapıtlarını satabilmeyi başarmış yazarların sırları ile dolu dergilerden zorla ayrılabiliyordu. Ruth'un yanından ayrılabilmek de ölüm gibi bir şeydi. Sonra da bir an önce kitaplarına dönebilmek için karanlık sokaklardan uçarak geçerdi. İşin en kötüsü cebiri ya da fiziği kapamak, defteriyle kalemini bir yana kaldırmak ve uyumak için gözlerini kapamaktı. Kısa bir süre için bile olsa yaşamama düşüncesinden tiksiniyordu. Biricik avuntusu saatin beş saat sonra kendisini uyandıracağıydı. Yalnızca beş saat yitirecek, saatin sesi onu bilinçsizlik durumundan kurtaracak ve o yeniden on dokuz saatlik enfes bir güne başlayacaktı.

Bu arada haftalar geçiyor, parası gittikçe azalıyor ve yerine başka para da gelmiyordu. Postaladığından bir hafta sonra, çocuklar için yazdığı serüven dizisi *Youth's Companion* tarafından kendisine geri gönderildi. Kabul edilmeme yanıtı öylesine ustaca yazılmıştı ki, yayımcıya kızamadı bile. Ama *San Francisco Examiner*'in yayımcısına karşı hiç de iyi duygular beslemiyordu. Tam iki hafta bekledikten sonra Martin bir kez daha yazmıştı. Bir hafta sonra bir mektup daha gönderdi. Ayın sonunda San Francisco'ya gitti ve yayımcıyı şahsen aradı. Ama kızıl saçlı genç bir odacı yüzünden o yüce şahsiyetle karşılaşamadı. Beşinci haftanın sonunda öyküsü posta ile kendisine geri gönderildi. Üstünde hiçbir not yoktu. Ne bir red mektubu, ne bir açıklama, hiçbir şey göndermemişlerdi. Aynı şekilde öteki makaleleri de başka San Francisco gazetelerinde bekletildi. Onları geri alınca doğudaki gazetelere gönderiyor, ancak makaleleleri doğudan, üstünde basılı bir red mektubu ile daha çabuk geliyordu.

Kısa öyküler de yine öyle geri çevrildi. Onları tekrar tekrar okuyor ama öyle çok beğeniyordu ki, neden geri çevrildiklerini anlayamıyordu. En sonunda bir gün bir gazeteye gönderilen yazıların daktilo ile yazılması gerektiğini öğrendi. Bu her şeyi açıklıyordu. Hiç kuşkusuz, yayımcıların işleri güçleri öyle çoktu ki, el yazısıyla uğraşacak zamanları yoktu. Martin bir daktilo kiraladı ve bir gününü makineyi kullanmayı öğrenmekle geçirdi. Her gün yazdıklarını daktiloya çekiyor sonra da eski yazılarını geri alır almaz daktiloyla yeniden yazıyordu. Daktilo ile yazdıkları da geri gelmeye başlayınca şaşırdı. Çenesi sanki daha sert ve daha saldırgan bir ifade almaya başladı. Yazdıklarını toparlayıp bir kez daha yeni yayımcılara gönderdi.

Sonra aklına yazdıkları konusunda kendisinin iyi bir değerlendirici olamayacağı fikri geldi. Gertrude'u denemeye karar verdi. Öykülerini ona okudu. Kadının gözleri parladı ve ona gururla baktı:

«Senin böyle şeyler yazabilmen ne kadar güzel, değil mi?»

«Evet, evet,» dedi delikanlı sabırsızca. «Önemli olan öykü... Beğendin mi?»

«Çok beğendim,» diye karşılık verdi ablası. «Çok güzel. Heyecanlı da. Çok meraklandım.»

Onun aklının biraz bulanık olduğunu fark etti. Şaşkınlığı iyimser yüzünden okunuyordu. Biraz bekledi.

«Ama Martin,» dedi. Gertrude bir süre sonra. «Pekl nasıl bitiyor? O durmadan yukardan atan genç adam kızı elde etti mi?»

Öyküde ustaca açıkladığını sandığı yerleri bir kez daha anlattıktan sonra şöyle dedi:

«Ben de bunu öğrenmek istiyordum. Peki, neden öyküde anlatmadın bunları?»

Birkaç öykü okuduktan sonra kız kardeşinin mutlu sonlardan hoşlandığını öğrendi.

«Bu öykü çok güzeldi,» dedi kız kardeşi. Yorgun yorgun içini çekerek çamaşır leğeninin üstünden doğrulup kırmızı eliyle alnındaki teri sildi. «Ama beni üzdü. Ağlamak istiyorum. Zaten dünyada öyle çok hüzünlü şey var ki. Mutlu şeyleri düşünmek beni de mutlandırıyor. Eğer onunla evlenseydi de... Aldırmıyorsun değil mi Mart?» diye sordu. «Sanırım yorgun olduğum için böyle düşünüyorum. Ama öykü yine de çok güzeldi. Çok güzel... Onu nereye satacaksın?»

«Bu da başka bir sorun,» diye güldü Martin.

«Ama eğer *satabilseydin*, kaç para alırdın acaba?»

«Yüz dolar kadar. Sanırım en azından bu kadar veriyorlar.»

«İnşallah satarsın!»

«Kolay kazanılan para, değil mi?» Sonra gururla ekledi: «İki günde yazdım. Günde elli dolar eder.»

Öykülerini Ruth'a okumayı çok istiyordu ama göze alamıyordu. Bir tanesi bir yerde basılıncaya dek beklemeye karar verdi. O zaman Ruth onun ne üstünde çalıştığını anlardı. Bu arada çalışmalarını sürdürdü. İçindeki serüven ruhu onu beynin gerçeklerini anlamaya böylesine itmemişti hiç. Cebirin yanı sıra, fizik ve kimya kitapları satın aldı. Problemleri çözdü, uygulamaları yaptı. Laboratuvar sonuçlarına inanmakla yetiniyordu ama yoğun imgelemi kimyasal tepkileri laboratuvardaki olağan bir öğrenciden daha iyi anlamasını sağlıyordu. Nesne-

lerin yapısı konusunda ipuçları elde ederek Martin kalın kitaplar okudu. Daha önceleri dünyayı olduğu gibi kabul etmişti. Ama şimdi nasıl oluştuğunu, kuvvetin ve maddenin etkileşimlerini anlıyordu. Sürekli olarak kafasında eski sorunların çözümleri beliriyordu. Kaldıraçlar ve makaralar Martin'i büyülemişti. Aklı denizdeki levyelere, makaralara ve palangalara gitti. Okyanuslarda hiç yanılmadan gemilerin doğru yolda gitmesini sağlayan 'denizcilik' bilimini açıkça anlamıştı. Fırtınaların, yağmurun ve gelgit olayının sırrı çözülmüştü. Kuzeydoğu rüzgârlarının nedeninini öğrenince bu konudaki makalesini biraz erken yazdığı kanısına kapıldı. Ne olursa olsun, şimdi daha iyisini yazabileceğini biliyordu. Bir öğleden sonra Arthur ile birlikte California Üniversitesine gitti ve dinsel bir huşu içinde laboratuvarları gezdi, deneyleri izledi ve sınıfına ders veren fizik profesörünü dinledi.

Ama yazı çalışmalarını da savsaklamıyordu. Birkaç kısa öykü yazdıktan sonra dergilerde gördüğü daha kolay nazım biçimlerine döndü. Bu arada kendinden geçip, nazım bir trajedi yazmaya kalkarak iki haftasını çar çur etmiş, yapıtı beş altı dergi tarafından çabucak geri gönderilince şaşırıp kalmıştı. Sonra Henley'i keştetti ve 'Hastane Taslakları'nı örnek alarak bir dizi deniz şiiri yazdı. Bunlar ışık, renk, sevgi ve serüven dolu basit şiirlerdi. Bunların adını 'Deniz Lirikleri' koydu ve şimdiye dek yazdıklarının en iyisi olduklarına karar verdi. Hepsi otuz taneydi ve otuz günde bitirmişti. Her günkü öykü çalışmalarını tamamladıktan sonra günde bir şiir yazmıştı. Martin'in bir günde başardığı işi ortalama bir yazar bir haftada çıkarırdı. Ölesiye çalışmak ona vız geliyordu. Hem bu zahmetli bir iş de sayılmazdı. Konuşmayı öğreniyor, yıllarca kapalı kalan dudaklarının ardındaki tüm güzellik şimdi coşkun bir sel gibi akıp gidiyordu.

'Deniz Lirikleri'ni kimseye, hatta yayımcılara bile göstermedi. Yayımcılara olan güvenini yitirmişti. Ama 'Lirik'leri göndermesini engelleyen güvensizlik değildi. Bunlar öylesine güzeldi ki, yazdıklarını Ruth'a göstermeye cesaret edeceği bir gün bunları ona okumak ve onunla paylaşmak için saklıyordu. O

güne dek şiirlerini yanından ayırmadı, kendi kendine yüksek sesle okudu ve her birini ezberleyinceye dek yineledi.

Uyanık olduğu saatlerin her anını yaşıyor, uyurken de yaşamayı sürdürüyordu. Çalışmalarına ara verdiği bu beş saatte günün olaylarını ve düşüncelerini olağanüstü düşlere dönüştürüyordu. Aslında hiç dinlendiği yoktu. Daha zayıf bir vücut ya da daha az dengeli bir beyin genel bir çöküntü geçirerek bu yoğun çalışmaya karşı çıkardı. Öğleden sonraları Ruth'a yaptığı ziyaretler artık seyrekleşmişti. Çünkü haziran yaklaşıyordu ve Ruth, üniversiteyi bitirip diplomasını alacaktı. Edebiyat Bakaloryası! Kızın alacağı dereceyi düşününce sanki ardından yetişemeyeceği bir hızla kendisinden uzaklaşmış gibi geldi.

Ruth, haftada bir öğleden sonrasını Martin'e ayırıyor ve delikanlı genellikle geç geldiğinden akşam yemeğine, sonra da biraz müzik dinlemeye kalıyordu. Bunlar yaşamının en önemli günleriydi. Kendi içinde yaşadığıyla tamamen çelişkili olan bu evin havası, ona yakın olmak, her seferinde ona daha yükseklere tırmanmak için büyük bir güç veriyordu. İçindeki güzelliğe ve yaratma tutkusuna karşın, mücadelesinin başlıca nedeni Ruth'du. Her şeyden önce bir âşıktı ve her zaman ona âşık kalacaktı. Öbür bütün şeyler aşkın yanında önemsizleşiyordu. Aşk serüveni, düşünce dünyasındaki serüveninden daha büyüktü. Dünyanın, karşı konulmaz kuvvetlerle birbirini etkileyen atomlardan ve moleküllerden oluşması bile o kadar şaşırtıcı değildi. Asıl şaşırtıcı olan bu dünyada Ruth'un yaşıyor olmasıydı. Tanıdığı düşlediği ve aklının alabileceği en hayran olunacak yaratıktı o.

Ama onun kendisinden uzak oluşu içini sıkıyordu. Kendisinden öylesine uzaktı ki, ona nasıl yaklaşacağını bilemiyordu. Kendi sınıfındaki kadınlar ve kızlar arasında her zaman başarılı olmuştu ama onların hiçbirine âşık olmamıştı. Şimdiyse âşıktı. Üstelik kendi sınıfından olmayan bir kıza. Aşkı onu tüm sınıfların üstüne çıkarıyordu. O apayrı bir yaratıktı. Öylesine farklıydı ki, bir âşık olarak ona nasıl açılacağını bilemiyordu. Gerçi bilgisi arttıkça ve dili düzeldikçe ona yakınlaşıyor, onunla konuşabiliyor, ortak fikirler ve zevkler yaratabiliyordu. Ama

bunlar bir âşığın özlemlerini doyurmuyordu. Onun âşık imgelemi Ruth'u kutsal bir yaratık yapmıştı. Martin ile herhangi bir dünyasal ilişki kuramayacak kadar kutsaldı. Ruth'u ondan uzaklaştıran ve ulaşılması olanaksızmış gibi gösteren Martin'in sevgisinden başka bir şey değildi.

Ve sonra bir gün, hiç umulmadık bir anda aralarındaki uçurumun üstüne bir köprü kurulur gibi oldu ve o andan sonra uçurum daralmaya başladı. Kiraz yiyorlardı. İri kırmızı, şarap renginde suyu olan kirazlar... Daha sonra Ruth 'Prenses'ten bölümler okurken dudaklarındaki kiraz lekesi gözüne çarptı. Bir an için Ruth'un tanrısallığı parça parça oldu. O da topraktan yapılmıştı. Toprağın yasaları, herkes için olduğu gibi, onun için de geçerliydi. Dudakları kendisininki gibi ettendi. Kirazlar, tıpkı kendi dudaklarını boyadıkları gibi, onun dudaklarını da boyuyorlardı. Bir kadındı o... Tıpkı ötekiler gibi bir kadın. Bütün bunlar birdenbire oldu ve onu sersemletti. Sanki güneşin gökyüzünden düştüğünü ya da tapılan bir Tanrısallığın kirlendiğini görmüştü.

Sonra bunun önemini kavradı ve yüreği hızla çarparak onu, başka bir dünyadan gelen bir ruh değil de, kirazın dudaklarını lekeleyebileceği bu kadına karşı âşık rolü oynamaya zorladı. Bu düşünceyle dehşete düşerek titredi ama tüm ruhu aynı şarkıyı söylüyor, haklı olduğunu yineliyordu. Bu değişikliği o da fark etmiş olacaktı ki, susup başını kaldırdı ve gülümsedi. Martin'in gözleri kızın gözlerinden dudaklarına doğru indi ve dudaklarındaki leke onu çılgına çevirdi. Kolları az daha, başka kadınlara yaptığı gibi, ona sarılıverecekti. Sanki bir an Ruth ona doğru eğilip bekledi. Martin tüm iradesini kullanarak kendini tuttu.

«Okuduklarımın bir sözcüğünü bile izlemiyordun,» dedi.

Sonra Martin'in şaşkınlığı hoşuna giderek güldü. Martin onun içten gözlerine bakıp hiçbir şeyin farkında olmadığını anlayınca utandı. Gerçekten de düşüncelerinde biraz ileri gitmişti. Tanıdığı tüm kadınlar içinde ondan başka herkes duygularını sezebilirdi. Ama o anlamamıştı. Fark buradaydı. Farklıydı o.

Kabalığına üzülüp onun saflığına hayran oldu ve uçurumun karşısından ona baktı yeniden. Köprü yıkılmıştı.

Ama yine de bu olay onu Ruth'a yaklaştırmıştı. Anısı hâlâ aklından çıkmıyor, en umutsuz anlarında zevkle bu anı hatırlıyordu. Uçurum bir daha hiç eskisi kadar geniş olmadı. Bir edebiyat diplomasının ya da yüzlerce diplomanın yapabileceğinden çok daha fazla mesafe almıştı. Gerçi aklının almayacağı ölçüde saf ve temiz bir kızdı ama yine de kirazlar dudaklarını lekeliyordu. Evrenin yasaları, kendisi için olduğu kadar onun için de geçerliydi. Yaşamak için yemek zorundaydı. Ayağını ıslattığı zaman üşüyordu. Ama sorun bu değildi. Eğer açlığı, susuzluğu, sıcağı ve soğuğu duyabiliyorsa, o zaman aşkı da, bir erkeğin aşkını da duyabiliyor demekti. Kendisi bir erkekti. Niye Ruth'un seveceği erkek olmasındı? «Bunu gerçekleştirmek benim elimde olan bir şey,» diye mırıldandı ateşli ateşli. «Onun sevdiği erkek olacağım. Kendimi ona sevdireceğim. Başaracağım bunu.»

ON İKİNCİ BÖLÜM

Bir akşam üstü Martin, kafasındaki tüm güzellikleri ve düşünceleri karmakarışık eden bir sone ile didişirken telefona çağrıldı.

«Bir hanım sesi... Güzel bir hanım sesi,» diye alay etti Bay Higginbotham onu çağırarak.

Martin odanın köşesinde duran teletona gitti ve Ruth'un sesini işittiğinde bütün içini bir sıcaklığın kapladığını duydu. Sone ile giriştiği savaşta onun varlığını unutmuştu ve sesini işitince aşkı ani bir darbe gibi çarptı kendisine. Ne güzel bir sesti bu zarif, tatlı, uzaktan gelen bir müzik parçası, hayır gümüş bir çandan çıkan duru bir sesti bu. Başka hiçbir kadının böyle sesi olamazdı. Sanki gökyüzünden, başka bir dünyadan geliyordu. Öylesine kendinden geçmişti ki söylenenleri doğru dürüst anlamadı bile. Ama yüzünün havasını bozmamaya ça-

lıştı. Çünkü Bay Higginbotham'ın alaylı gözlerinin kendisine dikili olduğunu biliyordu.

Ruth'un söylemek istediği fazla bir şey yoktu. Yalnızca şunu sormak istiyordu: Norman kendisini o gece bir konferansa götürecekti. Ama başı çok ağrımaya başlamış bu da Ruth'u düş kırıklığına uğratmıştı. Biletler de önceden alınmıştı. Eğer bir işi yoksa acaba kendisini konferansa götürebilir miydi?

Götürebilir miydi? Sesindeki istekli havayı sezdirmemeye çalıştı. Şaşılacak bir şeydi bu. Onu hep kendi evinde görmüştü. Kendisiyle dışarda bir yere gitmeyi önermeye cesaret edememişti. Hiç ilgisi yokken, telefon elinde, onunla konuşurken, onun için ölebileceğini hissetti. İmgelemini kahramanca tedakârlık görüntüleri kaplamaya başladı. Onu öyle çok, öyle umutsuzca seviyordu ki, Onun kendisiyle –evet kendisiyle, Martin Eden'le– konferansa gideceğini düşündüğü bu çılgınca mutluluk anında Ruth öylesine yüksekte göründü ki onun için ölmekten başka yapabileceği hiçbir şey yoktu. Kıza karşı hissettiği o yüce duyguyu başka türlü anlatamazdı. Bütün âşıkların hissettiği bir fedakârlık duygusuydu bu ve şimdi o da, telefonun başında aynı alev ve aşk girdabı içinde hissediyordu kendini. Onun için ölmek, gerçekten yaşamış ve sevmiş olmaktı. Henüz yirmi bir yaşındaydı ve ilk kez âşık oluyordu.

Ahizeyi titreyerek yerine koydu. İçini kaplayan mutluluk onu bitkin düşürmüştü. Gözleri bir meleğinkiler gibi parlıyordu. Yüzü değişmiş, tüm dünya kirlerinden arınıp, saf ve ulvî bir hal almıştı.

«Demek dışarda buluşuyorsun,» diye alay etti eniştesi. «Bunun ne demek olduğunu bilirsin. Sonunda polis karakolunu boylayacaksın.»

Ama Martin onu anlayacak durumda değildi. Eniştesinin sesindeki hainee ima bile onu yeryüzüne döndürmek için yeterli olmadı. Kızgınlık ve alınganlık ondan çok aşağıda bir yerlerdeydi. Büyük bir düş görmüş ve bir tanrı olmuştu. Bir böceği andıran bu insan için, acımadan başka bir duygu uyanmadı içinde. Ona bakmadı bile. Gözleri üzerinden geçtiği halde onu

görmedi. Sanki bir düşteymiş gibi giyinmek için odadan çıktı. Odasına varıp kravatını bağlayıncaya dek hâlâ kulaklarında olan o tatsız sesini fark etmedi. Çok sonra kulaklarındaki bu sesin ne olduğunu düşününce, bunun, Bay Higginbotham'ın daha önce algılayamadığı sesi olduğunu anladı.

Ruthlar'ın ön kapısı arkalarından kapandıktan sonra merdivenlerden onunla birlikte inerken içinde büyük bir sıkıntı duydu. Onu konferansa götürmek düşünmeye bile yeltenemeyeceği bir mutluluktu. Ama nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Sokaklarda, Ruth'un sınıfından insanlar yürürken kadınların erkeklerin koluna girdiğini görmüştü. Ama onların kol kola girmeden yürüdüklerini de fark etmişti. Acaba yalnızca geceleri mi kol kola yürüyorlar, yoksa bu kol kola giren çiftler evli ya da akraba mı, diye düşündü.

Tam kaldırıma çıkacakken aklına Minnie geldi. Minnie hep titiz bir kızdı. İkinci kez birlikte sokağa çıktıklarında, iç taraftan yürüyor diye Martin'i azarlamış ve yanında bir hanım olduğu zaman bayların hep dış tarafta yürüdüklerini ona öğretmişti. Ne zaman karşıdan karşıya geçseler, dış taraftan yürümesi gerektiğini Martin'e anımsatmak için ayağını tekmelerdi. Bu görgü kuralını kızın nerden öğrendiğini merak etti. Acaba bunu yukarı sınıflardan mı öğrenmişti?

Kaldırıma vardıklarında bu numarayı denemenin bir zararı olmayacağına karar verdi ve Ruth'un arkasından geçerek dış tarafta yürümeye başladı. Sonra öbür sorun ortaya çıktı. Acaba koluna girmesini önermeli miydi? Ömründe hiçbir kıza koluna girmesini önermemişti. Tanıdığı kızlar erkeklerin kollarına girmezdi. Önceleri delikanlıların yanlarında yürürler, karanlık sokaklarda da kollarını sevgililerinin beline dolayıp başlarını omuzuna yaslarlardı. Ama şimdi durum değişikti. Ruth o tür bir kız değildi. Bir şeyler yapmalıydı.

Ruth'dan yana olan kolunu bir parça büktü. Kıza belli etmeden, davetkâr bir tavırla değil de sanki öyle yürümeye alışmış gibi hatitçe bükmüştü kolunu. Ve birden o harika şey oldu. Ruth'un elini kolunun üstünde hissetti. Bu dokunuşla birlikte içini çılgınca bir duygu kapladı ve bir süre kendini ayakları yer-

den kesilmiş gibi hissetti. Ama çok geçmeden başka bir sorunla karşılaştı. Karşıdan karşıya geçiyorlardı. Bu durumda iç tarafta kalacaktı. Oysaki dışta olması gerekiyordu. Acaba kızın kolundan çıkıp dış tarafa geçmeli miydi? Eğer böyle yaparsa aynı oyunu yinelemeli miydi? Bu fikri pek beğenmedi ve olduğu tarafta kalıp dikkatsiz rolü oynamaya karar verdi. Vardığı bu sonuç hoşuna gitmemişti ama aklına başka çıkar yol gelmiyordu. Anlattıklarına çok dalmış gibi çabuk çabuk konuşmaya başladı. Böylece eğer dış tarafta yürümekle yanlış davranmışsa, dikkatsizliğinin nedeni bu coşkunluğuna verilecekti.

Brodway caddesinden geçerken başka bir sorunla karşılaştı. Elektrik lambalarının ışığında Lizzie Connolly ile fıkırdak arkadaşını gördü. Bir an duraksadıktan sonra elini kaldırarak şapkasını çıkardı, Kendi sınıtına ihanet edemezdi. Şapkası Lizzie Connolly'dan çok daha başka şeyler için çıkmıştı. Kız da başıyla selam verip ona baktı. Ama Ruth'unki gibi yumuşak ve saf gözlerle değil, güzel ve atak gözlerle baktı. Sonra gözleri Ruth'a kaydı. Kızın yüzünü, giysisini ve toplumdaki yerini inceledi. Martin, Ruth'un da bir güvercininki kadar ürkek gözlerle, çarçabuk kıza baktığını ve ucuz şıklığı içinde, başında işçi kızlar arasında moda olan şapka ile onu gördüğünü fark etti.

«Ne kadar güzel kız,» dedi Ruth bir an sonra.

Martin hoşnutluğunu belli etmeden: «Bilmem,» dedi. «Sanırım bir zevk sorunu bu. Ama bana öyle çok güzel gibi gelmiyor.»

«Bin kadın içinde onunkiler kadar düzgün çizgileri olan bir tek kadın bile yoktur. Çok biçimli çizgileri var. Yüzü bir heykel kadar düzgün. Üstelik gözleri de çok güzel.»

«Öyle mi?» diye sordu Martin dalgın dalgın. Onun için yeryüzünde bir tek güzel kadın vardı ve bu kadın şimdi onun kolunda yürümekteydi.

«Eğer bu kızın elinde iyi giyinme fırsatı olsaydı Bay Eden, ve kendisine bakmasını bilseydi, senin ve öbür erkeklerin başı dönerdi onu görünce.»

«Ama düzgün konuşmasını da öğrenmesi gerek,» diye

atıldı Martin. «Yoksa birçok erkek ne dediğini anlamaz. Eğer onunla konuşsaydın söylediklerinin dörtte birini anlamayacağından eminim.»

«Saçma! Söylediklerini savunmak isterken Arthur kadar hain oluyorsun.»

«Benimle ilk tanıştığında nasıl konuştuğumu unutuyorsun. O zamandan beri sanki yeni bir dil öğrendim ben. Eskiden ben de bu kız gibi konuşurdum. Şimdi, başka kızların konuştukları dili bilmediğini sana açıklayabilecek kadar bu yeni dilde kendimi anlatmasını öğrendim. Neden bir garip durduğunu biliyor musun? Eskiden bunları hiç düşünmezdim ama artık bunların nedenini öğrenmeye başladım. Birçok şeyi anladığımı sanıyorum.»

«Peki neden öyle duruyor?»

«Uzun yıllar makinelerin başında çalıştı da ondan. Gençken insanın vücudu çabuk bozulur. Yaptığı ağır iş de vücudunu işin niteliğine göre biçimlendirmiş. Sokakta rastladığım birçok insanın ne iş yaptığını bir bakışta söyleyebilirim. Bak bana? Neden böyle sallanarak yürüyorum? Denizde geçirdiğim yıllar yüzünden. Eğer bu yıllar boyunca kovboyluk yapsaydım o zaman böyle sallanmayacaktım, bacaklarım çarpılacaktı. O kızın durumu da böyle. Gözlerine dikkat ettin mi, nasıl sert sert bakıyordu? Kimse tarafından korunmamış bir insan o. Kendi kendisine bakmış hep. Kendi kendine bakan genç bir kızın ise... örneğin, seninkiler gibi yumuşak bakışlara sahip olması olanaksız.»

«Sanırım haklısın,» dedi Ruth alçak bir sesle. «Çok kötü bu. Ne kadar da güzel bir kız.»

Ruth'a baktığında, kızın gözlerinin acıma duygusu ile dolu dolu olduğunu gördü. Sonra onu sevdiğini anımsadı ve onu sevmesine ve koluna girip konferansa götürmesine izin veren talihine şaştı.

«Kimsin sen Martin Eden?» diye sordu kendi kendine o gece. Odasına döndükten sonra aynayı eline aldı, uzun uzun ve merakla kendine baktı. «Kimsin sen? Kimsin sen? Nereye aitsin? Sen Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Sen angarya

alayına; alçak, kaba ve çirkin olan her şeye aitsin. Senin yerin pisliklerin ortası, öküzlerin ve sömürülen yazarların yanıdır. İşte her yanda çürük sebze var. Bu patatesler kokmuş. Kokla onları Allahın belası, kokla! Bir de sen kitapları açmaya, güzel müzik dinlemeye, tabloları beğenmeye, düzgün konuşmaya, senin sınıfından kimsenin aklından geçmeyen düşüncelere sahip olmaya, kendini öküzlerden ve Lizzie Connollyler'den koparmaya ve senden milyonlarca mil ötede, yıldızlarda yaşayan bir kadının soluk ruhunu sevmeye kalkarsın ha! Kimsin sen? Nesin? Allahın belası! Bir de adam olacaksın ha?»

Aynada kendi kendine yumruğunu sallayıp yatağın kıyısına oturdu açık gözlerle düş görmeye başladı. Sonra defterini ve cebir kitabını çıkardı ve saatler geçip, yıldızlar silinip, şafağın griliği penceresine vururken o iki bilinmeyenli denklemler arasında yitip gitti.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Martin'in büyük buluşuna City Hall Park'da sıcak öğleden sonraları toplanan ağzı kalabalık sosyalistlerle işçi sınıfı filozofları neden oldu. O ay, bir ya da iki kez kütüphaneye gitmek için parktan geçerken bisikletinden inmiş ve tartışmaları dinlemişti. Her sefer de oradan istemeye istemeye ayrılmıştı. Tartışmanın düzeyi, Bay Morse'un sofrasındaki tartışmalardan daha aşağıdaydı. Bu insanlar hiç de ağırbaşlı ve hoşgörülü değildiler. Çabucak sinirleniyorlar ve birbirlerine küfredip, açık saçık sözler söylüyorlardı. Birkaç kez onların yumruklaştığını bile görmüştü. Ama yine de nedenini bilmeden, bu adamların düşüncelerinde yaşam fışkıran bir şeylerin olduğunu seziyordu. Onların fikirleri Martin'e, Bay Morse'un dogmatizminden daha uyarıcı geliyordu. İngilizcenin kafasını gözünü yaran bu adamlar deliler gibi ellerini kollarını oynatıyorlar, ilkel bir öfkeyle birbirlerinin düşünceleriyle savaşıyorlardı. Ama yine de Bay Morse'dan ve kafa dengi Bay Butler'dan daha canlıydılar.

Martin birkaç kez parkta Herbert Spencer'den söz edildiğini işitmişti. Ama bir gün Spencer'in çömezlerinden biri geldi. Gömleğinin olmadığını belli etmemek için ceketinin düğmelerini boynuna kadar iliklemiş kılıksız bir serseriydi bu. Bir yandan sigara içip, bir yandan da balgamlar atarak şiddetli bir savaşa giriştiler. Ama sosyalist bir işçi, kendini tutamayıp, «Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, Herbert Spencer de onun peygamberidir,» diye bağırınca serseri kılıklı genç kendini tutmayı başardı. Martin tartışma konusunun ne olduğunu anlayamamıştı. Kütüphaneye gittiğinde, yeni doğan bir ilgiyle Herbert Spencer'in kitaplarını aradı ve parktaki gencin durmadan sözünü ettiği '*İlk İlkeler*' adlı kitabı seçti.

Böylece büyük keşif başladı. Daha önce, bir kez daha Spencer okumaya kalkmış ve başlangıç olarak '*Psikolojinin İlkelerini*' aldığından Madame Blavatsky'nin kitabında olduğu gibi başarısızlığa uğramıştı. Okuduğu birkaç sayfadan hiçbir şey anlamadığı için kitabı hemen geri götürmüştü. Ama bu gece, cebir ve fizik çalışıp bir sone yazmayı denedikten sonra yatağa girip '*İlk İlkeler*'i açtı. Sabahleyin hâlâ okuyordu. Uyumak olanaksızdı. O gün yazı da yazmadı. Bütün vücudu tutulana dek yataktan çıkmadı. Sonra yere, yüzüstü uzanıp okumaya başladı. O gece uyudu ve ertesi sabah yazı yazdı. Sonra yine kitaba daldı ve her şeyi, hatta o gün öğleden sonra Ruth'a gideceğini bile unutarak okumaya devam etti. Dış dünyayı ilk olarak Bay Higginbotham kapıyı hızla açıp kendilerinin bir lokanta mı işlettiklerini sandığını sorduğu zaman fark etti.

Merak Martin Eden'in bütün günlerini doldurmuştu. Bilmek istiyordu. Bu onu, dünya çapında bir yolculuğa çıkartan bir tutkuydu. Ama şimdi Spencer'den o zamana dek hiç işitmediği şeyleri öğreniyordu. Sonsuza dek gemilerle dolaşıp dursaydı bile öğrenemezdi bütün bunları. Şimdiye dek olaylara yüzeysel bakmış, parça parça olayları bir araya getirmiş, gerçeğe uymayan genellemeler yapmıştı. Kaprisli ve karmaşık bir rastlantı dünyasında her şey birbirinden kopuk kalmıştı. Kuşların uçuş mekanizmalarını gözlemiş ve anlayarak takdir etmişti. Ama uçan organik mekanizmalar olarak kuşların nasıl geliştiği

sorunu hiç aklına gelmemişti. Böylesine bir sürecin olduğu aklına bile gelmemişti. Kuşların nasıl oluştuğunu düşünmemişti hiç. Kuşlar her zaman varlardı. Bu doğal bir şeydi.

Yalnız kuşlar konusunda değil, hiçbir konu üzerinde derinlemesine düşünmemişti. Bilgisizce ve hazırlıksız giriştiği felsefe çalışmaları başarısız olmuştu. Kant'ın Ortaçağ metafiziği ona hiçbir kapının anahtarını vermemiş, onu, kendi entelektüel gücü konusunda kuşkuya düşürmekten başka hiçbir işe yaramamıştı. Aynı biçimde, evrim kuramı üzerindeki çalışma denemeleri de Romanes'in teknik bir kitabıyla sonuçsuz kalmıştı. Hiçbir şey anlamamıştı. Kitaptan edinebildiği tek fikir evrimin, büyük ve anlaşılmaz bir sözcük hazinesine sahip olan bir yığın küçük insanın ortaya attığı kupkuru bir kuram olduğuydu. Şimdi ise evrimin yalnızca bir kuram olmakla kalmadığını ve bir gelişim süreci olarak kabul edildiğini öğrenmişti. Artık bilim adamları bu kurama karşı çıkmıyorlardı. Aralarında anlaşamadıkları nokta evrimin yöntemiydi.

Ve işte burada Spencer diye biri vardı. Tüm bilgiyi onun için düzenliyor, her şeyi bir bütüne indirgiyor, gerçekleri inceliyor ve öylesine somut bir evren sunuyordu ki, bu denizcilerin küçük bir maketini yapıp şişelerin içine koydukları gemileri andırıyordu. Bu evrende hiçbir kaprise, hiçbir rastlantıya yer yoktu. Her şey bir yasaydı. Bu yasaya uygun olarak kuşlar uçuyor ve yine aynı yasaya göre o mayalı hamur biçimleniyor, bacak ve kanat biçimine girerek bir kuşu oluşturuyordu.

Martin'in entelektüel yaşantısı yavaş yavaş yüksemişti. Artık eskisinden çok daha yüksek bir yerde bulunuyordu. Bütün gizli şeylerin sırları açığa çıkıyordu. Her şeyi anlamak sarhoş etmişti onu. Gece, uyuyunca, büyük bir karabasanın içinde tanrılarla birlikte yaşıyordu. Gündüzleri uyanıkken bakışlarını yeni keşfettiği dünyaya dikerek bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Masada, küçük ve önemsiz şeyler üstüne yapılan konuşmaları işitmiyor, önündeki şeylerde neden ve sonuç ilişkisi araştırıyordu. Tabağındaki et parçasında parlayan güneşi görüyor, enerjisini, geçirdiği bütün değişimlerden izleyerek milyonlarca mil uzaktaki bir kaynağa dek götürüyor ya da eti kesmek için

hareket eden kollarındaki kaslarda ve nihayet beyninde parıldayan güneşte aynı enerjinin geleceğini görüyordu. Aydınlıklar içinde büyülenmişti; ne Jim'in fısıldadıklarını, ne kız kardeşinin yüzündeki telaşı, ne de Bernard Higginbotham'ın, kayınbiraderinin kafasında tekerleklerin döndüğünü belirtmek için parmağıyla havada çemberler çizdiğini fark etmedi bile.

Martin'i en çok etkileyen bütün bilgilerin birbirine olan bağlarıydı. Her şeyi öğrenme merakı içindeydi ve elde ettiği bütün bilgileri beynindeki bellek bölümüne tıkmıştı. Böylece yelkencilik konusunda büyük bir bilgi deposuna sahip olmuştu. Kadınlar konusunda da bilgisi epeyce fazlaydı. Ama bu iki konunun birbiriyle hiçbir ilgisi yoktu. Bilginin oluşumunda isterik bir kadınla, rüzgâra baş vermiş giden bir yelkenli arasında herhangi bir bağ olabileceği ona saçma ve olanaksız gibi gelirdi. Ama Herbert Spencer bunun yalnızca saçma olmadığını göstermekle kalmamış aralarında hiçbir ilişki olmamasının olanaksızlığını da kanıtlamıştı. Uzayın boşluklarındaki en uzak yıldızlardan, insanın ayağının altındaki kum taneciklerindeki binlerce atoma dek her şey birbirine bağlıydı.

Bu yeni kavram Martin'i sürekli olarak şaşırttı. Durmadan güneşin bu yanındaki her şey ile güneşin ardındakiler arasında ilişkiler kurmaya başladı. Birbirine hiç benzemeyen şeylerin listesini çıkartıyor, sonra bunların arasında bir bağıntı bulana dek elinden bırakmıyordu. Aşk, şiir, yer sarsıntısı, ateş, yılan, gökkuşağı, değerli taşlar, canavarlıklar, güzellik, cinayet, kaldıraçlar ve destekler, güneşin batışı, aslanların kükremeleri, ortalığı aydınlatan gaz lambaları, yamyamlık ve tütün arasında ilişkiler bulup çıkardı. Böylece evreni birleştiriyor, onu karşısına alıp bakıyor ya da gizemli olayların içinde bilinmeyen bir amacın ardında koşan dehşete düşmüş bir yolcu gibi değil de gözleyen, haritalar çizen ve bilinecek her şeyi öğrenmeye çalışan biri olarak bu dünyanın vadilerinde, ormanlarında ve dağlarında dolaşıyordu. Bilgisi arttıkça evrene, yaşama ve her şeyin ortasında kendi yaşamına daha çok hayran oluyordu.

«Budala!» diye bağırdı aynadaki görüntüye. «Yazmak istedin ve yazmaya kalktın. Ama yazacak hiçbir şeyin yoktu. Ne

vardı sende? Birkaç çocuksu fikir, birkaç yarı olgunlaşmış duygu, bir sürü hazmedilmemiş güzellik, kocaman bir cehalet, sevgi ile dolu bir kalp, ve aşkın kadar büyük ama cahilliğin kadar verimsiz bir hırs... Bir de yazmak istedin! Daha şimdi yazacak bir şeyler öğrenmenin eşiğindesin. Güzelliği yaratmak istiyordun. Ama güzelliğin yapısına ilişkin hiçbir şey bilmediğin halde nasıl yapabilirdin bunu? Yaşamın temel özellikleri üstüne hiçbir şey bilmeden yaşamı anlatmak istedin. Dünya senin için bir Çin bilmecesi gibiyken dünyayı ve varlığın özünü yazmak istedin. Bütün yazabileceğin ise varlığın özü konusunda bilmediklerindi. Ama üzülme oğlum, Martin! Daha yazarsın. Az, çok az şey biliyorsun. Ama daha öğrenme yolundasın. Bir gün, eğer şanslıysan, bilinebilecek her şeyi bilmeye belki yaklaşabilirsin. İşte o zaman yazarsın.»

Bu büyük keşfini Ruth'a anlatıp, duyduğu büyük sevinci ve hayranlığı onunla paylaşmak istedi. Ama Ruth kendisi kadar coşkun görünmedi. Bu keşfi olduğu gibi kabul etti. Sanki daha önceki çalışmalarında bu noktayı öğrenmiş gibiydi. Bu keşif, Ruth'u, Martin kadar heyecanlandırmamıştı. Ruth'un bu büyük gerçeği önceden bildiğini düşünmeseydi bu durumu şaşkınlıkla karşılardı. Daha sonra, Arthur ile Norman'ın evrime inandıklarını, Spencer'i okumuş olduklarını ama bu noktanın onların üstünde önemli bir etkisi olmadığını gördü. Oysaki karışık saçlı, gözlüklü genç, Will Olney, Spencer'e karşı çıkmış ve alaylı bir havayla, «Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, Herbert Spencer de onun peygamberidir,» sözünü yinelemişti.

Ama Martin bu alayı bağışladı. Çünkü Olney'in Ruth'a âşık olmadığını fark etmeye başlamıştı. Daha sonra birkaç olaydan Olney'in Ruth'a karşı ilgisiz olmakla kalmadığını kimi konularda ondan nefret ettiğini öğrenince şaşkınlıktan donakalmıştı. Martin böyle bir şeyi anlayamıyordu. Bu evrendeki öbür olgularla arasında bağlantı kuramadığı bir durumdu. Ama yine de, Ruth'un güzelliğinin ve inceliğinin değerini anlamaktan uzak olan bu genç adama acıdı. Birkaç pazar birlikte bisikletlerle tepelere gittiler ve Martin, Ruth ile Olney arasındaki anlaşmazlığı incelemek için bol bol fırsat buldu. Olney, Norman'la birlik

oluyor, Arthur ile Martin'i, Ruth'un tarafına atıyordu ki Martin bu yüzden ona minnettardı.

Pazarları Martin için haftanın en önemli günleriydi. Önemliydi, çünkü Ruth ile birlikteydi, önemliydi çünkü onu Ruth'un sınıfındaki delikanlılarla aynı düzeye çıkartıyordu. Uzun yıllar disiplinli bir eğitim görmüş olmalarına karşın Martin onlarla aşağı yukarı aynı bilgi düzeyinde olduğunu görüyor, onlarla konuşarak geçirdiği saatler, üstünde çok çalıştığı gramerini kullanmak için bir fırsat oluyordu. Doğru davranışları öğrenmek için görgü kitaplarını artık bırakmış, bunları gözlemleriyle öğrenmeye başlamıştı. Coşkuya kapılıp kendinden geçmediği zamanlarda dikkatle ötekilerin davranışlarını izliyor, hareketlerindeki inceliği ve zarafeti öğreniyordu.

Spencer'in çok az okunmuş olması bir süre Martin için bir şaşkınlık kaynağı oldu. «Herbert Spencer...» dedi kütüphanedeki adam. «Ah evet, büyük bir kafa o.» Ama kütüphanedeki adam bu büyük kafa konusunda pek bir şey bilmiyor gibiydi. Bay Butler'ın da orada olduğu bir gece, yemekte Martin konuyu Spencer'e getirdi. Bay Morse, İngiliz filozofunun bilinemezciliğini serf bir dille suçladı ama '*İlk İlkeler*'i okumadığını da itiraf etti. Bay Butler ise Spencer'e hiç katlanamadığını, hiçbir kitabını okumadığını ve Spencer olmadan da yaşamını sürdürdüğünü belirtti. Martin'in kafasında kuşkular belirmişti. Daha zayıf biri olsaydı, genel kanıyı kabullenip Herbert Spencer'den vazgeçerdi. Ama şimdilik Spencer'in olayları açıklayış biçimini inandırıcı buluyordu. Spencer'den vazgeçmek bir denizcinin pusula ile kronometreyi bir kıyıya atmasını andırıyor, diye düşündü. Böylece Martin evrim konusundaki çalışmalarını sürdürdü, kendi kendine konuyu gittikçe daha iyi öğrendi ve binlerce bağımsız yazarın kendisiyle aynı görüşte olduklarını gördü. Çalışmalarını sürdürdükçe henüz keşfetmediği birçok bilim alanlarıyla karşılaştı ve bir günde yalnızca yirmi dört saat olması sürekli yakındığı bir konu oldu.

Bir gün, günler çok kısa olduğundan, cebir ve geometriden vazgeçmeye karar verdi. Trigonometriye daha başlamamıştı

bile. Sonra kimyayı da listeden çıkartarak geriye yalnızca tiziği bıraktı.

«Ben bir uzman değilim,» dedi Ruth'a kendini savunmak için. «Uzman olmak da istemiyorum. Bir insanın ömrü boyunca yalnızca bir bölümü öğrenebileceği bir sürü uzmanlık dalı var. Ben genel bir bilgi edinmek istiyorum. Uzmanlara gerek duyduğumda onların kitaplarına başvururum.»

«Ama bu bilgiye senin sahip olmana benzemez,» diye karşı çıktı kız.

«Ama bu bilgiye sahip olmaya da gerek yok. Biz uzmanların verdiği yapıtlardan yararlanıyoruz. Bu kitaplar da bunun için yazılmış zaten. İçeri girerken baca temizleyicileri gözüme çarptı. Onlar da birer uzman. İşleri bittiğinde de, bacaların yapısı konusunda hiçbir şey bilmediğin halde temiz bacaları kullanacaksın.»

«Korkarım konuyu biraz dağıtıyorsun.»

Ruth merakla ona baktı. Martin bu bakışlarda bir azarlama sezdi. Ama kendi fikirlerinin doğruluğuna inanmıştı.

«Genel konularla ilgilenen tüm insanlar –ki bunlar dünyadaki en büyük beyinlerdir– uzmanlara dayanmışlardır. Herbert Spencer de yaptı bunu. Binlerce araştırmacının bulguları üstüne genellemeler yaptı. Çiçek yetiştiricileri ile sığır besleyenlerin öğrendikleri her şeyden yararlanmasını bildi.»

«Haklısın Martin,» dedi Olney. «Sen neyin ardında olduğunu biliyorsun. Ruth ise bilmiyor. Kendisi için bile neyin peşinde olduğunun farkında değil.»

«Evet...evet,» diye sürdürdü Olney, kızın karşı çıkışlarına aldırmadan. «Biliyorum, sen buna genel kültür diyorsun. Ama eğer genel kültür istiyorsan hangi dalda çalıştığın önemli değil. İstersen Fransızca, istersen Almanca çalışır, istersen her ikisini de bırakıp Esperanto öğrenirsin. Aynı nedenle Yunanca ya da Latince de öğrenebilirsin ama hiçbir işine yaramaz. Yine de bunlar kültür olur. Örneğin, Ruth, Saxson dilinde çalıştı ve bayağı başarılı da oldu. Ama şimdi bütün anımsadığı, 'O tatlı nisan her yeri yağmurlarıyla...' Böyle değil miydi?»

«Ama yine de kültür bu,» diye güldü. «Biliyorum. Biz aynı sınıftaydık.»

«Ama sen kültürden bir araçmış gibi söz ediyorsun,» diye bağırdı Ruth. Gözleri pırıl pırıldı. Yanakları kızarmıştı. «Oysaki kültür kendi başına bir amaçtır.»

«Ama Martin'in istediği bu değil.»

«Nerden biliyorsun?»

«İstediğin nedir Martin?» diye ona döndü Olney.

Martin birden kendini çok huzursuz hissetti ve yalvaran gözlerle Ruth'a baktı.

«Evet, nedir istediğin?» diye sordu Ruth. «Bu sorunu aydınlatacak sanırım.»

«Evet, elbette ki kültür,» diye bocaladı Martin. «Ben güzelliğe âşığım. Kültür de güzelliği daha iyi anlayıp değerlendirebilmeme yardım edecek.»

Kız başını sallayıp muzaffer bir ifadeyle baktı.

«Saçma, sen de biliyorsun bunu,» dedi Olney. «Martin bir meslek peşinde, kültür değil. Onun durumunda da kültür bir meslek oluyor. Eğer bir kimyager olsaydı kültüre hiç gerek duymayacaktı. Martin yazmak istiyor ama bunu söylemekten çekiniyor. Çünkü o zaman sen haksız olacaksın.

«Neden yazmak istiyor?» diye sürdürdü. «Çünkü servet içinde yüzmüyor o. Neden sen kafanı Saxon dili ve genel kültür ile dolduruyorsun? Çünkü yaşamını kendin kazanmak zorunda değilsin. Bu işe bakan bakıyor. Sana giysilerini ve gerek duyduğun öbür şeyleri satın alıyor. 'Senin, benim, Arthur'un ve Norman'ın eğitimi ne işe yarıyor? Genel kültür içine batıp çıktık. Eğer babalarımız bugün iflas etse öğretmen olabilmek için sınav kapılarını aşandırmaya başlardık. Senin yapabileceğin en iyi iş bir köy okulunda ya da yatılı bir kız okulunda müzik öğretmenliği olurdu.»

«Peki ya sen ne yapardın?» diye sordu kız.

«Hiçbir şey. Sıradan bir işte çalışarak belki bir, buçuk dolar kazanabilirim. Ya da Hanley'in özel okuluna öğretmen olarak

girebilirdim. Girebilirdim diyorum, dikkat et. Çünkü ilk hattanın sonunda yeteneksiz olduğum için işten atılmam çok olağan.»

Martin konuşmayı yakından izliyordu. Olney'in haklı olduğuna inanırken, Ruth'a davranışından dolayı ona kızıyordu. Dinlerken kafasında yepyeni bir aşk kavramı doğdu. Mantığın aşkla hiçbir ilişkisi yoktu. Sevdiği kadının doğru düşünüp düşünmediği hiç önemli değildi. Aşk mantığın üstündeydi. Eğer Ruth, Martin'in bir meslek için duyduğu ihtiyacı anlayamıyorsa, bu onu daha az sevmesi için bir neden olamazdı. Onu yine de seviyordu ve Ruth'un düşüncelerinin bu sevgiyle hiçbir ilgisi yoktu.

Düşüncelerini yarıda bırakan Olney'in bir sorusunu işitememişti.

«Ne dedin?» diye sordu.

«Latince ile uğraşmayacak kadar akıllı olduğunu umduğumu söylüyordum.»

«Ama Latince kültürün de üstünde bir konu,» diye atıldı Ruth. «Bir araç o.»

«Peki, uğraşacak mısın bu konuda?» diye üsteledi Olney.

Martin ne diyeceğini şaşırmıştı. Ruth'un heyecanla vereceği yanıtı beklediğini anlıyordu.

«Korkarım ki zamanım olmayacak,» dedi sonunda. «İsterdim ama hiç zamanım yok.»

«Gördün mü, Martin kültür peşinde koşmuyor.» dedi Olney. «O bir yere varmak, bir şeyler yapabilmek istiyor.»

«Ama Latince kafayı eğitir. Disipline sokar. Disiplinli kata Latince ile elde edilir.» Sanki fikrini değiştirmesini bekliyormuşcasına umutla Martin'e baktı. «Futbolcuların önemli bir maçtan önce hazırlanmaları gerekir. Latince de bir düşünür için budur işte.»

«Saçma ve boş sözler! Çocukken de bize bunları anlattılar. Ama bize söylemedikleri bir şey vardı. Bunu daha sonra bulmayı bize bıraktılar.» Olney sözlerinin etkisini bekledikten sonra sürdürdü. «Bize söylemedikleri şey her kibar beyin Latince çalışması, ama hiçbirinin Latince'yi bilmemesi gerektiğiydi.»

«Haksızlık ediyorsun,» diye bağırdı Ruth. «Salt böyle bir noktaya gelebilmek için konuşmayı çevirdiğini biliyorum.»

«Evet, kurnazca bir oyun bu,» diye yanıtladı beriki. «Ama aynı zamanda dürüst de. Latince'yi gerçekten öğrenenler yalnızca eczacılar, avukatlar ve Latince profesörleridir. Eğer Martin onlardan biri olmak istiyorsa tahminimde yanılmışım. Ama bütün bunların Herbert Spencer ile ilgisi var? Martin, Spencer'i daha yeni keşfetti ve onun için neredeyse çılgına dönecek. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere götürüyor. Spencer ne beni ne de seni hiçbir yere götüremezdi. Gidecek bir yerimiz yok bizim. Sen günün birinde evleneceksin, bense, babamın bana bırakacağı parayı yönetecek olan avukatlarla işadamlarının ardında koşup duracağım.»

Olney gitmek için ayağa kalktı, ama kapıya gelince dönüp bir darbe daha indirdi.

«Sen Martin'i rahat bırak Ruth. O kendisi için neyin iyi olduğunu bilir. Bak daha şimdiden neler başardı. Kimi zaman beni hasta ediyor ve kendimden utandırıyor. O dünyayı, yaşamı, insan'ın bu dünyadaki yerini ve öteki her şeyi Arthur'dan, Norman'dan, ve Latince'ne, Fransızca'na Saxon dili üstüne bilgilerine ve kültürüne karşın senden iyi biliyor.»

«Ama Ruth benim öğretmenim,» dedi Martin şövalyemsi bir tavırla. «Öğrendiklerimi onun sayesinde elde ettim.»

«Sanmam!» Olney nefretle Ruth'a baktı. «Nerdeyse Spencer'i onun tavsiyesiyle okuduğunu söyleyeceksin. Ama böyle olmadı. Darwin ve evrim konusunda, benim Kral Salamon'un madenleri hakkındaki bilgimden daha fazlasına sahip değil o. Geçen gün sözünü ettiğin Spencer'in tanımı neydi? Hani, şu belirsiz, uyumsuz ve birtürdenlik sorunu... Bir de Ruth'a anlat, söylediklerinin bir sözcüğünü bile anlayacak mı bakalım? Görüyorsun, bu kültür değil. La, la, la! Eğer Latinceyle uğraşırsan, Martin, sana olan saygımı yitireceğim.»

Bütün bu süre boyunca ilgiyle tartışmayı izleyen Martin, tartışmanın kendisine ters gelen bir yönü olduğunu fark etti. Çalışmalar ve dersler, bilginin rudimentleri ve öğrenci ruhu,

onun içinde kaynayan büyük şeylerle yaşamın kavramaya başladığı yönleriyle, onu acılar içinde kıvrandıran kozmik coşkularla ve bütün bunların üstesinden gelme bilinciyle çelişiyordu. Yabancı bir ülkenin kıyılarında kazaya uğrayan, içi güzellikle dolu, kekeleyip dili dolaşarak umutsuzca bu yeni ülkenin barbar diliyle şarkı söylemeye çalışan bir şaire benzetti kendini. Tıpkı böyleydi işte. Büyük, evrensel şeylere karşı uyanıktı. Bu uyanıklık ona acı veriyordu. Ama yine de okul çocuklarını ilgilendiren konularla uğraşmak, Latince çalışması gerekli mi değil mi diye tartışmak zorundaydı.

«Latincenin bu işle ne ilgisi var?» diye sordu kendi kendine o gece aynanın önünde. «Keşke ölüler, ölü olarak kalsalar. Neden bana ve içimdeki güzelliğe ölüler hükmetsin? Güzellik canlı ve sonsuz bir şeydir. Diller gelip giderler. Onlar ölülerin geriye kalan tozlarından başka bir şey değil.»

Sonra fikirlerini gayet güzel dile getirdiğini düşündü ve neden Ruth ile olduğu zamanlar böyle konuşmadığını merak etti. Onun yanındayken Martin de bir öğrenci oluyor ve bir öğrencinin diliyle konuşuyordu.

«Biraz zaman ver bana,» dedi yüksek sesle. «Biraz zaman ver.» Zaman! Zaman! Zaman! Onun yakındığı şey buydu işte.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Olney'in yüzünden değil de, Ruth'a ve Ruth'a olan aşkına karşın, Martin Latince çalışmamaya karar verdi en sonunda. Latince'den çok daha önemli şeyler, güçlü sesleriyle Martin'i kendilerine çeken konular vardı. Üstelik yazması gerekiyordu. Para kazanmalıydı. Yazılarını şimdiye dek hiçbir yer kabul etmemişti. Kırk kadar yazısı dergilerde dolanıp duruyordu. Başkaları nasıl yapıyorlardı bu işi? Okuma odalarında bitmez tükenmez saatler geçirip başkalarının yazdıklarını okudu, onların yapıtlarını eleştirel bir gözle inceledi, kendisininkilerle karşılaştırdı ve yapıtlarını satabilmelerini sağlayan becerileri araştırdı.

Artık yaşamayan yazıların çokluğu onu şaşırttı. Bu yapıtlarda ne ışık, ne yaşam ne de renk vardı. Yaşamın bir soluğu bile yoktu bunlarda, ama yine de sözcüğü yirmi sente, bin sözcüğü yirmi dolara satılıyorlardı. Gazetede okumuştu bunu. Kısa öykülerin çokluğuna şaştı kaldı. Gerçi ustaca yazılmışlardı ama hiçbir canlılık ve gerçeklik yoktu bunlarda. Yaşam güzel ve garipti; büyük sorunlar, düşler ve kahramanca olaylarla doluydu ama bu öyküler yaşamın yalnızca her gün rastlanan olaylarıyla ilgiliydi. Martin yaşamın acılarını, çilelerini, ateşini tatlı yönlerini ve vahşetini hissediyordu. İşte bu konular işlenilmeliydi. Ümitsiz umutların önderlerini, çılgın âşıkları, dehşet ve trajedi içinde eziyetlere katlanarak savaşan, çabalarının gücüyle yaşamı sarsan devleri yüceltmek istiyordu. Oysaki dergilerdeki kısa öyküler Bay Butlerlar'ı, para peşinde koşan insanları, küçük insanların önemsiz aşk serüvenlerini yüceltmekte kararlı gibi görünüyordu. Acaba bunun nedeni bu dergilerin yayımcılarının da bu tür insanlar olması mıydı? Yoksa bu yazarlar, yayımcılar ve okuyucular yaşamdan korkuyorlar mıydı?

Ama Martin'in asıl derdi hiçbir yayımcı ve yazar tanımamasıydı. Üstelik, yazarları tanıyan kimse de tanımıyordu. Ona bir ipucu, bir öğüt verebilecek kimse yoktu. Yayımcıların gerçek birer insan olduklarından kuşkulanmaya başladı. Sanki bir makinenin çarklarıydı onlar. Evet makineden başka bir şey değillerdi. Martin öykülerine, makalelerine ve şiirlerine ruhunu döküyor, sonra da bunları bir makineye gönderiyordu. Onları uzun bir zarfın içine gerekli pullarla birlikte koymuş, zarfı yapıştırmış, üstüne birkaç pul daha koymuş ve posta kutusuna atmıştı. Öte yandan ise, gerçekten insan olan bir yayımcı değil yazılarını bir zarftan alıp başka bir zarfa koyan ve üstüne pul yapıştıran bir makine vardı. Yanlarındaki küçük delikten insanın para attığı ve karşılığında bir çiklet ya da bir parça çikolata aldığı makineler gibiydiler. Her şey parayı çikolata mı yoksa çiklet deliğine mi attığına bağlıydı. Yayımcı, makinesi de böyle çalışıyordu. Bir delikten çekler, öbüründen ise red mektupları çıkıyordu. O şimdiye dek hep ikinci deliğe rastlamıştı.

İşlemin makineyi andıran korkunçluğunu tamamlayan şey red mektuplarıydı. Bu mektuplar hep aynı biçimde yazılıyordu. Yüzlerce almıştı bu mektuplardan. Eğer aldığı tüm red mektupları içinde bir tanesinin yanında kişisel bir not olsaydı çok sevinecekti. Ama hiçbir yayımcı varlığı konusunda bir kanıt göstermemişti. O da bundan ancak öteki uçta bir insan olmadığı, yayımcıların, makinelerin düzgün çalışan, iyi yağlanmış parçaları olduğu sonucu çıkartabilirdi.

Direngen ve savaşımcı bir insandı. Daha yıllarca bu makineleri besleyebilirdi. Ama gittikçe daha çok yoksullaşmaya başlamıştı ve değil yıllar, mücadelenin sonunu haftalar belirleyebilirdi. Her hafta ev kirası onu iflasın eşiğine getiriyor, kırk kadar yazının postalanması bu işlemi hızlandırıyordu. Artık kitap satın almıyor, küçük şeylerde tutumlu davranıyor ve kaçınılmaz sonu geciktirmeye çalışıyordu. Nasıl tutumlu olunacağını bilmediğinden, kız kardeşine üst baş alması için verdiği beş dolar bu sonu daha da yakınlaştırdı.

Hiçbir öğüt almadan, hiçbir desteği olmadan, karanlıkta savaşan Martin'in cesareti tükenmek üzereydi. Gertrude bile artık yan yan bakmaktaydı. Başlangıçta, budalalık diye tanımladığı bu duruma bir kız kardeş sevgisiyle katlanmıştı. Ama şimdi, yine kız kardeş sevgisinin getirdiği bir telaşa kapılmıştı. Martin'in budalalığı artık çılgınlığa dönüşüyor gibi geliyordu ona. Martin bunu biliyor ve kız kardeşinin durumu ona, Bernard Higginbotham'ın açıkça alay etmesinden daha çok acı veriyordu. Martin kendine inanıyordu, ama bu inancında yalnızdı. Ruth'un bile ona inancı yoktu. Ruth, onun kendisini çalışmaya adamasını istiyordu. Yazı yazmasına hiçbir zaman açıkça karşı çıkmamıştı, ama hiçbir zaman da desteklememişti.

Ona yazılarını hiç göstermemişti. Aşırı duygusallığı bunu engellemişti. Üstelik Ruth'un üniversitede çok işi vardı ve onun zamanını almaya hakkı olmadığını anlıyordu. Ama diplomasını aldıktan sonra yazdıklarından birkaçını göstermesini Ruth kendisi önerdi. Martin hem sevinmiş, hem de utanmıştı. Şimdi karşısında yapıtlarını değerlendirebilecek biri vardı. Ruth edebiyat diploması almıştı. Yetenekli öğretmenlerin denetiminde

edebiyat okumuştu. Belki yayımcılar da yetenekli değerlendiricilerdi. Ama Ruth onlardan farklıydı. O, kendisine basılı bir red mektubu vermeyecek ve yazılarının reddedilmesinin, onların değersiz olduklarını göstermediğini bildirmeyecekti. Sıcak bir insan olarak her zamanki gibi hızlı hızlı konuşacak ve her şeyden önemlisi gerçek Martin Eden'i görebilecekti. Yapıtlarında, yüreğinde ve ruhunda olanları okuyacak, düşleri ve gücü konusunda az da olsa bir şeyler öğrenecekti.

Martin birkaç öyküsünün daktilo edilmiş kopyalarını topladı. Biraz bocaladıktan sonra bunlara '*Deniz Lirikleri*' ni de kattı. Haziranın sonlarına doğru bir gün, bisikletlerine binip tepelere doğru gittiler. İkinci kez onunla yalnız çıkıyordu. Yeni çıkan meltemin serinlettiği ılık bir havada, dünyanın çok güzel ve düzenli olduğunu düşünüp, yaşadığı ve âşık olduğu için kendini mutlu hissetti. Bisikletlerini yol kıyısına bırakıp, güneşten kavrulmuş otların kuru sıcaklığını içlerine çektikleri bir tepenin üstüne çıktılar.

«Bunların işi bitmiş,» dedi Martin. Ruth, Martin'in ceketinin üstüne otururken o da boylu boyunca çayırlara uzandı. Ta beyninin içine işleyen ve düşüncelerini özelden evrensele sürükleyen otların kokusunu içine çekti. «Varlık nedenini gerçekleştirdi,» diye sürdürdü, eliyle otları okşayarak. «Geçen kış yağmurların altında tutkuyla acele ediyordu. Sert bir ilkbaharla savaştı, çiçek açtı, böcekleri ve arıları kendine çekti, tohumlarını çevreye yaydı, görevine ve dünyaya göre kendini hazırladı ve...»

«Neden her şeye bu denli korkunç bir pratik açıdan bakıyorsun?» diye onun sözünü kesti kız.

«Sanırım evrim üstünde çalışıyorum da ondan. Doğruyu söylemek gerekirse gözlerim daha yeni yeni görmeye başladı.»

«Ama bana kalırsa, böyle pratik olmakla güzellik anlayışını yitiriyor, kelebekleri yakalayıp o güzelim kanatlarını yolan çocuklar gibi güzelliği mahvediyorsun.»

Martin başını salladı.

«Güzelliğin bir anlamı var. Ben bu anlamı daha önce bilmiyor, güzelliği anlamsız bir şey, nedensiz ya da mantıksız bir ol-

gu olarak kabul ediyordum. Ama şimdi biliyorum, daha doğrusu öğrenmeye başlıyorum. Şimdi bunun neden ot olduğunu ve güneşin, yağmurun ve toprağın nasıl bir araya gelip otu oluşturduğunu bildiğim için onu daha güzel buluyorum. Herhangi bir otun yaşam öyküsünde romantik bir yön, bir serüven vardır. Bu düşünce bile heyecanlandırıyor beni. Kuvvet ile maddenin etkileşimlerini ve yaptıkları büyük mücadeleyi düşününce, otlar üstüne bir destan yazmak geliyor içimden.»

«Ne kadar güzel konuşuyorsun,» dedi kız farkında olmadan. Martin onun kendisine meraklı gözlerle baktığını fark etti.

«Umarım konuşmasını öğreniyorum,» diye kekeledi. «İçimde söylemek istediğim öyle çok şey var ki. Kimi zaman tüm dünya, yaşam, her şey içime girmiş de benden onların sözcülüğünü yapmamı istiyorlarmış gibi geliyor bana. Nasıl hissettiğimi anlatamıyorum. İçimdeki yüceliği duyuyor ama konuşmaya başladığımda bir çocuk gibi geveliyorum. Duyguları sözcüklere dönüştürmek büyük bir iş. İster söylensin, ister yazılsın bu sözcükleri okuyanlar ya da işitenler aynı duygulara sahip olmalı. Büyük bir iş bu. Bak, yüzümü otların arasına gömüyorum ve içime çektiğim hava binlerce düşünce ve hayal yaratıyor kafamda. İçime çektiğim evrenin havası. Şarkı söylemesini, gülmeyi, başarı ve acıyı, mücadele ve ölümü biliyorum. Otların kokusu beynimde binlerce görüntü yaratıyor. Bunları sana, tüm dünyaya anlatmak isterdim. Ama nasıl yapabilirdim bunu? Dilim bağlanmış sanki. Şimdi sana, otun kokusunun bende uyandırdığı etkiyi anlatmaya çalıştım. Ama başaramadım. Beceriksiz birkaç sözle bir imada bulunabildim, o kadar. Sözcüklerim yetersiz kalıyor. Ah!» Ellerini umutsuzca yukarı kaldırdı. «Olanaksız bir iş bu! Anlaşılmayacak bir şey! Başkasına iletilmeyen bir şey!»

«Ama çok güzel konuşuyorsun,» diye üsteledi kız. «Seni tanıdığımdan beri geçen kısa zaman içinde ne denli ilerlediğini bir düşün. Bay Butler herkesçe beğenilen bir konuşmacıdır. Birçok kez, seçim kampanyalarında kürsüye çıkıp konuşma yapması için üstelemişlerdi. Geçen gece yemekte sen de en

az onun kadar iyi konuşuyordun. Ama o daha kontrollüydü. Sen çok heyecanlandın. Ama zamanla bunu da yenersin. Sen de iyi konuşmacı olabilirsin. İlerleyebilirsin... İstersen elbet. Güçlüsün. İnsanlara önderlik edebileceğinden eminim. Elini attığın bir işte başarıya ulaşmaman için hiçbir neden yok. Tıpkı gramerde gösterdiğin başarı gibi. İyi bir avukat olurdun. Politikada başarılı olabilirsin. Bay Butler'in gösterdiği büyük başarıyı senin de göstermeni engelleyen hiçbir şey yok. Üstelik sende hazımsızlık da yok,» diye gülümsedi.

Konuşmaya devam ettiler. Ruth durmadan köklü bir eğitimden geçmenin gereğinden söz ediyor ve herhangi bir meslek için Latince'nin ne denli yararlı olduğunu anlatıyordu. Aslında idealindeki başarılı erkeğin portresini çiziyordu. Bu da çoğunlukla babasının görüntüsüydü. Yalnız bu görüntüye Bay Butler'dan da birkaç nokta eklenmişti. Martin, otların üstüne uzanmış can kulağıyla onu dinliyor, dudaklarının kımıldayışını izlemek onu mutlu ediyordu. Ama kafası dinlediklerini anlamıyordu. Ruth'un çizdiği portrelerde onu çeken hiçbir şey yoktu. İçinde düş kırıklığının verdiği bir acı ve daha keskin bir aşk duygusu vardı. Konuşmalarında, Martin'in yazılarına ilişkin tek bir söz bile yoktu. Yazıları ise bir kıyıda öylece duruyordu.

Sonunda, ikisinin de sustuğu bir zaman, Martin güneşe baktı yüksekliğini hesapladı ve yazılarını eline aldı.

«Unutmuştum,» dedi kız telaşla. «Üstelik onları dinlemeyi ne kadar istiyorum.»

Kendisine en güzel gelen hikâyesini seçerek okudu. 'Hayat Şarabı' koymuştu bu öykünün adını ve onu yazarken beynine sızan şarap, şimdi Martin'i yine sarhoş etmişti. Öykülerinin özü sanki büyülüydü. Tılsımlı sözcükler kullanarak onları daha da süslemişti. Yazarken duyduğu ateş ve tutku yine benliğini kaplamıştı. Öykünün kötü yönlerine karşı tamamen kör ve sağırdı. Ama Ruth için durum böyle değildi. Eğitilmiş kulağı zayıf noktaları kapıyor, aksayan cümlelerdeki bozuklukları hemen fark ediyordu. Cümlelerdeki uyum fazla tumturaklı olmadığı sürece bunu önemsemedi ama abartılmış yerler onu rahatsız etti. Öy-

kü üstüne son yargısı yazının biraz amatörce olduğuydu. Ama bunu ona söylemedi. Bunun yerine, Martin okumayı bitirdiğinde, önemsiz yanlışları belirtti ve öyküyü beğendiğini belirtti.

Ama Martin düş kırıklığına uğramıştı. Evet, eleştirilerinde haklıydı ama onunla yazılarını bir okul ödevi gibi düzeltmesinin dışında paylaşmak istememişti. Ayrıntılar önemli değildi. Onlar kolaylıkla çözümlenirdi. Onları düzeltir, düzeltmesini öğrenebilirdi. Yaşamın büyük bir yönünü yakalamış ve bunu öyküsüne hapsetmek istemişti. Onun olan, kendi gözleriyle gördüğü, kendi beyniyle kavrayıp, elleriyle yazıya döktüğü bu büyük şeyi Ruth'un da kendi gözleriyle gördüğü, kendi beyniyle kavrayıp, elleriyle yazıya döktüğü bu büyük şeyi Ruth'un da kendisiyle paylaşmasını isterdi. Başaramadım, diye karar verdi içinden. Belki de yayımcılar haklıydı. O büyük şeyi duymuş ama anlatmayı beçerememişti. Düş kırıklığını gizledi ve öylesine rahat bir tavırla onun eleştirilerine katıldı ki Ruth onun içinde, fikirlerine tamamen aykırı bir akım olduğunu fark etmedi bile.

«Bundan sonrakinin adını 'Çömlek' koydum,» dedi sayfaları açarak. «Şimdiye dek üç ya da dört dergi reddetti ama ben hâlâ beğeniyorum onu. Aslında gerçekten ne düşündüğümü bilmiyorum ama bir şey yakaladığımdan eminim. Belki seni, beni etkilediği kadar etkilemez. Kısa bir şey... Yalnızca iki bin kelimelik.»

«Ne kadar korkunç!» diye bağırdı, Ruth, Martin okumayı bitirdiğinde. «Korkunç bir şey bu. Felaket!»

Kızın donuk yüzüne, sinirden gerilmiş gözlerine, kıvrılan parmaklarına Martin sevinçle baktı. Başarmıştı. Kafasındaki imgeleri ve duyguyu ona iletebilmişti. İster beğensin, ister beğenmesin onu etkilemiş, oturup dinlemek ve ayrıntıları unutmak zorunda bırakmıştı.

«Yaşam bu,» dedi. «Yaşam da her zaman güzel değildir. Belki de ben biraz garip bir insan olduğum için bunda güzel bir yön buluyorum. Bana sanki güzellik büyütenmiş ve...»

«Ama neden o zavallı kadın...» diye sözünü kesti Martin'in.

Sonra başkaldıran düşüncelerini tutamayıp bağırdı: «Alçaltıcı, çirkin bir şey bu! İğrenç bir şey!»

Bir an için yüreğinin durduğunu sandı. İğrenç! Hiç aklına gelmemişti. Böyle bir niyeti yoktu. Yazı önünde bir ateş parçası gibi duruyordu. Bu ateşin ışığında boş yere iğrençlik aradı. Sonra yüreği yeniden çarpmaya başladı. Suçlu değildi.

«Neden daha güzel bir konu seçmedin?» diyordu kız. «Dünyada iğrenç şeyler olduğunu biliyoruz. Ama bunu yazmak için bir neden yok ki...»

Konuşmaya devam etti ama Martin onu dinlemiyordu. Onun masum bakire yüzüne bakıp kendi kendine gülümsedi. Öylesine masumdu ki bu yüz, saflığı içine işliyor, onu bütün kötülüklerden arındırıyor ve onu serin, yumuşak ve kadifemsi bir ışığa boğuyordu. *Dünyada iğrenç şeyler olduğunu biliyoruz!* Onun bildiği düşüncesini aklına getirdi ve bir aşk şakasıymış gibi kıkır kıkır güldü. Bir an için gözünün önüne tüm ayrıntılarıyla, şimdiye dek karşılaştığı iğrençlikler geldi ve öyküsünü anlamadığı için onu bağışladı. Böylesine masum doğduğu ve saflığını koruyabildiği için Tanrıya şükretti. Anlayamaması onun suçu değildi. Ama o iyi ve kötü yanlarıyla yaşamı tanıyor, bütün pisliğine karşın büyüklüğünü takdir edebiliyordu. Ve bütün bunları anlatacaktı dünyaya. Gökdeki azizler... Onlar için saflıktan ve temizlikten başka bir şey düşünülebilir miydi? Onların övülmeye ihtiyaçları yoktu. Ama çirkefin içindeki azizler... İşte harika bir şeydi bu. Hayatı yaşanası bir şey yapan da buydu işte. Pisliğin ve çamurun içinden tinsel görkemin yükselldiğini görmek! Kendisini yükseltmek ve çamurların örttüğü gözleriyle uzaklardaki soluk güzelliği görebilmek. Zayıflıktan, günahkârlıktan ve kötülükten, kuvvetin, gerçeğin ve tinsel üstünlüğün doğduğunu görmek...

Ruth'un söylemekte olduğu bir cümle kulağına çarptı.

«Öykünün ruhu baştan aşağı düşük. Oysa yüksek olan öyle çok var ki. Örneğin, 'In Memoriam'ı al.»

Martin, 'Locksley Hall' da var demek istedi ama yine hayallere daldı. Binlerce ve binlerce yıldır yaşamın merdivenlerine

sürünerek tırmanan, sonunda güzel, saf, Tanrısal Ruth biçimini alan, pisliğin içinden çıkıp gelen, sayısız yanlışları ve sonsuz yaradılışın çarpıklıklarını ardında bırakarak Martin Eden'e aşkı tanıtan, saflığa doğru iten ve onda kutsallığı tatma isteği uyandıran kadına, türünün dişisine bakakaldı. Onda duygusallık, yücelik ve bir olağanüstülük vardı. Eğer yeterli sözcükleri bulabilseydi yazacağı çok şey vardı. Cennetteki azizler! Onlar yalnızca azizdiler ve kendilerine hiçbir yararları dokunmazdı. Ama o bir erkekti.

«Güçlüsün,» dediğini işitti. «Ama eğitilmemiş bir güç bu.»

«Züccaciye mağazasına dalmış bir boğa gibi,» diye atıldı Martin. Ruth gülümsedi. «Ayırt etme yeteneğini de geliştirmen gerek. Zevkli, ince ve renkli olabilmelisin.»

«Bu benim için çok fazla,» diye mırıldandı.

Ruth, aferin dercesine gülümsedi ve başka bir öyküyü dinlemeye koyuldu.

Martin bir yandan okuyor, bir yandan da onu inceliyordu. Sonunda ona ulaşabildim, diye düşündü. Hiç hareket etmeden gözlerini ona dikmiş, soluğunu tutmuş ve kendinden geçmiş bir tavırla dinliyordu. Öykünün ustalığı, onu kendinden geçiriyor, diye düşündü Martin. Öykünün adını 'Serüven' koymuştu ve bu öykü kitaplardaki serüvenleri değil, gerçek bir serüveni; cezaları ve ödülleri dehşetli, kaprisli ve inançsız, korkunç bir sabır ve günlerce gecelerce durmadan çalışma isteyen, insanı Tanrısal başarılara ve soylu bir sona götüren kan, ter ve böcek sokuşları içindeki bir yolda ateşler içinde kıvrandıran uzun hastalıkların, açlık ve susuzluğun önünde ortalığı kasıp kavuran güneşi ya da kara ölümü sunan vahşi bir angaryacıyı anlatıyordu.

Bütün bunları ve daha fazlasını koyabilmişti öyküsüne. İşte bunlar Ruth'u orada oturtup, dikkatle okuduklarını dinletiyordu. Kızın gözleri açılmış, soluk yanaklarına renk gelmişti. Öyküsünü bitirdiğinde soluk soluğa kalmıştı. Evet, canlandırabilmişti onu. Ama aslında onu canlandıran öykü değil, Martin'di. Öyküyü pek düşünmüyordu. Sanki delikanlının o engin gücü,

vücudundan taşıp kızın üstüne akıyordu. Bunun paradoksal yönü de bizzat öykünün, Martin'in gücüyle dolu oluşu ve bu gücü kendisine aktaran bir kanal olmasıydı. İçinde bulundukları ortamın değil, yalnız bu gücün farkındaydı ve dinledikleri ile en çok kendinden geçmiş gibi göründüğü anda aslında kendisine büsbütün yabancı olan bir şeyle, beynine çağrılmadan gelen korkunç ve tehlikeli bir düşünceyle kendinden geçmişti. Birden evliliğin nasıl bir şey olduğunu düşündüğünü fark etti ve bu düşüncenin kayıtsızlığı onu dehşete düşürdü. Bir genç kızın kafasına yakışmayan bir düşünceydi bu. Daha önce hiç aklına gelmemişti. O zamana dek kadınca bir arzunun acısını çekmemişti hiç. O hep, Tennyson'vari bir şiir dünyasında yaşamış, usta yazarın kraliçeler ile şövalyeleri arasındaki ilişkilere sokulmak istenen kabalığın asıl anlamına ilişkin imalara bile kapalı kalan bir yaşam sürmüştü. Şimdiye dek sanki hep uyumuştu ve şimdi yaşam bir fırtına gibi bütün kapılarını zorluyordu. Paniğe kapılmış düşünceleri onu bütün kapıları kilitlemeye ve sürgüleri çekmeye zorlarken bilinçaltı istekleri, kapıları ardına dek açmaya ve bu garip ziyaretçiyi içeri almaya çağırıyordu.

Martin memnun memnun onun kararını bekledi. Bunun ne olacağına dair içinde hiçbir kuşku yoktu ama Ruth'un ağzından çıkanları işitince şaşakaldı.

«Güzel.»

Genç kız bir süre sustuktan sonra sözcüğü vurgulayarak yineledi:

«Güzel.»

Elbette güzeldi. Ama bu öyküde güzelliğin ötesinde bir şey, güzelliği bir köle gibi kullanan daha çekici bir şey vardı. Martin sesini çıkarmadan yeniden otların üstüne uzandı ve bir bulut gibi önünde yükselmekte olan kuşkularını izledi. Başaramamıştı. Kafasının içindekileri anlatamıyordu. Dünyanın en büyük şeylerinden birini görmüş ama dile getirememişti.

«Ya şey konusunda ne düşünüyorsun?..» Sustu. Yeni bir sözcüğü ilk kez kullanmak onu utandırmıştı. «*Motif* konusunda...»

«Biraz karışıktı,» diye karşılık verdi Ruth. «Genel olarak tek eleştirim bu. Olayı kavrayabildim ama öbür yönlerinin biraz daha işlenmesi gerek. Kimi bölümler çok uzun. Hareketi, konuyla ilgili olmayan materyelin arasına sıkıştırmışsın.»

«Ama ana *motif* buydu,» diye telaşla açıklamaya koyuldu Martin. Öykünün derinliğinde akıp giden motif, gülünç ve evrensel olan buydu. Olayla birlikte sürdürmek istedim bu *motifi* ama yüzeyde kaldı bu. Doğru iz üzerindeydim ama sanırım beçeremedim. Asıl vermek istediğim noktayı açıklamakta başarılı olamadım. Ama zamanla öğrenirim.»

Ruth onu dinlemiyordu. Onun edebiyat diploması vardı ama Martin onun sınırlarını aşmıştı. Ruth bunu anlamıyor, anlamayışının nedenini de Martin'in tutarsızlığında buluyordu.

«Çok uzatmışsın,» dedi. «Ama yer yer güzel.»

Kızın sesi çok uzaklardan geldi. Çünkü tam o sırada Martin 'Deniz Lirikleri'ni okuyup okumama konusunda kendisiyle tartışıyordu. Umutsuzluk içinde yere uzanmış yatarken Ruth bir yandan meraklı gözlerle onu izliyor, bir yandan da kendisini rahatsız eden evlilik düşüncesini kafasında tartıyordu.

«Ünlü mü olmak istiyorsun?» diye sordu birden.

«Evet, biraz» diye itiraf etti delikanlı. «Bu daha serüvenin bir parçası. Önemli olan ünlü olmak değil, ünlü olma süreci. Üstelik benim için ünlü olmak, başka bir yere varmamı sağlayacak bir araçtan başka bir şey değil. İşte salt bu nedenden çok ünlü olmak istiyorum.»

«Senin için,» diye eklemek istedi. Eğer okudukları onu heyecanlandırmış olsaydı bunu söylerdi belki de.

Ama Ruth'un aklı, delikanlının ima ettiği bu nihai amacın ne olduğunu soramayacak kadar meşguldü. Martin'e uygun bir meslek arıyordu. Edebiyat konusunda onun için hiçbir gelecek yoktu. Bundan emindi. Bugünkü amatörce ve çocukça ürünleriyle bunu kanıtlamıştı. Çok güzel konuşabiliyordu ama edebi bir biçimde kendini anlatmaktan acizdi. Tennyson, Browning ve sevdiği öteki düzyazı ustalarını onunla karşılaştırdı. Sonuç umutsuzdu. Ama kafasından geçenleri söylemedi ona. Mar-

tin'e olan garip tutkusu onu daha yumuşak olmaya itti. Üstelik bu yazma arzusu, zamanla yeneceği bir zayıflıktı. Sonra kendisini yaşamın çok daha ciddi yönlerine adayabilirdi. Üstelik bunu başarırdı da. Ruth bundan emindi. Martin öylesine güçlü bir insandı ki, başarısızlığa uğraması olanaksızdı... Bir şu yazı yazma hevesinden vazgeçseydi.

«Bana bütün yazdıklarını göstermeni isterdim. Martin,» dedi.

Delikanlı memnunlukla kızardı. Hiç olmazsa yazılarıyla ilgilenmişti. Üstelik ona basılı bir red mektubu da vermemişti. Yapıtlarının bazı bölümlerini güzel bulmuştu. Bu da herhangi birinden işittiği ilk cesaret verici sözdü.

«Gösteririm,» dedi hevesle. «Daha iyilerini yazacağıma söz veriyorum. Uzun bir yol aldım. Bunu biliyorum. Daha da önümde uzun bir yol var. Ellerim ve dizlerimin üstünde sürünmek zorunda kalsam bile bu yolu da aşacağım.» Eline bir tomar kâğıt aldı. «Bunlar 'Deniz Lirikleri'. Eve döndüğümüzde boş zamanlarında okuman için onları sana vereceğim. Ama bu şiirler konusunda ne düşündüğünü bana mutlaka söylemelisin. Biliyorsun, her şeyden çok eleştiri gerekli bana. Lütfen içtenlikle eleştir beni.»

«İçten olacağım,» diye söz verdi Ruth. Ama az önce içten davranmamış olmanın huzursuzluğu içindeydi ve ilerde ona daha içten davranabileceği konusunda kuşkuluydu.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

On gün sonra aynaya bakarken, «İlk savaşı verdik,» dedi Martin. «Ama bir ikinci, hatta üçüncü bir savaş var önümüzde. Bu savaşlar bitip tükenmeyecek. Ta ki...»

Cümlesini bitirmedi ve küçücük odasına göz gezdirdi. Sonra, döşemenin bir köşesinde duran, uzun zarflar içinde geri gönderilmiş yazı yığınına takıldı gözleri. Yolculuklarını sürdürmek için artık elinde pulu kalmamıştı. Bir haftadır yığılıp kalmışlardı. Yarın, daha sonraki gün ve daha sonraki gün başka-

ları gelecekti, ta ki hepsi tamamlanıncaya dek... Ve artık elinde onları yeni dergilere gönderme olanağı da yoktu. Bir aydır daktilonun kirasını vermemişti. Cebinde odanın kirasına ancak yetecek kadar bir para olmasına karşın onu da İş Bulma Kurumuna yatıracağı için kirasını da ödeyemeyecekti.

Oturup derin derin düşündü. Masanın üstünde mürekkep lekelerini gördü ve birden masayı ne kadar sevdiğini fark etti.

«Sevgili masa,» dedi. «Seninle birlikte birçok mutlu saatler geçirdim. Her şey bir yana, her zaman iyi bir dosttun. Beni asla terk etmedin, başarısızlığımın karşılığı olarak bana red cevapları göndermedin, fazla çalışmaktan asla yakınmadın.»

Kollarını masanın üstüne koyup, başını onların arasına gömdü. Boğazı yanıyor, ağlamak istiyordu. Altı yaşındayken yaptığı ilk kavgası aklına geldi. Gözlerinden yaşlar akarken yumruklarını savurmuş, kendisinden iki yaş büyük olan öbür çocuk ise yorgunluktan bitinceye dek onu dövmüştü. Sonunda, midesi bulanıp, çürümüş gözleri yaşlı, burnundan fışkıran kanların arasında yere düşerken çevresinde vahşi çığlıklar atan kaba ve kırıcı çocuklar görmüştü.

«Zavallı küçük dolandırıcı!» diye mırıldandı kendi kendine. «İşte şimdi sen de berbat bir durumdasın. Dayak yemekten canın çıkmış. Sen de yere yıkılıp, dövüşten atıldın.»

Ama ilk kavgasının hayali hâlâ gözlerindeydi. Sonra bunun yavaş yavaş silindiğini ve yerini, onu izleyen başka kavgaların aldığını gördü. Altı ay sonra Peynir Suratlı (oğlanın adı buydu) onu yine dövmüştü. Ama bu kez o da Peynir Suratlı'nın gözünü morartmıştı. Bu da bir şeydi! Birbiri ardından öteki kavgaları gördü. Hep dayak yiyor, Peynir Surat da ona sövüp sayıyordu. Ama hiçbir zaman kavgadan kaçmamıştı. Bunun anısıyla güçlendiğini hissetti. Her zaman kalmış, dayağı da yemişti. Peynir Surat, kavgada küçük bir canavardı ve kendisine asla acımamıştı. Ama o kalmıştı. Bütün bunlara göğüs germişti.

Sonra yıkık dökük binaların arasındaki dar sokağı gördü. Sokağın bir ucu tek katlı, tuğla bir binayla kapanmıştı. Binanın içinden *Enquirer*'in ilk baskısını yapan baskı makinelerinin rit-

mik sesi geliyordu. Martin on bir, Peynir Surat ise on üç yaşındaydı. Her ikisi de *Enquirer* satarlardı. Zaten bu yüzden orda dururlar, gazetenin çıkışını beklerlerdi. Ve tabii, Peynir Surat ondan önce davranır, böylece bir kavga daha başlardı. Dörde çeyrek kala basımevinin kapısı ardına dek açılır ve bir grup çocuk içeri dolardı.

«Yarın seni çiğ çiğ yiyeceğim,» diye Peynir Surat'ın bağırdığını işitti. Sonra gözyaşlarını tutarak, yarın kendisinin de orada olacağını söyleyen kendi sesini işitir gibi oldu.

Ertesi gün basımevine herkesten önce varmak için okuldan hızla çıkmış ve Peynir Surat'ı iki dakika geride bırakmıştı. Öbür çocuklar onu övüp, öğütler vermişler, kavgadaki hafalarını belirterek söylediklerini yaparsa bir dahaki sefere onu yeneceğini bildirmişlerdi. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da akıl veriyorlardı. Kavgadan ne kadar da hoşlanırlardı! Bir an anılarından sıyrılıp kendisi ile Peynir Surat'ı izlerken duydukları zevki kıskandı. Sonra kavga başlar ve hiç ara vermeksizin, basımevinin kapıları açılana dek, tam otuz dakika sürerdi.

Her gün okuldan çıkıp yel yeperek *Enquirer* sokağına koşan çocukluğunu seyretti. Çok hızlı yürüyemezdi. Sürekli kavga etmekten her yanı tutulmuştu. Yediği sayısız yumruklardan kolları, bilekten dirseğe kadar mosmordu. Başı, kolları, omuzları sırtı, her yeri ağrıyordu. Başı ağırlaşmış ve sersemleşmişti. Okulda oyun oynamazdı. Ders de çalışmazdı. Bütün gün hiç kımıldamadan sırada oturmak, bir eziyet gibi gelirdi ona. Sanki kavga etmeye başladığından beri yüzyıllar geçmiş gibi geldi. Kavgalar bir karabasan gibi sürüyor, gelecekteki günlük kavgalara uzanıyordu. Neden Peynir Surat yenilmesindi? O zaman Martin, tüm sıkıntılarından kurtulacaktı. Hiçbir zaman kavgayı bırakmak, Peynir Surat'ın kendisini dövmesine izin vermek aklına gelmedi.

Böylece *Enquirer* sokağına gitmeye devam etti. Ruhen ve bedenen hastaydı ama ebedi düşmanı Peynir Surat'a karşı koyabilmek için sabırlı olmasını öğreniyordu. Gururu, acı dolu ve gerekli bir duygu yapan öteki gazeteci çocuklar olmasaydı

kendisi kadar hasta olan Peynir Surat da kavgayı bırakmaya dünden razıydı. Bir öğleden sonra; tekmelemeyi, belden aşağı vurmayı, yere düşünce yumruk atmayı yasaklayan kurallara uygun olarak yirmi dakika birbirlerini altetmek için umutsuzca dövüştükten sonra soluk soluğa kalan Peynir Surat kavgayı berabere bırakmak önerisinde bulundu. Başı masanın üstünde, kollarının arasında duran Martin, yıllar önceki o öğleden sonraki hayaliyle ürperdi. Soluk soluğa, sendeleyerek, parçalanmış dudaklarından akan kan boynuna inerken Peynir Surat'a doğru ilerlemiş konuşabilmek için bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra kavgadan asla çekilmeyeceğini, Peynir Surat isterse gidebileceğini söylemişti. Ve Peynir Surat vazgeçmemiş, kavga da sürüp gitmişti.

Ertesi gün, ondan sonraki gün, ve onu izleyen günler öğleden sonra kavgaları sürüp gitmişti. Her gün, başlamak için kollarını havaya kaldırdığında, büyük bir acı duyar, sonra ilk yumruğu yer, kendisi bir yumruk atar, sanki ruhu sarsılırdı. Sonra kendinden geçer, körcesine dövüşür, Peynir Surat'ın hayvanımsı gözleri, iri hatları bir karabasan gibi üstüne çökerdi. Bütün dikkatini bu yüzde toplardı. Diğer her şey boşlukta yuvarlanıyor gibiydi. Dünyada o yüzden başka hiçbir şey yoktu ve bu suratı kan içindeki elleriyle bir et yığınına dönüştürmeden, ya da onun kanlı elleri kendi suratını bir et yığını haline getirmeden dış dünyanın farkına bile varmazdı. Sonra, ne olursa olsun rahat ederdi. Ama kavgayı bırakmak –onun, Martin'in kavgayı bırakması– olanaksız bir şeydi bu.

Bir gün geldi ve *Enquirer*'in sokağına sürünerek girdiğinde Peynir Surat'ı orada bulamadı. Peynir Surat daha sonra da gelmedi. Çocuklar onu kutladılar ve Peynir Surat'ı yendiğini bildirdiler. Ama Martin sevinmemişti. Ne o Peynir Surat'ı, ne de Peynir Surat onu yenmişti. Sorun daha çözümlenmemişti. Daha sonraları, o gün Peynir Surat'ın babasının ansızın öldüğünü işitmişlerdi.

Martin yılları atlayıp, bir tiyatronun zencilere ayrılan bölümünde oturduğu bir geceye geldi. On yedi yaşındaydı ve de-

nizden yeni dönmüştü. Bir kavga çıktı. Birisi, başka birini yumrukluyordu. Martin araya girdiğinde Peynir Surat'ın hayvanımsı gözleriyle karşı karşıya geldi.

«Oyundan sonra işini bitireceğim,» diye tısladı eski düşmanı.

Martin başını salladı. Zenciler bölümündeki görevli memur kargaşalığa doğru yaklaşmaktaydı.

«Son perdeden sonra dışarda buluşuruz,» diye fısıldadı Martin, gözlerini sahnedeki dansözlerden ayırmadan.

Memur etrafa bakınıp gitti.

«Tayfaların yanında mı?» diye sordu Peynir Surat'a perde bitince.

«Elbette.»

«Öyleyse benim de kendi tayfamı toplamam gerek,» diye belirtti Martin.

Perde arasında arkadaşlarını toparladı: çivi fabrikasından tanıdığı üç genç, demiryollarında çalışan bir itfaiyeci, Boo Çetesinden yarım düzine adam ve bir o kadar da On sekizinci ve Market sokağının çetesinin üyesi.

Oyun bittikten sonra iki çete sokağın iki yakasından millete çaktırmadan yürümeye başladı. Sessiz bir köşeye vardıklarında, bir araya gelip bir savaş kurulu topladılar.

«Sekizinci sokaktaki köprü tam yeri,» dedi Peynir Surat'ın çetesinden kızıl saçlı bir çocuk. «Tam ortada, elektrik lambalarının altında dövüşür, aynasızlar ne taraftan gelirlerse, biz de öbür taraftan kaçarız.»

Çetesinin ileri gelenlerine danıştıktan sonra, «Bizim için uygun,» dedi Martin.

San Antonio körfezinin bir kolu üzerinde kurulmuş olan Sekizinci Sokak Köprüsü, üç apartman bloku boyundaydı. Köprünün ortasında ve her iki ucunda elektrik lambaları vardı. Hiçbir polis görülmeden bu lambaların altından geçemezdi. Martin'in gözlerinin önünde canlanan bu köprü savaş için emin bir yerdi. Saldırgan ve asık yüzlerle, birbirlerinden ayrı duran ve kendi kahramanlarını destekleyen iki çeteyi; kendisinin ve Peynir

Surat'ın soyunduğunu gördü. Köprünün her iki kıyısına birer gözcü konmuştu. Bunların görevi köprünün aydınlık uçlarını gözlemekti. Boo Çetesinin bir üyesi Martin'in ceketini, gömleğini, şapkasını eline almış, polis göründüğünde onları güvenli bir yere götürmeye hazır olarak elinde tutuyordu. Martin, kendisinin ortaya çıkıp Peynir Surat'la yüz yüze geldiğini gördü ve gözdağı verircesine elini kaldırarak şöyle dediğini işitti:

«Bu kavgada el sıkışıp barışmak yok. Anlıyor musun? Başkaları yalnızca izleyecek. Kavgayı durdurmak yok. Bu eski bir öcün kavgası. Anlıyor musun? Birinin yenmesi gerek!»

Peynir Surat karşı çıkmak istedi. Martin tark etmişti bunu. Ama iki çetenin önünde Peynir Surat'ın eski gururu üstün geldi.

«Haydi, gel,» diye karşılık verdi. «Dırdır etmenin ne gereği var? Bu işi bitirene dek dövüşeceğim.»

Sonra genç birer boğa gibi, çıplak yumruklarla, nefretle, acıtma ve mahvetme isteğiyle birbirlerine saldırdılar. İnsanlığın, yükselebilmek için verdiği mücadeledeki acı dolu bin yıllık kazanç yok olmuştu. Yalnızca elektrik ışığı, büyük insanlık serüveninin izlediği yolda bir gösterge olarak kaldı. Martin ve Peynir Surat, Taş Devrinin ağaçlarda yaşayan iki vahşisiydi. Çamur dolu çukura; çarpışan, fırladıktan sonra yeniden geri gelen ve sonsuza dek çarpışmaya devam eden, atomlar, gökteki yıldız kümeleri gibi bilinçsizce bir kimyasal savaşım içinde bulunan yaşamın ilkel biçimlerine gittikçe daha çok gömüldüler.

«Tanrım! Hayvanız biz!.. Vahşi hayvanlarız!» diye bağırdı. Martin yüksek sesle kavgayı izlerken. O eşsiz imgelemiyle bir sinema makinesinin içine bakıyor gibiydi. Hem seyirci, hem de oyuncuydu. Bu görüntünün karşısında uzun aylar sonunda elde ettiği kültür ve incelik sarsılmıştı. Sonra içinde bulunduğu zaman, bilincinden silindi ve geçmişin hayaletleri ona sahip oldu. Artık o denizden yeni dönmüş, Sekizinci caddedeki köprüde Peynir Surat'la dövüşen Martin Eden'di. Çalıştı, acı çekti, terledi, yaralandı ve çıplak yumrukları, hedeflerini bulduğu zaman coştu.

Birbirlerinin çevresinde canavarca dönen iki kin fırıldağı gi-

biydiler. Zaman geçtikçe birbirine düşman çeteler şessizleşiyordu. Böylesine yoğun bir vahşete daha önce tanık olmamışlardı. Dövüşenler gibi onlar da vahşiydi. Gençliğin verdiği canlılık tükenmeye başlayınca her ikisi de daha dikkatli ve kurnazca davranmaya başlamıştı. Hiçbirinin bir üstünlük sağladığı yoktu. Martin birinin «Yenişemeyecekler,» dediğini işitti. Sonra bir sağına bir de soluna yumruk yedi ve çene kemiğinin ortaya çıktığını hissetti. Daha önce hiçbir çıplak yumruk başaramamıştı bunu. Çevresindekilerin attığı çığlıkları işitti ve kendi kanıyla ıslandı. Ama hiçbir tepki göstermedi. Daha dikkatli davranmaya başladı. Kendi sınıfının ne denli kurnaz ve alçak olduğunu biliyordu. Durup bekledi. Sonra birden saldırırmış gibi yaptı ve karşısında bir metal parıltısı görünce olduğu yerde durdu.

«Elini uzat,» diye bağırdı. «Elinde muşta var. Bana onunla vurdun!»

Her iki çete de homurdanarak ileri atıldı. Bir an sonra herkes birbirine girecek, o da öcünü alamayacaktı.

«Siz geride durun!» diye bağırdı. «Anlıyor musunuz? Geride durun dedim.»Ötekiler geri çekildi. Hepsi vahşi insanlardı ama Martin onlardan daha vahşiydi ve bu gerçek ötekileri dehşete düşürüp ona üstünlük sağladı.

«Bu benim kavgam. Kimse burnunu sokmasın. Ver o muştayı bana!»

Korkan Peynir Surat muştayı verdi.

«Bunu ona sen verdin, Kırmızı Kata,» dedi Martin muştayı suya atarken. «Seni fark etmiştim. Ne yapacağını merak ediyordum. Bir daha denersen bunu gebertirim seni! Anlıyor musun?»

Bitkinliğin de ötesinde bir durumda olmalarına karşın dövüşmekten geri durmadılar. Sonunda, kana susamışlıkları tatmin olan vahşiler sürüsü gördükleriyle dehşete düşerek, durmaları için yalvarmaya başladı. Yere düşüp, ölmeye hazır olan Peynir Surat, dövülmekten artık tanınamayacak bir hale gelmiş bu canavar, sendeleyip duraksadı. Ama Martin bir kez daha atılıp yumruklarını indirdi.

Martin'e yüzyıl gibi gelen uzun bir zamandan sonra, tam Peynir Surat'ın işi bitecekken, tok bir ses işitildi ve Martin'in kolu yanına sarkıverdi. Kırılan bir kemik sesiydi. Herkes işitmişti. Peynir Surat da bunun farkına vararak bir kaplan gibi üstüne atıldı ve yumruklarını indirmeye başladı. Martin'in çetesi onu durdurmak için atıldı. Yediği yumrukların etkisiyle sersemleyen Martin, umutsuzluk ve çaresizlik içinde ağzından çıkan küfürlerle onlara geri çekilmelerini söyledi.

Yalnızca sol eliyle vurmaya devam etti ve yarı bilinçsiz bir durumda dövüşürken uzaktan gelen bir mırıltının titrek bir sesle, «Bu dövüş değil çocuklar. Cinayet bu. Durdurmalıyız,» dediğini işitti.

Ama kimse onları durdurmadı. Buna memnun olan Martin tek koluyla önündeki, surattan başka her şeyi andıran o kanlı, korkunç, bir şeyler mırıldanan şeye vurdu vurdu. Peynir Surat zorlukla ayakta duruyor ama yine de devam ediyordu. Vücudundaki son canlılık belirtileri de kendini terk ederken, gittikçe ağırlaşan ve yavaşlayan darbelerle vuruyordu. Sonra belli belirsiz bir şekilde önündeki tanınmayacak hale gelmiş gölgenin alçalmakta ve köprünün tahtaları üstüne yığılmakta olduğunu fark etti. Bir an sonra titreyen bacaklarının üstünde onun başına dikilmiş, boşlukta eliyle dayanacak bir yer arayarak kendisinin bile tanımadığı bir sesle sorduğunu işitti:

«Daha istiyor musun? Söyle, daha istiyor musun?»

Bu sözcükleri durmadan yineliyor, soruyor, yineliyor, daha fazlasını isteyip istemediğini öğrenmeye çalışıyordu. Çetesindeki çocukların sırtını okşadıklarını, üstüne bir şey giydirmeye çalıştıklarını duyar gibi oldu. Sonra ortalık kararda ve Martin boşluğun içinde yitip gitti.

Masanın üstündeki saat çalmaya başladı ama başı kollarının arasına gömülü olan Martin onu işitmedi. Hiçbir şey işitmiyordu. Düşünmüyordu. Anıları öylesine canlıydı ki, tıpkı yıllar önce Sekizinci Sokak Köprüsünde olduğu gibi bayılmıştı. Bir dakika her yere karanlık egemen oldu. Sonra mezardan kalkıyormuşcasına ayağa fırladı. Yüzünden terler akıyor, gözleri alev alev yanıyordu.

«Yendim seni, Peynir Surat!» diye bağırdı. «Tam on bir yılımı aldı ama yendim seni!»

Dizleri titriyordu. Bayılacakmış gibi oldu. Sendeleyerek yatağa gitti, kenarına oturdu. Hâlâ geçmişin etkisi altındaydı. Şaşkınlıkla odanın içinde göz gezdirip nerede olduğunu düşündü. Sonra bir köşede yığılı olan yazılar gözüne çarptı. Belleğinin tekerlekleri dört yıl ileri gitti ve Martin yaşadığı zamanın, okuduğu kitapların, sayfalarda elde ettiği evrenin, düşlerinin, tutkularının ve âşık olduğu o soluk yüzlü kızın farkına vardı. Ruth, yaşadıklarının bir anına bile tanık olsa --geçirdiği yaşamın tek bir anına– dehşetten ölürdü.

Ayağa kalktı ve aynada kendine baktı.

«Sen de çamurun içinden çıktın Martin Eden,» dedi gururla. «Şimdi gözlerini büyük bir aydınlık içinde temizle, omuzlarını yıldızlara daya ve doğanın yaptığını yaparak bırak 'maymun ve kaplan ölsün'. Ve en büyük hazineyi tüm güçlerin elinden çekip al.»

Kendine daha dikkatle bakıp güldü.

«Biraz isteri ve melodram ha?» diye sordu. «Neyse aldırma. Peynir Surat'ı yendin. On bir yılını alsa bile yayımcıları da yenersin. Burada durman olanaksız. Devam etmelisin. Sonuna dek, biliyorsun.»

ON ALTINCI BÖLÜM

Saatin zili Martin'i uykusundan öyle ani kaldırdı ki, daha zayıf bünyeye sahip olan birinin başına mutlaka ağrı girerdi. Uykusunun ağır olmasına rağmen beş saatlik bilinçsizliğin bittiğine memnun olarak bir kedi gibi yataktan fırladı. Uykunun boşluğundan nefret ediyordu. Yapılacak yığınla şey, yaşanacak ilginç bir yaşam vardı. Uykunun ömründen çaldığı her an için öfkeleniyordu. Saatin zili daha susmadan katasını ve kulaklarını lavabonun içine sokmuş, suyun soğukluğuyla ürpermişti.

Ama her günkü programını izlemedi. Ne eline kalemi alma-

sını bekleyen bitmemiş bir öykü, ne de yazıya dökülmeyi bekleyen yeni bir öykü vardı. Geç saatlere dek çalışmıştı ve kahvaltıya az kalmıştı. Fiske'den bir bölüm okumaya çalıştı ama kafası huzursuzdu. Kitabı kapadı. Bu gün, yeni bir savaşın başlangıcına tanık olacak, bir süre için artık yazı yazmayacaktı. Evini ve ailesini terkeden bir insanın üzüntüsünü duydu içinde. Köşede duran yazılara baktı. Onlardan, kimsenin kabul etmediği bu zavallı çocuklarından uzaklaşacaktı. Gidip kâğıtları karıştırmaya, sevdiği bölümleri okumaya başladı. 'Çömlek' adlı öyküsünü ve 'Serüven'i yüksek sesle okudu. Bir gün önce yazdığı ve pulu olmadığı için hemen köşeye atılan en yeni yapıtı 'Neşe' en çok beğendiği hikâyesi oldu.

«Anlayamıyorum,» diye mırıldandı. «Belki de anlayamıyanlar yayımcılardır. Durum böyle de olabilir. Her ay bunlardan çok daha kötülerini yayımlıyorlar. Yayımladıkları her şey... evet, hemen hemen her şey, bunlardan daha kötü.»

Kahvaltıdan sonra daktiloyu çantasına koyup Oakland'a götürdü.

«Bir aylık borcum var,» dedi dükkândaki adama. «Müdürünüze çalışacağımı ve bir ay içinde borcumu ödeyeceğimi söyleyin.»

Feribota binip San Francisco'ya gitti ve İş Bulma Kurumu'na uğradı.

«Ne iş olursa olsun, mesleğim yok,» dedi memura. Güzel giysilere karşı içgüdüleri olan bazı insanların giyindikleri gibi züppe giysiler giymiş yeni gelen biri sözünü kesti.

Memur umutsuzca başını salladı.

«Demek kimseyi bulamadınız ha?» dedi yeni gelen. «Ama bugün mutlaka birini bulmam gerek.»

Dönüp Martin'e baktı. Martin onun renksiz, yakışıklı yüzünü fark etti ve uykusuz bir gece geçirdiğini anladı.

«İş mi arıyorsun?» diye sordu beriki. «Ne iş yapabilirsin?»

«Ağır iş yaparım, denizcilikten anlarım, daktilo yazmasını bilirim –stenom yoktur– ata binerim. Her işi yapmaya razıyım,» diye karşılık verdi.

Öbürü başını salladı.

«Seni beğendim. Adım Dawson. Joe Dawson, çamaşırhanede çalışacak birini arıyorum.»

«Yapabileceğimi sanmam.» Martin, kadınların giydiği o kabarık beyaz giysileri ütülerken kendini görür gibi oldu. Sonra ekledi: «Sadece yıkama yapabilirim. Denizde epeyce çamaşır yıkamıştım.»

Joe Dawson bir an düşündü.

«Bak buraya, kafa kafaya verip anlaşalım seninle. Beni dinliyor musun?»

Martin başını salladı.

«Bu kentin dışında küçük bir çamaşırhane. Shelley Hot Springs diye bir otelin. İki kişi bütün işi yapar, patron ile yardımcısı. Ben patronum. Benim için değil, benimle birlikte çalışacaksın. Öğrenmek ister misin?»

Martin düşündü. Bu öneri hiç de fena sayılmazdı. Birkaç ay çalışırsa kitap okuyacak bol bol zamanı olurdu. Çok çalışır, çok kitap okurdu.

«İyi yemek ve sana ait bir oda da var,» dedi Joe.

Bu meseleyi halletti. Geceyarısına dek gaz lambasını yakabileceği kendine ait bir oda.

«Ama iş çok ağır,» diye ekledi beriki.

Martin şişkin omuz kaslarını gösterdi.

«Bunlar ağır iş yapmaktan oldu.»

«Gidelim öyleyse.» Joe elini başına götürdü. «Başım da amma dönüyor. Ortalığı zar zor görüyorum. Dün gece yapmadığım kalmadı. İşte sonuç bu. İki kişinin ücreti, yüz dolarla yatacak yer. Ben altmış dolar, öbür adam ise kırk dolar alırdı. Ama o işi bilirdi. Sen yenisin. Eğer seni alırsam, başlangıçta işin çoğunu ben yapacağım demektir. Otuz dolarla başlarsın, işi öğrenirsen kırk dolar alırsın. Ben dürüst insanımdır. Payına düşeni yapmaya başlar başlamaz kırk doları veririm sana.»

«Kabul ediyorum,» diye belirtti Martin. Uzattığı elini beriki sıktı. «Avans var mı? Tren ve öbür harcamalar için?»

«İtlas ettim,» dedi Joe elini yeniden alnına götürerek. «Cebimde yalnızca dönüş biletim var.»

«Kiramı ödeyince benim de cebimde beş param kalmayacak.»

«Ödeme öyleyse,» diye öğüt verdi Joe.

«Yapamam. Borcum kız kardeşime.»

Joe şaşkınlıkla bir ıslık çaldı ve biraz düşünebilmek için beynini zorladı.

«Cebimde içkilerin parası var,» dedi umutsuzca. «Hadi gel de bir iki kadeh atalım.»

Martin kabul etmedi.

«Hiç içmez misin?»

Martin başını sallayınca, Joe üzüntüyle atıldı, «Keşke ben de hiç içmeseydim. Ama bir türlü bırakamıyorum. Bütün hafta eşek gibi çalıştıktan sonra gidip hemen kafayı buluyorum. İçmeseydim ya boğazını keser ya da her şeyi yakardım. Ama senin içmediğine sevindim. Hep böyle kal.»

Martin, bu adamla arasındaki geniş uçurumu biliyordu. Kitapların açtığı bir uçurumdu bu. Ama bu uçurumu kolaylıkla aşabiliyordu. Tüm yaşamını işçi sınıfının içinde geçirmişti ve çalışmak onun yaradılışında vardı. Taşınma sorununu da çözümledi. Başı çatlayacak gibi olan Joe'nun bu işle uğraşacak hali yoktu. Eşyasını Shelly Hot Springs'e Joe'yla birlikte yollayacak, kendisi de bisikletiyle gelecekti. Arada yetmiş millik bir uzaklık vardı. Pazar sabahı yola çıkarsa, pazartesi işbaşı yapardı. Bu arada eve gidip eşyasını toplayacaktı. Veda edeceği kimse yoktu. Ruth ile ailesi yazı, Sierra dağlarındaki Tahoe gölünde geçiriyorlardı.

Shelly Hot Springs'e pazar akşamı, yorgun argın, toz içinde vardı. Joe onu neşeyle karşıladı. Ağrıyan başına ıslak bir havlu sararak bütün gün çalışmıştı.

«Ben seni aramaya gittiğimden, geçen haftaki çamaşırların bir kısmı birikmiş.» diye açıkladı. «Kutun dün gece geldi. Odanda. Ama ona sandık demek için bin şahit ister. Ne var Allah aşkına içinde? Altın külçeleri mi?»

Martin kutuyu açarken Joe yatağın üstüne oturdu. Kahvaltı malzemelerinin ambalaj kutusuydu bu ve karşılığında Bay

Higginbotham'a yarım dolar vermişti. Üstüne çaktığı iki ipten sap, kutuyu trene konabilecek bir hale getirmişti. Joe, kutudan önce birkaç gömlek ve çamaşır, sonra da hep kitap çıktığını görünce gözleri faltaşı gibi açıldı.

«Dibine kadar kitapla mı dolu?» diye sordu.

Martin başını sallayıp, kitapları odada lavabo vazifesi gören bir mutfak masasının üstüne yerleştirmeye başladı.

«Vayy!» dedi Joe. Sonra kafasında bir sonuca varabilmek için sustu. «Kızlarla pek... ilgilenmiyor musun?» dedi sonunda.

«Hayır,» diye karşılık verdi öbürü. «Kitaplarla uğraşmadan önce kızların peşinde çok koşardım. Ama artık zamanım yok.»

«Burada da pek zamanın olmayacak. Bütün yapabileceğin uyuyup çalışmak olacak.»

Martin beş saatlik uykusunu düşünüp gülümsedi. Odası çamaşırhanenin üstünde, suyu pompalayan, elektriği üreten, ve çamaşır makinelerini çalıştıran makinenin bulunduğu binadaydı. Yandaki odada oturan makinist hoş geldin demek için Martin'e uğradığında masanın üstünden yatağa kadar çektikleri hattın ucuna bir elektrik ampulü takması için Martin'e yardım etti.

Ertesi sabah altıyı çeyrek geçe kalktı ve yediye çeyrek kala verilen kahvaltı için aşağıya indi. Çamaşırhane binasında hizmetçiler için bir banyo vardı ve soğuk suyla yıkanarak Joe'yu hayretler içinde bıraktı.

«Vay be, demir gibi adamsın,» dedi Joe, otelin mutfağının bir köşesinde kahvaltıya oturduklarında.

Makinist, bahçıvan, bahçıvan yardımcısı ve ahırda çalışan iki üç kişi de onlarla birlikte oturmaktaydı. Çabuk çabuk ve asık bir yüzle, çok az konuşarak yemeklerini yiyorlardı. Martin kahvaltısını edip onları dinlerken, onlardan ne kadar uzaklaşmış olduğunu fark etti. Bu insanların beyinlerinin küçük çapı onu sıkıyor, bir an önce buradan uzaklaşmak istiyordu. Böylece o da kahvaltısını hızla bitirdi ve mutfak kapısından çıktıktan sonra rahat bir soluk aldı.

Kusursuzca donatılmış küçük bir çamaşırhaneydi burası.

Birçok modern makine, makinelerin yapabileceği hemen her şeyi yapıyordu. Martin, aldığı birkaç direktiften sonra kirli çamaşırları türlerine göre ayırdı. Bu arada Joe'de makineyi çalıştırdı ve içine yumuşak bir cins sabun koydu. Sabun öylesine keskin bir maddeden yapılmıştı ki ağzını, burnunu ve gözlerini havlularla sarmak zorunda kalmış, bir mumyaya benzemişti. Ayırmayı bitiren Martin, çamaşırları sıkarken ona yardım etti. Bu işi, çamaşırları dakikada birkaç bin devir yapan ve merkezkaç gücü ile suyu çamaşırlardan ayıran bir makineyle yaptılar. Sonra Martin bir yandan kurutucu ile sıkıcı arasında gidip gelip, bir yandan da çorapları 'silkeledi.' Öğleden sonra, biri makineye çamaşırları koyup öbürü çıkartırken, bir yandan da ütüleri ısıtıp, yıkanan çorapları presten geçirmeye devam ettiler. Sonra altıya dek sıcak ütüler ve iç çamaşırları ile uğraştılar.

Joe başını umutsuzca salladı.

«Çok gerideyiz,» dedi. «Akşam yemeğinden sonra çalışmamız gerekecek.»

Yemekten sonra, elektrik ışığının altında, son iç çamaşırı da ütülenip, katlanıp dağıtım odasına konuluncaya dek çalıştılar. Saat on olmuştu. Sıcak bir California gecesiydi. Pencereler sonuna dek açık olmasına karşın, kızarmış ütüsüyle oda bir fırın gibiydi. İç çamaşırlarına dek soyunmuş olan Joe ile Martin terliyor, güç bela soluk alıyorlardı.

«Tropikler'de gemi yüklemeye benziyor,» dedi Martin yukarı çıkarlarken.

«Alışırsın,» diye karşılık verdi Joe. «İşi çabuk kavrıyorsun. Bu hızla gidersen yalnızca bir ay otuz dolar alırsın. İkinci aya sana kırk dolar vermeye başlarım. Daha önce hiç ütü yapmadığını söyleme bana. Ben insanları tanırım.»

«Bugüne dek bir bez parçası bile ütülemedim, doğru söylüyorum,» dedi Martin.

Odasına çıktığında, hiç dinlenmeden on dört saat ayakta çalıştığını unutarak, bu kadar yorgun olmasına şaştı. Bir'de yatacağını hesap edip, saati altıya kurdu. O zamana dek okuyacaktı. Şişmiş ayaklarını rahatlatmak için ayakkabılarını çıkardı

ve masanın başına oturdu. İki gün önce yarıda bıraktığı 'Fiske'yi açarak okumaya başladı. Ama birinci paragraf biraz zor geldiğinden bir kez daha okudu. Tutulmuş kaslarının verdiği acı ve pencereden esmeye başlayan dağ rüzgârının soğuğu onu uyandırdı. Saate baktı, ikiyi gösteriyordu. Tam dört saat uyumuştu. Üstündekileri çıkarıp yatağa girdi ve başı yastığa değer değmez yeniden uykuya daldı.

Salı günü de yine öyle çalışmakla geçti. Joe'nun çalışma hızı Martin'de ona karşı bir hayranlık uyandırmıştı. Joe, çalışmak için yaratılmış bir şeytandı. Koskoca günde tek bir dakikayı bile boş yere harcamıyordu. Bütün dikkatini yaptığı işte ve nasıl zaman kazanacağı konusunda topluyor, Martin'e beş harekette yaptığı bir işi nasıl üç harekette yapabileceğini anlatıyordu. 'Gereksiz hareketlerin elenmesi,' diyordu Martin onu izleyip öykünürken. Kendisi de iyi bir işçiydi. Hızlı ve dikkatli çalışır, kimsenin kendisi kadar ya da kendisinden fazla çalışamayacağı için her zaman gururlanırdı. Sonuç olarak o da aynı amaç üstünde dikkatini topladı, iş arkadaşının kendisine verdiği ipuçları ile öğütleri hırsla yerine getirdi. Yakaları ve manşetleri 'ovaladı,' ütülerken pot yapmasın diye kumaş aralarında kalan fazla kolayı fırçaladı ve bütün bu işleri Joe'nun övgüsünü kazanacak kadar hızla yaptı.

Elde yapılacak bir iş olmadığında da boş durmuyorlardı. Joe hiç beklemiyor, bir işi bitirip başka bir işe geçiyordu. Bir tek hareketle, kol yenleri, yaka ve göğüs kısmı sağ elin yuvarlak yerine gelecek bir biçimde gömlekleri tutarak tam iki yüz gömlek kolaladılar. Aynı anda sol elleri ile gömleğin öbür taraflarını, kolaya batmaması için yukarda tutuyorlardı. Bu arada sağ elleri sürekli olarak kolaya batıp çıkıyordu. Kola öylesine sıcaktı ki gömleği sıkabilmek için bir yandan da sağ ellerini soğuk su kovasına batırıp çıkartıyorlardı. O gece, hanımların cici giysilerini kolaya batırarak on buçuğa kadar çalıştılar.

«Ben Tropikler'i, giysilere yeğ tutarım,» diye güldü Martin.

«O zaman ben işsiz kalırım,» diye yanıtladı Joe ciddi ciddi. «Çamaşırcılıktan başka elimden hiç bir iş gelmez.»

«Ama bu işi çok iyi biliyorsun.»

«Bilmem gerek. On bir yaşımdayken, Oakland'da Contra Costa'da presci olarak başladım bu işe. O zamandan beri tam on sekiz yıl geçti ve ben başka hiçbir iş yapmadım. Ama bu üstlendiğim işlerin en zorlusu. Bir kişi daha gerek. Yarın gece de çalışacağız. Çarşamba akşamları hep çalışırız. Yakalar ve manşetler hep o güne kalır.»

Martin saati kurup masanın başına geçti ve 'Fiske'yi açtı. Birinci paragrafı yine bitiremedi. Satırlar birbirine girip, bulandılar ve başı önüne düştü. Odada dolaşıp yumruklarıyla hızla kafasına vurdu ama uykunun verdiği ağırlığı yenemedi. Kitabı önüne çekip elleriyle göz kapaklarını açık tutarak okumaya çalıştı ama gözleri açık, uyuyakaldı. Sonra teslim oldu ve ne yaptığının farkında bile olmadan üstündekileri çıkartıp yatağa girdi. Yedi saat derin bir uyku uyudu ve sabahleyin saatin sesiyle uyandığında hâlâ uykusunu alamadığını hissediyordu.

«Okuyabiliyor musun?» diye sordu Joe.

Martin başını salladı.

«Aldırma. Bu gece ütü yapmamız gerek ama Perşembe günü altıda işi bırakırız. O zaman okuyacak fırsat bulursun.»

O gün Martin büyük bir leğenin içinde, yumuşak bir sabun ve tepesindeki demir bir çubuğun üstüne yerleştirilmiş vagon tekerleğinin göbeğiyle yünlüleri yıkadı.

«Benim icadım,» dedi Joe gururla. «Çamaşırları döve döve yıkar ve haftada en azından on beş dakika kazandırır. Burada da on beş dakika hiç de küçümsenecek bir zaman değildir.»

Yakaları ve manşetleri presten geçirmek de Joe'nun buluşuydu. O gece, elektrik ışığının altında çalışırken anlattı.

«Bu çamaşırhaneden başka hiçbir yerde yapılmayan bir iştir bu. Cumartesi günü saat üçte işimin bitmesini istiyorsam böyle yapmam gerekiyor. Ama ben işin içinden nasıl çıkacağımı biliyorum. Bütün fark da burda. Doğru sıcaklığı, basıncı tutturmak ve presten üç kez geçirmek gerekir. Bak şuna!» Bir manşeti yukarı kaldırdı. «Elle ya da ütü tahtasıyla daha iyisi yapılamaz.»

Perşembe günü Joe köpürüyordu. Bir sürü yeni kolalanacak çamaşır gelmişti.

«Bırakacağım bu işi,» dedi. «Dayanamıyorum. Çalışmayacağım artık. Birkaç dakika artırabilmek için bütün bir hafta köle gibi çalışmamın ne anlamı var? Durmadan fazladan çamaşır göndermeye devam ediyorlar. Burası özgür bir ülke. Ben de gidip o şişko Hollandalı'ya kendisi hakkında ne düşündüğümü anlatacağım. Fransızca da konuşmayacağım. Amerika Birleşik Devletleri'nin İngilizcesi benim için yeterli. Kolalar içinde dolaşsın bakalım.»

«Bu gece çalışmamız gerek,» dedi bir an sonra kararını değiştirip alınyazısına boyun eğerek.

Ve Martin o gece de hiçbir şey okuyamadı. Bir haftadan beri hiç gazete yüzü görmemişti ve işin garip yanı görmek de istemiyordu. Haberler onu ilgilendirmiyordu. Hiçbir şeyle ilgilenemeyecek kadar yorgundu. Cumartesi günü işi saat üçte bitirebilirlerse Oakland'a gitmeye karar verdi. Aradaki uzaklık yetmiş mildi. Aynı yolu bir de dönüş için almak zorundaydı. Ancak pazar günü akşamı geri dönebilecek ve hiç dinlenmeden yeni bir haftaya başlamak zorunda kalacaktı. Trenle gitmek onun için daha iyiydi. Ama trenle gidiş dönüş iki buçuk dolardı ve Martin para biriktirmek niyetindeydi.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Martin Eden birçok iş yapmasını öğrendi. İlk hafta, bir öğleden sonra Joe ile birlikte iki yüz gömlek kolalamışlardı. Joe, basıncı sağlayan çelik bir telin üstüne geçirilmiş sıcak bir ütüden oluşan bir sistemle, kol ağızlarını gömlekle dik bir açıya getirerek yaka kenarlarını ütülüyor, son olarak da göğüs kısmını parlatıyordu. Elindeki gömleği bitirir bitirmez Martin ile arasında duran bir tahtanın üstüne fırlatıyordu. Martin de bunları alarak kolalanmamış yerlerini ütülüyordu.

Büyük bir hızla yapılan, saatler süren, yorucu bir işti. Ote-

lin geniş verandalarında beyazlar içindeki erkekler ve kadınlar buzlu içkilerini yudumlayıp kendilerini serinletiyorlardı. Ama çamaşırhanenin içindeki hava boğucuydu. Büyük soba sıcaktan kıpkırmızı oluyor, ıslak çamaşırların üstünde gidip gelen ütülerden yukarı buhar çıkıyordu. Bu ütülerin ısıları, ev kadınlarının kullandıklarından farklıydı. Sıcaklığı parmakla ölçülebilen bir ütü, Joe ve Martin için çok soğuktu. Onlar ütülerin sıcaklığını, yanaklarına yaklaştırarak deniyorlardı ki, bu Martin'in anlamadığını kabullendiği bir işlemdi. Ütüler fazla kızınca bunları demir çubuklara geçirip soğuk suyun içine batırıyorlardı. Bu da hayli beceri isteyen bir işti. Ütü suyun içinde gerektiğinden saniyenin dörtte biri kadar fazla kalırsa istenilen sıcaklığın altına düşüyordu. Martin bu konuda edindiği ustalığa hayran kaldı. Makineye benzeyen ve yanılmayan birtakım ölçüler üstüne kurulmuş otomatik bir ustalıktı bu.

Ama hayran kalmaya bile zaman yoktu. Martin'in tüm bilinci yaptığı iş üstünde toplanmıştı. Kafası ve elleriyle hiç durmadan çalışan bilgili bir makineydi ve onu bir insan yapan her şey bu bilgiyi sağlamak için kullanılıyordu. Kafasında, evren ve onun büyük sorunları için yer yoktu. Beyninin o geniş koridorları kapanmış ve mühürlenmişti. Yankılarla dolu ruhu, kollarının, omuz kaslarının ve on parmağının yönetildiği bir denetim kulesine dönmüştü. Hızla hareket eden ütü, bilmem kaç kez geniş aralıklarla gömleğin üstünde gezdiriliyor, her seferinde belirli bir noktaya –birkaç milim ötesine değil– kadar götürülüyor, kolların, sırtın ve yan tarafların üstünde gezdiriliyor, biten gömlekler kırıştırılmadan katlanıyor ve müşterinin onları alacağı gözlere yerleştiriliyordu. Dışarda bütün dünya tepedeki California güneşinin altında baygınlık geçirirken bu iş saatlerce sürüp gidiyordu. Ama o aşırı sıcak odada bayılan yoktu. Verendada serinleyen konukların temiz gömleklere ihtiyaçları vardı.

Martin'in her tarafından ter akıyordu. Çok miktarda su içiyordu ama öylesine sıcaktı ki içtiği su cildinin bütün gözeneklerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken, çoğu zaman yaptığı iş kendisiyle konuşmasına engel olmazdı. Geminin sahibi Martin'in zamanının efendisi olurdu. Burada otelin sahibi Martin'in

düşüncelerinin de sahibiydi. Sinirlerini harap eden, vücudunu yıpratan işinden başka hiçbir düşüncesi yoktu artık. Çünkü zorlanan ruhunun onu anımsayacak zamanı yoktu. Ancak geceleyin yatağına uzandığında ya da sabahleyin kahvaltıda hızla geçip giden anılarında görebiliyordu onu.

«Cehennem gibi burası, değil mi?» dedi Joe bir seferinde.

Martin başını salladı ama sinirlenmişti. Bu apaçık ortada, belli bir şeydi. Çalışırken konuşmazlardı. Konuşurken ilgileri dağılıyordu. Şimdi de aynı şey olmuş, Martin ütüleyişindeki uyumu yitirmiş ve yeniden elde edinceye dek iki hareket fazla yapmak zorunda kalmıştı.

Cuma sabahı çamaşır makinesi çalıştı. Haftada iki kez oteldeki çarşafları, yastık kılıflarını, masa örtülerini ve peçeteleri değiştiriyorlardı. Bu iş bittikten sonra kolalama işi yeniden başlıyordu. Yavaş giden, sıkıcı, ince bir işti bu ve Martin kolaylıkla öğrenemedi. Üstelik öğrenmek için fazla deneme yapması olanaksızdı. En küçük bir yanılgı her şeyi berbat edebilirdi.

«Şuna bak,» dedi Joe, avucunun içine sığabilecek küçücük bir korseyi kaldırarak. «Bunu bir yakarsan, ücretinin yirmi doları gider.»

Martin de korseyi yakmak istemedi. Sinirlerinin gittikçe gerilmesine karşın, kaşlarındaki gerginliği azaltmaya çalıştı ve arkadaşı, çamaşırlarını kendileri yıkamak zorunda olmayan kadınların güzel giysilerini yıkarken savurduğu küfürleri sempati ile dinledi. Kola yapmak Martin için bir karabasandı ve zorlukla kazandıkları dakikaları da bu kola işi ellerinden alıyordu. Bütün gün çalıştılar. Yedide ellerindeki işi bırakıp otelin çamaşırlarını presten geçirmeye başladılar. Saat onda oteldeki konuklar mışıl mışıl uyurlarken, çamaşırhanedeki iki adam gece yarısına, bire, ikiye dek kola yaptılar. İki buçukta işi bıraktılar.

Cumartesi günü yine kolayla ve ufak tefek işlerle uğraştılar. Öğleden sonra üçte haftalık işlerini bitirmişlerdi.

«Oakland'a kadar, yetmiş mil bunun tepesinde gitmeyeceksin değil mi?» diye sordu Joe, nihayet oturup bir sigara tüttürdüklerinde.

«Gitmem gerek,» karşılığını verdi beriki.

«Neden gidiyorsun? Kız için mi?»

«Hayır, iki buçuk dolar tren parası cebimde kalsın diye. Elimdeki birkaç kitabı kütüphaneye götürüp yenilerini almam gerek.»

«Neden onları postayla göndermiyorsun. Her biri bir çeyreğe gider.»

Martin düşündü.

«Yarın da dinlenirsin,» diye üsteledi Joe. «Buna ihtiyacın var. Benim de. Canım çıktı.»

Öyle görünüyordu. Hiç dinlenmeden bütün bir hafta dakikalar ve saniyeler için didiniyor, gecikmeleri önlüyor, engelleri aşıyordu. Bir enerji kaynağı, yüksek bir güçle çalışan insan motoru ve çalışmak için yaratılmış bu şeytan, bir haftalık işi bitirdikten sonra, şimdi bir yıkıntı halindeydi. Yıpranmış ve tükenmiş, yakışıklı yüzü yorgunluktan çökmüştü. Ruhsuz bir tavırla sigarasını içiyor, sesi cansız ve tekdüze çıkıyordu. İçindeki bütün ateş sönmüştü. Zaferi hüzünlü bir başarı gibiydi.

«Ve hattaya bütün bunlara baştan başlayacağız,» dedi üzüntülü bir sesle. «Ne işe yarıyor bu ha? Kimi zaman keşke aylağın biri olsaydım diyorum. Hem çalışmazlar, hem de yaşayıp giderler. Ah! Keşke bir bardak bira olsaydı. Köye gidip alacak halim de yok. Sen de burada kal da kitaplarını posta ile gönder. Yoksa aptallık etmiş olursun!»

«Ama bütün bir pazar burda ne yaparım?» diye sordu Martin.

«Dinlen. Ne denli yorgun olduğunun farkında değilsin. Ben pazarları öyle yorgun olurum ki, gazete bile okuyacak halim olmaz! Bir keresinde hastalanmıştım... tifoya yakalandım. İki buçuk ay hastanede yattım. Bütün bu zaman boyunca en küçük bir iş bile yapmadım. Ne güzeldi.»

«Çok güzeldi,» diye yineledi bir dakika sonra uykulu bir sesle.

Martin yıkandıktan sonra baş çamaşırcının gitmiş olduğunu gördü. Herhalde bir bardak bira içmeye gitmiştir, diye düşündü Martin. Ama onu bulmak için köye kadar yarım mil yü-

rümek Martin'e çok uzun bir yolculuk geldi. Ayakkabılarını çıkartıp yatağa uzandı ve bir karar vermeye çalıştı. Kitabını eline almaya bile kalkmadı. Uyuyamayacak kadar yorgundu ve akşam yemeğine dek zar zor bir şeyler düşünüp yarı uyuşuk bir durumda yattı. Joe, akşam yemeğinde de görünmedi ve bahçıvan onun büyük bir olasılıkla barları gezindiğini söyledi. Sonra hemen yatağa girdi ve sabahleyin yeterince dinlendiğine karar verdi. Eline bir pazar gazetesi aldı ve ağaçların altında gölgelik bir yere uzandı. Sabahın nasıl geçtiğini fark etmedi bile. Uyumadı, kimse onu rahatsız etmedi ama yine de elindeki gazeteyi bitiremedi. Yemekten sonra gazeteyi yeniden eline aldı ve okurken uyuyakaldı.

Pazar günü böyle geçti. Pazartesi sabahı yeniden işe başlamış, çamaşırları ayırıyor, Joe da bu arada kafasına sıkı sıkı bir havlu sarmış küfürler savurarak makineyi işletiyor, sabunu karıştırıyordu.

«Elimde değil,» diye açıkladı. «Cumartesi gelince içmeden duramıyorum.»

Her gece elektrik ışığının altında süren ve cumartesi günü üçte biten büyük bir savaş ile bir hafta daha geçti. Hafta sonunda Joe yine, bir an zaferini kutladı sonra içmeye, köye indi. Pazar gününü Martin yine geçen haftaki gibi geçirdi. Ağaçların altındaki gölgelikte uyudu, amaçsızca gazetenin sayfalarını çevirdi, sırtüstü yatıp, hiç bir şey yapmadan, hiç bir şey düşünmeden saatler geçirdi.

Düşünemeyecek kadar uyuşmuş bir durumdaydı ama bu durumundan hoşnut olmadığının da farkındaydı. Sanki kötü bir şey yapmış, içi kirlenmiş gibi kendinden iğreniyordu. İçinde yüce olan her şey lekelenmişti. Tutkusu körelmiş, içinde bunu besleyecek canlılık kalmamıştı. Sanki ruhu ölmüştü. Bir hayvan, çalışan bir hayvan olmuştu. Ne yeşil yaprakların arasında parıldayan güneşte bir güzellik buluyor, ne de göğün maviliği kulağına eskisi gibi bir şeyler tısıldıyor, titreşen sırlara ve kozmik enginliğe ait ipuçları veriyordu. Yaşam sıkıcı ve aptalcaydı ve hiçbir tat vermiyordu. İmgelemindeki ekranın üstüne kara bir perde çekilmiş, görüntüler, hiçbir ışığın girmediği kapalı bir oda-

da kalmıştı. Köydeki barlarda kafayı çeken, bir şeyler zırvalayan, beynini kurtlar kemirirken kıyasıya sarhoş olan, pazartesi sabahını ve bir haftalık öldürücü işi unutan Joe'yu kıskandı.

Üçüncü haftasının sonunda Martin hem kendinden, hem de yaşamdan tiksiniyordu. Bir başarısızlık duygusu içini sıkıyordu. Yayımcıların yazılarını geri çevirmeleri için birçok neden vardı. Bunu şimdi anlayabiliyor ve gördüğü düşler için kendi kendine gülüyordu. Ruth, 'Deniz Lirikleri'ni ona postayla gönderdi. Martin onun mektubunu duygusuzluk içinde okudu. Şiirlerin ne denli güzel olduklarını ve onları ne denli çok sevdiğini anlatabilmek için elinden geleni yapmıştı. Ama yalan söylemiyor ve gerçeği kendisinden saklamıyordu. Bunların bir başarısızlık örneği olduğunu biliyordu ve Martin, mektubun hevesle yazılmış her satırında bu gerçeği okudu. Ruth haklıydı. Şiirleri yeni baştan okuduğunda bundan kuşkusu kalmadı. Güzellik ve duygusallık onu terk etmişti ve şiirleri okurken, onları yazarken aklında ne olduğunu merak etti. Dizeleri ona grotesk, sözcükleri canavarca, her şey saçma, gerçek dışı ve olanaksız gibi geldi. Eğer iradesi onları ateşe atacak kadar güçlü olsaydı, 'Deniz Lirikleri'ni o anda yakabilirdi. Makine dairesinde yakabilirdi onları ama bu kadar mesafe yürümeye bile değmezlerdi. Bütün gücünü, başka insanların çamaşırlarını yıkarken tüketmişti. Özel işleri ile uğraşabilmesi için geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Pazar günü, kendisine bir çekidüzen verip Ruth'un mektubunu yanıtlamaya karar verdi. Ama Cumartesi günü, öğleden sonra işini bitirip banyo yaptıktan sonra bütün bunları unutma isteği ağır bastı. «Gidip bir Joe'ya bakayım ne yapıyor,» diye aldattı kendi kendini. Aynı anda yalan söylediğini fark etti. Ama, bu yalanın üstünde duracak gücü yoktu. Olsaydı bile bunun bir yalan olduğunu yadsırdı çünkü unutmak istiyordu. Ağır ağır ve kayıtsız bir tavırla köye doğru ilerledi. Bara yaklaştıkça, kendini tutmak istemesine karşın daha da hızlı yürümeye başlamıştı.

«Ben senin içki içmediğini sanıyordum,» diye onu karşıladı Joe.

Martin hiçbir mazaret göstermek zahmetinde bulunmadı, bir viski ısmarlayarak bardağını ağzına dek doldurdu ve şişeyi Joe'ya geçirdi.

«İnşallah bir gecede doldurursun,» dedi kabaca.

Diğeri şişeyle oynuyordu. Martin onu beklemekten vazgeçip, bardağı bir dikişte boşalttı ve yeniden doldurdu.

«Şimdi seni bekleyebilirim,» dedi. «Ama çabuk ol.»

Joe hızlandı ve birlikte içtiler.

«Çalışma ağır geldi galiba?» diye sordu Joe.

Martin bu konuda konuşmak istemiyordu.

«Cehennem gibidir, bilirim,» diye sürdürdü Joe. «Ama senin içmeye başladığını görmek hoşuma gitmiyor, Mart. İşte böyle!»

Martin sessizce içiyor, bir şeyler ısmarlıyor, arkadaşlarını masasına çağırıyor, ve sulu mavi gözlü, saçları ortadan ayrık genç barmenle dalga geçiyordu.

«Bizim gibi yoksulları bu şekilde çalıştırmaları bir rezalet,» diyordu Joe. «Kendimi içkiye vermesem, aklımı kaçırıp her yeri yakardım. Bak sana söyleyeyim, benim kurtarıcım bu içki işte.»

Ama Martin sesini çıkarmadı. Birkaç kadeh sonra, beynini uyuşturan kurtların kafasının içinde gezindiğini duyar gibi oldu. Oh! Yaşamak buydu işte... Tam üç haftadır ilk kez yaşadığını duydu. Düşleri geri geldi. Hayalleri karanlık odadan çıkıp içini parlattı. Kafasının içindeki ekran tertemizdi. Güzellik ve coşkunluk, içinde el ele yürüyordu. Artık tüm güçler onundu. Bunu Joe'ya anlatmaya çalıştı ama Joe'nun da kendi hayalleri vardı. Çamaşırhanedeki kölelikten kaçıp kurtulduğunu ve büyük bir çamaşırhanenin sahibi olduğunu düşlüyordu o da.

«Bak sana söyleyeyim Mart, benim çamaşırhanemde çocuklar çalışmayacak... Nesine istersen bahse girerim. Altıdan sonra çamaşırhanede, çalışan tek bir ruh bile kalmayacak. İyi dinle söylediklerimi! Bütün işi zamanında bitirebilmek için yeterince makine ve yeterinde işçi olacak. Martin de bana yardım edecek! Seni oranın müdürü yaparım. Herkesin müdürü olursun! Bak, planım da şu: İçkiyi bırakıp iki yıl para biriktireceğim... sonra...»

Ama Martin arkasını dönüp, onu barmenle baş başa bıraktı. Soylu bir cömertlikle herkesi masasına çağırdı, çiftçilere, ahırda çalışanlara, oteldeki bahçıvan yardımcısına, barmene ve bir gölge gibi içeri süzülüp, yine bir gölge gibi barın ucuna ilişen aylağa içki ısmarladı.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Pazartesi sabahı ilk çamaşır demetini makineye boşalttı.

«Diyordum ki...» diye söze başladı Joe.

«Konuşma benimle,» diye hırladı Martin.

«Özür dilerim Joe,» dedi öğleyin yemeğe oturduklarında. Berikinin gözleri dolu dolu olmuştu.

«Önemli değil, delikanlı,» dedi. «Cehennemin dibindeyiz ve elimizde değil. Biliyor musun, seni bayağı seviyorum ben. Bu yüzden dokundu bana. İlk görüşte bağlandım sana.»

Martin başını salladı.

«Gel bırakalım,» dedi Joe. «Her şeyi bırakıp gidip aylaklık yapalım. Hiç denemedim ama kolay iş olmalı. Yapacak hiçbir şeyin yok! Düşünsene... yapacak hiçbir şey yok! Bir keresinde hastalanmıştım... Tifo olmuştum... Hastanede yattım. Harika bir şeydi. Keşke yine hastalansam.»

Hafta ağır ağır geçti. Otel doluydu ve durmadan kolalanacak çamaşır geliyordu. Kahramanca işler yaptılar. Elektrik ışığının altında, gece geç saatlere dek savaştılar, yemeklerini çarçabuk yediler, hatta kahvaltıdan önce bile yarım saat çalıştılar. Martin artık soğuk suyla banyo yapmıyordu. Her an çalışıyorlar, çalışıyorlar, çalışıyorlardı. Joe, dakikaların usta efendisiydi. Onları dikkatle kullanıyor, bir tanesini bile kaçırmıyor, bir cimrinin altın sayması gibi onları tek tek sayıyor, çılgın bir makine gibi durmadan uğraşıyordu. Ona yardım eden başka bir makine daha vardı, bir zamanlar kendini bir insan, Martin Eden sanan bir makine...

Çok ender olarak Martin düşünebiliyordu. Düşünce dünya-

sı kapanmış, pencereleri sürgülenmişti. Martin ise onun gölgemsi bekçisiydi. Bir gölgeydi o. Joe haklıydı. İkisi de gölgeydiler. Durup, dinlenmeden çalışmanın sonucu buydu işte. Yoksa bu bir düş müydü? Ara sıra boğucu sıcağın içinde, beyaz bir çamaşırın üstünde ütüyü bir ileri bir geri sürüklerken bunun bir düş olduğunu düşünüyordu. Kısa bir süre sonra, ya da belki bin yıl sonra, üstü mürekkep lekeleriyle dolu masasının durduğu odada uyanacak, bir gün önce bıraktığı yerden yazısına devam edecekti. Belki bu da bir düştü ve nöbet değiştirilirken uyanacak, başkasaradaki ranzadan aşağıya atlayacak, tropik yıldızlarının altındaki güverteye çıkacak ve soğuk bir rüzgârın tenini yalayışını duyacaktı.

Cumartesi ve öğleden sonra üçte kazanılan yorgun zater geldi.

«Aşağıya inip bir bardak bira içeceğim,» dedi Joe, hafta sonu bitkinliğini belirten tekdüze sesiyle.

Martin sanki birden uyandı. Bisikletini çıkartıp yağladı, zincirine grafit sürdü, mil yataklarını ayarladı Martin, gidonun üstüne eğilmiş, gözlerini yetmiş millik tozlu yola dikmiş, ayaklarıyla doksan altı dişli çarkı ritmik bir güçle çevirerek Joe'nun yanından geçtiği sırada, o bara giden yolun yarısına varmıştı. O gece Oakland'da yattı ve pazar günü yetmiş millik yolu yine bisikletle aldı. Pazartesi sabahı bitkin bir durumda yeni bir haftaya başladı. Ama hiç olmazsa ayık kalmıştı.

Beşinci, altıncı hafta da bir makine gibi çalışarak geçti. İçinde kıvılcım gibi bir şey, ölü gibi parlayan ruhunun bir parçası, her hafta sonu onu yüz kırk mil yol almaya zorluyordu. Ama böyle dinlenmesi olanaksızdı. Eski yaşantısından artakalan o kıvılcım da böylece sönüp gidiyordu. Yedinci haftanın sonunda karşı koyamayacak kadar zayıf olduğundan Joe ile birlikte köye gitti ve pazartesi sabahına dek içip yaşama yeniden döndü.

Hafta sonları yüz kırk mil pedal çevirmeye, aşırı bir yorgunluğun getirdiği uyuşukluğu, başka bir yorgunluğun uyuşukluğuyla gidermeye devam etti. Üçüncü ayın sonunda, üçüncü, kez Joe ile birlikte köye indi. Her şeyi unutup yeniden yaşadı

ve yaşarken, içerek değil de çalışarak kendisini nasıl hayvanlaştırdığını gördü. İçki bir sonuçtu, neden değil. Gecenin günü izlemesi gibi, çalışmayı da kaçınılmaz olarak içki izliyordu. Çalışan bir hayvan olarak yükseklere ulaşamazsın, diye fısıldadı viski kulağına. Viski haklıydı, Martin ona hak vererek başını salladı. Viski akıllıydı. Ona yaşamın sırlarını açıklıyordu.

Herkese içki, kendisine de bir kalem ve kâğıt ısmarladı. Ötekiler onun sağlığına içerken, barın üstünde bir şeyler karaladı.

«Bir telgraf, Joe,» dedi. «Oku!»

Joe sarhoş bakışlarla kâğıdı okudu. Ama sanki okuduğu bir şey onu ayıltmıştı. Azarlarmışcasına arkadaşına baktı, gözlerinden yaşlar yuvarlanmaya başlamıştı.

«Beni yalnız bırakmıyorsun değil mi Mart?» dedi umutsuz bir sesle.

Martin başını salladı ve telgrafı postaneye göndermek için çevresindeki aylaklardan birini çağırdı.

«Dur bir dakika!» dedi Joe tok bir sesle. «Dur bir dakika düşüneyim.»

Bara yaslandı. Bacakları titriyordu. O düşünürken Martin düşmesin diye kolunu omuzuna dolayarak onu tuttu.

«İki çamaşırcı yaz,» dedi birden. «Dur, ben yazayım.»

«Sen neden bırakıyorsun işi?» diye sordu Martin.

«Seninle aynı nedenden.»

«Ama ben denize gideceğim. Sen yapamazsın bunu.»

«Hayır,» diye karşılık verdi beriki. «Ama ben de aylaklık edebilirim. Beceririm sanıyorum.»

Martin bir an düşünceli düşünceli ona baktı, sonra bağırdı:

«Haklısın! Aylak biri olmak, çalışan bir hayvan olmaktan iyidir. Hiç olmazsa yaşayacaksın. Bu da ömrün boyunca yaptığından daha iyidir.»

«Bir kere hastaneye yatmıştım,» diye düzeltti Joe. «Harika bir şeydi, Tifo... Söylemiş miydim sana?»

Martin telgrafa «iki çamaşırcı» yazarken Joe konuşmaya devam etti.

«Hastanedeyken hiç içki içmek istemedi canım. Gülünç, değil mi? Ama bütün hafta köle gibi çalışınca kafayı çekmem gerek. Aşçıların ne kadar çok içtiğine hiç dikkat ettin mi? Ya fırıncıların? Onlarınki de berbat iş. Onların da kafayı çekmeleri gerek. Hey, dur da telgrafın parasının yarısını vereyim.»

«Ben senin için veririm,» dedi Martin.

«Haydi, herkes içsin,» diye bağırdı Joe, zarları sallayıp ıslak barın üstüne atan adamlara.

Pazartesi sabahı Joe beklemekten çıldıracak durumdaydı. Başının ağrısını önemsemiyor, yaptığı iş artık onu ilgilendirmiyordu. Dikkatsiz çobanları pencereden güneşe ve ağaçlara bakarken, dakikalar sürüsü çevreye dağılıp yitikleşiyordu.

«Bak şuna!» diye bağırdı. «Hepsi benim bunların! Özgürüm! Ağaçların altına yatar, istersem binlerce yıl uyuyabilirim. Hadi, gel buraya Mart, bak şunlara! Bir dakika daha beklemenin ne yararı var? Dışarıda çalışma olmayan bir ülke var. Ben de oraya bir bilet aldım. Dönüş biletim de olmayacak!»

Birkaç dakika sonra makineye taşımak için arabayı kirli çamaşırlarla doldururken Joe'nun gözüne otel sahibinin gömleği çarptı. Markasını tanırdı. Birden özgürlüğünün bilincine varıp, gömleği yere fırlattı ve üstüne bastı.

«Keşke sen de bunun içinde olsaydın, domuz kafalı Hollandalı!» diye bağırdı. «İçinde olsaydın da seni elime geçirseydim! Al şunu, şunu da, şunu da! Birisi tutsun beni! Tutun beni!»

Martin gülüp onu işinin başına döndürdü. Salı günü yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın geri kalan bölümü, işi onlara öğretmekle geçti. Joe bir kıyıda oturmuş onlara ne yapacaklarını anlatıyordu ama elini tek bir işe bile sürmüyordu.

«Elimi sürmem,» diye belirtti, «Artık hiçbir şeye sürmem elimi. İsterlerse üstüme ateş açsınlar. O zaman her şeyi bırakıp giderim. Bir tek iş bile yapmam artık, hayır! Ben artık yük vagonlarına binip, ağaçların gölgesinde uzanacağım. Çalışın, köleler! İşte böyle. Çalışın ve terleyin! Çalışın ve terleyin! Öldüğünüzde siz de benim gibi çürüyeceksiniz. Öyleyse nasıl

yaşadığınızın ne önemi kalıyor? Ha, söyleyin bana, ne önemi var?»

Cumartesi günü ücretlerini aldılar. Artık ayrılma zamanı gelmişti.

«Senden tikrini değiştirip benimle gelmeni istememin bir anlamı yok, değil mi?» diye sordu Joe umutsuzca.

Martin başını salladı. Bisikletinin yanında, harekete hazır duruyordu. El sıkıştılar.

«Seni yine göreceğim Mart,» dedi Joe onun elini bırakmadan. «Sen ve ben ölmeden karşılaşacağız. Eminim buna. Kemiklerimde duyuyorum bunu. Hoşça kal, Mart. İyi bak kendine. Seni severim, bilirsin.»

Martin köşeyi dönüp gözden uzaklaşıncaya dek yolun ortasında tek başına durdu.

«İyi bir çocuktu bu,» diye mırıldandı kendi kendine. «İyi bir çocuk.»

Sonra, yukarı geçecek yük katarını bekleyen boş su varillerinin yanına doğru ilerledi.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Ruth ile ailesi yine evlerine dönmüşlerdi ve Oakland'a giden Martin sık sık onu gördü. Diplomasını aldıktan sonra Ruth artık çalışmıyordu. Bedeninin ve kafasının tüm canlılığını yitiren Martin de yazı yazmayı bırakmıştı. Bu ikisine de birbirlerini görmeleri için epeyce zaman sağladı ve ilişkileri hızla gelişti.

Önceleri Martin dinlenmekten başka bir şey yapmadı. Bol bol uyudu, müzik dinleyip, düşünerek hiçbir iş yapmadan günler geçirdi. Uzun bir savaştan çıkmış gibiydi. Günlük gazetelere biraz ilgi göstermeye başlaması yeniden canlanışının ilk belirtisiydi. Sonra yine okumaya başladı –kolay romanlar ve kısa şiirler– ve birkaç gün sonra kendini uzun bir zamandır el sürmediği 'Fiske'nin önünde buldu. Güçlü vücudu ve sağlığı yeniden yerine gelmişti. Artık eskisi gibi gençliğin dayanıklığına sahipti.

Dinlenir dinlenmez denize açılacağını söylediğinde Ruth'un uğradığı düş kırıklığı açıkça belli oldu.

«Neden yapacaksın bunu?» diye sordu.

«Para için,» diye karşılık verdi Martin. «Yayımcılara yapacağım bundan sonraki saldırı için paraya ihtiyacım olacak. Para, savaşın enerjisini oluşturur. Benim durumumda ise para ve sabır.»

«Ama bütün istediğin para ise, neden çamaşırhanede kalmadın?»

«Çünkü çamaşırhane beni hayvanlaştırıyordu. Bu kadar ağır bir iş yapmak insanı içmeye zorlar.»

Ruth dehşetle ona baktı:

«Yani?..» diye sordu.

Her şeyi ondan saklamak kolay bir işti ama içten olmak onun yaradılışının bir parçasıydı ve ne olursa olsun yalan söylemeyeceğine dair kendi kendine verdiği sözü anımsadı.

«Evet,» diye yanıtladı. «Birkaç kez içtim.»

Ruth ürperip ondan uzaklaştı.

«Tanıdığım hiçbir erkek yapmamıştı bunu. Hiçbiri.»

«Onlar Shelly Hot Springs çamaşırhanesinde çalışmamışlardı ki,» diye acı acı güldü Martin. «Çalışmak iyi bir şeydir. Bütün vaizler insan sağlığı için gerekli olduğunu söylerler. Tanrı tanığımdır ki, hiçbir zaman çalışmaktan korkmadım ben. Ama iyi bir şeyin de çok fazlası oluyor. Çamaşırhane de bunlardan biri. İşte bu yüzden denize bir sefer daha yapacağım. Sanırım bu sonuncusu olacak. Çünkü döndüğümde yazılarım dergilere kabul edilecek. Eminim bundan.»

Kız sessiz ve soğuktu. Martin ona bakarken, başından geçenleri anlamasının ne denli olanaksız olduğunu gördü.

«Bir gün bunları da yazacağım. 'İşin İnsanı Aşağılaması', ya da 'İşçi Sınıfında İçme Psikolojisi', ya da buna benzer bir şey olacak adı.»

Karşılaştıklarından beri hiç bu günkü kadar birbirlerinden uzak görünmemişlerdi. Ardında bir isyan yatan, bütün içtenliğiyle yaptığı bu itiraf, kızı ondan soğutmuştu. Ama kızı asıl şa-

şırtan, nedeninden çok bu duygunun kendisiydi. Bu Martin'e ne denli yaklaşmış olduğu konusunda bir uyarı oldu ve bunu kabullendikten sonra, içtenlikleri daha da gelişti. Martin'e karşı içinde bir acıma duygusu da uyandı ve onu düzeltmek için masum, idealist düşüncelere kapıldı. Bu kadar iş becermiş olan bu kaba genç adamı kurtaracaktı. Onu daha önceki kötü çevresinden ve kendisine rağmen kendisinden kurtaracaktı. Ve bütün bunlar ona çok soylu düşünceler gibi geldi. Bu düşüncelerinin altında kıskançlık ve bir aşk isteğinin yattığını bilmesi olanaksızdı.

Ilık sonbahar günlerinde bisiklete bindiler ve tepelerde birbirlerine, insanın düşüncelerini daha yüksek duygulara çeviren şiirler okudular. Feragat, özveri, sabır, çalışkanlık ve azim dolayısı olarak delikanlıya kazandırmaya çalıştığı erdemlerdendi. Bu soyutlamalar, babası, Bay Butler ve yoksul bir göçmen çocukken bütün dünyaya kitap dağıtan bir işadamı olan Andrew Carnegie kişilikleriyle Ruth'un kafasında somut bir biçim almıştı.

Bütün bu erdemler Martin tarafından da takdirle karşılanıyordu. Kızın zihinsel etkinliklerini artık daha yakından izliyordu. Ruth'un ruhu kapalı bir kutu olmaktan çıkmıştı. Martin bilgi yönünden onunla eşit bir düzeydeydi. Ama anlaşamadıkları birçok nokta olması aşkını etkilemiyordu. Aşkı eskisinden çok daha güçlüydü. Çünkü artık onu olduğu gibi seviyor, dahası fiziki zayıflığı bile gözlerine daha çekici geliyordu Browning'i okuyup yerinden fırlayarak ayakta duruncaya dek, yıllarca ayağını toprağa değdirmemiş hasta bir kadın olan Elizabeth Barrett'in yaşamını okumuştu. Browning'in bu kadına yaptığı etkiyi, Martin de Ruth'un üstünde yapacaktı. Ama önce Ruth'un onu sevmesi gerekiyordu. Gerisi kolaydı. Ona güç ve sağlık verecekti. Önlerindeki yıllarda, çalışma, rahat ve huzur içinde, Ruth ile kendisini birlikte şiir okuyup tartışırken, Ruth'u, yerde yüzlerce yastığın ortasına uzanmış kendisine şiir okurken görür gibi oldu. Sürecekleri yaşamın özü bu olacaktı. Her zaman bu hayal gözünün önüne geliyordu. Kimi zaman Martin okurken Ruth ona dayanıyor başını omuzuna yaslıyordu. Kimi zaman da güzelliğin basılı olduğu sayfaları birlikte okuyorlardı.

Ruth da doğayı seviyordu ve zengin imgelemiyle Martin, okudukları görüntüleri değiştiriyordu. Kimi zaman kapalı vadilerde, kimi zaman dağların tepesindeki çayırlarda, dalgaların vurduğu gri kumların üstünde, ya da şelalelerin buharlaştığı, rüzgârın her esintisi ile titreşen, buhardan bir peçe gibi denize ulaştığı tropiklerdeki volkanik bir adada okuyorlardı. Ama bütün bu görüntülerin ortasında güzellik ilâhları, durmadan okuyan ve okuduklarını paylaşan o ve Ruth yatıyordu. Arkada ise her zaman onları dünyadan ve onun tüm zenginliklerinden bağımsız kılan çalışma, başarı ve kazanılan para vardı.

«Küçük kızıma dikkatli olmasını öğütlerim,» diye uyardı annesi bir gün.

«Ne demek istediğini biliyorum. Ama olanaksız bu. O...»

Ruth'un yüzü kızarmıştı. Ama bu, yaşamın kutsal konuları üzerinde annesiyle ilk kez konuşan bir genç kızın kızarışıydı.

«Evet, o senin sınıfından değil,» diye tamamladı onun sözünü annesi.

Ruth başını salladı.

«Bunu söylemek istememiştim ama evet benim sınıfımdan değil o. Kaba, vahşi ve güçlü. Çok güçlü. Ama...»

Duraladı ve sustu. Bu konularda annesiyle konuşmak onun için yeni bir deneydi. Ve yine annesi cümlesini onun yerine bitirdi.

«Temiz bir hayat sürmemiş demek istiyorsun.»

Ruth yine başını salladı ve kızardı.

«Evet, haklısın,» dedi. «Ama onun suçu değil bu ama bir kez bulaşmış işte şu...»

«Zifte mi?»

«Evet, zifte. Ve beni korkutuyor. Bazen öylesine kayıtsızca konuşuyor ki, sanki onun için hiçbir şeyin değeri yokmuş gibi, beni dehşete düşürüyor. Bütün bunların bir önemi var, değil mi?»

Kollarını birbirlerine dolayıp oturdular ve o susunca annesi elini okşayıp konuşmasını bekledi.

«Ama beni çok ilgilendiriyor,» diye sürdürdü Ruth. «Bir bakıma benim himayem altında sayılır. Ve benim arkadaşım o...

Tam arkadaş sayılmaz. Arkadaş ve koruduğum bir insan karışımı... Bazen, beni çok korkuttuğunda, oyun oynamak için aldığım bir köpek gibi geliyor bana. Çekiştirip dişlerini göstererek, zinciri koparmakla tehdit ediyor sanki.»

Annesi yine bekledi.

«Sanırım beni bir köpek gibi ilgilendiriyor. Birçok iyi yönü de var. Ama başka bir türlü... Sevemeyeceğim öylesine çok özelliği var ki. Görüyorsun, bu konuda düşünüyorum. Küfrediyor, sigara, içki içiyor, yumruk yumruğa dövüşüyor. Kendisi söyledi bana. Üstelik hoşlanıyor da bundan, kendi söyledi. Bir erkekte olmaması gereken her şey var onda. Benim...» Sesi oldukça yavaş çıktı. «Kocam olmasını istiyebileceğim bir erkekte bulunmaması gereken her özellik... Çok güçlü. Benim prensim ise uzun boylu, ince, esmer, zarif ve insanı büyüleyen bir prens olmalı. Hayır, benim Martin Eden'e âşık olmam gibi bir tehlike yok ortada. Alınyazımın bana indirebileceği en ağır darbe olurdu bu.»

«Benim söylemek istediğim bu değildi,» dedi annesi. «Hiç onu düşündün mü? Her yönüyle istenilmeyecek bir kimse o, biliyorsun. Ama ya sana âşık olursa?»

«Zaten âşık!» diye bağırdı Ruth.

«Tahmin etmeliydim bunu,» dedi Bayan Morse yumuşak bir sesle. «Seni tanıyan birinin âşık olmaması mümkün mü?»

«Olney benden nefret ediyor,» dedi Ruth hırsla. «Ben de Olney'den nefret ediyorum. O çevremdeyken kendimi bir kedi gibi hissediyorum. Onun yanındayken yaramazlık yapmam gerekiyormuş gibi geliyor bana. Ben böyle davranmasam bile o bana aynı şekilde davranıyor. Ama Martin Eden'le birlikteyken mutluyum. Hiç kimse, yani hiçbir erkek demek istiyorum, beni böyle sevmedi. Sevilmek çok güzel bir şey... Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi, sevgili anneciğim. İnsanın kendisini gerçekten bir kadın gibi hissetmesi ne kadar güzel.» Yüzünü annesinin kucağına gömerek hıçkırmaya başladı. «Korkunç olduğumu düşünüyorsun, biliyorum. Ama dürüst davranıyor ve sana ne duyduğumu anlatıyorum.

Bayan Morse garip bir şekilde hem üzgün hem de mutluydu. Edebiyat diploması alan küçük kızı gitmiş, yerini artık bir kadın olan Ruth almıştı. Deneyi başarıya ulaşmıştı. Ruth'un yaradılışındaki garip boşluk doldurulmuş ve bu tehlikesizce başarılmıştı. Bu kaba denizci bu deneyde kullandığı bir araçtı ve Ruth ona âşık olmadığı halde, kızın kadınlık bilincini uyandırmıştı.

«Elleri titriyor,» diye itiraf ediyordu Ruth, yüzü hâlâ utançla annesinin kucağında gömülü olarak. «Garip ve saçma ama ona acıyorum. Elleri titreyip, gözleri parlakken ben sürdüğü yaşantı konusunda ona söylevler çekiyor ve düzeltmek için seçtiği yanlış yolu anlatıyorum. Bana tapıyor, biliyorum. Gözleri ve elleri yalan söylemiyor. Bunu düşünmek beni olgunlaştırıyor. Gerçekten benim olan bir şeye sahip olduğum duygusuna kapılıyorum. Beni öteki kızlara benzeten... ve... beni genç bir kadın yapan bir şeye. Ve eskiden onlar gibi olmadığımı, seni kaygılandırdığımı biliyorum. Bu kaygını bana sezdirmediğini sanıyordun ama ben farkındaydım ve düzelmeye çalışıyordum.»

Anne ve kız için kutsal bir saatti bu; karanlık çökerken her ikisinin de gözleri dolu doluydu. Ruth saflık ve içtenlik doluydu; annesi ise anlayışla onu dinliyor, serinkanlılıkla açıklamalarda bulunuyor, öğütler veriyordu.

«Senden dört yaş küçük,» dedi. «Dünyada hiçbir yeri yok. Ne bir mevkii, ne de maaşı var. Seni sevdiğine göre, mantıklı davranması, o öyküleri ve çocuksu düşleriyle oyalanacağı yerde seninle evlenmeye hak kazanabilmek için bir şeyler yapması gerekirdi. Korkarım Martin Eden hiçbir zaman büyümeyecek. Babanın ve bütün dostlarımızın, örneğin Bay Butler'in yaptığı gibi bir iş tutmak ve sorumluluklar almak istemiyor. Korkarım, Martin Eden asla para kazanan biri olmayacak. Ama bu dünya öyle kurulmuş ki mutluluk için para gerekli. Yo, hayır! Büyük hazineler değil ama rahat ve dürüstçe yaşamaya yetecek kadar bir para... O... o, hiç bundan söz etti mi?»

«Tek bir söz bile söylemedi. Böyle bir şeye kalkışmadı bile. Ama kalkışsaydı bile buna ben izin vermezdim. Çünkü onu sevmiyorum.»

«Buna sevindim. Böylesine temiz ve saf olan kızımın, biricik kızımın, onun gibi bir adamı sevmesi hoşuma gitmezdi. Yeryüzünde temiz, dürüst ve soylu olan birçok erkek var. Onları bekle. Bir gün böyle birini bulur, onu sever ve sevilirsin. Ve onunla, babanla benim olduğum kadar mutlu olursun. Aklından hiç çıkarmaman gereken bir şey var...»

«Evet anne.»

Bayan Morse'un sesi alçak ve yumuşaktı. «O da çocuklar.»

«Ben... ben bu konuda düşündüm.» diye itiraf etti Ruth, geçmişteki uygunsuz düşüncelerini anımsayarak. Bu tür şeylerden söz ettiği için yine utançla kızarmıştı.

«Ve işte, Bay Eden'i senin için imkânsız yapan da bu çocuk meselesidir,» diye sürdürdü Bayan Morse. «Senin çocukların soylu bir kandan gelmeli. Korkarım ki, o pek soylu değil. Baban bana denizcilerin yaşantısından söz etti ve... anlıyorsun, değil mi?»

Ruth anladığını belirtircesine annesinin elini sıktı. Ama bu, belirsiz, uzak, korkunç, imgeleminin ulaşamayacağı bir şeydi.

«Biliyorsun, sana danışmadan hiçbir şey yapmam,» diye başladı söze. «Ama arada bir, lafı önce senin açman gerekiyor. Şimdi olduğu gibi. Sana söylemek istiyordum ama nasıl başlayacağımı bilemiyordum. Yapay bir çekingenlik bu, biliyorum, ama bana yardımcı olabilirsin. Kimi zaman, tıpkı şimdiki gibi, bana sorular sormalısın. Bana fırsat vermelisin. Sen de bir kadınsın anne!» diye hıçkırdı ayağa kalktıklarında. Ona öyle geliyordu ki, karanlıkta, karşısında dimdik durup onun elini tutan annesiyle, aralarında garip bir eşitlik vardı. «Bu konuşma olmasaydı senin hakkında hiç böyle düşünemezdim. Senin de bir kadın olduğunu öğrenmem için önce kendi kadınlığımı öğrenmeliymişim.»

«İkimiz de kadınız,» dedi annesi onu kendine çekip öperek. «İkimiz de kadınız,» dedi yeniden kolları birbirinin beline dolanmış, yürekleri yeni bir tür dostlukla çarparak odadan çıkarlarken.

«Küçük kızımız artık bir kadın oldu,» diye bildirdi Bayan Morse kocasına bir saat sonra.

«Yani,» dedi kocası uzun uzun karısına bakarak, «Yani âşık mı?»

«Hayır, ama seviliyor,» dedi kadın gülümseyerek. «Deneyimiz başarıya ulaştı. Uyandı artık.»

«Öyleyse artık ondan kurtulabiliriz,» dedi Bay Morse bir işadamı tavrıyla.

Ama karısı başını salladı. «Buna gerek kalmayacak. Ruth birkaç güne kadar onun denize gideceğini söylüyor. Döndüğünde Ruth burada olmayacak. Onu Clara Teyzesine göndeririz. Üstelik Doğu'da geçireceği bir yıl, değişik bir iklim, insanlar, fikirler ve her şey, tam onun ihtiyacı olan şeyler.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Yazma tutkusu Martin'in içini bir kez daha yakmaya başlamıştı. Öyküler ve şiirler beyninde kendiliğinden yaratılıyor ve daha ilerde bunları itade edebilmek için notlar alıyordu. Ama yazmadı. Bu onun kısa tatiliydi. Bu zamanı dinlenmeye ve aşkına ayırmış, her iki konuda da başarılı olmuştu. Çok geçmeden yeniden canlandı. Ne zaman karşılaşsalar genç kız yine onun kuvvetinin ve sağlığının etkisi altında kalıyordu.

«Dikkat et,» diye uyardı annesi bir kez daha. «Korkarım Martin Eden'i çok sık görüyorsun.»

Ama Ruth güvenle güldü. Kendisinden emindi ve birkaç gün sonra Martin denize gidiyordu. Sonra, o döndüğü zaman, Doğu'da olacaktı. Ama Martin'in gücünde ve sağlığında büyülü bir şey vardı sanki: Doğu'ya yapacağı yolculuktan Martin'e söz etmiş ve delikanlı acele etmesi gerektiğini hissetmişti. Ama Ruth gibi bir kıza aşkını nasıl açacağını bilemiyordu. Ondan çok farklı olan bir sürü kadın ve kızla geçirdiği deneyler bu konuda ona engel oluyordu. Onlar aşkı ve yaşamı tanıyorlardı. Ruth'unsa bu konularda hiçbir bilgisi yoktu. Kızın masumluğu onu korkutuyor, söyleyeceklerini dudaklarında donduruyor ve kendi değersizliğine inandırıyordu. Önünde bir başka

engel daha vardı. Kendisi de daha önce hiç âşık olmamıştı. O karanlık geçmişinde kadınlardan hoşlanmış, birçoğu onu büyülemişti ama âşık olmanın ne olduğunu bilmiyordu. O elini şöyle bir sallamış ve kadınlar ona koşmuşlardı. Birer eğlence, küçük bir serüvendi onlar. Erkeklerin oyununda önemsiz bir rol oynayan kadınlardı. Ve şimdi, ilk kez, Martin utangaç ve kuşkuluydu. Aşkın dilini bilmiyor, üstelik sevdiği kadının saflığı onu korkutuyordu.

Türlü yönleri olan bir dünya ile tanışıp, durmadan değişen aşamalarından geçerken, genel bir tavır yasası öğrenmişti. O da yabancı bir oyuna girdiğinde önce karşısındakinin oynamasına izin vermekti. Bu ona binlerce kez yardım etmiş ve onu iyi bir gözlemci olarak yetiştirmişti. Yabancısı olduğu şeyi izlemeyi ve bir zayıflık anını, oyuna katılabileceği bir anı beklemeyi öğrenmişti. Tıpkı yumrukla dövüşürken bir açık aramaya benziyordu bu. Böylesine bir açığı yakaladığında nasıl oynayacağını, hem de ne denli iyi oynayacağını deneyleriyle öğrenmişti.

Böylece Ruth'u gözleyip bekledi. Ona aşkından söz etme isteğiyle kıvrandı ama bir türlü göze alamadı bunu. Onu şaşırtacağından korkuyor, kendine güvenemiyordu. Aslında farkında olmadan izlediği yol, doğru yoldu. Aşk sözcüklerden çok daha önce dünyaya gelmişti ve gençken öğrendiklerini asla unutmamıştı. İşte Martin, Ruth'a karşı bu eski ve ilkel yöntemi izliyordu. Ne yaptığının başlangıçta farkında değildi ama sonra bunu sezdi. Elinin onunkine değişi, söyleyebileceği herhangi bir sözden çok daha güçlüydü. Gücünün onun imgelemi üstünde yaptığı, etki binlerce âşığın dile getirilmiş tutkularından, ya da şiirden çok daha çekiciydi. Dilinin anlatabileceği herhangi bir şey onun mantığını etkileyecekti. Oysaki eline dokunuşu, o bir anlık temas, içgüdülerini etkiliyordu. Mantığı kendisi kadar gençti ama içgüdüleri insan türü kadar yaşlıydı. Aşk gençken onlar da gençti, düşüncelerden, inançlardan ve yeni doğan her şeyden daha kurnazdı bunlar. Mantığı etkilenmemişti. Hiç uyarılmamıştı. Ve Ruth. Martin'in her an aşk konusunda kendisini uyandırdığının farkına varmadı. Ama Martin'in âşık olduğu gün gibi ortadaydı ve onun parlak gözlerini, titreyen el-

lerini, yanık teninin bile gizleyemediği kızarışlarını görmekten büyük bir zevk alıyordu. Onu kendine bağlamakta, biraz daha ileri bile gitti. Ama bunu onun hiç kuşkulanmayacağı bir biçimde, öylesine safça, öylesine bilinçsizce yaptı ki, kendisi bile pek farkında olmadı. Kendisinin bir kadın olduğunu kanıtlayan gücünü coşkuyla karşıladı ve ona acı verip, onunla oynamaktan garip bir biçimde hoşlandı.

Tecrübesinin azlığından dili bağlanmış, beceriksizce sevgisini açmaya çalışan Martin, Ruth'a dokunarak yakınlaşmaya devam etti. Elinin dokunuşu Ruth'un da hoşuna gitmekten çok onu zevklendiriyordu. Martin bunu bilmiyordu ama rahatsız olmadığının da farkındaydı. Gerçi karşılaştıkları ve ayrıldıkları zamanın dışında elleri birbirine pek değmiyordu ama bisikletleriyle giderken, tepelere götürdükleri şiir kitaplarını taşırken ve yan yana oturup kitabın sayfalarını çevirirken birbirlerine dokundukları oluyordu. Ruth'un saçının, uçuşarak Martin'in yanaklarına, kitapların güzelliklerine eğildiklerinde omuzları birbirine değiyordu. Bu durumlarda kız gülümsüyor ve saçını toplaması gerektiğini söylüyordu. Oysa Martin'in içinden, okumaktan yorulduklarında başını onun kucağına koymak ve gözlerini kapatıp onların olan geleceği düşünmek geçiyordu. Geçmişte, Shellmound Park'ında ya da Schuetson Parkı'nda, pazar günleri pikniğe gittiklerinde başını kızların kucağına koyar ve bencil bir şekilde derin bir uykuya dalardı. Kızlarsa güneşin onu rahatsız etmesine engel olur, onu seyreder, sever ve aşklarına karşı neden bu denli kayıtsız olduğunu düşünürlerdi. Başını bir kızın kucağına koymak şimdiye dek ona yeryüzündeki en kolay işmiş gibi gelirdi. Şimdi Ruth'un kucağı erişilmez bir şeydi. Ama işte, ona aşkını anlatışının en güçlü yönü buydu. Ruth, öylesine saf ve utangaçtı ki, ilişkilerinin ne denli tehlikeli olmaya başladığını sezmiyordu. Farkında olmadan gün geçtikçe Martin'e yaklaşıyor ama Martin yine de ona açılmayı göze alamıyordu.

Bir öğleden sonra, oturma odasında onu baş ağrısı içinde bulduğu bir gün bu işe cesaret etmeye kalkıştı.

«Hiçbir şeyin yararı yok,» diye karşılık verdi sorularına. «Üstelik baş ağrısı ilacı alamıyorum. Doktor Hall izin vermiyor.»

«Sanırım, ilaç olmadan ben onu geçirebilirim,» dedi Martin. «Emin değilim, elbette, ama denemek isterim. Basit bir masaj bu. Bir Japon'dan öğrenmiştim. Onlar masör bir ırk, bilirsin. Sonra değişik biçimlerini Hawaililer'den öğrendim. Lomi-lomi diyorlar buna. İlaçların yaptığı bir sürü işi ve yapamadıklarını başarabiliyorlar.»

Ellerini, onun başına henüz dokundurmuştu ki, kız derin bir iç çekti.

«Çok iyi,» dedi.

Yarım saat sonra, «Yorulmadın mı?» diye sordu.

Salt bir şey söylemiş olmak için sormuştu bunu. Karşılığının ne olduğunu biliyordu. Sonra, Martin'in kuvvetindeki iyileştirici gücü düşünerek kendinden geçti. Parmaklarının ucuyla başındaki ağrıyı giderip, onu canlandırıyordu. Daha doğrusu Ruth böyle bir duyguya kapılıyordu. Sonunda, ağrısından kurtulup uykuya daldı ve Martin sessizce dışarı çıktı.

O akşam teşekkür etmek için telefonla Martin'i aradı.

«Yemeğe kadar uyudum,» dedi. «Beni tamamıyla iyileştirdin. Martin, sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.»

Ona karşılık verirken neşeli ve çok mutluydu. Bütün konuşma boyunca aklında Browning ve hasta Elizabeth Barrett vardı. Yaptığını bir kez daha yapabilirdi ve o, Martin Eden, bunu Ruth Morse için yapardı. Odasına dönüp, Spencer'in 'Sosyoloji'sini açtı. Ama okuyamadı. Aşkı ona öyle acı veriyor, iradesini öylesine kıskıvrak yakalıyordu ki, bütün kararlılığına karşın kendini yine de mürekkep lekeleriyle dolu masasının başında buldu. O gece yazdığı sone, iki ayda tamamlayacağı elli aşk sonesinin ilkiydi. Yazarken aklında. 'Portekizce Aşk Soneleri' vardı ve aşkının en coşkun olduğu bir zamanda, en iyi koşullar altında yazdı.

Ruth ile birlikte olmadığı saatlerini 'Aşk Şiirleri'ni yazmakla, evde oturup kitap okumakla, ya da dergileri ve içindeki yazıları daha iyi izleyebilmek için kütüphaneye gitmekle geçirdi. Ruth

ile birlikte olduğu saatler ise hem ümit verici oluşu, hem de bir türlü sonuca ulaşamayışı açısından onu deli ediyordu. Ruth'un baş ağrısını iyileştirdikten bir hafta sonra Norman, Merrit gölünde mehtapta bir gezinti yapmak önerisinde bulundu, Arthur da katıldı bu öneriye. İçlerinde yelkenliyi yönetebilecek bir tek Martin vardı ve o da bu işle görevlendirildi. Ruth, dümenin başında, onun yanında ofururken, öbür üç delikanlı, yelkenlinin ortasına serilmiş, birbirlerine hovardalıklarını anlatıyorlardı.

Ay henüz doğmamıştı ve Martin'le hiç konuşmadan, yıldızlarla dolu göğü izleyen Ruth birden kendini yapayalnız hissetti. Martin'e baktı. rüzgâr büfün güverfeyi suyun içinde bırakacak kadar yelkenliyi yana yatırıyordu. Bir eli dümen yekesinde, diğeri mayıstra ıskotasında olan Martin, yelkenliyi hafifçe iskele tarafına çeviriyor, bir yandan da yakınlardaki kuzey kıyılarını görebilmeye çalışıyordu. Kızın bakışlarının farkında değildi. Ruth dikkatle ona bakmaya devam ediyor ve olağanüstü güçlere sahip olan bu genç adamı yöneten, başarısızlığa mahkûm şiirler ve öyküler yazmakla zaman harcamasına izin veren ruhu merak ediyordu.

Gözleri, karanlıkta zorlukla seçilen kalın boyun hatları ve dimdik duran başı üstünde dolandı ve yine ellerini onun boynuna dolama isteği duyan, nefret ettiği güç onu çekiyordu. Yalnızlık duygusu daha da arttı ve kendini yorgun hissetti. Yana yatmış yelkenlideki durumu onu ürküttü ve Martin'in baş ağrısını nasıl iyileştirdiği, delikanlının dinlendirici gücünü anımsadı. Martin'in hemen yanında oturuyordu. Tekne sallandıkça sanki ona daha da yaklaşıyordu. Sonra içinde ona yaslanma, onun kuvvetine dayanarak dinlenme isteği belirdi. Bu belirsiz, yarı oluşmuş arzuyu düşünmeye başlayınca ona yenik düştü ve Martin'e gerçekten yaslanmaya başladı. Yoksa bunu yapan yana yatmış tekne miydi? Bilmiyordu. Hiçbir zaman da bilmedi. Bildiği tek şey ona yaslandığı ve bundan çok hoşlandığıydı. Belki de suç teknedeydi ama Ruth durumu düzeltmek için hiçbir çaba göstermedi. Hafifçe dayanıyordu ve rahat etmesi için Martin omuzunu düzelttiğinde de yaslanmaya devam etti.

Bu bir çılgınlıktı ama Ruth bunu çılgınlık olarak kabul ede-

miyordu. Artık kendinde değildi. İhtiyaçları olan bir kadındı. Usulca yaslanmasına karşın bu ihtiyacı tatmin olmuştu. Artık kendini yorgun hissetmiyordu. Martin hiçbir şey söylemedi. Konuşunca büyü bozulacakmış gibi geliyordu ona. Aslında bu anı uzatan şey, onun aşkından söz etmeyişiydi. Başı dönmeye başlamıştı. Ne olduğunu anlamıyordu. Bu nefis bir şey, bir çılgınlıktı. Iskotayı ve dümen yekesini bırakıp onu kollarına almak gibi delice bir isteğe kapıldı. İçgüdüsü bunun yanlış bir davranış olacağı konusunda kendisini uyardı. Iskota ile dümen yekesinin ellerini meşgul ettiğine ve böylece arzusuna yenilmekten kurtulduğuna sevindi. Ama kuzey kıyısına varmalarını geciktirmek için tekneyi daha yavaş döndürmeye ve yelkenleri rüzgârdan kaçırmaya başladı. Kıyıya vardıklarında işiyle ilgilenmek zorunda kalacak, artık ona dokunamayacaktı. Yelkenliyi ustalıkla kullanıyor, ötekilerin dikkatini çekmeden yolculuğu uzatıyor ve Ruth'un yanında oturup kendisine yaslanabilmesini sağlayan, deniz, tekne ve rüzgâr bilgisini kendisine veren, bu eşsiz geceyi geçirme olanağını hazırlayan geçmişteki zorlu yolculuklarını bağışlıyordu.

Yükselmekte olan ayın ilk ışıkları yelkenlere değip, tekneyi aydınlattığı zaman Ruth ondan ayrıldı. Aynı anda Ruth, Martin'in de kendisinden uzaklaştığını hissetti. İkisi de ötekiler tarafından görülmekten kaçınıyordu. Yalnız ikisine ait, gizli bir olaydı bu. Yanakları alev alev yanarak Martin'den uzakta oturdu ve onun yanında geçirdiği dakikaların etkisini tam anlamıyla ancak o zaman duyabildi. Ne kardeşlerinin ne de Olney'in görmesini istemediği bir suç işlemişti. Neden yapmıştı bunu? Daha önceleri başka gençlerle mehtapta yelkenliye binmişti ama böyle bir şey yapmamıştı. Böyle bir şeyi yapmak istememişti bile. Yeni olgunlaşmaya başlayan kadınlık duygusu ve utanç benliğini sarmıştı. Rüzgâra göre yelkenlinin yolunu değiştirmeye uğraşan Martin'e gizlice baktı. Onu böylesine utanç verici bir duruma soktuğu için Martin'den nefret edebilirdi. Üstelik bütün erkeklerin içinde bunu yapan oydu! Belki annesi haklıydı ve onunla çok sık görüşüyordu. Bir daha olmayacak bu, diye karar verdi kendi kendine. Onu, artık daha seyrek gö-

recekti. Yalnız kaldıkları ilk fırsatta ona yalan söylemek, ayın doğmasından az önce hatit bir bayginlık geçirdiğini anlatmak gibi çılgınca bir fikre kapıldı. Sonra, ay doğduğunda ikisinin de birbirlerinden nasıl uzaklaştıklarını anımsadı. Böylesine bir mazeretin yalan olduğunu hemen anlardı.

O geceyi izleyen günlerde artık eski Ruth değil, mantıklı davranmaya çalışan, tavırlarını incelemekten kaçan, geleceğe ve kendisine ilişkin konularda düşünmek istemeyen, garip, şaşkın bir yaratık olmuştu. Bir korkuyor, bir büyüleniyor, ama sürekli bir şaşkınlık içinde, ateşli bir hastalığa yakalanmış gibi ürperiyordu. Neyse ki güvenliliğini sağlayacak sabit bir fikri vardı. Martin'in sevgisinden söz etmesine izin vermeyecekti. Bunu başarabildiği sürece korkulacak bir şey yoktu. Zaten birkaç güne kadar yolculuğa çıkacaktı. Aşkından söz etse bile bunun bir zararı yoktu. Başka türlü olamazdı zaten çünkü onu sevmiyordu. Hiç kuşkusuz bu Martin için acılarla dolu, kendisi için utanç verici bir an olacaktı. Çünkü ilk kez biri kendisini sevdiğinden söz edecekti. Birden bu fikir onu muflu etti. Gerçekten bir kadındı ve olgun bir erkek onunla evlenmek istiyordu. Bütün benliği, onu oluşturan her şey zevkle titredi. Bu düşünce kafasında, ışığın çevresinde dönen bir pervane gibi döndü durdu. Martin'in ona evlenme önerisinde bulunuşunu, kendisinin onun latını ağzına tıkayışını düşünecek kadar ileri gitti. Hatta yumuşak bir tavırla onu reddedişini, soylu ve gerçek bir erkek olabilmesi için ona öğütler verişini içinden prova bile etti. Örneğin, sigara içmeyi kesinlikle bırakmalıydı. Ama hayır, onu hiç konuşturmaması daha iyi olacaktı. Onu durdurabilirdi ve bunu yapacağını annesine söylemişti. Yanakları alev alev yanarak, hayalindeki sahneyi istemeye istemeye kafasından attı. İlk evlenme önerisinin daha uygun bir istekliden, daha elverişli bir zamanda gelmesi gerekiyordu.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Sıcak ve baygın, mevsim değişikliğinin sükûnetiyle dolu bir sonbahar günü geldi. Puslu güneşin ve hafif esintilerin günün durgunluğunu bozmadığı California yazından artakalan bir gün. Renkten dokunmuş bir kumaş gibi mor bir sis tepelerin ardında gizleniyordu. San.Francisco yükseklerdeki bir duman lekesi gibi duruyordu. Araya sıkışan körfez, üstünde yelkenlilerin hareketsiz durduğu ya da tembel tembel dolaştıkları erimiş bir metal gibi donuktu. Uzakta, gümüş renkli bir sisin içinde zar zor görülebilen Tamalpais, batıya doğru ilerlemekte olan güneşin altında soluk altın renkli bir yol gibi görünen Golden Gate kanalı ile genişliyordu. Yanda, karanlık ve geniş Pasifik'in gökle birleştiği çizgi üstünde yoğunlaşıp karaya doğru yaklaşan ve kışın ilk müjdesini veren bulutlarla yükseliyordu.

Yaz nerdeyse bitecekti. Yine de direniyor, tepelerin arasında eriyerek kayboluyor, vadilerin morluğunu daha da koyulaştırıyor, doyan zevklerden ve azalan güçlerden sisli bir kefen dokuyor, yaşamış, hem de iyi yaşamış olmanın verdiği bir zevkle huzur içinde ölüyordu. Ve en sevdikleri yer olan tepelerin üstünde. Martin ile Ruth yan yana oturup, başlarını aynı sayfaların üstüne eğiyorlar ve Martin, çok az erkeğe nasip olan bir aşkla Browning'i seven kadının aşk sonelerini yüksek sesle okuyordu.

Ama bu okuma da zamanla yavaşladı. Çevrelerindeki geçip giden güzelliğin etkisi çok güçlüydü. Altın bir yıl, yaşadığı gibi ölüyor, güzel ve pişmanlık duygusundan uzak bir zevk düşkünü gibi mutlu anlarını hatırlıyor, havayı büyük bir huzur dolduruyordu. Bu onların ta içlerine dek işliyor, tüm varlıklarını sarsıyor, ahlakın ve mantığın üstünü mor bir sisle örtüyordu. Martin içinin yumuşayıp eridiğini duyuyor, zaman zaman yüreğini bir ılıklık kaplıyordu. Başı onunkine çok yakındı ve rüzgârın amaçsızca dolaşan hayaletleri Ruth'un saçlarını yerinden

oynatıp delikanlının yüzüne değdirdiğinde, sayfalar gözünün önünden kayıp gidiyordu.

Bir keresinde Martin okuduğu yeri yitirince, «Okuduklarının bir tek sözcüğünün bile farkında olduğuna inanmıyorum,» dedi Ruth.

Martin yanan gözlerle ona baktı ve tam beceriksizce bir şey yapacaktı ki dilinin ucuna bir cevap geldi.

«Ben senin de farkında olmadığından eminim. Okuduğum son sone neden söz ediyordu?»

«Bilmiyorum,» diye güldü kız içtenlikle. «Unuttum bile. Haydi, artık okumıyalım. Öyle güzel bir gün ki! «Uzun bir zaman bir daha tepelere çıkamayacağız,» dedi Martin üzüntüyle. «Denizin üstünde fırtına bulutları toplanıyor.»

Kitap ellerinden yere kaydı ve hayaller görüp, etrafındakileri fark etmeyen gözlerle durgun körfeze bakıp tembel tembel ve sessizce oturdular. Ruth yan gözle delikanlının boynuna baktı. İradesinin dışında, yerçekiminden daha güçlü, yazgı kadar güçlü bir kuvvet onu çekiyordu. Ona yaslanması için arada iki, üç santimlik bir uzaklık vardı. Sonra içgüdüsel bir hareketle ona yaslandı. Omuzunun, omuzuna değdiğini duydu ve bütün içini bir titreme kapladı. Artık geri çekilmeliydi. Ama hareketleri iradesinin dışındaydı. Benliğini kaplayan o eşsiz çılgınlık arasında kontrol ve irade aklına bile gelmedi.

Martin'in kolu yavaşça kızın arkasından dolandı. Ruth onun kolunun ilerleyişini büyük bir zevkle bekledi. Soluk soluğa, kuru, yanan dudaklarla, yüreğini hoplatan bir dürtüyle ve kanını donduran bir umutla bilmediği bir şeyi bekledi. Arkasına dolanan kol yavaş yavaş ve okşayarak onu kendine doğru çekti. Ruth artık bekleyemedi. Yorgun bir iç çekişle ve tamamıyla içten gelen, iradesinin dışındaki bir gücün etkisiyle başını Martin'in göğsüne dayadı. Delikanlının başı hızla öne doğru eğildi ve dudakları ona doğru yaklaşırken kendi dudakları da Martin'inkilere doğru uzandı.

Aşk bu olmalı, diye düşündü bir anda. Eğer aşk değilse, çok ayıp bir şeydi. Aşktan başka bir şey olamazdı. Kollarıyla

kendisini saran ve dudaklarını dudaklarına bastıran bu adamı seviyordu. Ve bir an sonra, kendini Martin'in kollarından koparırcasına ayırarak birdenbire yukarı doğru uzandı ve ellerinin Martin Eden'in güneşte bronzlaşmış boynuna koydu. Aşkın verdiği acı ve doyurulan zevk öylesine güçlüydü ki kendinden geçerek inledi, kolları aşağıya düştü ve yarı baygın bir durumda Martin'in kollarına yığıldı.

Hiçbir şey söylememişlerdi ve uzun bir süre de söylemediler. Martin ilk kez eğilip öptü onu ve her seferinde kızın dudakları, onun dudaklarını çekingen bir tavırla karşıladı. Martin'e sarılmış kendini ondan bir türlü ayıramıyordu. Martin de Ruth'a yarı destek olmuş bir biçimde oturmuş, görmeyen gözlerle körfezin karşısındaki sisler içindeki kente bakıyordu. İlk kez kafasında hiçbir hayal yoktu. Gün kadar, aşkı kadar sıcak renkler ve ışıklar dolaşıyordu kafasında yalnız. Ona doğru eğildi. Kız bir şeyler söylüyordu.

«Bana ne zaman âşık oldun?» diye fısıldadı.

«Ta baştan beri, ilk baştan... Seni ilk gördüğüm andan beri. O zaman sana olan aşkımdan delirecek gibiydim. Ve bütün bu geçen süre boyunca daha da delirdim. Şimdi ise zırdeliyim sevgilim. Başım mutluluktan öylesine dönüyor ki çılgınlar gibiyim.»

«Kadın olduğum için çok mutluyum Martin... sevgilim,» dedi kız uzun bir iç çekişten sonra.

Tekrar tekrar kızı kollarının arasında sıktı. Sonra sordu:

«Ya sen... Sen ne zaman anladın?»

«Ben de ta başından beri biliyordum.»

«Ne kadar da körmüşüm!» diye bağırdı öfkeyle. «Şimdiye dek... seni öpene dek bunu bilmiyordum.»

«Onu demek istemedim,» Ruth ondan biraz uzaklaşıp Martin'e baktı. «Yani senin beni ta başından beri sevdiğini biliyordum demek istedim.»

«Ya sen?» diye sordu.

«Birdenbire oldu.» Ağır ağır konuşuyordu. Yanaklarında kaybolmayan hafif bir kırmızılık, gözlerinde ılık, telaşlı bir anlam belirmişti. «Şimdiye dek anlamamıştım... Sen bana sarı-

lıncaya dek. Daha önce seninle evlenmeyi hiç düşünmemiştim. Beni kendine nasıl âşık ettin?»

«Bilmiyorum,» diye güldü Martin. «Seni sevmekle herhalde. Bir taşın yüreğini bile eritecek kadar seviyordum seni, değil senin gibi nefes alan bir kadın.»

«Bu benim düşündüğüm aşktan öylesine farklı ki,» dedi Ruth.

«Aşkın nasıl olduğunu sanıyordun?»

«Böyle olduğunu düşünmemiştim.» Martin'in gözlerinin içine bakıyordu ama devam ederken gözlerini yere indirdi. «Anlayacağın, ne olduğunu bilmiyordum.»

Ruth'u yeniden kendine doğru çekti. Ama bu kızın omuzuna doladığı kolunun hafifçe kasılmasından başka bir şey değildi. Onu korkutmak istemiyordu. Sonra kızın vücudunun teslim olduğunu hissetti ve onu yeniden kollarına alarak öptü.

«Bizimkiler ne diyecek acaba?» diye sordu kız birdenbire aklı başına gelerek.

«Bilmiyorum. Ama istediğimiz zaman kolayca öğrenebiliriz bunu.»

«Ya annem karşı çıkarsa? Ona söylemeye çekineceğimden eminim.»

«İstersen ben söyleyeyim,» diye atıldı Martin kahramanca. «Sanırım annen beni sevmiyor ama ona kendimi sevdirebilirim. Seni elde eden bir insan her şeyi elde edebilir. Eğer başaramazsak...»

«Evet?»

«Olsun, birbirimize sahibiz ya. Ama annenin evliliğimize karşı çıkması gibi bir tehlike yok. Seni çok seviyor.»

«Onun kalbini kırmak istemem,» dedi Ruth kaygıyla.

Martin, ana yüreğinin pek kolay kırılmayacağını anlatmak istedi ama bundan vazgeçip: «Aşk yeryüzündeki en yüce şeydir,» dedi.

«Biliyor musun Martin, bazen beni korkutuyorsun. İşte şimdi de seni ve bir zamanlar nasıl olduğunu düşününce korkuyorum. Bana karşı çok, çok iyi davranmalısın. Unutma, ne de olsa çocuğum ben. Daha önce hiç âşık olmadım.»

«Ben de. İkimiz de çocuğuz. Ama aşkı birbirimizde tanıdığımız için çok talihliyiz.»

«Ama bu olanaksız,» diye bağırdı Ruth hızlı bir silkinişle onun kollarından kurtularak. «Senin için olanaksız bir şey bu. Sen bir denizcisin ve denizcilerin, işittiğime göre...»

Sesi titredi ve sustu.

«Her limanda bir sevgilileri vardır,» dedi Martin. «Bunu mu demek istiyorsun?»

«Evet,» dedi kız alçak bir sesle.

«Ama o aşk değil ki.» Etkili bir sesle konuşuyordu. «Birçok liman dolaştım, ama o gece seni görene dek geçici de olsa aşkı hiç tanımadım. Biliyor musun, o gece veda edip ayrıldıktan sonra az daha tutuklanıyordum.»

«Tutuklanıyor muydun?»

«Evet. Polis sarhoş olduğumu sandı. Sarhoştum da... sana olan aşkımdan.»

«Ama ikimizin de çocuk olduğunu söylemiştin. Ben de bunun olanaksız olduğunu... Konudan uzaklaştık.»

«Senden başka kimseye âşık olmadığımı söyledim. Sen benim ilk aşkımsın.»

«Ama sen bir denizciydin,» diye karşı çıktı kız.

«Ama bu benim ilk kez sana âşık olmamı engellemez ki.»

«Ama başka kadınlar vardı... başka kadınlar... oh!»

Ve Martin Eden'i şaşkınlık içinde bırakarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Gözyaşlarını ancak öpücükler ve okşamalarla dindirebildi. Bu arada kafasında hep, Kipling'in 'Ve Albay'ın hanımı ile Judy O' Grady, aslında birbirlerinden farksızdır,' sözü vardı. Doğru diye düşündü. Oysaki okuduğu romanlar ona aksini anlatmıştı. Romanlardan edindiği kanıya göre, yüksek sınıflarda ancak resmi evlenme önerileri geçerliydi. Onun geldiği sınıfta delikanlılarla genç kızların birbirlerine dokunarak aşklarını belirtmeleri olağandı. Yukarılardaki o seçkin insanların ise aynı biçimde seviştikleri akla gelmeyecek bir şeydi. Ama romanlar yalandı. İşte burada bunun bir kanıtı vardı. İşçi sınıfının kızlarını etkileyen okşamalar ve sözler yüksek sınıfın

kızlarını da aynı derecede etkiliyordu. Sonuç olarak hepsi birbirinin aynıydı. Spencer'ini anımsasaydı, bunu daha önce tark ederdi. Ruth'u kollarının arasında tutup yatıştırırken Albay'ın hanımı ile Judy O'Grady'nin birbirinden tarksız olması düşüncesiyle avundu. Bu düşünce Ruth'u ona yaklaştırdı. Onun vücudu da herkesinki gibi etten ve kemiktendi. Kendisininki gibi. Evlenmeleri için hiçbir engel yoktu. Aralarındaki tek fark, sınıf tarkıydı. Bu da önemsizdi. Aldırmazlardı. Bir yerde, bir kölenin Romalılar'la aynı düzeye yükseldiğini okumuştu. O da Ruth'un düzeyine çıkardı. Satlığının yüceliğinin, kültürünün ve ruhunun güzelliğinin altında temel olarak o da bir insandı. Tıpkı Lizzie Connolly ve diğer bütün Lizzie Connolly'ler gibi. Onlar için geçerli olan Ruth için de geçerliydi. Ruth da sevebilir, nefret eder, bir erkeği arzular ve tıpkı şimdiki gibi kıskanabilirdi.

«Üstelik senden dört yaş büyüğüm,» dedi kız birden gözlerini açıp ona bakarak. «Dört yaş büyüğüm.»

«Sus! Sen bir çocuksun ve tecrübe açısından ben senden kırk yaş büyüğüm,» diye karşılık verdi Martin.

Aslında sevgi açısından ikisi de çocuktular. Ruth'un üniversiteyi bitirmiş olmasına, Martin'inse katasının bilimsel telsefe ve yaşamın katı gerçekleri ile dolu olmasına karşın sevgi konusunda bir çift çocuk kadar saf ve deneysizdiler.

Aşkın ve onları birbirine kavuşturan yazgının harikalarına şaşırıp, daha önce hiç kimsenin birbirini böylesine sevmediğine dogmatik bir şekilde inanarak batmakta olan görkemli güneşi seyrettiler. Durmadan, ısrarla, birbirleri hakkındaki ilk tikirlerine döndüler ve birbirleri için neler hissettiklerini ümitsizce incelemeye çalıştılar.

Utuktaki bulut yığınları batmakta olan güneşin üstünü örttü ve göğün çevresi kırmızı bir gül rengine büründü. Ruth, 'Elveda güzel gün,' şarkısını söylerken kırmızı ışık her yanlarını sarmıştı. Onun omuzuna yaslanmış, elleri ellerinde ve yürekleri birbirinin avucunda, alçak bir sesle şarkısını söylemeye devam etti.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Eve döndüğünde Ruth'un yüzündekileri okuyabilmek için Bayan Morse'un annelik sezgilerine gerek yoktu. Yanaklarındaki kırmızılık, iri gözlerindeki içini yansıtan parlaklık tüm olup bitenleri anlatmaya yetiyordu.

Ruth yatana kadar kendini tutan Bayan Morse, «Ne oldu?» diye sordu.

«Biliyor musun?» dedi Ruth titreyen dudaklarla.

Annesi karşılık olarak kolunu omuzuna doladı ve saçlarını okşadı.

«Hiçbir şey söylemedi,» dedi. «Böyle bir şeyin olmasını istemiyordum. Onun için konuşmasına izin vermedim... hiçbir şey söylemedi...»

«Ama eğer konuşmadıysa hiçbir şey olmadı değil mi?»

«Yine de oldu işte.»

«Tanrı aşkına, neler geveliyorsun sen kuzum?» Bayan Morse şaşırmıştı. «Sonuç olarak ne olduğunu bilmiyorum. Ne oldu?»

Ruth şaşkın şaşkın annesine baktı.

«Bildiğini sanıyordum. Nişanlandık... Martin ve ben.»

Bayan Morse inanmayarak sinirle bir kahkaha attı.

«Hayır, hiçbir şey söylemedi,» diye sürdürdü Ruth. «Beni seviyor, hepsi bu kadar. Ben de senin gibi şaşırdım. Tek bir sözcük bile söylemedi. Bana sarıldı yalnızca. Ve... ben kendimde değildim. Beni öptü, ben de onu öptüm. Elimde değildi. Öptüm onu. Ve sonra ben de onu sevdiğimin farkına vardım.»

Annesinin kendisini öpmesini bekleyerek sustu ama Bayan Morse buz gibiydi.

«Korkunç bir şey bu, biliyorum,» dedi alçak bir sesle. «Beni nasıl bağışlayacağını bilmiyorum. Ama elimde değildi. O ana kadar onu sevdiğim aklımdan bile geçmemişti. Benim yerime babama sen söyler misin?»

«Babana senin söylemen daha iyi olmaz mı? Bırak Martin Eden'le görüşüp konuşayım. Anlayışlı davranıp senden vazgeçecektir.»

«Hayır, hayır!» diye haykırdı Ruth. «Benden vazgeçmesini istemiyorum. Onu seviyorum. Aşk çok güzel bir şey. Onunla evleneceğim... Tabii siz izin verirseniz.»

«Babanla benim senin için başka tasarılarımız var... Hayır, hayır! Senin için başka birini seçmiş falan değiliz. Planlarımız, kendi sınıfından, âşık olduğun zaman seçeceğin iyi ve saygıdeğer biriyle evlenmenden öteye gitmiyor.»

«Ama ben Martin'i seviyorum,» diye karşı çıktı kız.

«Yaptığın seçimi herhangi bir şekilde etkilemek istemeyiz. Ama sen bizim kızımızsın ve böylesine bir evlilik yaptığını görmeye katlanamayız. Sendeki tüm inceliğe ve zarafete karşı kabalık ve bayağılıktan başka verebileceği bir şey yok. Ne olursa olsun senin dengin değil o. Zenginlik gibi budalaca fikirlerimiz yok ama rahat etmek başka bir konu. Kızımız da kendisine en azından bunu sağlayabilecek biriyle evlenmeli, beş kuruşu olmayan bir serüvenci, denizci, kovboy, kaçakçı ve Tanrı bilir ne tür bir insanla değil. Üstelik aptal ve sorumsuz biri o.»

Ruth susuyordu. Annesinin söylediği her söz ona doğru gibi geliyordu.

«Yazı yazıp, dâhilerin ve üniversite eğitiminden geçmiş ender insanların yapabildiklerini başarmaya çalışıyor. Evliliği düşünen bir kimsenin bu işe hazırlanması gerekir. Ama ya o! Dediğim gibi –sanıyorum sen de bana hak veriyorsun– sorumsuz da. Neden olmasın ki? Denizciler böyledir. Tutumlu olmayı hiçbir zaman öğrenmemiş ki. İsraf içinde geçen yıllar onu etkilemiş. Onun suçu değil bu elbette, ama yaradılışını değiştiremez. Elinde olmadan yaşadığı o çapkınlık yıllarını hiç düşündün mü? Bu aklına geldi mi kızım? Evliliğin ne demek olduğunu bilirsin.»

Ruth ürpererek annesine sokuldu.

«Düşündüm.» Ruth bu fikrin katasında adamakıllı biçim-

lenmesi için uzun bir zaman bekledi. «Ve korkunç bir şey gibi geliyor bana. Düşünmek bile beni hasta ediyor. Bunun, yani ona âşık olmamın, berbat bir kaza olduğunu söylemiştim. Babamı sevmemek senin elinde mi? Benim durumum da aynı. İçimde garip bir duygu var... Beni ona âşık eden de bu duygu işte. Onu sevmek aklımdan bile geçmemişti, ama görüyorsun, seviyorum işte,» diye sözünü bitirdiği zaman sesinde belli belirsiz bir zafer havası vardı.

Uzun uzun konuştular ve sonuçta hiçbir şey yapmadan belirsiz bir süre beklemeye karar verdiler.

Aynı karara, o gece daha sonra, Bayan Morse ile kocası arasında da varıldı. Bayan Morse, planının ne denli tehlikeli olduğunu itiraf etmişti.

«Başka türlü olması olanaksızdı,» diyordu Bay Morse. «Bu denizci delikanlı Ruth'un ilişkisi olduğu tek erkek arkadaşıydı. Er ya da geç nasıl olsa uyanacaktı. Uyandı ama şu hale bak! Denizci her zaman gözünün önündeydi, o anda yanındaki tek erkekti ve elbette ki ona hemen âşık oldu ya da ona âşık olduğunu sandı ki ikisi de aynı kapıya çıkar.»

Bayan Morse, olmaz diyerek kestirip atmaktansa Ruth'a bu işin olanaksızlığını, dolaylı olarak, yavaş yavaş anlatma işini üstüne aldı. Bunun için yeterince zaman vardı. Çünkü Martin henüz evlenecek durumda değildi.

«Bırak onu istediği kadar görsün,» diye öğüt verdi Bay Morse. «Bahse girerim, onu ne denli çok görürse, sevgisi de o denli azalacaktır. Ona karşılaştırma olanağı da sağla. Eve birçok genç kız ve delikanlı çağırmak için bir bahane yarat. Kendi sınıfından olan ve bir şeyler yapmış ya da yapan, akıllı bir sürü erkek çağır. Martin'i onlarla karşılaştıracaktır. Bu ona Martin'in ne olduğunu gösterecektir. Ruth henüz bir çocuk. Bu onların ilk aşkları... Çabucak unuturlar birbirlerini.»

Sorun böylece çözümlenmiş oldu. Aile içinde Ruth ile Martin'in nişanları kabul edilmişti ama bu haber etrafa duyurulmamıştı. Aile bunun gerekli olduğunu düşünmüyordu. Üstelik bunun uzun bir nişanlılık dönemi olacağı açıktı. Martin'den ne bir

işe girmesini, ne de yazı yazmayı bırakmasını istediler. Kendisini biraz düzeltmesi için onu heveslendirmeye niyetleri yoktu. Martin de onların bu kötü niyetlerine yardımcı oluyordu. Çünkü bir işe girmek aklına en son gelebilecek bir fikirdi.

«Bakalım yaptığımı beğenecek misin?» dedi birkaç gün sonra Ruth'a. «Kız kardeşimle birlikte oturmamın çok pahalıya mal olduğuna ve onların yanından ayrılmaya karar verdim. North Oakland'da küçük bir oda tuttum. Hep emeklilerin oturduğu bir yerdir orası, bilirsin. Yemek pişirmek için bir de gaz ocağı aldım.»

Ruth çok sevinmişti. Gaz ocağı onu özellikle memnun etmişti.

«Bay Butler de böyle başlamıştı,» dedi.

Sayın beyefendiden söz edilmesi Martin'i sinirlendirmişti ama bozuntuya vermedi.

«Bütün yazılarımın üstüne pul yapıştırıp onları yeniden yayımcılara gönderdim. Sonra bu gün taşındım, yarın da işe başlayacağım.»

«İşe mi!» diye bağırdı Ruth, elinde olmadan. Sevincini gizlemeyerek ona sokuldu ve elini tuttu. «Bana söylememiştin! Nasıl bir iş?»

Delikanlı başını salladı.

«Yazı yazmayı sürdüreceğim demek istedim.» Ruth'un yüzünü astığını görünce ekledi: «Beni yanlış anlama. Bu kez saçmasapan fikirlerle işe başlamayacağım. Bunlar, soğuk, sıradan iş yazıları olacak. Yeniden denize açılmaktan iyidir. Üstelik Oakland'da iş sahibi birinden daha çok para kazanacağım.

«Görüyorsun, yaptığım tatil görüşlerimi değiştirdi. Ne canım çıkarcasına çalıştım, ne de yazı yazdım... Daha doğrusu yayımlanması amacıyla yazmadım. Biraz kitap okudum ama bol bol düşündüm ve dergileri dikkatle izledim. Kendim, dünya, dünyadaki yerim ve sana uygun bir mevkiye gelebilme şansım üstünde düşündüm. Bir de Spencer'in *'Üslûp Felsefesi'*ni okudum. Yanılgılarımı, daha doğrusu yazılarımdaki yanlışlarımı gördüm. Bu arada dergilerde çıkan yazıların ne kadar kötü olduklarını fark ettim.

«Ama bütün bunların en önemlisi –düşüncelerimin, okuduklarımın ve sevgimin bir sonucu olarak– piyasa yazarlığına başlamaya karar verdim. Şaheserleri bir yana bırakıp hafif yazılar yazacağım. Espriler, kısa yazılar, makaleler, gülünç ve toplumsal şiirler... Okuyucu bunları istiyor. Pazar eklerinde çıkan yazılar gibi. Onların istediklerini yazıp iyi bir para kazanacağım. Bu yolla ayda dört beş yüz dolar kazanan bir sürü yazar var, biliyor musun? Çok para kazanacağım ve başka bir işte elde edemeyeceğim kadar kendime zaman ayırabileceğim.

«O zaman çalışmak ve iyi bir şeyler yazabilmek için bol bol zamanım olacak. Bütün bunların arasında şaheserler yaratmaya çalışacağım ve şaheserler yazmak için çalışıp kendimi hazırlayacağım. Bu kadar ilerlemek bile beni şaşırtıyor. Yazmaya ilk başladığımda, anlamadığım ve hoşlanmadığım tecrübelerimden başka yazacak hiçbir şeyim yoktu. Katamda hiçbir fikir yoktu... Gerçekten yoktu. Düşünmemi sağlayacak sözcükleri bilmiyordum. Tecrübelerim bir sürü anlamsız resimden ibaretti. Ama bilgimi ve sözcük hazinemi çoğaltmaya başlayınca, tecrübelerimde resimlerden öte bir şeyler buldum. Resimlere bir kez daha bakıp bunları yorumladım. İşte bundan sonra iyi bir şeyler yazmaya başladım. 'Serüven'i, 'Neşe'yi, 'Çömlek'i, 'Yaşamın Şarabı'nı, 'Kalabalık Sokak'ı, 'Aşk Şiirleri'ni ve 'Deniz Lirikleri'ni yazdım. Bunlardan daha iyilerini yazacağım. Ama bu işi boş zamanlarımda yapacağım. Ayaklarım yere basıyor artık. Önce hafif yazılar ve para, sonra şaheserler. Sırf sana gösterebilmek için dün gece gülmece dergileri için yarım düzine fıkra yazdım. Tam yatacağım sırada aklıma gülünç şiirler yazmak geldi. Ve bir saatte dört tane yazdım. Tanesi bir dolar eder. Yatağa girerken aklıma gelen bir fikir için dört dolar.

«Kuşkusuz, hepsi değersiz şeyler. Sıkıcı ve önemsiz yazılar. Ama ayda altmış dolara defter tutup ölünceye dek anlamsız birtakım rakamları bir deftere doldurmaktan daha da sıkıcı değil. Üstelik bu iş edebiyat dünyası ile ilişkimi sürdürmemi sağlayacak ve bana daha büyük işler deneme olanağını verecek.»

«Ama bu büyük yapıtlar, şaheserler ne işe yarayacak?» diye sordu Ruth. «Onları satamıyorsun ki.»

«Satabileceğim,» diye başlamıştı ki Ruth onun sözünü kesti.

«Senin iyi diye saydığın az önceki yapıtlarından hiçbirini satamadın. Satmayan şaheserlerle evlenemeyiz.»

«O zaman satacak gülünç şiirlerle evleniriz,» dedi Martin kolunu kızın beline dolayıp buz gibi duran sevgilisini kendine çekerek.

«Şunu bir dinle,» diye ekledi neşeyle. «Sanat değil ama tam bir dolar bu.»

Ben dışardayken
O içeri girdi.
Gelişinin nedeni
Biraz borç istemekti.
Ama alamadan gitti.
O gidince,
Ben de girdim içeri.

Şiiri yazarkenki neşeli hali okumayı bitirdiğinde yüzündeki kederli ifadeyle hiç bağdaşmıyordu Ruth'u güldürmeyi başaramamıştı. Kız, kaygılı bir yüzle ona bakmaktaydı.

«Belki bir dolar eder,» dedi Ruth. «Ama palyaçoluk yaparak kazanılan bir dolar bu. Bu işin insanı ne denli alçalttığını görmüyor musun Martin? Sevdiğim ve saydığım erkeğin bir espri yazarından daha soylu ve yüksek olmasını istiyorum.»

«Onun... Bay Butler gibi olmasını mı isterdin?» diye sordu.

«Bay Butler'ı sevmediğini biliyorum...» diye başladı kız.

«Ama Bay Butler'a bir şey dediğim yok benim,» diye onun sözünü kesti Martin. «Ben yalnızca onun hazımsızlığını bir kusur olarak görüyorum. Espri ya da gülünç şiir yazmakla bir daktilonun başında oturup, söylenenleri kâğıda geçirmek ve defter tutmak arasında bence bir fark yok. Hepsi aynı amaçla yapılıyor. Sen benim defter tutmaya başlayıp başarılı bir avukat ya da iyi bir işadamı olmamı istiyorsun. Bense espriler yazıp yefenekli bir yazar olmayı amaçlıyorum.»

«Farklı şeyler bunlar,» diye ayak diredi kız.

«Ne?»

«Senin iyi dediğin ve satamadığın yapıtlarını... Çok denedin, biliyorsun bunu, ama yayımcılar almıyor.»

«Bana biraz zaman ver sevgilim,» diye yalvardı. «Yapacağım iş geçici olacak. Ciddiye bile almıyorum bunu. Bana iki yıl ver. Zamanla başarıya ulaşacağım ve yayımcılar yapıtlarımı bayıla bayıla satın alacaklar. Ne söylediğimi biliyorum. Kendime inancım var. Yeteneklerimi, edebiyatın ne olduğunu da biliyorum. İki yılın sonunda başarı yolunda ilerleyeceğimden eminim. İşadamı olmaya gelince; asla başaramayacağım bir şey bu. Hoşlanmıyorum. sıkıcı, aptalca ve hileli bir şey gibi geliyor bana. Böyle bir iş için yaratılmamışım ben. Senin için dünyanın en güzel yerlerini istiyorum. Ancak en iyisini elde ettikten sonra bu isteğimden vazgeçeceğim. Başarılı bir yazarın geliri Bay Butler'ı yoksul gösteriyor. İyi satan bir kitap her yerde elli ile yüz bin dolar kazanır. Kimi zaman daha çok, kimi zaman daha az ama genel olarak buna çok yakın bir para.»

Ruth hiçbir şey söylemedi. Düş kırıklığına uğradığı açıkça belli oluyordu.

«Eee?» diye sordu Martin.

«Başka şeyler umut etmiş ve tasarlamıştım ben. Yine de senin için en iyi şeyin steno öğrenip–daktilo zaten biliyorsun–babamın bürosuna girmek olduğuna inanıyorum. İyi çalışan bir kafan var ve bir avukat olarak başarıya ulaşacağından eminim.»

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir yazar olarak Ruth'un onun gücüne inanmaması Ruth'u, Martin'in gözünde ne değiştirdi, ne de alçalttı. Kısa tatilinin büyüsü içinde saatlerce kendini inceledi ve sonuç olarak kendisi hakkında birçok şey öğrendi. Güzelliği, ünden daha çok sevdiğini keşfetti ve üne kavuşma arzusunun daha çok Ruth için olduğunu anladı. İşte bu nedenden üne kavuşma arzusu bu

denli güçlüydü. Sevdiği kadının onunla gururlanması, onunla övünmesi için bütün dünyanın gözünde büyük bir insan olmak istiyordu.

O güzelliğe çılgınca âşıktı ama Ruth'a hizmet edebilmek de onun için yeterli bir kazançtı. Ruth'u, güzellikten de çok seviyor, aşkı yeryüzünün en yüce duygusu olarak görüyordu. İçindeki devrimi gerçekleştiren şey, onu kaba bir denizciden bir öğrenciye, bir sanatçıya dönüştüren aşktı. Bu yüzden aşkı, öğrenmenin ve sanatın üstünde görüyordu. Bilgisinin daha şimdiden Ruth'un kardeşlerinin ve babasınınkini aştığını görüyordu. Üniversite eğitiminin büyük avantajlarına ve edebiyat diplomasına karşın onun entelektüel gücü Ruth'unkini gölgeliyor ve bir yıllık tek başına çalışması dünya olaylarını, sanatı, ve yaşamı anlamak için ona Ruth'un asla sahip olamayacağı bir ustalık kazandırıyordu.

Bütün bunları fark etmesi ne onun Ruth'a olan aşkını ne de Ruth'un ona olan aşkını etkiliyordu. Aşk çok güzel, çok yüce bir duyguydu ve Martin, eleştirilerle aşkını zayıflatmayacak kadar sadık bir âşıktı. Aşkın, Ruth'un sanat, davranış, Fransız Devrimi ve eşit oy hakkı üstüne kendisininkiyle bağdaşmayan görüşleriyle ne ilgisi vardı? Bunlar zihinsel etkinliklerdi ve aşk mantığın ötesindeydi. Mantıküstü bir duyguydu. Aşkı küçümseyemezdi. Ona tapıyordu. Aşk mantık vadisinin ötesinde, dağların üstündeydi. Yüce bir varlık biçimi, yaşantının odak noktasıydı ve insan ona kırk yılda bir rastlardı. Sevdiği bilimsel düşünürlerin yardımıyla aşkın biyolojik önemini öğrenmişti. Ama aynı ince bilimsel bir düşünme sürecinin sonunda insan organizmasının en yüce amacına aşk ile vardığı, aşkın tartışılmaması ve yaşamın insana verdiği en büyük bir ödül olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece âşıkları öbür yaratıkların üstünde sayıyor; kendini, zenginliğin ve mantığın, kamuoyunun ve alkışların, sonuç olarak yaşamın üstüne çıkan ve 'bir öpücük için ölen, Tanrının çılgın aşığı' olarak görmekten büyük bir mutluluk duyuyordu.

Bunların birçoğunu Martin eskiden de düşünmüştü, birçoğunu ise daha sonra keşfetti. Bu arada, Ruth'u görmeye gitti-

ği zamanların dışında eğlenmeden, bir İspartalı gibi hiç durmadan çalıştı. Portekizli ev sahibesi Maria Silva'nın evinde tuttuğu küçük odaya ayda iki buçuk dolar ödüyordu. Maria Silva, durmadan çalışan, sinirli, çok sayıdaki çocuğunu kıt kanaat geçindiren, yorgunluğunu ve üzüntüsünü, zaman zaman köşedeki bardan on beş sente aldığı ekşi şarapla gidermeye çalışan dul bir kadındı. Önceleri ondan ve küfürbazlığından tiksinmesine karşın verdiği kahramanca savaşı görünce Martin ona hayranlık duymaya başladı. Küçük evde Martin'inkinin dışında üç oda daha vardı. Duvara asılı, ölen sayısız çocuklarından birine ait resmin ve cenaze kartının verdiği hüzünlü havasıyla salon konuklara ayrılmıştı. Üç pencere her zaman kapalı, perdeleri her zaman örtük dururdu ve yalınayaklı aile, önemli durumların dışında, bu kutsal yere asla giremezdi. Kadın yemek pişirir ve hep birlikte muttakta yemek yerlerdi. Yine mutfakta çamaşır yıkar, gömlekleri kolalar ve pazar günü hariç haftanın öbür günlerinde durmadan ütü yapardı. Gelirinin büyük bir bölümünü daha zengin komşularının çamaşırlarını yıkamakla kazanıyordu. Geriye, Martin'inki kadar küçük olan ve içinde yedi çocuğuyla birlikte yattığı yatak odası kalıyordu. Bütün bunları başarması Martin'e mucize gibi geliyordu. İnce bir duvarın ayırdığı yandaki odada yatışlarının bütün ayrıntılarını, kuş seslerini andıran mırıltıları, çocuk ağlamalarını ve kavgaları işitirdi. Maria'nın başka bir gelir kaynağı da inekleriydi. Her sabah ve akşam sağdığı, kaldırımın yanındaki otlarla beslenen iki ineği vardı. Paçavralar içindeki oğullarından biri ya da ikisi inekleri otlatmaya götürür ve belediye memuruna yakalanmamak için gözlerini dört açarlardı.

Küçük odasında Martin yaşıyor, uyuyor, çalışıyor, yazıyor ve evden dışarı hiç çıkmıyordu. Ön taraftaki küçük sundurmaya bakan pencerenin önüne, hem yazı masası, hem kütüphane, hem de daktilo altlığı görevini gören masasını koymuştu. Odanın üçte ikisini kaplayan yatağını arka duvara dayamıştı. Masanın yanında, bir işe yaraması için değil de para kazanmak amacıyla yapılmış, üstündeki cilası gün geçtikçe bozulan bir dolap vardı. Bu dolap köşede duruyordu. Masanın öte ya-

nındaki köşede ise, mutfak –yiyecek kutusunun üstüne konulmuş bir gaz ocağı, kutunun içinde tabaklar ve tencereler, duvarda bardaklar için bir raf ve yerde bir kova su– vardı. Odasında musluk olmadığı için Martin suyunu mutfaktan getirmek zorundaydı. Pişirdiği yemekten çok fazla buhar çıktığı günler dolabın cilası daha da bozulurdu. Bir makarayla bisikletini yatağının üstüne, tavana asmıştı. Önceleri onu bodruma koymaya çalışmıştı ama pedallarla oynayan, lastikleri patlatan Silva'nın ailesi Martin'i bisikleti dışarı koymak zorunda bırakmıştı. Sonra ön taraftaki sundurmayı denemiş ama şiddetli bir yağmur bisikletini bütün gece ıslatmıştı. Sonra onu odasına almış ve tavana asmıştı.

Küçük bir dolaba giysileriyle masasının üstüne ve altına sığmayan kitaplarını koydu. Okumanın yanı sıra, okudukları hakkında notlar almayı da alışkanlık edinmişti. Ama bir süre sonra bunlar öylesine çoğalmıştı ki, odaya boydan boya çamaşır ipi gerip notlarını bunlara asmasaydı odada kendisine yer kalmayacaktı. Bu haliyle bile oda öylesine kalabalıktı ki, içinde kımıldamak oldukça zor bir işti. Önce dolabın kapağını kapatmadan odanın kapısını açamıyordu. Herhangi bir şekilde odayı düz bir çizgi üstünde boydan boya geçmesi olanaksızdı. Kapıdan yatağa gitmek öylesine karışıktı ki karanlıkta birkaç yere çarpmadan bu işi başaramıyordu. Birbirleriyle çarpışan kapılardan kurtulduktan sonra mutfağını devirmemek için hemen sağa dönmeliydi. Sonra yatağın ayağından kurtulmak için sola kıvrılıyordu. Ama eğer adımını biraz geniş atarsa masanın köşesine çarpıyordu. Sonra, ani bir dönüşle bir yakasında yatak, öbür yakasında masa bulunan bir kanala giriyordu. Odadaki tek sandalye her zamanki yeri olan masanın önünde durduğunda bu kanaldan geçmek olanaksızdı. Sandalye kullanılmadığı zamanlarda yatağın üstünde duruyordu. Kimi zaman yemek pişirirken sandalyeye oturuyor, su kaynayıncaya dek kitap okuyor, hatta bir biftek kızartırken iki paragraf okumayı başarıyordu. Mutfağın bulunduğu köşe de öylesine küçüktü ki, oturduğu yerden her yana ulaşabiliyordu. Aslında yemek pişi-

rirken oturmak daha uygundu. Çünkü ayakta durduğu zaman kendi işine kendisi engel oluyordu.

Her şeyi sindirebilen kusursuz bir midenin yanı sıra, hem ucuz, hem de besleyici olan yiyecekler konusunda geniş bir bilgiye sahipti. Bezelye çorbası, patates, ve Meksika usulü pişmiş iri ve kahverengi fasulye sık sık pişirdiği yemeklerdendi. Amerikalı ev kadınlarının asla pişirmedikleri ve asla pişirmeyecekleri bir biçimde pişirdiği pirinç iki günde bir sofrasında yer alıyordu. Kuru meyveler, yaşlardan daha ucuzdu ve bir çanak haşlanmış kuru meyve her zaman hazır dururdu. Çünkü Martin tereyağ yerine ekmeğinin üstüne bunu koyup yiyordu. Ara sıra masasını iri bir biftek parçası ya da kemik çorbası ile zenginleştiriyordu. Kremasız ve sütsüz, günde iki fincan kahve içiyor, geceleri bunun yerine çay alıyordu. Ama hem kahve hem de çay çok güzel bir biçimde pişiriliyordu.

Tutumlu olması gerekiyordu. Çamaşırhanede kazandığının hemen hemen hepsini tatildeyken bitirmişti ve piyasadan öylesine uzaktı ki, yaptığı işin karşılığının gelebilmesi için en az bir iki hafta geçmesi gerekti. Ruth'u gördüğü, ya da kız kardeşi Gertrude'a uğradığı zamanların dışında dünyadan elini eteğini çekmiş bir yaşantı sürüyor, sıradan bir insanın üç günde yapabileceği işi bir günde bitiriyordu. Günde yine beş saat uyumayı sürdürüyordu ve ancak çelik bünyeli bir insan Martin gibi günde on dokuz saat çalışmaya dayanabilirdi. Bir dakikasını bile harcamıyordu. Aynanın üstüne tanımların ve telaffuzların listesi asılmıştı. Tıraş olurken, giyinirken ya da saçını tararken bu listelere bir göz atıyordu. Buna benzer başka listeler gaz ocağının arkasındaki duvarda asılıydı; yemek pişirirken ve bulaşık yıkarken de bunları okuyordu. Sürekli olarak yeni listeler eskilerinin yerini alıyordu. Okurken karşılaştığı her yeni sözcük hemen listeye yazılıyor, daha sonra, yeterli sayıda sözcük biriktiğinde liste daktilo edilip duvara, ya da aynaya asılıyordu. Dahası, listeleri cebinde taşıyor, yolda giderken ya da kasapta ve bakkalda beklerken bunlara yeniden göz atıyordu.

Bu konuda daha da ileri gitti. Başarıya ulaşmış kimselerin yapıtlarını okurken, onları başarıya ulaştıran hileleri, anlatım

ve üslûp hilelerini, görüşleri, karşılaştırmaları ve olayları not ediyor sonra bütün bunları öğrenmek için bir liste haline getiriyordu. Ezberlemiyordu. İlkeleri araştırıyordu. Etkileyici ve çekici üslûp örneklerini not edip, bu işi birçok yazarın yapıtlarında yineledikten sonra elindeki kalabalık listeden genel bir üslûp ilkesi çıkartıyordu. Bunu öğrenince, yeni ve kendisine ait üslûplar yaratıyor, bunları ölçüp biçiyor, başkalarınkiyle karşılaştırarak değerlendiriyordu. Böylece, etkili cümleciklerin, yaşayan dilin cümleciklerinin, asit gibi delici kuraklığı içinde parıldayan cümleciklerin de bir listesini yaptı. Her zaman biçimlerin altında yatan ilkeleri arıyordu. Bir işin nasıl yapıldığını öğrenmek istiyordu. Güzelliğin hoşa giden yüzü ile yetinmiyordu. Yemek kokuları ve Silva ailesinin gürültüleriyle dolu kalabalık yatak odasındaki laboratuvarında güzelliği kesip biçiyordu.

Ancak anlayarak çalışabilecek bir biçimde yaratılmıştı. Körü körüne, karanlıkta, ne ürettiğinin bilincinde olmadan çalışamıyor, ortaya çıkan yapıtın doğru ve güzel olmasını rastlantıya ya da zekâsının parlaklığına bırakamıyordu. Rastlantılara karşı sabrı yoktu. Her şeyin nedenini bilmek istiyordu. Yaratıcı bir dâhiydi ve bir şiire ya da bir öyküye başlamadan önce yazıları beyninde yaşıyor, sonuç uzaktan görünüyor, o sonuca ulaşmak için kullanacağı araçlar bilinçli bir biçimde elinde oluyordu. Yoksa, tüm çabası başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûmdu. Öte yandan, aklına kolaylıkla gelen, bütün güzellik sınamalarından başarıyla çıkan ve anlatılmayacak ölçüde güçlü etkiler yapan sözcüklere ve cümleciklere hayran kalıyordu. Bunların, insanoğlunun bilinçli yaratıcılığının üstünde olduğunu görerek, önlerinde saygıyla eğiliyordu. Güzelliğin altında yatan ve güzelliği mümkün kılan ilkeleri aramak için güzelliği ne kadar kesip biçerse biçsin, kendisinin ve hiçbir insanın içine giremediği güzelliğin o gizemli yönünün her zaman tarkındaydı. İnsanoğlunun hiçbir şeyi tam olarak bilemeyeceğini, güzelliğin gizeminin yaşamın gizeminden hiç de az olmadığını hayır daha da fazla olduğunu, güzelliğin ve yaşamın iç içe girdiklerini, kendisinin de bu güneş, yıldıztozu ve harikalarla dolu yapının bir parçası olduğunu Spencer'inden öğrenmişti.

İşte kafası bu düşüncelerle dolu olduğu bir zamanda, eleştiri ilkelerine değil, ilkel eleştirmenlere çattığı 'Yıldız Tozu' adlı denemesini yazdı. Zekâ parıltılarıyla dolu, derin felsefi ve esprili bir yazıydı bu. Gönderilir gönderilmez dergilerce reddedildi. Ama kendini bir yükten kurtulmuş gibi duyan Martin çalışmalarını sürdürdü. Bir konudaki düşüncelerini iyice olgunlaştırdıktan sonra bunları hemencecik daktiloya çekmek artık onun huyu olmuştu. Yazının yayımlanmaması Martin için önemli değildi. Elindeki işin tamamlanması uzun bir zihinsel sürecin, dağınık fikirlerin bir araya toplanmasının ve beynini dolduran bir yığın verinin genelleştirilmesinin sonuydu. Böyle bir makale yazmak, beynini özgürleştiren ve onu yeni gereçler ve sorunlar için hazırlayan bilinçli bir çabaydı. Bir bakıma bu, gerçek dertlerle ya da kuruntularla rahatsız olan ve zaman zaman uzun sessizliklerini bozarak son söz söyleninceye dek 'içini döken' kadın ve erkeklerin ortak alışkanlıklarına benziyordu.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Haftalar geçti, Martin'in parası bitmişti ama yayımcıların çekleri ondan hâlâ uzaklardaydı. Bütün önemli yazıları geri gelmiş, yeniden gönderilmişti. Para kazanmak için yazdığı yazılar da ötekilerinden daha parlak karşılanmamışlardı. Küçük mutfağı artık türlü türlü yiyeceklerle dolu değildi. Bir avuç pirinçle birkaç kilo kuru kayısıya kalmıştı ve son beş günde, günde üç kez olmak üzere pirinç ve kayısıdan başka bir şey yememişti. Sonra veresiye geçinmeye başladı. O zamana dek her zaman parayla alışveriş yaptığı Portekizli bakkal Martin'in borcu üç dolar elli beş senti bulunca veresiyeyi kesti.

«Çünkü,» dedi bakkal. «Senin bir iş bulacağın yok. Ben de zarar ediyorum.»

Martin karşılık veremedi. Ona durumu açıklamak olanaksızdı. İşçi sınıfından çalışmayacak kadar tembel ama gücü kuvveti yerinde olan bir adama veresiye vermek bakkalın iş ilkelerine aykırıydı.

«İş bulursan, sana yine kredi açarım,» dedi Martin'e. «İş yok, yemek de yok. Bu işler böyle işte.» Sonra bunun nasıl bir önyargı değil de iş yaşamındaki bir ileri görüşlülük olduğunu anlatmak için: «İstersen eve içmeye gel,» dedi. «Yine de arkadaşız.»

Böylece Martin hâlâ iyi arkadaş olduklarını göstermek için onunla birlikte içti ve akşam yemeği yemeden yatağa girdi.

Martin'in sebze aldığı manavın sahibi, iş konusundaki ilkeleri öylesine zayıf bir Amerikalı'ydı ki, veresiyeyi kesmeden önce Martin'in borcunun beş dolara dek çıkmasına göz yumdu. Fırıncı iki dolarda, kasap ise dört dolarda durdu. Martin borçlarını toplayınca yeryüzünde on dört dolar seksen beş sentlik kredisi olduğunu gördü. Daktilonun kirasını da ödeyemiyordu ama iki ay daha idare edebileceğini hesapladı. Böylelikle daktilo sahibine sekiz dolar borcu olacaktı. Bu da tamamlanınca artık hiçbir yerden kredi alamayacaktı.

Manavdan son aldığı şey bir kesekâğıdı dolusu patatesti ve bir hafta, günde üç öğün patatesten başka bir şey koymadı ağzına. Ruthlar'da yediği bir akşam yemeği vücuduna biraz güç verdiyse de, önüne serili yiyeceklerin karşısında daha fazla yemeyi reddetmenin ne denli büyük bir işkence olduğunu anladı. Ara sıra, gizli bir utanç içinde, yemek zamanları kız kardeşine uğruyor ve Morselar'ın masasında cesaret edebildiğinden daha fazlasını yiyordu.

Her gün çalışmaya devam ediyor ve her gün postacı geri çevrilen yazılarını geri getiriyordu. Pul alacak parası kalmadığından yazılar masanın altında yığılmaya başlamıştı. Kırk saatten beri ağzına bir lokma bile koymadığı bir gün geldi. Ruthlar'da yemek yeme olanağı da yoktu çünkü Ruth iki haftalığına San Rafel'e gitmişti. Artık çok utandığından kız kardeşine de gidemiyordu. Öğleden sonra postacının beş yazısını daha geri getirmesi talihsizliğini büsbütün artırdı. İşte o gün Martin ceketini giyip Oakland'a gitti ve cebinde beş dolar, ama sırtında ceketi olmadan döndü. Dört dükkân sahibine de birer dolar verip, o akşam mutfağında biftek ve soğan pişirdi, kahve yaptı ve koca bir tencere erik kaynattı. Yemek yedikten sonra masasının

başına oturup, 'Faizin Değeri' adlı yazısını gece yarısına dek bitirdi. Daktiloya da çektikten sonra masanın altına fırlattı. Çünkü beş dolardan geriye pul alacak parası kalmamıştı.

Daha sonra saatini, ondan sonra da bisikletini rehine verip eline geçen parayla yiyecek bir şeyler ve pul aldı. Para kazanmak için yazdığı yazılar onu düş kırıklığına uğratmıştı. Kimse bunları satın almak istemiyordu. Yazılarını gazete, dergi ve ucuz dergilerdekilerle karşılaştırdı ve ortalamanın çok üstünde olduklarına karar verdi. Yine de satamamıştı onları. Daha sonra gazetelerin çoğunun ısmarlama yazı bastıklarını keşfetti ve bu işi yapan derneğin adresini aldı. Bu adrese gönderdiği yazıları da, gerekli bütün yazıların orada çalışanlarca yazıldığını bildiren bir mektupla birlikte geri geldi.

Büyük bir çocuk dergisinde sütunlar dolusu olay ve anekdot gözüne çarptı. Bu bir fırsattı. Ama buraya gönderdikleri de geri geldi ve tekrar tekrar denemesine karşın tek bir yazısını bile yayımlatmayı başaramadı. İş işten geçtikten sonra yayımcı yardımcılarının maaşlarını bu sütunları doldurarak kazandıklarını öğrendi. Mizah dergileri de gönderdiği esprileri ve komik şiirleri geri yolladı; büyük dergiler için yazdığı hafif toplumsal şiirler hiç ilgi görmedi. Yayımlananlardan çok daha iyilerini yazabileceğini biliyordu. İki gazete sendikasının adresini eline geçirerek, onlara hikâyecikler gönderdi. Bunların sayısı da yirmiyi bulup da bir tanesi bile yayımlanmayınca bu işten de vazgeçti. Yine de her gün, günlük ve haftalık dergilerde yüzlerce öykü çıkıyordu ve hiçbiri kendisininkilerle kıyaslanacak gibi değildi. Umutsuzluk içinde yargılarının yanlış olduğu, yazdıklarının kendisini büyülediği ve adi bir taklitçi olduğuna karar verdi.

İnsanlık dışı yayımcı makinesi eskisi gibi işlemekteydi. Yazılarının üstüne bir pul yapıştırıyor, posta kutusuna bırakıyor ve üç ya da bir ay sonra postacı merdivenlerden çıkarak bunları Martin'e geri getiriyordu. Diğer uçta canlı yayımcıların olmadığından emindi. Çarklardan, civata ve yağ borularından oluşmuş, kendi kendilerine işleyen akıllı makinelerdi bunlar. Yayımcıların varlığından bile kuşkulanacak kadar umutsuzluğa düştüğü anlar oluyordu. Bir tanesinin bile varlığını kanıtla-

yan bir belirti görmemişti ve yazdıklarının tümünü reddedecek kadar değerlendirebilmeden uzak olduklarından, tüm yayımcıların, gazeteciler, dizgiciler ve basımcılar tarafından uydurulmuş birer efsane olduklarını düşünüyordu.

Ruth ile birlikte geçirdiği saatler mutluluk duyduğu biricik zamanlardı ama bunların da tümü mutlu geçmiyordu. Onun aşkına sahip olmadığı eski günlerden çok daha fazla kendisini rahatsız eden bir huzursuzluğun içindeydi. Şimdi onun aşkına sahipti ama ona sahip olmak çok uzaklardaymış gibi geliyordu. İki yıl beklemesini istemişti. Oysa zaman geçiyor ve hiçbir başarı elde edemiyordu. Üstelik Ruth'un, yaptıklarını onaylamadığını da biliyordu. Bunu kendisine doğrudan söylemiyordu ama söylemiş kadar açık ve kesin bir tavırla belli ediyordu. Martin'e kızmıyor ama yaptıklarını doğru da bulmuyordu. Onun yerinde daha sert yaradılışlı bir kadın olsaydı, Ruth'un düş kırıklığına uğradığı konularda Martin'e kızabilirdi. Ruth'u düş kırıklığına uğratan, bir kalıba sokmaya uğraştığı bu adamın kalıba sokulmaya karşı çıkışıydı. Bir noktaya kadar onun kolay biçimlenecek bir yaradılışı olduğunu sanmıştı. Sonra Martin birden inatçılaşmış, babası ya da Bay Butler'ın bir benzeri olmaya karşı çıkmıştı.

Onda büyük ve güçlü olan ne varsa Ruth bunları fark etmemiş, daha kötüsü, bunları yanlış anlamıştı. İnsan varlığının türlü kalıplarından birine girebilecek yaradılışta olan bu adamı, kendi bildiği o tek kalıba girmeyi reddettiği için inatçı ve dik kafalı buluyordu. Düşüncelerini izleyemiyor, bilgisi ve zekâsı Ruth'unkini aştığında onu kararsız buluyordu. Kimsenin zekâsı onunkini aşamazdı. Her zaman babasının, annesinin, kardeşlerinin ve Olney'in düşüncelerini izleyebilmişti. Bu yüzden Martin'in düşüncelerini anlayamadığında suçu onda buluyordu. Evrensele öğüt vermeye çalışan kapalılığın trajedisiydi bu.

Bir keresinde Praps ve Vanderwater üstüne tartışırken «Kabullenilenlerin türbesinde dua ediyorsun,» dedi Martin. «Başvurulacak otorite olarak onların yetkinliklerini kabul ediyordum. Amerika'nın en ünlü edebiyat eleştirmeni onlar. Bu ülkedeki bütün öğretmenler Vanderwater'a Amerikalı eleştir-

menlerin babası gözüyle bakıyorlar. Ama onun yazılarını okuduğunda bunlar bana saçma sapan şeylerin boş bir anlatımı gibi geliyor. Beylik deyimler kullanan biri. Üstelik bunu da Colett Burgess'e borçlu. Praps da ondan daha iyi değil. Örneğin Hemlock Mosses'i çok güzel yazılmış. Tek bir virgül bile yanlış yere konulmamış. Ya havası... Ne kadar da görkemli. Amerika'da en çok para kazanan eleştirmen o. Ne var ki, eleştirmen değil. İngiltere'de çok daha iyi eleştirmenler var.

«Ama bütün sorun, herkesin dilinde konuşmaları. Bunu oldukça güzel, ahlaki ve doyurucu bir biçimde yapıyorlar. Yazıları bana *British Sunday*'i anımsatıyor. Halkın sözcükleri onlar. Onlar sizin İngilizce profesörlerinizin sırtını sıvazlıyorlar, İngilizce profesörleriniz de onların sırtlarını. Hiçbirinin kafatasının içinde yepyeni bir fikir yok. Kafaları öylesine zayıf ki, kabul edilmiş ne varsa, bira şişelerinin üstündeki markalar gibi onları kolayca damgalıyor. Görevleri de üniversiteye giden gençleri yakalayıp, kazara akıllarında olabilecek bir yeniliği oradan söküp atmak ve yerine kabul edilmiş fikirlerin damgasını vurmaktır.»

«Sanırım kabul edilmiş fikirlerin yanında yer aldığımda, Güney Denizi Adalar'ından gelmiş bir put kırıcı gibi ortalığa saldıran senden daha yakınım gerçeğe,» diye karşılık verdi Ruth.

«Putları kıranlar misyonerlerdi,» diye güldü Martin. «Ne yazık ki bütün misyonerler uzaklarda olduğu için ülkedeki putları, Bay Vanderwater ile Bay Praps'ı kıracak kimse kalmadı.»

«Ve de üniversitedeki profesörleri,» diye ekledi Ruth.

Martin şiddetle başını salladı. «Hayır. Bilim profesörlerinin yaşaması gerek. Onlar gerçekten büyük insanlar. Ama İngilizce profesörlerinin, o mikroskopik kafalı papağanların, onda dokuzunun kafasını kırmak iyi bir iş olurdu.»

Gerçi profesörlere karşı bu, biraz sert bir karşı çıkıştı ama Ruth'a göre küfürden başka bir şey değildi. Düzenli, üzerlerine hokka gibi oturan giysilerinin içinde ayarlanmış bir sesle konuşan, kültürü ve inceliği içlerine çeken profesörleri ile, giysileri asla üstüne uymayan, ömrü boyunca çalışmaktan kas dolu bir tavırla konuşacağı yerde saçmalayan, serinkanlı olacağı yer-

de tutkuyla saldıran, az çok sevdiği bu delikanlıyı karşılaştırmaktan kendini alamadı. Hiç olmazsa onların iyi bir maaşları vardı ve –evet bunu kabul etmesi gerekti– onlar bir beyefendiydiler. Oysa Martin tek bir kuruş bile kazanamıyordu ve onlar gibi değildi.

Martin'in ne sözlerini tarttı, ne de tartışma konusunda bu sözlere dayanarak bir yargıya vardı. Söylediklerinin yanlış olduğu kanısı –gerçi bilinçsiz bir biçimde– dış görünüşlerin karşılaştırılmasının bir sonucuydu. Onlar, profesörler, edebi yargılarında haklıydılar çünkü onlar başarıya ulaşmışlardı. Martin'in yargıları yanlıştı çünkü o yapıtlarını satamıyordu. Martin'in deyimiyle, onlar beceriyorlar, kendisi ise beceremiyordu. Üstelik Martin'in haklı olması pek akla uygun bir durum değildi. Onun gibi, daha kısa bir süre önce aynı yatak odasında kızaran, beceriksizce hareket eden, tanıştırılmasını bekleyen, sağa sola sallanan omuzlarının çarpmasından korktuğu biblolara korkuyla bakan, Swinburne'un ne zaman öldüğünü soran, ve *'Excelsior'* ile *'Psalm of Life'*ı okuduğunu gururla anlatan biri nasıl haklı olabilirdi?

Farkında olmadan Ruth, kabul edilmiş fikirlere taptığını kanıtlamıştı. Martin onun düşüncelerinin gidişini izledi, ama daha ileri gitmekten kaçındı. Praps Vanderwater ve İngilizce profesörlerine ilişkin fikirleri yüzünden Ruth'u sevmiyordu. Gittikçe artan bir inançla, onun asla kavrayamayacağı, hatta fark edemeyeceği bir zihinsel güce ve bilgi hazinesine sahip olduğunun farkına varıyordu.

Müzik konusunda da Ruth, Martin'in mantıksız olduğunu, opera konusunda ise onun mantıksız değil, aynı zamanda kendisine özellikle karşı çıktığını düşünüyordu.

Bir gece operadan eve dönerken, «Nasıl buldun?» diye sordu.

Bir ay aç kalma pahasına Ruth'u operaya götürdüğü bir geceydi. Martin'in fikrini söylemesini umutsuzca bekledikten sonra, gördüğü ve duyduklarıyla hâlâ heyecandan titreyerek bu soruyu sormuştu.

«Açılış'ı beğendim,» diye yanıt verdi Martin. «Olağanüstüydü.»

«Evet ama ya opera?»

«O da olağanüstüydü, yani orkestra. Ama şu kuklalar seslerini çıkarmasalardı ya da sahneden aşağı inselerdi daha çok hoşuma gidecekti.»

Ruth şaşakalmıştı.

«Tetralani ya da Barillo'dan söz etmiyorsun değil mi?» diye sordu.

«Hepsi... Bütün takımdan söz ediyorum.»

«Ama onlar büyük sanatçılar,» diye karşı çıktı kız, «yapmacıklı tavırları ve soytarılıkları ile müziğin yine de canına okudular.»

«Yani Barillo'nun sesini beğenmedin mi?» diye sordu Ruth. «Caruso'dan sonra en güzel sesin onunki olduğunu söylerler.»

«Elbette beğendim. Hatta Tetralani'yi daha çok beğendim. Sesi çok güzel... Daha doğrusu bana öyle geldi.»

«Ama, ama...» diye kekeledi Ruth. «Öyleyse ne demek istediğini anlamıyorum. Hem seslerini beğeniyorsun, hem de müziğin canına okuduklarını söylüyorsun.»

«Gerçekten de öyle. Onları bir konserde dinlemek için her şeyimi verebilirdim ama orkestra çalarken onları dinlememek için daha da fazlasını. Sanırım ben umutsuz bir gerçekçiyim. Büyük şarkıcılar, büyük oyuncu değildirler. Bir meleğinkini andıran sesiyle Barillo'nun bir aşk şarkısını söylemesini, başka bir melek gibi Tetralani'nin onu yanıtlamasını ve bütün bu enfes sesleri rengârenk bir müziğin eşliğinde dinlemek insanı kendinden geçiriyor. Bunu kabul etmekle kalmıyorum, bu konuda diretiyorum. Ama onlara baktığım anda bütün büyü bozuluyor. Bir yetmiş boyuyla, ince çoraplarının içinde doksan kiloluk Tetralani; gelişmemiş bir demircininkini andıran bir göğüs, yağlı bir suratla altmışlık Barillo; ve kasılarak birbirlerini kucaklayan, çılgınlar gibi ellerini kollarını sallayan bir çift... Üstelik de benim bütün bunları, ince ve güzel bir prensesle, yakı-

şıklı ve romantik bir prens arasındaki aşk sahnesi olarak kabul etmem bekleniyor. İşte bunu kabul edemiyorum, hepsi bu. Saçmalık! Gerçek dışı bir şey! İşin ters yanı burda. Şimdi bana yeryüzünde herhangi bir çiftin böyle seviştiğini söyleme. Eğer ben seni böyle sevmeye kalksaydım, kulaklarımı çekerdin herhalde.»

«Ama yanlış anlıyorsun,» diye karşı çıktı Ruth. «Her sanat biçiminin kendi sınırlamaları vardır.» (Sanattaki gelenekler üstüne üniversitede dinlediği bir konferansı telaşla anımsamaya çalıştı.) «Resimde, tuvalin yalnızca iki boyutu vardır. Ama yine de ressamın, sanatıyla, tuvalin üstünde belirtmesine olanak tanıdığı üç boyutlu bir görüntüyü kabul ediyorsun. Yazarın, kahramanının gizli fikirleri hakkında akıl yürütmesini tümüyle geçerli buluyorsun ve yine de bu düşünceler kafasından geçerken kahramanın yalnız olduğunu, ne yazarın ne de başka birinin bunları bilmesine olanak olmadığını biliyorsun. Sahnede, heykelde, operada ve öteki sanat biçimlerinde de durum böyle. Birbiriyle uzlaşmayan birtakım şeylerin kabul edilmesi gerek.»

«Evet, bunu anlıyorum,» diye karşılık verdi Martin. «Her sanatın gelenekleşmiş usülleri vardır.» (Ruth onun bu sözcüğü kullanmasına şaşırmıştı. Sanki kütüphanedeki kitaplara zevk için bakarak yetersiz bir bilgi edinmemiş de üniversitede okumuş gibiydi.) «Ama gelenekleşmiş usüllerin de gerçek olması gerekir. Kartondan kesilip sahnenin iki yanına konan ağaçları orman diye kabul ediyoruz. Bu yeterli bir simgeleme usulü. Ama öte yandan, bir deniz sahnesini orman olarak kabul etmeyiz. Yapmayız bunu. Duyularımıza aykırı gelir. Bu geceki iki çılgının ellerini kollarını oynatmalarını, kıvrılıp bükülmelerini inandırıcı bir aşk tablosu olarak kabul etmemelisin.»

«Ama kendini bütün müzik eleştirmenlerinin üstünde görmüyor musun?» diye karşı çıktı kız.

«Hayır, hayır, şimdilik değil. Yalnızca bir birey olarak haklarımı koruyorum. Madame Tetralani'nin bir filinkini andıran sıçramalarının bana göre müziği neden mahvettiğini anlatabilmek için neler düşündüğümü söylüyorum. Dünyadaki müzik eleştirmenleri haklı olabilir. Ama ben, zevkimin yerine insanlı-

ğın bir ağızdan aldığı kararları koymayacağım. Eğer bir şeyi beğenmezsem, beğenmem, hepsi bu kadar. Ve türümün birçokları bir şeyi beğeniyor, ya da beğendiklerini sanıyorlar diye aynı şeyi beğenmem için hiçbir neden yok. Beğendiğim ya da beğenmediğim şeylerde modayı izleyemem.»

«Ama müzik, biliyorsun, bir eğitim işidir,» dedi Ruth. «Opera daha da yüksek bir eğitimi gerektirir. Acaba...»

«Yani ben opera için eğitilmemiş miyim?»

Kız başını salladı.

«Doğru,» diye ona hak verdi Martin. «Sanırım gençken yakalanmadığım için şanslıyım. Eğer öyle olsaydım bu gece gözyaşları dökerdim ve o çiftin soytarılıkları, seslerinin ve orkestranın güzelliğini örterdi. Haklısın. Bu bir eğitim işi. Şimdi ise ben çok yaşlıyım. Ya gerçeğe sahip olmalıyım, ya da hiçbir şeye. İnandırıcı olmayan bir hayal koca bir yalandır. İşte küçük Barillo ileri atılarak kocaman Tetralani'yi kollarından yakalayıp ona kendisini ne kadar çok sevdiğini söylerken opera bana böyle koskocaman bir yalan gibi geliyor.»

Ruth onun düşüncelerini, yine görünüşteki karşılaştırmalarla ve kabul edilmiş fikirlere olan inancına göre tarttı. Kimdi ki o, bütün dünya yanılırken haklı olacaktı? Herhangi bir devrimci fikre sahip olamayacak kadar kurulu düzene bağlı biriydi. Her zaman müzik dinlemeye alışmıştı ve çocukluğundan beri operadan çok hoşlanmıştı. Kendisi gibi bütün dünya zevk almıştı operadan. O zaman ne hakla Martin Eden işçi sınıfı şarkılarından kalkarak dünyanın beğendiği bir müzik türü üzerine bu çeşit yargılara varıyordu? Ona içerlemişti ve yan yana yürürlerken içini belli belirsiz bir öfkenin kapladığını duydu. En iyimser haliyle onun bu görüşlerini bir kapris, garip ve gereksiz bir gösteriş olarak kabul edilebilirdi. Ama o gece kapıda Martin onu kollarına alıp öperken, ona olan aşkının alevi içinde her şeyi unutuverdi. Daha sonra, bir türlü uyuyamadan yatağının içinde dönüp dururken, onun sınıfına karşı çıktığı halde böylesine garip bir adamı nasıl sevebildiğine şaşırıp kaldı.

Ertesi gün Martin Eden ucuz yazılarını bir kıyıya bırakıp,

adını 'Hayalin Felsefesi' koyduğu bir yazıyı sıcağı sıcağına yazdı. Üzerine yapıştırılan bir pul onun da yolculuğunu başlattı ama o da üzerine başka birçok pul yapıştırıldıktan sonra daha birçok yolculuğa çıkmaya mahkûmdu.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Maria Silva yoksuldu ve yoksulluğu her yönüyle bilirdi. Ruth'a göre yoksulluk pek de hoş olmayan bir yaşama biçimiydi. Bu konu üstündeki bütün bilgisi bu kadardı. Martin'in yoksul olduğunu biliyordu ve kafasında onun durumunu Abraham Lincoln'un, Bay Butler'ın ve başarıya ulaşmış başka kimselerin gençliklerine benzetiyordu. Yoksulluğun pek istenilmeyecek bir durum olduğunu bilmesine karşın, alçalmamış ve köle gibi çalıştırılmak istemeyen insanları başarıya kavuşturan yararlı bir şey olduğuna dair rahatlatıcı bir orta sınıf inancına sahipti. Böylece, Martin'in yoksulluktan saatini ve ceketini rehine verdiği fikri onu pek rahatsız etmiyordu. Üstelik bu durumun, onu er geç yazı yazmaktan caydıracağını düşünerek umutlanıyordu.

Ruth, zayıflayan ve avurtları çöken Martin'in yüzünden asla açlığı okumadı. Aslında onun yüzündeki değişikliği sevinçle fark ediyordu. Bu değişiklik Martin'i daha da inceltmiş, etinin fazlalıklarını ve bir yandan nefretini uyandıran, bir yandan da onu cezbeden hayvanımsı kuvvetini alıp götürmüştü. Onun yanındayken bazen gözlerinde garip bir parlaklık fark ediyor ve onu daha çok bir şaire ya da okumuş birine benzettiği için bundan hoşlanıyordu. Maria Silva ise onun çökük avurtlarında, alev alev yanan gözlerinde değişik bir öykü okuyor, ondaki değişiklikleri her gün fark ediyor, talihinin iniş çıkışlarını izliyordu. Soğuk bir günde evden ceketiyle çıktığını ve ceketsiz döndüğünü görmüştü. O gün delikanlının yanakları biraz dolmuş, gözlerindeki açlık silinmişti. Yine aynı şekilde bisikletinin ve saatinin gidişini seyretmişti. Her seferinde gücü biraz yerine gelir gibi oluyordu.

Bunun gibi onun katlandığı zahmetleri görmüştü ve gece yarılarına kadar ne kadar çok gaz yaktığını biliyordu. Çalışmak! Çalışma biçiminin farklı olmasına karşın Martin'in bu konuda kendisini geçtiğini fark ediyordu. Yedikleri azaldıkça daha çok çalıştığını görmek onu şaşırtıyordu. Açlığın en kuvvetli olduğunu düşündüğü zamanlarda bu durumu anladığını Martin'e belli etmemeye çalışarak, ondan daha iyi pişirdiği bahanesiyle Martin'e yeni pişmiş bir ekmek gönderirdi. Yine ara sıra, çocuklarından biriyle ona sıcak bir tas çorba gönderir, bir yandan da kendi kanından olan insanların boğazından bu yemeği kesmeye hakkı olup olmadığını düşünürdü. Yoksulluğu iyi tanıyan Martin de ona minnettar oluyor ve böyle bir iyiliği çok az kimsenin yapacağını düşünüyordu.

Bir gün çocukları evde kalan yiyeceklerle doyurduktan sonra, elinde kalan son on beş sent ile bir şişe ucuz şarap aldı. Su almaya gelen Martin'i de kendisiyle birlikte oturup içmeye davet etti. Martin onun sağlığına, o da Martin'in sağlığına içti. Sonra Martin'in başarıya ulaşması için içti, Martin de James Grant'ın ortaya çıkıp ona çamaşır paralarını ödemesi için. James Grant borcunu hiçbir zaman ödemeyen ve Maria'ya üç dolar borcu olan bir gezginci marangozdu.

Hem Maria, hem de Martin ekşi şarabı boş midelerine indirdiler ve çabucak sarhoş oldular. Birbirlerinden tamamen farklı iki yaratık olmalarına karşılık ikisi de yoksulluk içinde yapayalnızdılar. Birbirlerinin yoksulluğunu görmemeye çalıştıkları halde bu onları birbirine yaklaştıran bir bağ oldu. Maria, on bir yaşına kadar yaşadığı Azorlar'a Martin'in gittiğini öğrenince şaşırdı. Ailesiyle birlikte Azorlar'dan göç ettikleri Hawai adalarına da gitmiş olduğunu duyunca şaşkınlığı büsbütün arttı. Ama Martin, evlendiği ada olan Maui'ye de gittiğini söyleyince hayreti bütün sınırları aştı. Kocası ile tanıştığı ada olan Kohului'ye Martin iki kez gitmişti. Evet; Maria şeker mavnalarını anımsıyordu. Demek Martin onlara binmişti... Amma da küçük bir dünyaydı bu! Ya Wailuku? Oraya da mı gitmişti! Acaba büyük çiftliğin başkâhyasını tanıyor muydu? Evet üstelik onunla birkaç kadeh içki de içmişti.

Böylece anılarını tazeleyip açlıklarını ekşi şarapla bastırmaya çalıştılar. Gelecek Martin'e karanlık görünmüyordu pek. Başarı önünde bir yerdeydi. Onu neredeyse yakalayacaktı. Sonra birçok zahmet çekmiş kadının kırışık yüzüne baktı, gönderdiği çorbaları, yeni pişmiş ekmekleri anımsadı, ve içi şükranla doldu.

«Maria,» diye bağırdı birden, «Neye sahip olmak isterdin?»

Kadın şaşkınlıkla ona baktı.

«Eğer gerçekleşeceğini bilseydin, şu anda neye sahip olmak isterdin?»

«Bütün çocuklara bir çift ayakkabı... Yedi çift ayakkabı.»

«Ayakkabılara sahip olacaksın,» dedi kadın üzüntüyle başını sallarken. «Ama daha büyük bir dileğin yok mu? İstediğin büyük bir şey?»

Gözleri neşeyle parladı. Bu günlerde kimsenin yanına bile yaklaşmadığı Maria'yla şakalaşıyordu.

«İyi düşün,» diye uyardı Martin, kadın tam ağzını açmıştı ki.

«Peki,» dedi kadın. «İyi düşündüm. Bu evi istiyorum, bu evi... Hepsi benim olsun, kira ödemek zorunda kalmayayım, ayda yedi dolar vermeyeyim.»

«Eve sahip olacaksın,» dedi Martin. «Kısa bir zaman içinde. Şimdi asıl büyük isteğini yap. Benim Tanrı olduğumu düşün ve ben sana istediğin her şeye sahip olabileceğini söylüyorum. Şimdi söyle bakalım, ne istiyorsun, dinliyorum.»

Maria bir an ciddi ciddi düşündü.

«Korkmuyor musun?» diye sordu tehdit eder bir sesle.

«Hayır, hayır,» diye güldü Martin, «korkmuyorum, söyle.»

«Çok büyük bir şey,» dedi kadın.

«Olsun, söyle.»

«Peki öyleyse...» Bir çocuk gibi derin bir soluk aldı ve yaşamının en büyük isteğini anlatmaya başladı. «İyi bir mandıram olsun isterdim... iyi bir mandıram. Yeterince inek, yeterince toprak ve yeterince ot. Kız kardeşimin yaşadığı yere yakın

olsun isterdim. Sütü Oakland'da satardım. Bol bol para kazanırdım. Joe ile Nick inekleri gütmek zorunda kalmazlardı. Okula giderlerdi. Zamanla mühendis olup demiryolu yaparlardı. Evet, bir mandıram olsun isterdim.»

Sustu ve gözlerini kırpıştırarak Martin'e baktı.

«Mandıraya sahip olacaksın,» dedi Martin aceleyle.

Kadın başını salladı ve dudaklarını hafifçe şarap bardağına dokundurdu. İstediklerini kendine verecek olanın kendi isteklerine asla sahip olamayacağını biliyordu. İyi yürekli bir insandı ve sanki istediklerine kavuşmuş gibi onu mutlu etmişti delikanlının niyeti.

«Hayır Maria,» diye sürdürdü Martin. «Nick ile Joe süt sağmak zorunda olmayacak, bütün çocuklar okula gidebilecek, ve bütün bir yıl boyunca ayakkabı giyecekler. Birinci sınıf bir mandıra olacak bu. Her şeyi tamam olacak. İçinde oturabileceğiniz bir ev, atlar ve inekler için ahırlar, tavukların, domuzların, sebze bahçelerin, meyve ağaçların ve buna benzer birçok şeyin, çalıştıracağın bir ya da iki adamın ücretini verebilecek kadar ineğin olacak. O zaman çocuklara bakmaktan başka işin olmayacak. Üstelik iyi bir adam bulursan evlenir ve o mandırayı çekip çevirirken, sen de yan gelir yatarsın.»

Geleceğinden böyle bir ihsanda bulunan Martin odasına gitti ve son takım elbisesini de alarak rehine götürdü. Yaptığı umutsuzca bir işti, çünkü onu Ruth'dan tamamen koparıyordu. Onu görmeye giderken giyebileceği elbisesi kalmamıştı. Gerçi üstündekilerle kasaba, bakkala, hatta ablasının evine gidebilirdi ama bu kılıkla Morselar'ın evinden içeri adımını atmayı düşünmek bile olanaksızdı.

Sefalet ve umutsuzluk içinde çalışmaya devam etti. İkinci savaşı da yitirdiğine ve yakında bir iş bulması gerektiğine inanmaya başlamıştı. Böylece herkesi, bakkalı, kız kardeşini, Ruth'u ve hatta bir aylık kirasını vermediği Maria'yı bile sevindirmiş olacaktı. Teslim olmaya razı olarak umutsuzluk içinde yeniden başlayıncaya dek kadere boyun eğmeye karar verip Demiryolu Postalarına alınacak memurlar için açılan sınavlara

girdi. Birinci olduğunu öğrenince de şaştı kaldı. İşe alınacağı konusunda güvence verdiler, ama göreve başlaması için ne zaman çağıracaklarını kimse bilmiyordu.

İşte tam bu durumda, umutsuzluğun doruğunda olduğu bir zamanda tıkır tıkır işleyen yayımcı makinesi bozuldu. Bir vida düşmüştü ya da yağsız kalmıştı herhalde çünkü bir sabah postacı Martin'e kısa, ince bir zarf getirdi. Martin üst sol köşeye baktı ve *Transcontinental Monthly*'nin adını ve adresini okudu. Yüreği yerinden fırlayacaktı sanki. Bayılacakmış gibi oldu. Titreyen bacaklarının üstünde duramıyordu. Sürüklenerek odasına gidip yatağına uzandı. Mektup hâlâ açılmamış bir halde elindeydi. İşte o an insanların iyi bir haber aldıklarında nasıl düşüp öldüklerini anladı.

Gelen, hiç kuşkusuz ki iyi bir haberdi. O zarfın içinde yazılarından biri değil, bir kabul mektubu vardı. *Transcontienental*'deki öyküyü biliyordu. Beş bin sözcüklük, korku öykülerinden biri olan 'Çanların Sesi' adlı öyküsünü göndermişti onlara. Birinci sınıf dergiler parayı, öyküyü kabul ettiklerinde hemen öderlerdi. Zarfın içinde bir çek olmalıydı. Sözcük iki sentten, bin tanesi yirmi dolar, Zarfı yırtarken bütün borçları kafasına üşüştü. Bakkala üç dolar seksen beş sent; kasaba tam tamına dört dolar, fırıncıya iki dolar; manava beş dolar. Hepsi birden on dört dolar seksen beş sent ediyordu. Bir de ev kirası vardı, iki buçuk dolar. Gelecek ayki kirasını da verirse iki buçuk dolar da bu ederdi. İki aylık daktilo kirası sekiz dolar, bir aylık da fazla verirse dört dolar da bu ederdi. Toplam otuz bir dolar seksen beş sent. Nihayet tefeciden rehin karşılığında aldığı paraları ve bunların faizini öder eşyalarını kurtarırdı; saati beş buçuk dolar; ceketi beş buçuk dolar; bisikleti yedi dolar yetmiş beş sent; giysileri beş buçuk dolar (yüzde altmışlık bir de faiz vardı ama önemsizdi bu). Bütün harcayacaklarının toplamı elli altı dolar on sent ediyordu, Parlak rakamlar halinde gözünün önünde bu parayı, yaptığı çıkartmayı ve geriye kalan kırk üç dolar doksan senti görür gibi oldu. Bütün borçlarını ödeyip, eşyalarını rehinden kurtardıktan sonra cebinde tam kırk üç dolar

doksan sent parası kalıyordu. Üstelik odanın ve daktilonun gelecek ayki kirasını da verdikten sonra.

Bu arada tek sayfalık daktilo ile yazılmış mektubu zarfından çıkartmış ve eline almıştı. Zarfın içinde çek yoktu. Satırları gözleriyle yutarcasına okudu, yayımcının yazısını övdüğü yerleri hızla geçti ve mektubun asıl önemli noktasını, yani çekin neden gönderilmediğini açıklayan cümleyi aradı. Böyle bir cümleyle karşılaşmadı ama birden tüm umutlarını yıkan başka bir cümle gözüne çarptı. Mektup parmaklarının arasından kayıp yere düştü. Gözleri karardı ve yatağa uzanıp battaniyeyi çenesine kadar çekti.

'Çanların Sesi'ne beş dolar veriyorlardı... Beş bin sözcük için yalnızca beş dolar. Sözcük başına iki sent vereceklerine on sözcüğe bir sent veriyorlardı. Üstelik yayımcı yapıtını bir de övüyordu. Öykü basıldıktan sonra parasını alabilecekti. Öyleyse sözcüğü en azından iki sent, ödeme öykü kabul edilir edilmez yapılır lafları hep palavraydı! Kocaman birer yalandı bunlar ve onun aklını başından almıştı. Bunları bilseydi yazı yazmaya hiç kalkmazdı. Bir işe girer... Ruth için çalışırdı. Yazı yazmaya başladığı ilk gün aklına geldi ve o günden beri harcadığı korkunç zamanı düşündü. Bütün bunları on sözcüğüne bir sent alabilmek için harcamıştı. Demek ki birçok yazarın iyi para kazandığı da yalandı. Yazarlık konusunda başka kaynaklardan edindiği bilgileri yanlıştı ve elindeki mektup bunu kanıtlıyordu. *Transcontinental* yirmi sente satılıyordu; kibirli ve sanatkârane kapağı ise onu birinci sınıf dergiler arasında gösteriyordu. Ağırbaşlı, saygıdeğer bir dergiydi ve Martin doğduğundan beri yayımlanmaktaydı. Her ay dış kapağında dünyanın en ünlü yazarlarından birinin sözleri yayınlanırdı. O ünlü yazarın ilk yazılarının yine bu ad altında yayımlandığını anlatan ve *Transcontinental*'i bir edebiyat yıldızı gibi gösteren sözlerdi bunlar. İşte bu soylu ve esinlendirici *Transcontinental* beş bin sözcük için beş dolar veriyordu! Martin, o büyük yazarın yakınlarda bir zamanda, yabancı bir ülkede yoksulluk içinde öldüğünü anımsadı ve yazarların aldığı parayı düşününce buna hiç şaşırmadı.

O da oltaya gelmiş, gazetelerin yazarlar ve kazandıkları

paralar konusunda yazdıkları yalanları yutmuş ve tam iki yılını bu yalanlarla harcamıştı. Ama artık enayilikten vazgeçecekti. Tek bir satır bile yazmayacakfı. Ruth'un –ve de herkesin– istediğini yapacak, bir işe girecekti. İşe girme düşüncesi ona Joe'yu anımsattı. Aylak aylak dolaşan ve hiçbir şey yapmayan Joe'yu... Martin onu kıskandığını hissetti. Günde on dokuz saat çalışma, üstünde güçlü bir etki yapmıştı. Ama Joe âşık değildi, aşkın verdiği sorumlulukları yoktu ve hiçbir iş yapmadan ülkeyi gezebilirdi. Oysaki Martin'in, uğrunda çalışacağı bir şey vardı ve bu uğurda işe girecekfi. Ertesi sabah erkenden iş aramaya çıkardı. Artık düzeldiğini, babasının bürosuna girmeye razı olduğunu, Ruth'a bildirirdi.

Beş bin sözcük için beş dolar, bir sente on sözcük, işte sanatın piyasa fiyatı buydu! Bunun verdiği hayal kırıklığı, inandığı yalanlar, iğrençlik, düşüncelerini terk etmiyordu. Kapalı gözkapaklarının altında ateşten rakamlarla, bakkala olan 3 dolar seksen beş sentlik borcu yanıyordu. Ürperdi ve kemiklerinin sızladığını duydu. Özellikle sırtı çok ağrıyordu. Başı, başının tam tepesi, arka tarafı, hatta içindeki beyni ağrıyor ve şişiyor gibiydi ama alnındaki ağrı tahammül edilmez bir haldeydi. Kaşlarının altında, gözkapaklarının içine acımasızca 'Üç dolar seksen beş sent' yazılmıştı. Bundan kurtulmak için gözlerini açtı ama odanın beyaz duvarı gözlerini yakarak onu yeniden göz kapaklarını kapamaya zorladı ve 'üç dolar seksen beş sent' yazısı yeniden gözlerinin önüne geldi.

Beş bin sözcük için beş dolar, bir sente on sözcük... Bu düşünce kafasına yerleşmişti ve tıpkı gözkapaklarının içindeki 'üç dolar seksen beş sent' yazısından kaçamadığı gibi bu düşünceden de kurtulamıyordu. Birden gözkapağının içindeki yazı değişir gibi oldu ve bunun yerini 'iki dolar' yazısı alıncaya dek merakla bekledi. Evet, diye düşündü, bu fırıncıya olan borcum. Bundan sonraki rakam 'iki buçuk dolar'dı. Bu onu şaşırttı ve sanki bir ölüm kalım meselesiymiş gibi telaşla düşündü. Birine iki buçuk dolar borcu olduğu kesindi ama kimdi bu? Bu sorunun yanıtını bulmak hain doğanın ona verdiği bir görevdi. Kafasının koridorlarında merakla dolaştı, bin bir türlü anı ve bilgiyle dolu olan odaları ve bölmeleri açıp baktı, umutsuzca

bir karşılık bulmaya çalıştı. Ancak birkaç yüzyıl sonra, hiçbir çaba göstermeden, bunun Maria olduğunu kolaylıkla anımsadı. Büyük bir rahatlıkla gözkapaklarının içindeki ekrana döndü. Soruyu yanıtlamıştı, artık dinlenebilirdi. Ama hayır; 'iki buçuk dolar' yazısı silinmiş, onun yerini 'sekiz dolar' yazısı almıştı. Bu da kimdi? Kafasının içindeki o yorucu yolculuğa yeni baştan başlaması ve yanıtı öğrenmesi gerekliydi.

Ne kadar dolaştığını bilmiyordu ama oldukça uzun bir zaman sonra kapıya birisinin vurması ve içeri giren Maria'nın hasta olup olmadığını sormasıyla kendine geldi. Kendisinin de tanıyamadığı boğuk bir sesle biraz kestirdiğini söyledi. Odanın ne kadar karanlık olduğunu görünce şaşırdı. Mektubu aldığında saat ikiydi. Hasta olduğunu fark etti.

Sonra 'sekiz dolar' yazısı gözkapaklarının içinde yeniden yanıp sönmeye başladı ve Martin yorucu işine döndü. Ama bu kez kurnaz davrandı. Kafasının içinde dolanıp durmasına hiç gerek yoktu. Aptallık etmişti. Bir kolu çekti ve bütün kafası canavarca bir talih çarkı, anılardan oluşan bir atlıkarınca ve yuvarlanan bir bilgi dünyası gibi çevresinde döndü. Daha hızlı, daha hızlı dönmeye başladı ve sonunda bu girdap Martin'i içine çekti ve siyah bir kaosun içine fırlatıp attı.

Tabii ki, kendini presin başında, kolalı manşetleri ütülerken buldu. Ama ütülerken manşetlerin üstünde birtakım rakamlar olduğunu fark etti. Yeni bir marka sistemi herhalde, diye düşündü ve daha yakından baktığında manşetlerden birinin üstünde 'üç dolar seksen beş sent' yazılı olduğunu gördü. Sonra bunun bakkalın borcu olduğunu ve presin çevresinde faturalarının uçtuğunu fark etti. Birden aklına çılgınca bir fikir geldi. Faturaları yere atar böylece onları ödemekten kurtulurdu. Buna karar verir vermez manşetleri bir tomar yapıp aşırı derecede pis olan yere attı. Yerdeki yığın gittikçe büyüyor, her fatura durmadan çoğalıyordu. Yalnız, Maria'ya olan borcunu gösteren iki buçuk dolarlık fatura tekti. Bu Maria'nın parayı vermesi için ona fazla sıkıştırmayacağı anlamına geliyordu. Öyleyse o da yalnız onun borcunu öderdi. Sonra, kâğıt yığınları içinde umutsuzca Maria'nın faturasını aramaya başladı. Sanki yüzyıllarca

faturayı aradı ve şişman Hollandalı içeri girdiğinde o hâlâ arıyordu. Yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Bütün dünyayı titreten bir sesle kükredi: «Bu manşetlerin parasını ücretinden keseceğim.» Yerdeki manşetler bir dağ gibi yükseliyordu. Martin bunların parasını ödeyebilmek için bin yıl çalışmak zorunda olduğunu düşündü. Şimdi, müdürü öldürüp, çamaşırhaneyi yakmaktan başka hiçbir çıkar yolu yoktu. Ama iri Hollandalı onu kızdırdıkça kızdırıyor, yakasının arkasından tutarak ileri geri sallıyordu. Martin'i ütü masalarının ocağın, preslerin üstünden sallayıp, çamaşır yıkadıkları odaya çıkardı ve çamaşır makinesi ile sıkıcının üstünde sallamaya başladı. Martin'in dişleri tıkırdamaya, başı çatlarcasına ağrımaya başlamıştı. Yine de Hollandalı'nın bu kadar kuvvetli olmasına şaştı.

Sonra kendini yine presin başında, bu kez manşetleri bir bir alırken gördü. Öbür uçta bir dergi yayımcısı ona manşetleri geçiriyordu. Her manşet bir çekti ve Martin her birinin üstüne telaş ve coşkuyla bakıyor, sonra da boş olduklarını görüyordu. Orada durup milyonlarca yıl manşetleri almaya devam etti. Belki doludur kaygısıyla bir tanesinin bile yere düşmemesine dikkat ediyordu. Sonunda aradığını buldu. Titreyen parmaklarıyla manşeti ışığa tuttu. Beş dolar yazıyordu üstünde. «Ha, ha!» diye güldü presin öte yanındaki yayımcı. «Peki öyleyse, öldüreceğim seni.» dedi Martin. Bir balta almak için yıkama odasına gitti ve Joe'yu yazılarını kolalarken buldu. Onu bu işten caydırmaya çalıştı, sonra baltayı ona fırlattı. Ama balta havada donup kalmıştı ve Martin kendini ütü odasında bir kar fırtınasının ortasında buldu Hayır, yukardan düşenler kar tanecikleri değil, en küçüğü bin dolarlık olan çeklerdi. Bunları bir bir toplamaya başladı ve yüz tanesini bir paket yapıp, paketleri dikkatle bağladı.

Başını kaldırdığında, Joe'nun, tepesine dikilmiş, ütüleri, kolalı gömlekleri ve yazılarını havada atıp tuttuğunu gördü. Ara sıra uzanıp yerden bir tomar çek alıyor, çatıyı delip giden ve geniş çemberler çizerek gözden yitip giden tepedeki eşyaların arasına fırlatıyordu. Martin ona vurdu ama Joe baltayı da kapıp uçan halkaya ekledi. Sonra Martin'i yakalayıp fırlattı. Ça-

tıya yükselen Martin yazılarına sarıldı ve yeniden aşağıya indiğinde kucağında bir tomar yazı vardı. Ama ayaklarını yere basar basmaz, yeniden yükseldi ve ikinci, üçüncü, sayısız kez halkanın çevresinde döndü durdu. Çok uzaklardan bir çocuğunkini andıran titrek bir sesin şarkı söylediğini işitti: 'Vals yap benimle Willie, döndür beni, döndür, döndür.'

Çeklerden, kolalı gömleklerden ve yazılardan oluşan Samanyolu'nun ortasında baltayı buldu ve indiğinde Joe'yu öldürmeye hazırlandı. Ama bir türlü aşağıya inemedi. Ertesi sabah ince duvardan iniltilerini işiten Maria odasına gelip vücudunun iki yanına sıcak tuğlalar, ağrıyan gözlerinin üstüne de ıslak bezler koydu.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Martin Eden sabahleyin iş aramaya gidemedi. Ancak öğleden sonra sayıklamaları durdu ve ağrıyan gözlerini odada gezdirdi. Silva ailesinin üyelerinden biri olan ve baş ucunda bekleyen sekiz yaşındaki Mary onun kendine geldiğini görünce bir çığlık attı. Maria mutfaktaki işini bırakarak hemen yanına geldi. Nasırlı elini Martin'in sıcak alnına koydu, sonra nabzına baktı.

«Bir şeyler yemek ister misin?» diye sordu.

Martin başını salladı. Yeme isteği ondan öylesine uzaklaşmıştı ki, hayatında daha önce hiç acıkıp acıkmadığını düşündü.

«Hastayım Maria,» dedi zayıt bir sesle. «Hastalığımın ne olduğunu biliyor musun?»

«Grip,» diye yanıtladı kadın. «İki ya da üç gün sonra sapasağlam olursun. Şimdi yemesen daha iyi olur. Belki yarın bir iki lokma atarsın ağzına.»

Martin hastalığa alışık değildi. Maria ile küçük kız gittikten sonra ayağa kalkıp giyinmeye karar verdi. Bütün gücünü kullanıp, başı döndüğü, gözlerini ağrıdan açamadığı halde yataktan kalkmayı becerdi. Ama duyuları onun isteklerine uymayınca masaya zorlukla tutunabildi. Yarım saat sonra yeniden ya-

tağına dönebildi ve gözlerini kapayıp vücudundaki ağrıları incelemeye razı oldu. Maria, alnındaki ıslak bezleri değiştirmek için birkaç kez odaya geldi. Ama konuşarak onu rahatsız etmeyecek kadar akıllı olduğundan Martin'i hep yalnız bıraktı. Bu yüzden Maria'ya minnettardı ve kendi kendine mırıldandı:

«Maria, mandıraya sahip olacaksın, olacaksın!»

Sonra çok gerilerde kalan bir önceki günü anımsadı. *Transcontinental*'den gelen mektubu alalı beri sanki bir ömür geçmişti. Her şeyin bitmesi ve yeni bir sayfaya başlamasının üstünden yıllar geçmiş gibiydi. Okunu atmış, hem de bütün gücüyle atmıştı ama sonunda böyle yatmak zorunda kalmıştı. Eğer o kadar aç kalmasaydı gribe yakalanamazdı. Mikrobun bütün vücudunu kaplamasını önleyecek güç kalmamıştı içinde. İşte sonuç buydu.

«İnsanın bir kütüphane kitap yazması ve yaşamını yitirmesinin ne yararı var?» diye sordu yüksek sesle. «Edebiyat dünyasında yerim yok benim. Defter tutmak, ayda bir maaşımı almak ve küçük bir evde Ruth ile yaşamak çok bile benim için.»

İki gün sonra, bir yumurta, iki dilim ekmek yiyip, bir fincan kahve içtikten sonra mektuplarını istedi. Ama gözleri okumasını önleyecek kadar ağrıyorlardı.

«Bana okur musun Maria?» diye sordu. «Büyük, uzun mektuplara aldırma. Masanın altına at onları. Kısa mektupları oku bana.»

«Ben okuma bilmem,» dedi kadın. «Terasa okula gider. O okusun.»

Böylece dokuz yaşındaki Teresa, mektuplarını açıp okudu. Daktilo makinesinin sahibinden gelen mektubu pek dinlemedi bile. Kafası, iş bulma yolları ve çareleri ile meşguldü. Birden kendine geldi.

«Öykünüzün tefrika hakkına karşılık size kırk dolar öneriyoruz,» Teresa heceleye heceleye okuyordu. «Ancak belirtilen değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz gerek.»

«Hangi dergi bu?» diye bağırdı Martin. «Hey ver şunu bana.»

Gözlerinin ağrısını unutarak okumaya başladı. Ona kırk do-

lar öneren dergi *White Mouse*'du ve istedikleri öykü de yine ilk korku öykülerinden olan 'Girdap'tı. Mektubu baştan sona dek tekrar tekrar okudu. Yayımcı, fikri iyi işleyemediğini açıkça söylüyor ama onların satın aldıklarının aslında bu yepyeni fikir olduğunu belirtiyordu. Eğer öyküyü üçte bir oranında kısaltmalarına izin verirse, cevabını alır almaz kırk doları göndereceklerdi.

Bir kalem ve kâğıt istiyerek, yayımcıya, isterlerse öyküyü kısaltabileceklerini ve kırk doları hemen yollamalarını yazdı.

Teresa, mektubu posta kutusuna atarken, Martin uzanmış, düşünüyordu. Demek yalan değildi! *White Mouse*, öykü kabul edilir edilmez parayı ödüyordu. 'Girdap'ta üç bin sözcük vardı. Üçte biri çıkartılınca geriye iki bin sözcük kalırdı. Kırk dolar aldığına göre sözcüğü iki sente geliyordu. Para, öykü kabul edildikten sonra ödenir ve sözcüğüne iki sent verilir... Demek gazeteler doğru söylüyorlardı. Üstelik *White Mouse*'u üçüncü sınıf bir dergi sanırdı! Dergiler konusunda hiçbir şey bilmediği açıktı. *Transcontinental*'in birinci sınıf bir dergi olduğunu sanmıştı ama on sözcüğe bir sent veriyorlardı. Oysaki o zamana dek önemsemediği *White Mouse*, yirmi kat daha fazla veriyor, üstelik parayı da hemen ödüyordu.

Kesin olan bir şey varsa, o da iyileştiğinde iş aramayacağıydı. Kafasında 'Girdap' kadar güzel daha birçok öykü vardı ve tanesini kırk dolara satarak herhangi bir işte alacağı maaştan çok daha fazlasını kazanabilirdi. Savaşı tam yitirecekken kazanmıştı. Değerini göstermişti. Bu açıktı. *White Mouse* ile başlayarak, gün geçtikçe patronlarının listesine yeni dergiler ekleyecekti. Ucuz yazılarını bir kıyıya bırakabilirdi. Kendisine bir tek dolar bile kazandırmadıklarına göre, onlara harcadığı zamanı ziyan etmişti. Kendini yazmaya– iyi yapıtlar yazmaya– verecek ve şimdiye kadar yazdıklarının en iyilerini yazacaktı. Bu sevinci paylaşmak için Ruth'un da yanında olmasını istedi ve yatağın üstünde duran öbür mektuplara bakarken bir tanesinin ondan geldiğini fark etti. Bu kadar uzun bir süre kendisini görmeye gitmediği için onu azarlıyordu. Mektubu tekrar tekrar okudu, yazısının güzelliğine hayran oldu ve alttaki imzasını öptü.

Ona verdiği karşılıkla giysilerini rehine verdiği için onu görmeye gelemediğini yazdı. Hasta olduğunu da söyledi ve on, on beş güne dek (mektubun New York'a gidip dönmesi bu kadar sürebilirdi) giysilerini geri alıp, onunla birlikte olacağını belirtti.

Ama Ruth ne on; ne de on beş gün bekleyecek halde değildi. Üstelik sevgilisi hastaydı. Ertesi gün, Arthur'u da yanına alarak, Morselar'ın arabasıyla eve geldi. Bu geliş Maria'nınkileri ve sokaktaki öbür çocukları müthiş eğlendirmişti. Maria ise ne yapacağını şaşırdı. Ön taraftaki küçük sundurmada bekleyen konukların çevresini saran birkaç çocuğun kulaklarını çekti ve dilinin döndüğünce düzgün bir İngilizceyle görünüşü için özür diledi. Kolları, dirseklerine dek sabun köpüğü içinde, belinde ıslak bir önlükle; yaptığı işi anlattı. Kiracısını arayan bu iki soylu genç aklını başından öylesine almıştı ki, onları salonuna buyur etmeyi bile unuttu. Martin'in odasına girmek için, ıslak ve çamaşırdan buhar içinde kalmış mutfaktan geçtiler. Maria, heyecanından odanın kapısı ile dolabın kapısını birbirine çarptı ve beş dakika aralık kalan kapıdan içeri, sabun ve kir kokan buhar bulutları doldu.

Ruth, önce sağa ve sola, sonra yine sağa dönerek, masa ile yatak arasındaki dar boşluktan geçip Martin'in yanına varmayı başarabildi. Ama Arthur çok iriydi. Martin'in yemek pişirdiği köşeden birkaç tencereyi düşürdükten sonra odada fazla kalmadı. Zaten tek sandalyeye Ruth oturmuştu. O da görevini yapmıştı; dışarı çıktı ve kapıda dururken Silva ailesinin yedi çocuğu çevresini alarak onu ilgiyle izlemeye başladılar. Arabanın çevresini de sokağın öteki çocukları sarmış, olağanüstü bir olayın olmasını bekliyorlardı. Onların sokağına ancak düğünlerde ve cenazelerde araba gelirdi. Ama şimdi ne kimse evleniyordu ne de ölen vardı. Bu yüzden beklemeye değer önemli bir olay vardı, herhalde.

Martin, Ruth'u deli gibi özlemişti. sevgi dolu bir insandı ve bu yüzden sevgiye herhangi birinden daha çok muhtaçtı. Sevgiye susamıştı. Ona göre sevgi fikren anlaşmak demekti. Ve Ruth'un sevgisinin aslında duygusal olduğunu ve bu sevginin, bilinçli bir anlayıştan çok, yaradılışındaki yumuşaklıktan doğ-

duğunu daha öğrenecekti. Martin onun elini tutup mutluluk içinde konuşurken, Ruth'u, onun elini tutmaya iten, çektiği çilelerin yüzünde bıraktığı izleri ve çaresizliğini görünce gözlerini dolu dolu yapan Martin'e olan sevgisiydi.

Aldığı iki kabul mektubundan *Transcontienantal*'den gelen yanıtın onu nasıl üzüp, *White Mouse'den* gelenin aynı derecede sevindirdiğini anlatırken Ruth onu dinlemiyordu bile. Ağzından çıkan sözcükleri duyuyor, onların önemini anlıyordu ama üzüntüsünde ve sevincinde ona katılmıyordu. Dergilere öykü satmak onu ilgilendirmiyordu. Onun için önemli olan evlilikti. Ama ne bunun, ne de Martin'in bir iş bulması konusundaki ısrarlarının anneliğin içgüdüsel bir dürtüsü olduğunun farkında değildi. Duyguları kendisine bu kadar açık bir dille anlatılsaydı utanır, sonra yalnızca sevdiği adamla ilgilendiğini ve bütün istediğinin onu daha iyi bir durumda görmek olduğunu söyleyerek karşı çıkardı. Böylece yapıtlarının ilk başarısıyla kendinden geçen Martin ona içini dökerken Ruth onu dinlemiyor, ara sıra yan gözle odayı inceliyor, gördükleri onu dehşete düşürüyordu.

İlk kez Ruth yoksulluğun sefil yüzü ile karşılaştı. Aç âşıklar her zaman ona çok romantik gelmişti ama aç âşıkların nasıl yaşadığına ilişkin hiçbir fikri yoktu. Böyle olabileceğini hiç düşünmemişti. Kendisiyle birlikte kapıdan içeri giren mutfağın çamaşır kokusu insanı hasta ediyordu. Eğer bu kadın sık sık çamaşır yıkıyorsa, Martin'in içi dışı bu kokuyla dolmuştur, diye düşündü. Martin'e baktığında çevresinin üzerinde yaptığı korkunç etkiyi gördü. Onu hiç tıraşsız görmemişti. Yüzündeki üç günlük sakal Ruth'u tiksindirdi. Bu ona Silva'nın evinin karanlık ve kirli görüntüsünü vermekle kalmıyor, nefret ettiği Martin'in o hayvanımsı gücünü daha da belli ediyordu. İşte şimdi o karşısında, aldığı iki kabul mektubuyla çılgına dönmüş, bunu gururla kendisine anlatıyordu. Oysa kısa bir süre sonra teslim olacak ve kendine bir iş arayacaktı. Şimdi bu korkunç evde yaşamayı sürdürecek ve yazı yazarak birkaç ay daha açlıktan sürünecekti.

«Ne kokusu bu?» diye sordu birden.

«Maria'nın çamaşırları sanırım,» karşılığını verdi Martin.

«Hayır, hayır; o değil. Başka bir şey bu... İnsanın midesini bulandıran bir koku.»

Martin bir şey demeden önce havayı kokladı.

«Ucuz tütün kokusundan başka bir şey gelmiyor burnuma,» diye belirtti.

«Evet haklısın. Berbat bir koku bu. Neden bu kadar sigara içiyorsun Martin?»

«Bilmiyorum. Ama yalnızken daha çok sigara içtiğim kesin. Üstelik uzun zamandan beri alıştım buna. Çok küçükken sigara içmeye başladım.»

«İyi bir alışkanlık değil, biliyorsun,» diye azarladı onu. «Kokusu göklere çıkıyor.»

«Bu tütünün kabahati. Ancak çok ucuz tütün alabiliyorum. Ama şu kırk dolarlık çeki alıncaya dek bekle. Melekleri bile rahatsız etmeyecek kadar iyi bir tütün alacağım. Ama hiç de fena değildi bu... Üç günde iki kabul mektubu almak. Şimdi bu kırk dolarla bütün borçlarımı ödeyeceğim.»

«İki yılın karşılığı olarak mı?»

«Hayır, bir haftadan az bir çalışmanın ürünü bunlar. Masanın öbür köşesinde duran defteri verir misin? Gri kaplı hesap defterini.» Defteri açıp hızla sayfalarını çevirdi. «Evet, haklıymışım. 'Çanların Sesi'ni dört günde, 'Girdap'ı iki günde yazmışım. Bu da haftada kırk beş, ayda yüz seksen dolar eder. Bu benim alabileceğim en yüksek maaştan da fazla. Üstelik daha yeni başlıyorum sayılır. Sana bütün almak istediklerim için bin dolar bile yetmez. Beş yüz dolarlık bir maaş çok az gelir bize. Yolumu buluncaya dek bekle hele. Bak o zaman nasıl duman attırıyorum.»

Ruth onun argosunu yanlış anlayıp sigaradan söz ettiğini sandı.

«Şimdi bile yeterinden çok fazla sigara içiyorsun. İyi tütün hiçbir şeyi değiştirmez. Kötü olan senin sigara içmen, adi tütün değil. Sen bir baca, canlı bir yanardağ, utanılacak bir insansın Martin sevgilim, pekâlâ sen de biliyorsun bunu.»

Yalvaran gözlerle Martin'e doğru eğildi ve bu ince yüze,

duru gözlere bakarken Martin içinde o eski aşağılık duygusunu hissetti.

«Keşke hiç sigara içmeseydin,» diye fısıldadı kız. «Lütfen... benim hatırım için.»

«Peki, peki, içmem,» diye bağırdı Martin. «İstediğin her şeyi yaparım sevgilim... Her şeyi. Biliyorsun.»

Büyük bir tutkuya kapıldı Ruth. Onun yumuşakbaşlı yaradılışını görür gibi olmuştu ve eğer ondan artık yazı yazmamasını isteseydi, bu isteğine boyun eğeceğinden emindi. Ama bu fikrini ona açmadı. Yeterince cesareti yoktu. Bunun yerine ona doğru eğildi ve delikanlıya sarıldı.

«Biliyorsun, kendim için değil, senin iyiliğin için istiyorum bunu Martin. Sana zararı dokunduğundan eminim. Üstelik hiçbir şeyin kölesi olmak doğru değildir, hele bir zehirin...»

«Ben her zaman senin kölen olacağım,» diye gülümsedi Martin.

«Öyleyse şimdiden buyruklar yağdırmaya başlayayım.»

Kurnaz bir tavırla ona bakıyordu ama içinden büyük tutkusunu istemediğine pişmandı.

«Majestelerine hizmet etmek için günü gününe yaradılmışım.»

«Peki öyleyse, ilk buyruğum şu: tıraş olmayı savsaklamayacaksın. Bak yanağımı nasıl kızarttın.»

Böylece her şey kahkahalarla ve okşamalarla bitti. Ama istediği bir şeyi elde etmişti. Başka bir gün, ona başka bir dileğini söylerdi. Martin'e sigarayı bıraktırmak kadınlık gururunu okşuyordu. Bir dahaki sefere Martin'i bir işe girmeye kandırırdı. Nasıl olsa her isteğini yapacağını söylememiş miydi?

Odayı incelemek için Martin'in yanından ayrıldı, çamaşır ipine asılı notlara bir göz attı, bisikleti tavana asmak için kullanılan makaranın sırrını öğrendi, ve kendisine boşa harcanmış bunca zamanı anımsatan masanın altındaki kâğıt yığınını görünce üzüldü. Gaz ocağını takdirle izledi ama yemek raflarını bomboş buldu.

«Yiyecek hiçbir şeyin yok, zavallı sevgilim,» dedi sevecenlikle. «Açlıktan ölüyor olmalısın.»

«Yemeklerimi Maria'nın kilerine koyuyorum,» diye yalan söyledi Martin. «Açlıktan ölmem gibi bir tehlike de yok. Bak şuna!»

Onun yanına geldiğinde Martin'in kolunu büktüğünü, gömleğinin altında kaslarının toplandığını ve yumak iriliğinde sert pazusunun ortaya çıktığını gördü. Bu manzara onu tiksindirdi. Bundan hoşlanmıyordu. Ama nabzı, kanı ve bütün vücudu onu seviyor, ona istek duyuyordu. Eskisi gibi bilmediği bir nedenle ona doğru eğildi. Ve bir an sonra Martin onu kollarında sıkarken, yaşamın önemsiz yönleriyle ilgili olan beyni başkaldırıyor, kadınca duygularının toplandığı, yaşamın kendisiyle ilgili yüreği zevkle titriyordu. İşte böyle anlarda Martin'e olan aşkının daha arttığını duyuyordu. Martin'in, omuzlarına dolanan, ona canını acıtacak ölçüde sarılan güçlü kollarını duymak büyük bir mutluluktu. İşte bu anlarda, ilkelerine aykırı davranışlarda bulunmasını, ideallerini yıkmasını ve her şeyden önemlisi, anne ve babasına karşı gelmesini haklı görebiliyordu. Onlar bu adamla evlenmesini istemiyorlardı. Martin'e âşık olması onları dehşete düşürüyordu. Martin'den ayrıyken, soğuk ve mantıklı bir yaratık olarak da onları şaşırtıyordu. Martin'le birlikteyken onu seviyordu,–gerçi kaygılı, korkulu bir sevgiydi bu ama yine de sevgiydi–kendisinden çok daha güçlü olan bir sevgiydi bu.

«Grip bir şey değil,» diyordu Martin. «İnsanı biraz bitkin düşürüp, başını pis bir biçimde ağrıtıyor. Ama ateşli humma ile kıyaslanamaz.»

«Ona da yakalandın mı?» diye sordu Ruth Martin'in kollarında ne denli mutlu olduğunu düşünerek.

Ve böyle kısa sorularla onu dinlerken, birden Martin'in sözleri Ruth'u irkitti.

Hawai adalarından birinde gizli bir cüzzamlılar kolonisinde bulunmuştu.

«Peki neden gittin oraya?» diye sordu.

İnsanın kendisine böyle dikkatsiz davranması bağışlanmaz bir suçtu.

«Bilmiyordum ki,» diye yanıtladı. «Cüzzamlılar aklıma bile gelmemişti. Gemiden çıkıp, kumsala ayak bastığımda saklanacak bir yer bulabilmek için adanın içlerine doğru gittim. Üç gün vahşi cangılda yetişen muz, guava ağaçlarının meyveleri ve ohiaa elması ile karnımı doyurdum. Dördüncü gün bir yol, daha doğrusu bir patika buldum. Adanın içine doğru giden dik bir yoldu bu. Bu benim gitmek istediğim yöndü ve üstünde taze ayak izleri vardı. Bir yerde yol, bıçak gibi keskin bir tepenin üstünden geçiyordu. Aşağı yukarı bir metre enindeydi ve iki yakasında da derin uçurum vardı. Yeterince cephaneyle tek bir adam yüz bin kişilik bir orduya karşı orasını savunabilirdi.

«Saklanma yerine giden tek yol buydu. Yolu bulduktan üç saat sonra, sivri kayaların arasındaki vadiye geldim. Baştan aşağı bir teras gibiydi. Meyve ağaçları ve sekiz ya da on saz kulübe vardı. Ama oradaki insanları görür görmez belaya çattık dedim. Onları bir kez görmek yeterliydi.»

«Peki ne yaptın?» diye sordu Ruth coşkuyla. Şaşırmış ve büyülenmiş Desdemona gibi dinliyordu onu.

«Yapacak bir şey yoktu. Başkanları yaşlı, hastalığı oldukça ilerlemiş biriydi ama bir kral gibi yönetiyordu orasını. Küçük vadiyi o bulmuş, bu yerleşme yerini o kurmuştu. Hepsi yasadışı işlerdi ama silahları ve yeterince cephaneleri vardı. Yabani domuz ve manda avlamaya alışık olan bu Kanaka'lar çok iyi atıcıydılar. Hayır, Martin Eden'in kaçmasına hiçbir olanak yoktu. Orada tam üç ay kaldı.»

«Peki, nasıl kaçtın?»

«O küçük kız, yarı Çinli, çeyrek beyaz ve çeyrek Hawaili kız olmasaydı kaçamayacaktım. Zavallı kız çok güzel ve bilgili biriydi. Honolululu olan annesinin en azından bir milyonu vardı. İşte beni bu kız kaçırdı. Kaldığı yerin parasını veriyordu, onun için beni kaçırdı diye kimse onu cezalandıramazdı. Ama saklanma yerlerini kimseye söylemeyeceğim konusunda bana önce yemin ettirdi. Ben de kimseye söylemedim. İlk kez sana söz ediyorum bundan. Kızda cüzzam belirtileri yeni başlamıştı. Sağ elinin parmakları hafifçe bükülmüştü ve kolunda küçük bir leke vardı. Hepsi bu kadardı. Sanırım şimdi ölmüştür.»

«Ama korkmadın mı? Bu korkunç hastalığa yakalanmadan oradan kurtulduğun için daha sonra sevinmedin mi?»

«Elbette,» diye itiraf etti Martin. «Önceleri biraz korktum. Ama sonra alıştım. O zavallı kız için çok üzülmüştüm. Bu bana korkumu unutturdu. Çok güzeldi, hayal gibiydi ve daha yeni yakalanmıştı hastalığa. Ama orada ilkel bir vahşi gibi yaşamaya ve yavaş yavaş çürümeye mahkumdu. Cüzzam aklının alabileceğinden de korkunçtur.»

«Zavallı kız!» diye mırıldandı Ruth alçak bir sesle. «Seni bırakması şaşılacak şey.»

«Ne demek istiyorsun?» diye sordu Martin.

«Çünkü seni seviyordu herhalde,» dedi Ruth. «Doğru söyle, sevmedi mi?»

Martin'in yanık teni çamaşırhanede çalıştığı ve evde oturduğu için açılmaya başlamış, üstelik açlık ve hastalık onu daha da solgunlaştırmıştı. Yüzünü bir kırmızılık dalgası kapladı. Tam konuşmak için ağzını açmıştı ki Ruth onu susturdu.

«Boş ver, bir şey söyleme. Gerekli değil bu,» diye güldü.

Ama Martin'e bu gülüşte bir zorlama, gözlerindeki parlaklıkta bir soğukluk varmış gibi geldi. O anda Kuzey Pasifik'te karşılaştığı bir fırtınayı anımsadı. Fırtınanın patlayışı gözlerinin önüne geldi. Yıldızlı, ayın pırıl pırıl parladığı, denizin kıpırdamadığı bir gecede patlamıştı fırtına. Sonra cüzzamlılar köyündeki kızı düşündü. Martin'e olan sevgisinden dolayı bırakmıştı onu.

«Soylu bir insandı,» dedi yalnızca. «Hayatımı kurtardı.»

Söylediği bu kadardı ama Ruth'un hıçkırdığını ve pencereden dışarı bakarmış gibi yüzünü arkaya döndürdüğünü fark etti. Yeniden ona baktığında gözlerinde, içindeki fırtınadan en küçük bir iz bile yoktu.

«Budalanın biriyim ben,» dedi. «Ama elimde değil. Seni öyle çok seviyorum ki Martin... Seviyorum, seviyorum. Zamanla daha hoşgörülü olacağım ama şimdilik geçmişin hayaletlerini kıskanmaktan kendimi alamıyorum. Senin geçmişin de hayaletlerle dolu, biliyorsun.»

«Öyle olmalıydı...» diye susturdu karşı çıkmaya hazırlanan Martin'i. «Başka türlü olamazdı. Zavallı Arthur da beni bekliyor. Herhalde sıkıntıdan patlamıştır. Hoşça kal sevgilim.»

«Eczacıların yaptığı, sigarayı bırakmaya yarıyan bir ilaç var,» diye seslendi kapıdan. «Sana bundan göndereceğim.»

Kapı kapandı ama sonra yeniden açıldı.

«Seviyorum, seviyorum,» diye fısıldadı ve bu kez gerçekten gitti:

Ruth'a hayran gözlerle, ama giysisinin kumaşını ve dikişini (gizemli bir güzellik yaratan bir dikişti bu) fark edebilecek kadar keskin gözlerle bakan Maria, onu arabasına dek uğurladı. Düş kırıklığına uğrayan çocuklar, gözden silininceye dek arabanın arkasından baktılar. Sonra gözlerini, birdenbire sokaktaki en önemli insan oluveren Maria'ya diktiler. Ama büyük konukların kiracıya geldiklerini haber vererek Maria'nın bütün havasını bozan çocuklarından biri oldu. O andan sonra Maria yine eskisi gibi içine kapanık biri oldu ve Martin, çevrede kendisine daha saygılı davranıldığını fark etti. Maria'nın gözünde ise Martin yüzde yüz yükselmişti. Eğer Portekizli bakkal o gün arabayla gelen konukları görseydi, Martin'e bir üç dolar seksen beş sentlik yiyecek daha verirdi.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Martin'in şans yıldızı parlamaya başlamıştı. Ruth'un ziyaretinden bir gün sonra New York'taki haftalık dergilerden biri gülünç şiirleri için üç dolarlık bir çek gönderdi. İki gün sonra Chicago'da bir gazete, 'Define Avcıları'nı kabul ettiğini ve öykü yayımlanır yayımlanmaz kendisine on dolar gönderileceğini bildiren bir mektup yolladı. Az bir paraydı bu ama yazdığı ilk makale, düşüncelerini yazıya ilk dökme çabasıydı bu. Hepsinden önemlisi ikinci denemesi olan, çocuklar için yazdığı serüven dizisi, hafta sonunda *Youth and Age* adlı bir çocuk dergisinde kabul edildi. Gerçi dizi yirmi bir bin sözcükten oluşmak-

taydı ve yayımlandığında kendisine yalnızca on altı dolar vermeyi öneriyorlardı ki bin sözcüğü yetmiş sent ediyordu, ama bu onun ikinci yazısıydı ve ne kadar beceriksizce yazılmış bir yazı olduğunun kendisi de farkındaydı.

Gelgelelim, Martin'in ilk yapıtları bile sandığı kadar beceriksizce değildi. Bunların özelliği, fazla güçlü olmanın verdiği bir beceriksizlikti. Acemi birinin kelebeği yakalarken ezmesine ya da kaba bir aletle süslü oymalar yapmaya çalışmasına benziyordu. Martin ilk çalışmalarını ucuza da olsa, sattığı için sevinçliydi. Onların gerçek değerlerini biliyordu ve bu günkü bilgisini edinmek fazla zamanını almamıştı. Onun asıl inancı son yapıtlarındaydı. Basit bir dergi yazarı olmasının dışına çıkmaya çalışmıştı. Sanatkârane araçlar kullanmaya gayret etmişti. Ama yine de gücünden fedakârlık etmiş değildi. Gücün fazlasından kaçınarak gücünü artırmak gibi bilinçli bir amacı vardı. Gerçeğe olan tutkusundan da vazgeçmemişti. Hayallerle ve kafasındaki güzelliklerle süslemeye çalışmasına karşın yapıtları gerçekçiydi. İnsan amaçları ve inançları ile dolu bir gerçekçiliğin ardında koşuyordu. Yaşamı, insanın ruhuna varıp onu kavrayan yönleriyle vermek istiyordu.

Okuduğu kitaplarda iki roman akımı ile karşılaşmıştı. Bir tanesi, dünyasal kökenini unutarak insana bir tanrı gözüyle bakıyordu. Öbürü ise düşleri veTanrısal olasılıkları hiçe sayarak insanı bir çamur parçası gibi kabul ediyordu. Martin'e göre insanı tanrı ya da çamur parçası gibi gören her iki akım da yanılıyordu. Yanılgıları da amaçlarının fazlasıyla tek yönlü olmasındaydı. Tanrıcı akıma pek yüz vermeyen, çamurcu akımın hainee vahşiliğine karşı çıkan, gerçeğe daha yakın bir görüş daha vardı. Ruth'u kendinden geçiren, 'Serüven' öyküsünde vardı bu görüş. Martin bu öyküsüyle gerçek konusundaki idaline eriştiğine inanıyordu. 'Tanrı ve Çamur' öyküsünde bu konuya ilişkin görüşlerini daha geniş olarak anlatmıştı.

Ama 'Serüven' ve onun en güzel diye kabul ettiği öteki öyküler yayımcılar arasında sürünüp durmaya devam ediyordu. İlk yapıtlarının, kendisine kazandırdığı paradan başka gözünde hiçbir değerleri yoktu ve ikisini sattığı korku öyküleri onun

ne en iyi ne de üstünde en çok uğraştığı öyküleriydi. Ona göre bunlar gerçeğin tüm parıltılarıyla işlenmiş düşsel yazılardı ve güçlü olmalarının nedeni de buydu. Olanaksız ve grotesk'i gerçekle birleştirmek bir hile, kurnazca bir hileydi. Önemli yapıtlar böyle bir alanda verilemezdi. Sanat değerleri yüksekti ama o insanlıktan uzaklaşan sanatı kabul edemiyordu. Hilesi, sanatının suratına bir insan maskesi geçirmek olmuştu. Bunu, 'Serüven', 'Neşe', 'Çömlek' ve 'Yaşamın Şarabı'nı yazmadan önceki yarım düzine korku öykülerinde kullanmıştı.

Gülünç şiirlerinden elde ettiği üç dolar, *White Mouse*'un çeki gelene dek onu zar zor geçindirdi. Birinci çeki Portekizli kuşkulu bakkala bozdurdu, bir dolarını ona, geri kalan iki dolarını da fırıncıyla manava verdi. *White Mouse*'un çeki geldiğinde parası hemen hemen tükenmişti. Onu nasıl bozduracağına bir türlü karar veremiyordu. Ömründe hiç bankaya gitmemişti ve Oakland'daki büyük bankalardan birine gidip kırk dolarlık çekini vezneye fırlatmak için saf ve çocukça bir istek vardı içinde. Öte yandan mantığı çeki bakkalda bozdurmasını böylece ilerde kredisini artırabilmek için iyi bir etki yapmış olacağını söylüyordu. Sonunda Martin istemeye istemeye bakkala gitti, borcunu kuruşu kuruşuna ödeyerek, cebi para dolu olarak çıktı. Öbür dükkanlara olan borcunu da son meteliğine dek ödedi, giysisiyle bisikletini rehinden aldı, daktilonun kirasını ödedi, ve Maria'ya geçen ayki kirası ile bir sonraki ayın kirasını verdi. Bütün bunları ödedikten sonra cebinde hemen hemen üç dolar kalmıştı.

Bu küçük miktar ona bir bakıma bir hazine gibi geliyordu. Giysisini alır almaz Ruth'u görmeye gitmiş ve yolda cebindeki bir avuç gümüş parayı şıngırdatmaktan kendini alamamıştı. O kadar uzun zaman parasız kalmıştı ki, yiyemediği yiyeceği gözünün önünden ayırmak istemeyen aç bir insan gibi, ellerini paralarından ayıramıyordu. Hırslı bir insan değildi, ama para onun için bilmem kaç doların ötesinde bir şeydi. Başarıyı simgeliyordu ve paranın üstündeki kartallar onun için kazanılmış zaferlerdi.

Farkında olmadan dünyayı güzel bulmaya başladı. Şimdi

ona eskisinden daha güzel göründüğü kesindi. Hattalardır sıkıcı ve asık yüzlü bir dünya olmuştu ama şimdi hemen hemen bütün borçlarını ödemiş ve cebinde üç doları kalmışken, güneş pırıl pırıl parlıyor, hatta tedbirsiz yayaları sırılsıklam yapan bir sağanak bile ona neşeli bir olay gibi geliyordu. Açken, düşünceleri bütün dünyada aç olduğunu bildiği binlerce insandaydı. Ama şimdi tok karnıyla o binlerce aç kişi artık kafasını yormuyordu. Onları unutmuş, dünya üzerindeki binlerce âşığı düşünmeye başlamıştı. Farkında olmadan, aşk şiirlerinin motitleri kafasında dönüp durmaya başladı. Yaratıcı dürtüsüyle kendinden geçerek tramvaydan iki blok ötede indi.

Morselar'da başka konuklarla karşılaştı. Ruth'un iki kız kuzeni San Ratael'den onları ziyarete gelmişti. Bayan Morse, onları ağırlamak bahanesiyle, Ruth'un çevresini gençlerle sarma planını uyguluyordu. Planın uygulanışına Martin'in zorunlu yokluğu zamanında başlamıştı ve şimdi var gücüyle sürdürüyordu. Eve meslek sahibi genç erkekleri de çağırmaya başlamıştı. Böylece, iki kuzen Dorothy ve Florence'dan başka evde, biri Latince, öbürü İngilizce uzmanı olan iki protesör, Filipinler'den yeni dönmüş bir subay, Ruth'un eski bir okul arkadaşı olan, San Francisco'daki Trust Şirketinin müdürü Joseph Perkisn'in sekreteri Melville adında bir genç ve Stanford Üniversitesi'ni bitirmiş, Nil ve Birlik Kulübü üyesi, seçimler sırasında Cumhuriyetçi Parti'nin sözcülerinden olan banka veznedarı Charles Hapgood vardı. Kısaca mesleklerinde ilerlemekte olan bir sürü genç adam evi doldurmuştu. Kadınların arasında bir portre ressamı, bir profesyonel müzisyen, sosyoloji doktorası yapmış ve San Francisco batakhanelerindeki araştırmasıyla çevresinde ün yapmış başka biri vardı. Ama kadınlar Bayan Morse'un planında pek önemli değillerdi. Onlar yalnızca gerekli aksesuarlardı. Meslek sahibi genç adamların herhangi bir nedenle eve buyur edilmeleri gerekiyordu.

«Konuşurken heyecanlanma,» diye uyardı Ruth tanıştırma faslı başlamadan.

Başlangıçta Martin, yine eskiden olduğu gibi mobilyaları ve bibloları tehdit eden omuzları ve beceriksizliği ile biraz sıkıldı.

Bu kadar çok insanın içinde bulunmak onu çekingen yapmıştı. Daha önce böyle yüksek kişilerle, üstelik bu kadar çoğuyla hiçbir arada bulunmamıştı. Müdür sekreteri Melville onu büyüledi ve ilk fırsatta onu incelemeye karar verdi. Çünkü Martin'in bilinçaltında kendi kendini kanıtlama özlemi vardı ve kendini bu erkekler ve kadınlarla karşılaştırarak onların kitaplardan, kendisinin bilmediği neleri öğrendiklerini anlamak istiyordu.

Ruth'un gözleri telaşla onun nasıl davrandığını araştırıyordu. Kuzenleriyle kolaylıkla anlaşması onu hem şaşırttı hem de sevindirdi. Oturduğu zaman, omuzlarının verdiği kaygıdan uzak olduğu için heyecanlanmıyordu. Ruth, kuzenlerini akıllı ve çok zeki kızlar olarak tanırdı ve o gece yatarlarken Martin'i fazlasıyle övmelerini pek anlayamadı. Öte yandan, sınıfının ince zekâlı pazar pikniklerinin ve dansların neşe kaynağı olan Martin'e çevresindekileri neşelendirmek ve kahkahalarla güldürmek çok kolay gelmişti. O gece başarı hemen arkasında duruyor, omuzunu okşuyor ve işleri iyi becerdiğini söylüyordu. Böylece Martin gülüyor ve sıkıntısını unutarak çevresini güldürüyordu.

Daha sonra Ruth telaşlanmakta ne denli haklı olduğunu anladı. Martin ile Profesör Caldwell bir köşeye çekilmişlerdi. Martin'in artık ellerini, kollarını sallamadan konuşmasına karşın Ruth, sık sık gözlerinin coşkuyla parıldadığını, fazla hızlı ve ateşli konuştuğunu sinirlendiğini ve kıpkırmızı kesildiğini gördü. Kendini denetleyemiyor, konuştuğu İngilizce profesörüyle tam bir karşıtlık oluşturuyordu.

Ama nasıl göründüğü Martin'i ilgilendirmiyordu. Karşısındakinin eğitilmiş beynini fark etmiş ve bilgisini iyi kullanmasını beğenmişti. Üstelik Profesör Caldwell, Martin'in normal İngilizce profesörleri konusundaki fikirlerini bilmiyordu. Martin onun mesleği üstüne konuşmasını istiyordu. Profesör önce buna yanaşmadıysa da Martin onu konuşturmayı başardı. Martin bir insanın mesleği üstüne konuşmak istememesi için hiçbir neden göremiyordu.

Haftalarca önce Ruth'a «Saçma sapan bir şey bu,» demişti. «İnsanların mesleklerinden söz etmek istememeleri saçma bir şey. Eğer en iyi bildikleri şeyleri paylaşmak istemiyorlarsa, ka-

dınlarla erkekler neden bir araya gelirler Tanrı aşkına? En iyi bildikleri konu da onları en çok ilgilendiren konudur. Yaşamlarını kazandıkları, uzmanlaştıkları, üstünde gece gündüz çalıştıkları düşlerine bile giren bir konudur bu. Bay Butler'ın salt kibarlık uğruna Paul Verlaine, Alman tiyatrosu ya da D'Annunzio'ya ilişkin görüşleri üstüne konuştuğunu bir düşün. Sıkıntıdan patlardık herhalde. Eğer Bay Butler'ı dinlemem gerekiyorsa, onun yasalardan söz etmesini dinlemeyi yeğ tutardım. En iyi bildiği şey bu onun. Yaşam öylesine kısa ki, tanıştığım kadın ve erkeklerin bana en iyi bildikleri konuları anlatmalarını isterdim.»

«Ama,» diye karşı çıkmıştı Ruth, «Genel ilgiyi toplayan konular da vardır.»

«İşte burada yanılıyorsun,» diye sürdürmüştü Martin. «Toplumdaki tüm insanlar, tüm gruplar –daha doğrusu hemen hemen tüm insanlar ve gruplar– kendilerinden iyi durumda olanlara öykünürler. Peki en iyi olanlar kimlerdir? Aylaklar, zengin aylaklar. Genel olarak onlar, yeryüzünde bir şeyler yapan insanların bildiklerini bilmezler. Bu tür konuları dinlemek onları sıkar, bu yüzden de bunların mesleki konular olduğunu söyleyip, üstünde konuşulmaması gerektiğini savunurlar. Ayrıca, mesleki olmayıp, üstünde konuşulabilecek konuları da belirlerler: bunlar, en son operalar, kitaplar, iskambil oyunları, bilardo, kokteyller, arabalar, at yarışları, balıkçılık, avcılık, yelkencilik ve bunun gibi konulardır. Dikkat et bunların hepsi aylakların bildiği konulardır. İşin gülünç yanı da birçok akıllı insanın, daha doğrusu akıllı geçinen insanın aylakların kendilerini yönetmesine izin vermeleri. Ama ben, buna ister meslek, ister kabalık, ne istersen onu de, insanların en iyi bildikleri konuları öğrenmek istiyorum.»

Ruth onu anlamamıştı. Yerleşmiş tikirlere yaptığı bu saldırı, Ruth'a bir tikir inatçılığı gibi gelmişti.

Böylece Martin Profesör Caldwell'e kendi tikirlerini bulaştırıp, ona içindekileri anlatmaya zorladı.

«Herhalde bu aykırı görüşlerini Calitornia Üniversitesi'nde anlatmıyorsunuzdur.»

Profesör Caldwell omuzlarını silkti. «Namuslu bir vergi yükümlüsü ve politikacıyız biz. Ödeneklerimizi Sacramento verir. Bu nedenle Sacramento'nun, Senato'nun, parti basınının ya da her iki partinin basının önünde saygıyla eğiliriz.»

«Evet, bu kuşkusuz,» diye diretti Martin. «Ama ya siz? Sudan çıkmış balığa dönmüşsünüzdür.»

«Sanırım Üniversite havuzunda benim gibi çok az balık var. Sudan çıkmış bir balık gibi olduğuma eminim. Kimi zaman ben Paris'e, Grub Street'e, bir çilekeşin hücresine, ya hüzünlü bir Bohem grubuna aitmişim gibi geliyor. Onlarla birlikte oturup Bordo şarabı –San Francisco'da buna degored derler– içmeli, Latin alanındaki ucuz bir lokantada yemek yemeli ve tüm insanlara radikal görüşleri coşkuyla anlatmalıyım. Gerçekten de, sık sık doğuştan bir radikal olduğumu düşünüyorum. Ama kafamda henüz yanıtını bulamadığım öyle çok soru var ki. Herhangi bir sorunun, yani insanla ilgili can alıcı bir sorunun tüm unsurlarını anlamama engel olan insani zaaflarım karşısında yılıyorum.»

O konuşurken, Martin'in dudaklarının ucuna 'Mevsim Rüzgârları'nın Şarkısı' gelmişti:

Gün ortasında gücüm doruğuna varır,
Ama ay ışığı altında
Yelkenlerin ipini gererim.

Şarkının sözlerini neredeyse mırıldanacaktı. Karşısındaki adamın, ona soğuk ve güçlü kuzeydoğu rüzgârlarını anımsattığını fark etti. Yumuşakbaşlı, güvenilir, şaşırtıcı bir insandı. Tıpkı her zaman bütün şiddetleriyle esmeyen ve asla kullanmadıkları güçlerini gizleyen rüzgârlar gibi, Martin ona hiçbir zaman kafasının içindekileri tam olarak açıklamadığını düşündü. Martin'in imgelemi her zamanki kadar capcanlıydı. Beyni, onun buyruklarına ve araştırmalarına her zaman açık zengin bir anı ve imge ambarı gibiydi. O anda ne olursa, Martin'in beyni hemen bununla ilgili benzerlikleri ve karşıtlıkları bir gö-

rüntü halinde kendisine sunardı. İşleyişi tümüyle otomatik olan bir mekanizmaydı bu ve imgelemi o günkü yaşamının yanılmaz yardımcısıydı. Tıpkı bir kıskançlık anında Ruth'un yüzünün, gözlerinin önüne unutulmuş bir fırtınayı, Profesör Caldwell'in ise mor bir denizin üstünde beyaz bulutları sürükleyen kuzeydoğu rüzgârını getirmesi gibi, her an olguları belirleyen ve sınıflandıran yeni anılar gözünün önüne geliyor, gözkapaklarının içinde beliriyor ya da bilincindeki ekrana yansıyordu. Bu imgeler geçmişin eylemlerinden ve duygularından, bir gün önce ya da geçen haftanın olaylarından ya da okunan kitaplardan çıkan ve Martin ister uykuda, ister uyanık olsun bu sayısız hayalet kafasını doldururdu.

Böylece Martin Profesör Caldwell'in rahat konuşmasını —akıllı, kültürlü bir adamın konuşmasını— dinlerken bütün geçmişi gözlerinin önüne serildi. Başında sert kenarlı bir Stetson şapkası, sırtında dört köşe kesilmiş, kruvaze bir ceket, bir kabadayı gibi kasılan ve polisin izin verdiği oranda sert bir insan olma hayaliyle yaşadığı çapkınlık günlerinde gördü kendini. Bu görüntüyü kafasından atmaya ya da onu değiştirmeye çalışmadı. Yaşamının bir döneminde bir sokak çapkını, polisi ve namuslu işçileri dehşete düşüren bir çetenin önderi olmuştu. Ama artık idealleri değişmişti. Çevresindeki görgülü, iyi giyimli kadınlarla erkeklere baktı ve bu temiz, kültürlü havayı içine çekti. Aynı anda gençliğinin hayali; sert kenarlı şapkalı, kruvaze ceketli, kabadayı genç odayı boydan boya geçti. Sonra bu köşe başı çapkınının yavaş yavaş içine girdiği ve oturup gerçek bir üniversite profesörü ile konuştuğunu gördü.

Sürekli olarak ait olduğu hiçbir yer olmamıştı. İçinde bulunduğu her ortama uymuş, hakları uğruna savaşma isteği ve yeteneği gerek işte gerekse oyunda herkesi geçebilme özelliği ile kendini her zaman ve her yerde sevdirmişti. Ama asla bir yere kök salmamıştı. Kendini değil, dostlarını hoşnut etmek için çevresine uymuştu. Her zaman bir huzursuzluk duygusu ile rahatsız olmuş uzaklarda bir yerden bir sesin onu çağırdığını işitmiş, ve ömrü boyunca dolaşıp durmuş, sonunda kitapları, sanatı ve aşkı bulmuştu. İşte şimdi bütün aradıklarının ortasın-

daydı. Birlikte serüvenleri olan birçok yoldaşının içinde yalnız o Morselar'ın evine girebilmeyi başarmıştı.

Bu düşünceler ve hayaller, Profesör Caldwell'in anlattıklarını yakından izlemesine engel olmuyordu. Söylediklerini anlayarak ve eleştirerek dinlerken, karşısındakinin bilgisinin bütünlüğüne dikkat etti. Kendisine gelince, zaman zaman konuşmada boşluklarla, tanımadığı konularla karşılaşıyordu. Gelgelelim, Spencer'in yardımıyla, bilgi alanının kaba çizgilerine sahip olduğunu gördü. Öyleyse aç gözünü, diye düşündü, dikkat et! Profesörün ayaklarına kapanıp ona tapınmak geçti içinden. Ama dinledikçe karşısındakinin yargılarında bir zayıflık sezdi. Profesörün fikirlerini sürekli olarak etkilemeseydi, farkına bile varamayacağı ölçüde şaşırtıcı ve gizli bir zayıflıktı bu.

Tam Martin konuşmaya başlamıştı ki, Ruth yanlarına geldi.

«Size nerede yanıldığınızı, daha doğrusu, yargılarınızı zayıflatan noktanın ne olduğunu söyleyeceğim,» dedi Martin. «Siz biyoloji bilmiyorsunuz. Olaylara bakışınızda biyolojinin hiçbir yeri yok. Laboratuvarlardan, test tüplerinden ve canlı inorganik maddelerden geçip en geniş estetik ve toplumsal genellemelerin üstünde yer olan, yorumlanabilen bir biyolojiden söz ediyorum.»

Ruth afallayıp kalmıştı. Profesör Caldwell'den iki ders almıştı ve onu canlı bir bilgi deposu olarak görürdü.

«Söylediklerinizi anlayamıyorum,» dedi Profesör Caldwell kuşkuyla.

Martin onun söylediklerini anladığından emindi.

«Öyleyse bir daha açıklamaya çalışayım,» dedi. «Mısır tarihi okurken, toprak sorununu incelemeden Mısır sanatının anlaşılamayacağını belirten bir sözle karşılaştığımı anımsıyorum.»

«Çok doğru,» diye başını salladı Profesör.

«Bana öyle geliyor ki,» diye sürdürdü Martin, «toprak sorunu ve öbür bütün sorunlar, yaşamın nasıl oluştuğu konusunda bir bilgiye sahip olmadan çözümlenemezler. Onları yapan yaratıkların özelliklerini değil, o yaratıkların yapıldığı maddenin özelliklerini bilmeden yasaları ve kurumları, dinleri ve görenek-

leri nasıl anlayabiliriz? Edebiyat; Mısır heykelinden ya da mimarisinden daha mı az insanca? Yeryüzünde evrim yasasına uymadığı bilinen tek bir şey var mı? Çeşitli sanatlar konusunda ortaya atılmış süslü evrim kuramları olduğunu biliyorum ama bunlar bana fazla mekanik geliyor. İnsan bütün bunların dışında bırakılmış. Aletler, harp, müzik, şarkı ve dans... Bütün bunların evrimi oldukça güzel bir biçimde geliştirilmiş. Ama ya insanın kendisinin evrimi, ilk aleti yapmadan, ya da ilk şarkısını söylemeden içinde olan temel unsurların gelişimi? İşte sizin hesaba katmadığınız ve benim biyoloji dediğim şey bu. En geniş yönleriyle biyolojidir bu.»

«Biliyor musunuz,» dedi Profesör sonunda. «Aynı eleştiriyi biri daha önce yapmıştı. Büyük bir insan, bilim adamı ve evrimci Joseph le Conte yapmıştı bu eleştiriyi. Şimdi siz de aynı şeyleri söylüyorsunuz bana. Sanırım –bu ciddi bir itiraftır– söylediklerinizde büyük bir gerçek payı var. Fazla klasik bir insanım ben. Yorumlayıcı bilim dallarında yeterince modern değilim. Bunun suçunu ancak eğitimimin yetersizliğine ve bu konuda çalışmamı engelleyen ruhsal tembelliğime yükleyebilirim. Hiçbir fizik ve kimya laboratuvardan içeri adımımı bile atmadığımı söylersem, bilmem inanır mısınız? Ama yine doğru bu. Le Conte haklıydı, siz de haklısınız... Ama ne dereceye kadar bilemiyorum.»

Ruth bir bahaneyle Martin'i bir kıyıya çekerek fısıldadı:

«Profesör Caldwell'i böyle tekeline almamalısın. Onunla konuşmak isteyen başka insanlar olabilir.»

«Özür dilerim,» dedi Martin. «Ama kendimden geçmişim. Öylesine ilginç bir insan ki düşünemedim. Biliyor musun, şimdiye dek tanıdığım en akıllı, en bilgili insan o. Bir de üniversiteye giden ya da toplumda onun gibi bir yeri olan herkesin onun kadar akıllı ve bilgili olduğunu sanırdım.»

«O kuraldışı bir kimsedir,» dedi Ruth.

«Sanırım. Şimdi kiminle konuşmamı istiyorsun? Hadi, beni o veznedarla tanıştır.»

Martin onunla on beş dakika konuştu. Ruth sevgilisinin

bundan daha iyi davranmasını bekleyemezdi. Bir kere bile yanakları kızarmamış, gözleri alevle parlamamıştı. Serinkanlılığı ve kendini tutuşu Ruth'u şaşırtıyordu. Ama Martin'in gözünden bütün banka veznedarları yüzde yüz düştü. Bütün gece banka veznedarları ile yavan laf edenlerin birbirlerinden farksız olduğunu düşündü. Subayı, iyi yürekli, basit, sağlıklı ve çirkin bir delikanlı buldu. Ailesinin ve talihin kendine verdiği bu mevkiye sahip olmaktan hoşnut görünüyordu. İki yıl da üniversiteye gittiğini öğrenince Martin bu kadar bilgiyi nereye koyduğunu merak etti. Yine de onu, o bunaltıcı banka veznedarından daha çok sevdi.

«Aslında bomboş konuşanlara fazla karşı çıktığım yok,» dedi daha sonra Ruth'a. «Ama beni asıl sinirlendiren, bu sözleri söylerken, gururlu ve kibirli tavırlarıyla, harcadıkları zaman. Sendika - İşçi Partisinin, Demokratlarla birleştiğini anlatmak için harcadığı zamanda ben ona bütün reformasyon tarihini anlatabilirdim. Biliyor musun, sözcüklerini, profesyonel bir poker oyuncusunun kâğıtlarını kullanması gibi cimrice kullanıyor. Bir gün ne demek istediğimi anlatırım sana.»

«Onu sevmediğine üzüldüm,» diye karşılık verdi kız. «Bay Butler'ın en sevdiği insanlardan biridir. Bay Butler onun güvenilir ve dürüst biri olduğunu, herhangi bir bankanın onun sayesinde güçlenebileceğini söylüyor. Ona Kaya Peter diyor.»

«Hiç sanmam... Onu çok kısa bir süre için tanımış olmama ve çok az konuşmama karşın böyle bir kanıya varamadım. Ama benim aklımda bankalar yoktu. Böyle konuştuğum için kızmıyorsun değil mi, sevgilim?»

«Hayır, hayır! Çok ilginç.»

«Evet,» diye sürdürdü Martin. «Uygarlık konusunda ilk izlenimlerini edinen bir barbardan başka bir şey değilim ben. Bu izlenimler uygar bir insana herhalde ilginç geliyordur.»

«Ya kuzenlerim için ne düşünüyorsun?» diye sordu Ruth.

«Onları öbür kadınlardan daha çok beğendim. Fazla yapmacık tavırları olmadığı gibi hayli neşeli insanlar.»

«Demek öteki kadınları beğenmedin?»

Martin başını salladı.

«Şu sosyal konutlarla ilgilenen kadın toplumbilim papağanından başka bir şey değil. Tomlinson gibi onu yıldızların arasına fırlatsan, yine de kafasına yeni bir fikir gelmeyeceğine bahse girerim. Portre ressamına gelince, insanı sıkıntıdan patlatan bir kadın o. Veznedara iyi bir karı olurdu! Ya müzisyen! Parmakları ne denli ince, tekniği ne denli yetkin olursa olsun, müzik konusunda hiçbir şey bilmediği kesin.»

«Ama çok güzel çalıyor,» diye karşı çıktı Ruth.

«Evet, kuşkusuz ki müziğin boş dünyası üstünde bol bol çalışmış ama müziğin ruhuna varamamış. Ona, kendisi için müziğin ne anlamı olduğunu sordum, –bilirsin böyle şeyleri hep merak ederim–. Bu sorumun yanıtını bilmiyordu. Yalnızca, müziği sevdiğini, sanatların içinde en önemlisi olduğunu ve onun için yaşamdan çok daha fazla bir anlam taşıdığını söyledi.»

«Onu mesleği üstünde konuşturmaya çalışmışsın,» diye suçladı Ruth.

«Evet haklısın. Eğer mesleklerinde başarısızsalar, öbür konulardaki fikirlerini dinlerken neler çekeceğimi bir düşün. Bir zamanlar, burada, kültürlü insanların bulunduğu böyle bir çevrede...» Bir an sustu ve sert kenarlı şapkası, kruvaze ceketi içinde kabadayıca bir tavırla gençlik hayalinin kapıdan içeri girip yürüdüğünü izledi. «Dediğim gibi, buradaki bütün kadın ve erkeklerin zeki ve parlak kişiler olduğunu sanıyordum. Ama şimdi, onları tanıdığım bu kısa zaman içinde, çoğunun bir budala sürüsü, geri kalanının yüzde doksanının da sıkıcı olduklarını gördüm. Ama Profesör Caldwell... o değişik. Her santimi, beynini oluşturan her hücresiyle bir erkek o.»

Ruth'un yüzü aydınlandı:

«Bana onu anlat,» diye üsteledi. «Onun büyük ve parlak olan yönlerini değil... Erdemlerini biliyorum onun... Beğenmediğin yanlarını anlat. Çok merak ediyorum.»

«Belki de kendimi kötü bir duruma sokarım,» diye güldü Martin. «Önce sen söylesen? Yoksa onun hiçbir kötü yönünü görmüyor musun?»

«İki dersini aldım ve iki yıldır tanıyorum onu. İşte bu yüzden senin ilk izlenimlerini merak ediyorum.»

«Kötü izlenimlerimi demek istiyorsun. Dinle öyleyse. Sanırım bir insanın sahip olabileceği bütün erdemler var onda. Hiç olmazsa şimdiye dek tanıştığım en bilgili kişi. Ama gizli bir utancı var.»

«Hayır, hayır,» diye bağırdı. «Öyle kaba, aşağılayıcı bir şey değil bu. Söylemek istediğim şu: Her şeyin derinine inen bir insan, ama derinliklerde gördüğü şeyler onu öylesine korkutmuş ki, bunları hiç görmediğine inandırıyor kendini. Belki de en açık bu şekilde anlatılabilir. Duruma başka bir açıdan da bakabiliriz: Gizli tapınağa giden yolu bulan ama bu yolu izlemeyen bir insan o. Belki tapınağı şöyle bir görmüştür ve bunun yalnızca bir düş olduğuna kendini inandırmaya çalışmıştı. Bir başka şekilde daha bakabiliriz: Bir şeyler yapabilecek durumda olan ama yapmayan ve yapmadığına da pişman olan bir insan. Yapanların aldığı ödüllere kıs kıs gülen ve yine gizli gizli bu ödülleri ve yapma mutluluğunu isteyen bir insan.»

«Ben onu böyle görmüyorum,» dedi Ruth. «Bu yüzden de ne demek istediğini anlamıyorum.»

«Belli belirsiz bir duygu benimki,» dedi Martin. «Nedenini bilmiyorum. Yalnızca bir duygu bu ve büyük bir olasılıkla yanılıyorum. Senin onu benden daha iyi tanıdığın kuşkusuz.»

O gece Martin, Ruthlar'ın evinden karışık ve birbiriyle çelişen duygularla ayrıldı. O zamana dek hep bu tür insanların arasında olabilmeyi amaçlamıştı ama şimdi düş kırıklığına uğramıştı. Öte yandan başarısı onu heveslendiriyordu. İstediği yere tırmanmak sandığından kolay olmuştu. Bu tırmanışta ötekilerin olduğu yere çıkmıştı ve (düzmece bir alçakgönüllülükle bunu kendinden gizlemiyordu) tırmandığı yerdeki insanlardan –Profesör Caldwell dışında– kendini daha üstün bulmuştu. Yaşam ve kitaplar konusunda onlardan daha bilgiliydi ve bunların, öğrendiklerini hangi deliğe soktuklarını anlayamıyordu. Kendisinin olağanüstü bir beyin gücüne sahip olduğunu ve derinlere inen, yaratıcı düşüncelere sahip olan insanların Mor-

selar'ın oturma odasında bulunamayacağını bilmiyordu. Bu tür insanların dünyanın ve dünyadaki sürü halindeki yaşantının çok üstündeki mavi gökten tek başlarına uçan kartallar olduklarını bilmiyordu.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ama çok geçmeden başarı Martin'in adresini yitirdi ve habercileri artık kapısını çalmaz oldu. Yirmi beş gün, pazarları ve tatil günleri de çalışarak, otuz bin sözcükten oluşan uzun denemesi, 'Güneşin Utancı' üstünde uğraştı. Pozitif bilim'e dayanarak hayalperestlere, Maeterlinck ekolünün gizemciliğine yapılan bilinçli bir saldırıydı bu. Yine de, belirttiği gerçeklerin yanı sıra, güzellikler ve inceliklerle dolu bir saldırıydı. Kısa bir süre sonra bu saldırıyı iki deneme daha, 'Hayalperestler' ve 'Benliğin Değer Ölçüsü' izledi. Uzun ve kısa denemeleri için de, o dergiden bu dergiye posta giderleri ödemeye başladı.

'Güneşin Utancı' ile uğraştığı yirmi beş gün boyunca altı dolar elli sentlik ucuz yapıtlarından sattı. Bir fıkra elli sent, birinci sınıf bir gülmece dergisine sattığı bir başkası ona tam bir dolar kazandırmıştı. İki gülünç şiir iki ve üç dolara satılmıştı. Sonuç olarak, dükkân sahiplerinin kendisine açtığı bütün kredi yi tükettikten sonra (bu arada bakkal kredisini beş dolara çıkartmıştı), bisikleti ve giysileri yeniden rehinciye gitti. Daktilo sahipleri yeniden para istemeye, anlaşmaya göre kiranın kesinlikle önceden ödenmesi gerektiğini ısrarla anımsatmaya başlamışlardı.

Yaptığı birkaç küçük satıştan heveslenen Martin ucuz yazılarına döndü. Belki de bu yazılarla geçimini sağlayabilirdi. Masasının altında, gazetelerin kısa öykü sendikasınca geri çevrilmiş yirmi küçük öyküsü vardı. Gazete öykülerinin nasıl yazılacağını anlayabilmek için onları yeniden okudu ve sonunda kusursuz bir formül buldu. Gazete öyküleri hiçbir zaman acıklı olmamalı, mutsuz bir sonla bitmemeli ve asla güzel bir

dil, derin bir düşünce ve ince duygularla işlenerek yazılmamalıydı. Duygu bulunmalıydı, hem de bol, saf ve yüce duygular olmalıydı; gençliğinde tiyatronun zencilere ayrılmış bölümünden coşkuyla alkışladı, 'Tanrı, ülkem ve Çar için' ve 'Yoksul olabilirim ama namusluyum' oyunlarında rastlanan tür duygulardan olmalıydı bunlar.

Bu tedbirleri öğrenen Martin, öykülerinin tonu için *Düşes* adlı yapıta başvurdu ve tormüle göre bir karışım elde etti. Formül şuydu; (1) âşık bir çift birbirlerinden koparılıp ayrılmıştır; (2) bir hareket ya da bir olay onları yeniden birleştirir; (3) evlilik çanları. Üçüncü kısım kesinlikle değişmeyen bir yasaydı ama birinci ve ikinci bölümler çeşitli olabiliyordu. Böylece âşık çift, yanlış anlaşılan niyetlerden, alınyazılarının bir rastlantısıyla, kıskançlıkla, aksi anne ve babalarının, kötü yürekli akrabalarının yüzünden ve buna benzer bir yığın nedenle birbirlerinden ayrılıyorlardı. Âşık gencin kahramanca bir davranışıyla, âşık genç kızın aynı tür bir davranışıyla, ikisinden birinin yeniden âşık olmasıyla, bir dostun zoraki itiraflarıyla, araya bir akrabanın girmesiyle, kıskançlıkla, ikisinden birinin içten itirafıyla, hesapta olmayan bir sırrın ortaya çıkmasıyla, âşık gencin kızın gönlünü yeniden kazanmasıyla, âşıklardan birinin uzun ve soylu bir fedakârlığıyla ve bu gibi nedenlerle yeniden birleşiyorlardı. Âşıkların barışmasında kızı başrole koymak en çok işlenen bir konuydu ve Martin bunu, öteki popüler temalarla birlikte yavaş yavaş keşfetti. Ama sonraki evlilik çanları, üzerinde fazla bir değişiklik yapamayacağı bir unsurdu. Yeryüzü yarılsa, gökteki yıldızlar yere dökülse evlilik çanları yine de çalmalıydı. Miktar olarak, formül en az yüz, en tazla yüz elli sözcüğü gösteriyordu.

Kısa öykü yazma sanatında fazla ilerlemeden Martin yarım düzine kadar örnek çıkardı ve kısa öykülerini yazarken hep bunlara başvurdu. Bu formlar matematikçilerin kullandıkları tablolara benziyordu. Bunlara yukardan, aşağıdan, sağdan ve soldan bakılabilirdi. Birçok sıradan ve kolondan oluşan bu formlardan, hiç düşünmeden binlerce değişik sonuç çıkartılabilirdi. Böylece yarım saat kadar kısa bir süre içinde Martin ya-

rım düzine kadar kısa öykü yazıyor ve bunları bir kıyıya ayırıyordu. Ciddi çalışmalarını sürdürdüğü günün sonunda, yatmadan bir saat önce bunlardan bir tanesini işleyerek bitiriyordu. Daha sonraları, Ruth'a itiraf ettiği gibi, uykusunda bile yazabilirdi. Asıl iş öykünün çatısını çıkarmaktaydı ki bu da tümüyle mekanik bir işti.

Formülünün işlerliği konusunda hiçbir kuşkusu yoktu. Gönderdiği ilk iki öykünün karşılığında çek geleceğini söylerken ilk kez yayımcıların kafasını okuyabilmişti. Gerçekten de, on iki gün sonra, dört dolarlık iki çek geldi.

Bu arada, dergilerle ilgili yeni ve şaşırtıcı keşiflerde bulunuyordu. *Transcontinental*, 'Çanların Sesi'ni basmıştı ama görünürde bir dolarlık bir çek bile yoktu. Martin'e ise para gerekliydi, bunun için yazıyordu. Bütün eline geçen, daha başka yazılarını beklediklerini açıklayan bir mektuptu. Karşılığını beklerken iki gün aç dolaşmış, sonra bisiklefini yine rehine vermişti. Beş dolar alacağı için haftada iki kez olarak *Transcontinental*'e mektup yazıyor ama pek ender onlardan bir karşılık alıyordu. *Transcontinental*'in yıllardan beri zorla ayakta durduğunu, dördüncü ya da onuncu sınıf bir dergi olduğunu, şimdiye dek küçük zorbalıklarla ve milliyetçi duygulara seslenerek, aslında bağıştan başka bir şey olmayan reklamlar alarak yaşayabildiğini bilmiyordu. *Transcontinental*'in, yayımcının ve dergi müdürünün tek geçim kaynağı olduğunu, bunların da kirayı ve faturalarını asla ödemeden geçimlerini zar zor sağlayabildiklerini de bilmiyordu. Kendisine ait olan beş doları da müdürün Alameda'daki evinin badanası için kullandığını da tahmin edemezdi. Sendika ücretlerini veremediği ve tuttuğu ilk işçi merdivenden düşüp, köprücük kemiğini kırarak şimdi hastanede yattığı için müdür, kendi evini kendisi boyamak zorunda kalmıştı.

'Define Avcıları'nı Chicago gazetelerinden birine satmış, ama karşılığı olan on dolar eline geçmemişti. Makalenin yayımlandığını okuma odasındaki gazetede görmüştü. Ne var ki yayımcıdan bir türlü karşılık gelmiyordu. Mektuplarını kimse önemsemiyordu. Mektuplarının onların eline ulaştığını kendi kendine inandırmak için birkaç tanesini taahhütlü attı. Soygun-

culuktan başka bir şey değil bu, diye düşündü, soğukkanlı bir hırsızlıktı bu. O aç gezerken, geçimini sağlamak için elindeki tek araç olan yazılarını kendisinden çalıyorlardı.

Youth and Age, haftalık bir dergiydi ve iflas ettiğinde yirmi bin sözcükten oluşan dizisinin üçte ikisini yayınlamıştı. Böylece on altı dolarını alma umudu da ortadan kalktı.

Onu en çok üzen, yazdıklarının en iyisi gözüyle baktığı 'Çömlek' öyküsünün onun için kaybolmuş gibi olmasıydı. Umutsuzluk içinde, dergiler arasında bir seçim yapmaya çalışarak, onu San Francisco'daki haftalık bir dergi olan *The Billow*'a göndermişti. Öyküsünü bu dergiye göndermesinin temel nedeni, yazı sadece Oakland'dan körfezi geçerek dergiye varacağı için sonuç eline çabuk geçecekti. İki hafta sonra, derginin son sayısında öyküsünün resimli olarak yayımlandığını görmek onu sevinçten çılgına çevirdi. Yazdıklarının içinde en iyilerinden birine ne kadar para vereceklerini merak ederek heyecanla eve döndü. Üstelik kabul ediliş ve yayımlanışındaki çabukluk onu sevindirmişti. Yazının kabul edildiğini yayımcının kendisine bildirmemesi bu sürprizi tamamlıyordu. İki buçuk hafta bekledikten sonra, umutsuzluğu çekingenliğinden üstün geldi ve *The Billow*'un yayımcısına bir mektup göndererek, müdürün ihmalkârlığından küçük ücretinin ödenmediğini bildirdi.

«Beş dolardan fazla değilse bile,» diye düşündü Martin. «Onun kadar iyi yarım düzine daha yazı yazmamı sağlayacak kadar fasulye ve bezelye çorbası satın almama yeter herhalde.»

Yayımcıdan gelen soğuk tavırlı mektup, hiç olmazsa Martin'in takdirini kazandı.

«Dergimize yaptığınız enfes katkınız için size teşekkür ederiz,» diye yazıyordu yayımcı. «Hepimiz, yazınızı çok beğendik ve sizin de fark ettiğiniz gibi hemen yayımladık. Resimleri beğendiğinizi umarız.

Mektubunuzu bir kez daha okuduğumda, ısmarlama olmayan yazılara ödeme yaptığımız gibi yanlış bir anlayışa sahip olduğunuzu anladım. Bu bizim âdetlerimizden değildir. Sizin ya-

zınız da, elbette ki, ısmarlama değildi. Doğal olarak öykünüzü aldığımızda, durumu bildiğinizi sanıyorduk. Bu yanlış anlaşılmadan dolayı büyük bir üzüntü duyuyor, başarınızın devamını diliyoruz. Katkılarınızdan dolayı bir kez daha teşekkürlerimizi bildirir, yakın bir gelecekte sizden haber almayı bekleriz.»

The Billow'un bedava dergi vermek gibi bir âdeti olmamasına karşın, kendisine bir yıllık abone kâğıdının ekte gönderildiğini bildiren bir de not vardı.

Bu deneyden sonra, Martin yazılarının birinci sayfasına, 'Genel rayiciniz üstünde,' yazısını yazmayı ihmal etmedi.

«Bir gün,» diye avuttu kendini, «öykülerimi kendi rayicim üstünden satacağım.»

Bu dönemde kendisinde bir yetkinleşme isteğinin farkına vardı ve bu istekle, 'Kalabalık Sokak'ı, 'Yaşamın Şarabı'nı, 'Neşe'yi, 'Deniz Lirikleri'ni ve öbür ilk yazılarını süsleyerek baştan yazdı. Eskisi gibi haftada on dokuz saat çalışmak ona vız geliyordu. Sigarayı bırakmanın verdiği sıkıntıyı çalışmaları arasında unutarak, durup dinlenmeden yazdı ve okudu. Ruth'un, alışkanlığından vazgeçebilmesi için kendisine gönderdiği, üstünde süslü püslü bir etiket bulunan ilacı odasının en dağınık köşesine fırlatmıştı. Özellikle uzun açlık dönemlerinde tütünsüzlük ona çok acı veriyordu. Ama isteğini ne denli bastırırsa bastırsın, ona olan ihtiyacını asla unutamıyordu. Buna, şimdiye dek başardığı en büyük iş olarak bakıyordu. Ruth'un bu konudaki düşüncesi ise, onun doğru olandan öte bir şey yapmadığıydı. Eldiveninden artan parayla, Martin'i sigaradan vazgeçirecek ilacı almış ve birkaç gün sonra ise bu konuyu büsbütün unutmuştu.

Onlardan nefret etmesine, iğrenmesine karşın makineden çıkmış öykücükleri başarılı olmuştu. Onların yardımıyla rehindeki eşyalarını alabilmiş, borçlarının çoğunu ödeyebilmiş ve bisikleti için bir çift yeni lastik satın alabilmişti. Bu yazıları hiç olmazsa ocağının üstündeki tencerenin tıkırdamasını sağlıyor ve iyi yapıtlar verebilmesi için ona zaman kazandırıyordu. Ona asıl umut veren *White Mouse*'dan aldığı kırk dolardı. Bütün

inancını buna bağlıyor ve birinci sınıf dergilerin, tanınmamış bir yazara, daha çok olmasa bile en azından bu kadar ödeyeceklerini düşünüyordu. Ama asıl sorun birinci sınıf dergilere ulaşabilmekti. En iyi öyküleri, makaleleri ve şiirleri bunları dolaşıp durmuştu ama her ay bu dergilerde, donuk, cansız ve sanat dışı yapıtlar okumayı sürdürüyordu. 'Ah, bir yayımcı, yüksekteki o gururlu mevkiinden aşağıya inip beni neşelendirecek tek bir satır yazsa!' diye düşünüyordu. «İsterse yazılarım onların dergileri için uygunsuz, alışılmamış ve değersiz olsun. Herhalde bu yazıların içinde onların takdirini kazanacak bir sözcük olduğu kesin!..» Bundan sonra eline yazılarından birini, örneğin, 'Serüven'i alıyor ve yayımcıların sessizliğini anlayabilmek için onu tekrar tekrar okuyordu.

California baharı ile boşluk dönemi de sona erdi. Birkaç haftadır gazete öykü sendikasının garip sessizliği onu telaşlandırmaya başlamıştı. Sonra bir gün, formülünü kullanarak yazdığı öykülerden on tanesi postayla geri geldi. Bunların yanında, sendikanın elinde yeterince öykü olduğunu, ancak birkaç ay sonra yine öykü almaya başlayabileceklerini belirten bir de mektup vardı. Martin, bu öykülerin gücü konusunda fazla hayale kapılmıştı. Son zamanlarda sendika, öykü başına beş dolar ödemeye ve gönderdiği her öyküyü kabul etmeye başlamıştı. Böylece o da, gönderdiği son on öyküye de satılmış gözüyle bakmış, bankada elli doları bulunduğunu hesaplayarak yaşamıştı. Böylece yeniden bir sıkıntı dönemine girdi ve ilk yazılarını, ödeme yapmayan, son yazılarını ise satın almayan dergilere göndermeye devam etti. Oakland'daki rehinciye de yeniden uğramaya başladı. New York dergilerine sattığı birkaç fıkra ve gülünç şiir denemeleri ancak karnını doyurmasına yetiyordu. İşte bu dönemde birkaç büyük aylık dergiye mektuplar yazıp, onların nadiren ismarlanmamış yazı kabul ettiklerini ve yazılarının çoğunun, türlü türlü konularda uzman olan ünlü yazarlarca ismarlama olarak yazıldıklarını öğrendi.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Martin için zorlu bir yazdı. Yazarlar ve yayımcılar tatile çıkmışlardı ve normal olarak üç haftada yanıt veren dergiler şimdi yazılarını üç ay ya da daha fazla ellerinde tutuyorlardı. Martin böylece hiç değilse posta giderlerinin azaldığını düşünerek kendi kendini avuttu. Yalnızca soyguncu yayınevleri çalışmalarını sürdürüyorlardı ve Martin bunlara 'İnci Avcılığı', 'Bir Meslek Olarak Denizcilik', «Kaplumbağa Avcılığı» ve 'Kuzeydoğu Rüzgârları' gibi bütün ilk çalışmalarını gönderdi. Bu yazılar karşılığında tek bir kuruş bile kazanamadı. Bununla birlikte, altı ay mektup yazdıktan sonra, 'Kaplumbağa Avcılığı' karşılığında ödül olarak bir tıraş makinesi aldığı, 'Kuzeydoğu Rüzgârları' karşılığında *Acropolis*'den beş dolar ile anlaşmanın ikinci maddesi olan beş yıllık abone kaydını elde ettiği de bir gerçekti.

Stevenson üstüne yazdığı bir sone için, Matthew Arnold zevki ve boş bir cüzdanla bir dergi çıkartan, Bostonlu bir yayımcıdan bir dolar alabildi. İki yüz satırlık, usta bir şiir taşlaması olan ve zekâsının tüm inceliklerini taşıyan 'Peri ile İnci' adlı yapıtı, büyük bir demiryolu şirketinin çıkardığı bir San Francisco dergisinin yayımcısının kalbini kazandı. Yayımcı, yazının karşılığının kendisine tren bileti olarak verilmesini kabul edip edemeyeceğini soran bir mektup gönderdi. Martin de bunun kendi bulunduğu yerde geçerli olup olmadığını sordu. Bu mümkün değildi ve yapıtının karşılığını elde edemeyeceğini anlayan Martin şiirin geri gönderilmesini istedi. Şiir yayımcının üzüntüsünü belirten bir mektupla birlikte geri geldi ve Martin bu kez onu yine San Francisco'da bir dergiye, ünlü gazetecilerce kurulan ve bunların çabalarıyla ayakta duran, gösterişli *The Hornet*'e gönderdi. Ama *The Hornet*'in ışığı daha Martin doğmadan sönmeye başlamıştı. Yayımcı, şiiri için Martin'e on beş dolar ödeyeceğine söz verdi ama şiir yayımlandıktan sonra bu sözünü unuttu. Birkaç mektubuna karşılık bile alamadı.

Ama Martin'in öfkeyle yazdığı son mektubu yanıtlandı. Martin'e mektubu gönderen yeni yayımcı, eski yayımcının yanılgılarından sorumlu tutulamayacağını, zaten 'Peri ile İnci'ye de aldırış bile etmediğini belirtiyordu.

Ama hiçbir dergi *The Globe* kadar Martin'e acımasızca davranmamıştı. Aç kalıncaya dek 'Deniz Lirikleri'ni yayımlamaktan sakınmıştı. Yarım düzine dergi tarafından geri çevrildikten sonra bunlar *The Globe*'de takılıp kalmışlardı. Hepsi otuz şiirdi ve tanesine bir dolar alacaktı. İlk ay dört tanesi birden yayımlandı ve Martin dört dolarlık çeki hemen aldı. Ama dergiye baktığında, gördüğü katliam onu dehşete düşürdü. Bazılarının adları değiştirilmiş, örneğin 'Finis' adlı bir şiirinin adı 'Finish', 'İlerdeki Kayaların Şarkısı' adlı başka biri de, 'Mercan Kayalarının Şarkısı' olarak değiştirilmişti. Başka bir şiirine de büsbütün değişik bir ad konulmuştu. Martin'in koyduğu 'Medusa Işıkları' yerine, yayımcı şiire 'Geriye Giden Yol' adını koymuştu. Ama şiirlerin içinde yapılan, katliamsa daha da korkunçtu. Martin sinirle terledi. Yer yer dizeler ve kıtalar çıkartılmış, bunların yerleri değiştirilmiş, ya da bunlarla, akıl almayacak bir biçimde oynanmıştı. Martin, aklı başında hiçbir yayımcının böyle bir suçu işleyemeyeceğinden emindi ve bunların büroda çalışan bir çocuk, ya da dizgici tarafından katledildiklerini düşündü. Hemen bir mektup yazıp, yayımcıdan şiirlerin yayımının durdurulmasını ve hemen kendisine geri gönderilmesini istedi. Sonra tekrar tekrar yazarak, rica etti, yalvardı ve gözdağı verdi ama mektuplarına aldıran olmadı. Otuz şiirin tümü de yayınlanıncaya dek, her ay katliam devam etti ve her ay Martin, yayımlananların karşılığında çekini aldı.

Bu kötü deneylerine karşın *White Mouse*'dan aldığı kırk doların anısını asla unutamadı. Ama gittikçe daha ucuz yazılar yazmaya sürüklendi. Tarım ve ticaret dergilerinde yazılarını kolaylıkla yayımlatan Martin, dinsel dergilerin insanı açlıktan öldürebileceğini keşfetti. Siyah giysisinin de rehine gittiği en parasızlık anında. Cumhuriyetçi Parti İl Kurulu'nca açılan bir yarışmaya girerek turnayı tam gözünden vurdu. Daha doğrusu kendisi böyle sandı. Yarışmanın üç dalı vardı ve Martin, bu

yollara başvurmak zorunda kaldığı için acı acı kendine gülerek her üç dalda da yarışmaya katıldı. Şiiri on dolarlık birincilik ödülünü, seçim şarkısı beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Parti'nin ilkeleri üstüne yazdığı denemesi yirmi beş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Parayı almaya çalışana dek bu başarıları onu pek sevindirdi. Ama İl Kurulu'nca bir anlaşmazlık olmuştu ve zengin bir bankacıyla bir senatörün Kurul üyesi olmasına karşın parasını bir türlü alamadı. Bu arada yazdığı makalesiyle aynı tür bir yarışmada birincilik ödülünü kazanarak Demokratik Parti'nin ilkelerini de gayet iyi anladığını gösterdi. Üstelik bu yarışmada kazandığı yirmi beş doları da hemen aldı. Ama birinci yarışmada kazandığı, toplam kırk dolar asla eline geçmedi.

Ruth'u görme isteğiyle yanan ve North Oakland'dan kızın evine dek yürüyerek gidip dönmesinin çok zaman alacağına karar veren Martin, bisikletinin yerine siyah giysisini rehincide tutuyordu. Üstelik bisiklet hem biraz jimnastik yapmasına, hem çalışabilmek için zaman kazanmasına, hem de Ruth'u görebilmesine olanak tanıyordu. Bir golf pantolonu ile eski bir süveter oldukça uygun bir bisiklet kıyafeti oluşturuyor, böylece Ruth ile birlikte öğleden sonraları bisikletleriyle gezmeye çıkabiliyorlardı. Üstelik Bayan Morse'un yoğun bir eğlence kampanyası sürdürdüğü evlerinde ise onu görebilmesine pek olanak yoktu. Orada tanıştığı ve bir zamanlar kendinden yüksek yaratıklar olarak gördüğü insanlar onu sıkıyordu. Artık onları yüksek yaratıklar olarak görmüyordu. Çektiği çileler, düş kırıklıkları ve yoğun çalışması onu sinirli bir insan yapmıştı ve bu tür insanlarla konuşmak onu çıldırtıyordu. Bencil biri değildi. Bu insanların kafalarının yetersizliğini, kitaplarda okuduğu düşünürlerin kafalarıyla ölçüyordu. Profesör Caldwell'in dışında, Morselar'ın evinde kafası çalışan tek bir kişiye bile rastlamamıştı. Zaten Profesör Caldwell'i de bir kez görmüştü. Ötekiler, yapmacıklı, dogmatik ve cahil budalalardı. Martin'i asıl şaşırtan onların cahilliğiydi. Neleri vardı bu insanların? Eğitimlerini ne yapmışlardı? Okuduklarından nasıl olmuş da hiçbir şey çıkartamamışlardı?

Büyük kafaların, derin ve rasyonel düşünürlerin var olduğunu biliyordu. Bunları kitaplarda, Martin'in Morselar'ın evinin standartlarını aşmasını sağlayan kitaplarda bulmuştu. Morse çevresindekilerden çok daha akıllı aydınların dünyada var olduklarını da biliyordu. Okuduğu İngiliz toplumuyla ilgili romanlarda politika ve felsefeden söz eden kadın ve erkeklerle karşılaşmıştı. Büyük kentlerde, hatta Amerika Birleşik Devletlerinde, sanat ve kültür üstüne tartışılan toplantılar olduğunu da okumuştu. Geçmişte, işçi sınıfının üstünde, bütün iyi yetiştirilmiş insanların düşünme gücüne ve güzellik anlayışına sahip olduklarına bir budala gibi inanmıştı. Ona göre kültür ve beyaz yaka hep bir arada gitmiş, üniversite eğitimi ile ustalığın aynı şeyler olduğuna inanmıştı.

Öyleyse o da daha yükseklere erişmek için savaşacaktı. Ve Ruth'u da yanına alacaktı. Ona âşıktı ve Ruth'un her yerde bir güneş gibi parlayacağından emindi. Çocukluk çevresinin kendini engellemiş olduğuna nasıl inanıyorsa, bu çevrenin de Ruth'u engellediğinden yine öyle emindi. Gelişmek için eline fırsat geçmemişti. Babasının kütüphanesindeki kitaplar, duvarlardaki tablolar, piyanoda çaldığı müzik, bütün bunların hepsi düzmece bir gösterişten başka bir şey değildi. Gerçek edebiyata, gerçek tablolara ve gerçek müziğe karşı Morselar ve onlar gibi insanlar ölüydü. Hele gerçek yaşam karşısında bu insanlar umutsuzca cahildiler. Ünitarizme olan eğilimlerine ve tutucu ileri görüşlülük maskelerine karşın, yorumsal bilimlerin iki kuşak gerisindeydiler. Düşünce sistemleri Ortaçağ'dan kalma, evren ve varlık verileri üstüne sahip oldukları fikirler ise Martin'e göre, ilk Pleistosen maymun-insanı karanlıktan korkmaya iten; ilk aceleci Yahudi'ye Havva'yı Adem'in kaburgasından yarattıran; kendi cılız egosunun görünümleriyle Dekart'a evrenin idealist sistemini oluşturtan; ve ünlü İngiliz papazına alkışlar kazandıracak kadar ince bir alayla evrimi yadsıtan ve böylece adının tarih sayfasında çirkin bir leke olarak kalmasını sağlayan; mağara adamları kadar ve belki de onlardan da yaşlı olan hep aynı metafizik düşünceydi.

İşte Martin böyle düşünüyordu ve tanıştığı bu avukatlar,

memurlar, işadamları ve banka veznedarları ile işçi sınıfı arasındaki farkın yalnızca yedikleri yemeklerde, giydikleri giysilerde, yaşadıkları çevrelerde olduğunu anlayıncaya dek düşüncelerini geliştirmeyi sürdürdü. Bunların tümünde, Martin'in kendinde ve kitaplarda bulduğu bir şeyin eksik olduğu kesindi. Morselar ona, toplumsal durumlarının sağlayabileceğinin en iyisini göstermişlerdi ama yine de Martin onlara hayran olmamıştı. Yoksul bir insan, rehincinin bir kölesi olduğunu bilmesine karşın, Morselar'da tanıştığı kişilerden çok daha üstün olduğunun bilincindeydi. Takım elbisesi rehinde olmadığı zamanlar, bu insanların arasında, keçi sürüsünün arasında yaşamaya mahkûm bir prensin sahip olabileceği bir öfkeyle titreyerek, bir lord gibi dolaşıyordu.

«Sosyalistlerden nefret ediyor, onlardan korkuyorsunuz,» dedi Bayan Morse'a bir akşam yemeğinde, «Neden? Ne onları, ne de öğretilerini tanıyorsunuz.»

Martin'i kıskandırmak için sürekli olarak Bay Hapgood'u öven Bayan Morse tarafından konu buraya getirilmişti. Veznedar, Martin'in en nefret ettiği insanlardan biriydi ve bu beyinsiz insandan söz edildiğinde kendini tutamıyordu.

«Evet,» dedi, «Charlie Hapgood, geleceği parlak olan gençlerden... Birisi ondan böyle söz etmişti. Doğru da. Ölmeden önce valilik koltuğuna oturacağı kesin. Kim bilir belki de Amerika Birleşik Devletleri Senatosu'na da girer.»

«Böyle düşünmenizin nedeni ne?» diye sordu Bayan Morse.

«Onu bir seçim kampanyasında konuşurken dinledim. Öylesine aptalca, öylesine yaratıcılıktan uzak ama öylesine inandırıcı konuşuyordu ki, önderler onun güvenilir ve emin bir insan olduğunu düşünmekten kendilerini alamadılar. Oysaki, zırvaladıkları ortalama bir seçmenin zırvalarından farksızdı. Bir insana kendi düşüncelerini sunarak ona nasıl yağcılık yapılabileceğini bilirsiniz.»

«Senin Bay Hapgood'u kıskandığını düşünüyorum,» diye atıldı Ruth.

«Tanrı korusun!»

Martin'in yüzündeki dehşet havası Bayan Morse'u daha da kışkırttı.

«Herhalde Bay Hapgood'un aptal olduğunu söylemek istemiyorsunuz?» diye sordu buz gibi bir sesle.

«Ortalama bir Cumhuriyetçiden ya da bir Demokrattan daha aptal değil,» karşılığını verdi Martin. «Kurnaz olmadıkları zaman hepsi aptaldır. Zaten çok azı kurnazdır. Akıllı Cumhuriyetçiler yalnızca milyonerler ve onların bilinçli dalkavuklarıdır. Hangi tarafın ekmeklerine yağ sürdüğünü ve bunu neden yaptıklarını bilirler.»

«Ben bir Cumhuriyetçiyim,» dedi Bay Morse yavaşça. «Ya beni hangi sınıfa sokuyorsunuz?»

«Ah, siz bilinçli uşaklardansınız.»

«Uşak mı?»

«Elbette. Şirket gibi çalışıyorsunuz. Ne işçi sınıfındansınız, ne de herhangi bir sabıkanız var. Geliriniz açısından, karılarını döven ya da kapkaççılık yapanlara güvenmiyorsunuz. Siz geçiminizi, toplumun efendilerinden sağlıyorsunuz. Bir insanı kim besliyorsa efendisi de odur. Evet, siz bir uşaksınız. Hizmet ettiğiniz sermayenin daha da çoğalması sizi ilgilendirir.»

Bay Morse'un yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

«İtiraf etmeliyim ki bayım,» dedi. «Adi bir sosyalist gibi konuşuyorsunuz.»

İşte Martin bu konuşmasının üstüne, «Sosyalistlerden nefret ediyor, onlardan korkuyorsunuz,» dedi. «Neden? Ne onları, ne de öğretilerini tanıyorsunuz.»

«Sizin öğretiniz kesinlikle sosyalizmi andırıyor,» dedi Bay Morse. Ruth telaşla bir Martin'e, bir babasına bakıyor: Bayan Morse ise kızını bu adamdan soğutabilmek için eline geçirdiği bu fırsatın verdiği mutlulukla gülümsüyordu.

«Cumhuriyetçilerin aptal olduklarını, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarının palavradan başka bir şey olmadığını söylemem beni sosyalist yapmaz,» dedi Martin gülümseyerek. «Jefferson ve onun kafasına bilgileri sokan bilimsellikten uzak o Fransız konusunda birtakım sorular sormam da beni sosya-

list yapmaz. İnanın bana Bay Morse, siz sosyalizme, benim gibi onun sonsuz düşmanı olan birinden çok daha yakınsınız.»

«Şimdi de şaka yapıyorsunuz,» diyebildi beriki.

«Hiç de değil. Bütün ciddiyetimle konuşuyorum. Eşitliğe hâlâ inandığınız halde bir şirket gibi çalışıyorsunuz. Şirketler-se, her gün eşitliği biraz daha yeryüzünden kaldırıyorlar. Eşitliği yadsıdığım ve sizin yapmaya çalıştıklarınızı açıkça ortaya koyduğum için bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler eşitliğin düşmanıdır ama yine de birçoğu bu sözcüğü bağıra-rak eşitliğe karşı savaşıyorlar. Eşitlik adına, eşitliği mahvediyorlar. İşte bu nedenden onları apfal buluyorum. Bana gelince, ben bir bireyciyim. Yarışı daha hızlı koşanın, savaşı daha güçlü olanın kazanacağına inanıyorum. Biyolojiden aldığım ya da aldığımı sandığım ders bu. Dediğim gibi, ben bireyciyim. Bireycilik ise sosyalizmin sonsuz düşmanıdır.»

«Ama sosyalistlerin toplantılarına gidiyorsunuz,» diye atıldı Bay Morse.

«Elbette, tıpkı casusların düşman hatlarına girmesi gibi. Başka türlü düşman konusunda nasıl bilgi edinirsiniz? Üstelik bu toplantılar hoşuma gidiyor. İyi savaşçılardır onlar ve yanlış ya da doğru bir yığın kitap okumuşlardır. İçlerinden herhangi biri toplumbilim ve öteki bilim dallarında, bir fabrika sahibinden çok daha fazla bilgiye sahiptir. Evet, bir düzine kadar çok daha fazla bilgiye sahiptir. Evet, bir düzine kadar toplantıya gittim. Ama tıpkı Charlie Hapgood'un konuşmasını dinlemenin beni cumhuriyetçi yapmaması gibi, bu toplantılar da beni sosyalist yapmadı.»

«Elimde değil,» dedi Bay Morse, zayıf bir sesle. «Hâlâ bu yöne eğiliminiz olduğuna inanıyorum.»

«Aman Tanrım!» diye düşündü Martin. «Neden söz ettiğimin bile farkında değil. Tek bir sözcüğünü bile anlamamış. Eğitimini ne yaptı acaba?»

İşte böyle bir gelişme içinde Martin, kendini ekonomik bir ahlak, ya da sınıf ahlakı ile karşı karşıya buldu ve çok geçmeden bu ona vahşi bir canavar gibi gelmeye başladı. Şahsen o

bir entelektüel ahlakçıydı ve çevresindekilerin ekonomik, metafizik, duygu ve taklitçilik karışımı ahlakları, ona, bunların kibirli tavırlarından daha çok dokunuyordu.

Bu karışımın bir örneğiyle, ailesinin çevresinde karşılaştı. Kızkardeşi Marian, Alman asıllı, bir bisiklet onarım atölyesinin sahibi olan genç bir teknisyenle arkadaşlık ediyordu. Bu genç ikinci sınıf bir lastikçinin acenteliğini de alarak, durumunu oldukça düzeltmişti. Nişandan kısa bir süre önce Marian Martin'in odasına uğramış, bu arada da Martin'in avucunu dikkatle inceleyerek falına bakmıştı. Bir sonraki ziyaretinde, yanında Hermann Von Schmidt'i de getirdi. Martin onları öylesine rahat ve saygılı bir biçimde kutladı ki bu kız kardeşinin sevgilisinin köylü kafasını rahatsız etti. Martin'in, Marian'ın bir önceki ziyareti üstüne yazdığı altı kıtalık şiiri onlara okuması, genç Alman'ın hoşnutsuzluğunu daha da arttırdı. 'Falcı' adını koyduğu, neşeli ve canlı bir toplum şiiriydi bu. Şiiri okumayı bitirdiğinde, kız kardeşinin yüzünde hiçbir hoşnutluk havası görmemesi Martin'i şaşırttı. Marian telaşla sevgilisine bakmaktaydı. Onun bakışlarını izleyen Martin, o saygıdeğer kişinin çarpıkçurpuk hatlarında, karanlık ve somurtkan bir hoşnutsuzluktan başka bir şey göremedi. Olayın üstünde durulmadı, kız kardeşi ile sevgilisi fazla oturmadan kalktılar ve Martin olup biteni unuttu ama o an, işçi sınıfından olsa bile, herhangi bir kadının kendisi hakkında şiir yazılmasından hoşlanmaması onu şaşkına çevirdi.

Birkaç gece sonra Marian bir kez daha ziyaretine geldi. Bu sefer yalnızdı. Zaman yitirmeden konuya girdi ve üzüntülü bir tavırla, yaptıkları için Martin'i azarlamaya başladı.

«Ama Marian,» diye bağırdı Martin. «Akrabalarından ya da hiç değilse kardeşinden utanıyormuşsun gibi konuşuyorsun.»

«Utanıyorum ya!» dedi kız.

Kız kardeşinin gözlerinde gördüğü yaşlar Martin'i iyice şaşırttı. Ne olursa olsun, içten bir duyguydu bu.

«Ama Marian, senin Hermann'ın benim kız kardeşim için şiir yazmamı kıskanmaya ne hakkı var?»

«Kıskanmıyor,» diye hıçkırdı kız. «Bunun ahlak dışı... ayıp bir şey olduğunu söylüyor.»

Martin kulaklarına inanamayarak uzun bir ıslık çaldı ve 'Falcı'nın daktiloda çıkartılmış kopyalarından birini baştan okudu.

«Ben hiçbir şey göremiyorum,» dedi sonunda. Sonra yazıyı ona uzatarak, «Bir de sen oku,» dedi. «Ve sana ayıp – kullandığı sözcük buydu değil mi? gelen yeri bana da göster.»

«Öyle diyor. O bilir,» dedi kız kâğıda tiksintiyle bakarak. «Üstelik onu yırtıp atmanı istiyor. Hakkında herhangi birinin okuyabileceği böyle şiirler yazılmış bir kadınla evlenmeyeceğini söylüyor. Bunun bir şerefsizlik olduğunu ve buna katlanamayacağını söylüyor.»

«Buraya bak Marian. Bu saçmalıktan başka bir şey değil,» diye söze başladı Martin ama hemen fikrini değiştirdi.

Önündeki mutsuz kıza baktı. Onu, ya da kocasını inandırmaya çalışmanın ne denli olanaksız olduğunu biliyordu. Saçma sapan bir durum olmasına karşın teslim oldu.

«Peki,» dedi kâğıdı yırtıp çöp sepetine atarak.

Asıl yazının bir New York dergisinin bürosunda olduğunu düşünerek avunmaya çalıştı. Marian ile kocası bunu asla bilemezlerdi ve bu küçük, zararsız şiir yayımlanırsa ne kendisi, ne dünya bir zarara uğrardı.

Çöp sepetine doğru uzanan Marian, birden durdu.

«Alabilir miyim?»

Martin başını salladı ve kız kardeşi, çöp sepetinin içinden kâğıt parçalarını toplayıp, görevini başarıyla yapmış olmasının bir kanıtı olarak bunları ceketinin cebine tıkıştırırken onu dikkatle izledi. Kız kardeşi kendisine Lizzie Connolly'i anımsatıyordu. Ancak onun gözlerinde, iki kez gördüğü işçi Lizzie'nin gözlerinin ateşli parlaklığı yoktu. Ama ikisi de aynı düzeyde insanlardı. Onları, Bayan Morse'un oturma odasında düşünüp, kendi kendine gülümsedi. Sonra bu görüntü yok oldu ve Martin, korkunç bir yalnızlığın farkına vardı. Kız kardeşi ile Bayan Morse'un oturma salonu ona ne kadar yol aldığını gösteriyor-

du. Ve her ikisini de ardında bırakmıştı. Sevgiyle çevresine ve kitaplarına baktı. Yanında kalan tek dostları onlardı.

«Ne dedin?» diye sordu birden şaşırarak.

Marian sorusunu yineledi.

«Neden mi işe gitmiyorum?» Soğuk bir kahkaha attı. «Şu senin Hermann, seninle fazla konuşmuş.»

Kız başını salladı.

«Yalan söyleme,» dedi sert bir tavırla. Marian'ın yüzündeki ifade Martin'in haklı olduğunu gösteriyordu.

«Sen o sevgili Hermann'ına kendi işine bakmasını söyle. Evleneceği kız üstüne şiir yazmam onu ilgilendirebilir ama bunun dışında söyleyecek hiçbir şeyi yok. Anlıyor musun?

«Demek bir yazar olarak başarıya ulaşacağıma inanmıyorsun ha?» diye sürdürdü. «Başarısız olacağımı, süründüğümü ve ailenin onurunu lekelediğimi düşünüyorsun...»

«Bir işe girmenin çok iyi olacağını düşünüyorum yalnızca,» dedi Marian kuru ve içten bir sesle. «Hermann diyor ki...»

«Hermann'ın canı cehenneme!» dedi neşeli bir tavırla. «Benim asıl bilmek istediğim, sizin ne zaman evleneceğiniz. Bir de Hermann'a sor bakalım, acaba benim tarafımdan verilecek bir düğün armağanını kabul etme tenezzülünde bulunurlar mı?»

Marian gittikten sonra olanları düşündü ve Marian'ı, sevgilisini küçük, dar yaşamlarını, küçük, dar formüllerle yöneten kendi sınıtının ve Ruth'un sınıfının üyelerini; sürü gibi bir arada yaşayan, yaşamlarını birbirlerinin fikirlerine göre düzenleyen, bir birey olmaktan uzaklaşıp sırf kölesi oldukları çocukça formüller yüzünden yaşayan bu kaba yaratıkları gözünün önüne getirip acı acı güldü. Bernard Higginbotham, Bay Butler'ın kolunda, Hermann von Schmidt ise Charlie Hapgood'la omuz omuza gözünün önünden geçmeye başladı. Onları tek tek ve çifter çifter, kitaplardan öğrendiği ilkelere ve ahlaka göre yargılayıp bir kıyıya attı. Umutsuzca şöyle sordu kendi kendine. «Büyük ruhlar, o büyük insanlar nerde?» Az önce gözünün önünden geçen dikkatsiz, kaba ve aptal yaratıklar arasında

onlara rastlayamamıştı. Circe'nin domuzlarından nefret ettiği gibi onlardan iğrendiğini hissetti. Tam sonuncusu da gözünün önünden gitmişti ki, beklenmedik ve çağrılmadık biri onların yerini aldı. Martin ona bakıp, sert kenarlı yakayı, kruvaze ceketi, ve bir zamanlar Martin olan gencin ileri geri sallanan omuzlarını gördü.

«Sen de onlar gibiydin delikanlı,» diye homurdandı Martin. «Ahlak ilkelerin ve bilgin tıpkı onlarınkiler gibiydi. Kendin için düşünüp hareket etmiyordun. Giysilerin gibi fikirlerin de hazırdı. Tavırların, çevrenin onayıyla belirleniyordu. Çetenin horozuydun çünkü ötekiler seni bir şey sanıyorlardı. Hoşlandığın için değil, –bu işten iğrendiğini çok iyi biliyorsun– öbür çocuklar omuzunu okşadığı gibi dövüşüyor ve çeteyi yönetiyordun. Kavgadan vazgeçmediğin için Peynir Surat'ı yendin. Kısmen bir hayvanlığın, kısmen de erkekliğin, öteki yaratıkların vücutlarını yaralarken gösterilen barbarca bir azgınlıkla ölçülebileceğine sen de ötekiler gibi inandığın için kavgayı bırakmıyordun. Seni köpek seni! Kızlardan hoşlandığın için değil, çevreni oluşturan ve ilkelerini belirleyen o dar kafalı insanların ilişkilerinde bir aygırın, bir erkek ayıbalığının dürtüsünü taşıdıkları için arkadaşlarının elinden kızlarını alırdın. İşte şimdi aradan yıllar geçti, ne düşünüyorsun?»

Buna cevap olarak görüntü hızlı bir başkalaşım geçirdi. Sert kenarlı şapka ve kruvaze ceket yok oldu, bunların yerini daha yumuşak hatlı giysiler aldı. Yüzündeki kabalık, gözlerindeki sertlik silindi. Güzelleşen ve saflaşan yüzü, güzellik ve bilgi dolu bir iç yaşantının parlaklığıyla aydınlandı. Görüntü, Martin'in o günkü haline çok benziyordu ve ona bakarken, bir masa lambasının görüntünün üstüne eğildiği bir kitabı aydınlattığını fark etti. Kitabın adına bakıp okudu: *Estetik Bilimi.* Sonra kendisi de görüntünün içine girdi, lambayı biraz daha açtı ve '*Estetik Bilim*'i okumaya devam etti.

OTUZUNCU BÖLÜM

Bir yıl önce sevgilerini birbirlerine açtıkları o yazdan kalma günü andıran güzel bir günde Martin 'Aşk Şiirleri' ni Ruth'a okudu. Tıpkı bir yıl önceki gibi öğleden sonra bisikletlerine binip çok sevdikleri tepeye çıkmışlardı. Zaman zaman Ruth onun okuyuşunu, memnunluğunu belirten nidalarla kesmiş, şimdi de Martin, elindeki son kâğıdı da yere koyarak onun kararını beklemeye başlamıştı.

Ruth konuşmadan önce uzun uzun düşündü ve sonunda, düşüncelerini bir biçime sokmaya çalışarak duraklaya duraklaya konuştu.

«Bana kalırsa, çok güzel... Hepsi çok güzel. Ama onları satamazsın değil mi?» diye sordu yalvaran bir sesle. «Yazdıkların pratik değil. Bunları satarak geçimini engelleyen bir şey var. Belki de piyasa bu. Lütfen sevgilim, beni yanlış anlama. Çok hoşuma gittiler. Gurur duydum... Bütün bunları benim için yazmış olmandan... Başka türlü olsaydı gerçek bir kadın olamazdım zaten. Ama bunlar evliliğimizi gerçekleştirmek için yeterli değil. Görmüyor musun Martin? Yalnızca kendi çıkarlarımı düşünüyorum sanma. Beni üzen aşkımız ve geleceğimiz. Birbirimizi sevdiğimizi öğrendiğimizden bu yana tam bir yıl geçti, ama düğün günümüz bir türlü yaklaşmadı. Evlilikten söz ettiğim için beni arsız sayma çünkü her şeyim buna bağlı. Eğer yazı yazmaya bu denli bağlıysan neden bir gazetede iş bulmuyorsun? Neden gazetecilik yapmıyorsun?... Hiç olmazsa bir süre için?»

«Bu benim yaşamımı mahveder,» diye cevap verdi Martin, alçak, tekdüze bir sesle. «Bir üslûp edinmek için nasıl uğraştığımı bir bilsen!»

«Ama şu kısa öykülerin,» diye karşı çıktı Ruth: «Onlara ucuz yazılar diyordun. Bunlardan bir sürü yazdın. Üslûbunu mahvetmediler mi?»

«Hayır farklı konular bunlar. Kısa öyküleri, üslûp üstüne çalıştığım uzun ve yorucu günlerin sonunda yazdım. Ama bir gazetecinin işi sabahtan akşama kadar bu değersiz yazılarla uğraşmaktır. Tek amacı budur. Geçmişte ya da gelecekte değil de o anda yaşanılan bir hayattır bu. Yazılar ise herhangi bir üslûp kaygısıyla değil de, haber verme kaygısıyla yazıldıklarından, bunlar edebiyat değildir. Tam üslûbum bir biçim kazanmaya başlarken gazetecilik yapmak benim için edebi bir intihar olur. Her öyküm, öykülerimin her sözcüğü, kendime, kendime ve güzelliğe olan saygıma indirdiğim bir darbeydi. Beni hasta ediyor bu iş. Sanki günah işlemişim gibi geliyor bana. Giysilerim rehinciye gitmek zorunda kalsa bile, piyasanın onları kabul etmemesi beni memnun ediyor. Ama 'Aşk Şiirleri' ni yazmanın verdiği mutluluk! En soylu biçimiyle yaratıcılığın verdiği bir mutluluk bu! İşte her şeyi unutturuyor bu.»

Martin, Ruth'un yaratıcılığın verdiği mutluluktan pek bir şey anlamadığını bilmiyordu. Bu kavramı kullanmıştı. Martin bu sözcükleri ilk onun ağzından duymuştu. Üniversitede kendisine Edebiyat Bakalorya'sı kazandıran derslerde bu konuda kitaplar okumuş, üstünde çalışmıştı. Ama o yaratıcı bir insan değildi ve onun açısından kültürün türlü biçimleri başkalarının söylediklerini yinelemekten öte gitmiyordu.

«'Deniz Lirikleri'ni değiştirmekte yayımcılar haklı olamaz mı?» diye sordu. «Unutma ki, bir yayımcının türlü niteliklere sahip olması gerek, yoksa yayımcı olamazdı.»

«Bu söylediğin yerleşmiş fikirlere tümüyle uyuyor,» diye atıldı Martin. Yayımcı takımına olan öfkesi içini kaplamaya başlamıştı. «Var olan, yalnızca doğru değil, üstelik mümkün olanların en iyisidir. Bir şeyin varlığı, ortalama bir insanın inandığı gibi, yalnızca o anki koşullarda değil, tüm koşullar içinde var olma hakkına sahip olduğunu kanıtlayan yeterli delildir. Onları böyle bir saçmalığa inandıran, Weininger'in tanımına göre, canice bir düşünce süresinden başka bir şey olmayan cahillikleridir. Düşündüklerini sanırlar. İşte bu tür düşüncesiz yaratıklar, gerçekten düşünen birkaç kişinin yaşamı üzerinde de yargıda bulunurlar.»

Ruth'un sınırlarının dışına çıktığını fark ederek sustu.

«Şu Weininger'in kim olduğunu bilmediğimden eminim,» diye karşılık verdi kız. «Üstelik öyle genel konuşuyorsun ki, seni izleyemiyorum. Ben yayımcıların niteliklerinden söz ediyorum...»

«Ben de sana diyorum ki,» diye onun sözünü kesti Martin. «Bütün yayımcıların yüzde doksanının başlıca niteliği başarısızlıktır. Bir yazar olarak hepsi başarısızlığa uğramışlardır. Onların masalarının başında oturmayı, satışlarına ve dergi sahiplerine köle olmayı, yazma mutluluğuna yeğ tuttuklarını sanma. Hepsi yazmaya çalışmış, ama başaramamıştır. İşte işin paradoksal yönü de burda. Edebiyatta başarıya giden merdivenin her basamağı, edebiyatın başarısız yaratıkları, bu polis köpeklerince korunur. Yayımcılar, yayımcı yardımcıları, bunların çoğu, sonra gazete ve dergilerin düzeltmenleri, bunların hemen hemen hepsi, yazı yazmayı denemiş ama beceremeyiş insanlardır. Ama yine de yeryüzündeki bütün yaratıkların içinde bu iş için en uygunsuzu olan onlar neyin yayımlanıp neyin yayımlanmayacağına karar verirler. Hiçbir yenilik getiremeyeceklerini, içlerinde o Tanrısal ateşin yanmadığını kanıtlayan bu insanlar yenilikleri ve dehaları yargılarlar. Onların ardından daha kalabalık bir başarısız kimseler güruhu olan redaktörler gelir. Bana onların şiir ya da öykü yazmaya kalkışmadıklarını, böyle bir şeyi akıllarından bile geçirmediklerini söyleme. Çünkü hepsi bu işi denediler ve başaramadılar. Ama sen benim redaktörlere ve eleştirmenlere ilişkin fikirlerimi bilirsin. Büyük eleştirmenler vardır ama bunlar kuyruklu yıldızlar kadar enderdir. Eğer bir yazar olarak başarısızlığa uğrarsam o zaman yayımcılık yapmaya hak kazanırım. Ne olursa olsun, öyle de geçinip gideriz.»

Ruth'un kafası hızla işledi ve sevgilisinin iddialarında dikkatini çeken bir çelişki bu görüşlere inanmasını engelledi.

«Ama Martin, eğer söylediklerin gerçekse, eğer bütün kapılar kapalıysa, büyük yazarlar nasıl ortaya çıkabildi?»

«Olanaksızı başararak ortaya çıktılar,» karşılığını verdi Martin. «Kendilerine karşı çıkanların küllerini yakacak kadar

parlak yapıtlar verdiler. Bir mucize yaratarak, kendilerine karşı bire on oynanan bahsi kazanarak başardılar. Asla ezilmeyecek, Carlyle'ın savaş yaraları içindeki devleri oldukları için ortaya çıkabildiler. İşte ben de bunu yapmalıyım. Olanaksızı başarmalıyım.»

«Ama ya başaramazsan? Beni de düşünmelisin Martin.»

«Başaramazsam mı?» Kızın söyledikleri akla gelmeyecek kadar mantıksızmış gibi bir an durakladı. Sonra gözleri zekâyla parladı. «Başaramazsam yayımcı olurum, sen de yayımcı karısı.»

Ruth öyle şirin bir tavırla kaşlarını çattı ki, Martin onu kollarına alıp öptü.

«Hey, bu kadarı yeter,» dedi Ruth büyük bir çabayla kendini onun gücünün çekiciliğinden koparırarak. «Babam ve annemle konuştum. Şimdiye dek onlara hiç böyle karşı çıkmamıştım. Beni dinlemelerini istedim. Görevlerimi büsbütün unutmuştum. Sana karşı olduklarını biliyorsun. Ama sana olan dayanılmaz aşkımı onlara tekrar tekrar anlatınca babam, eğer istersen, bürosunda hemen çalışmaya başlayabileceğini söyledi. Sonra başlangıçta, sana evlenip bir yerde küçük bir kulübe alabilmemizi sağlayacak kadar bir aylık vermeyi önerdi. Onun bize karşı çok iyi davrandığını düşünüyorum. Ya sen?»

Martin, yüreğinde umutsuzluğun verdiği bir acı, boş yere ceplerinde artık taşımadığı tütünle kâğıdı aradı ve anlamsız bir şeyler mırıldandı. Ama Ruth ona aldırmadan sürdürdü:

«Bak içten konuşuyorum. Bütün bunlar seni incitmesin. Babamın seni nasıl gördüğünü anlayabilmen için anlatıyorum bunları. Senin radikal görüşlerini beğenmiyor ve seni tembel buluyor. Ama ben elbette ki ben senin tembel olmadığını, ne kadar çok çalıştığını biliyorum.»

Ne kadar çok çalıştığımı sen bile bilmiyorsun, diye geçti Martin'in aklından.

«Peki öyleyse,» dedi. «Ya görüşlerimi nasıl buluyorsun? Sen de bunların radikal olduklarını düşünüyor musun?»

Gözlerini ona dikip vereceği yanıtı bekledi.

«Ben onları... şaşırtıcı buluyorum,» dedi Ruth.

İşte Ruth'un verdiği karşılık buydu. Yaşamın kasveti içini öyle sıktı ki, kızın iş önerisini tamamen unuttu. Cesaret edebildiğince ileri giden Ruth ise onun yanıtını bekledi.

Ama fazla beklemek zorunda kalmadı. Martin'in de ona yönelteceği bir soru vardı. Ruth'un kendisine olan inancının derecesini iyice öğrenmek istiyordu. Her ikisinin de sorusu bir hafta içinde yanıtlandı. Martin'in ona, 'Güneşin Utancı'nı okuması bu işi çabuklaştırdı.

«Neden gazeteci olmuyorsun?» diye sordu Ruth okumasını bitirince. «Yazmayı öyle çok seviyorsun ki başaracağından eminim. Gazetecilikte yükselebilir, adını duyurabilirsin. Birkaç tane çok büyük özel muhabir var. Maaşları yüksek, çalışma alanları ise bütün dünya. Her yere gönderiliyorlar, Stanley gibi Afrika'nın ortasına, Papa ile röportaj yapmaya, bilinmeyen Tibet'i keşfetmeye.»

«Demek yapıtımı beğenmedin?» dedi Martin birden. «Gazetecilikte benim için bir gelecek olabileceğini ama yazarlıkta hiçbir umut olmadığını söylemek mi istiyorsun?»

«Hayır, hayır! Beğendim. Hoşuma gitti. Ama korkarım ki okuyucularının akıllarının biraz üstünde... En azından benimkinin. Kulağıma çok hoş geldi ama anlamadım. Senin o bilimsel argon benim çok ötemde. Biliyor musun sevgilim, sen çok aşırı bir insansın. Senin kavrayabileceğin bir nokta bizim için anlaşılmayabilir.»

«Sanırım seni rahatsız eden felsefi argo,» diyebildi Martin yalnızca.

Aklına gelen bu olgun ve yeni ifade üstünde düşünürken Ruth'un söyledikleri onu irkiltti.

«Ne kadar zayıf işlenmiş olursa olsun,» diye üsteledi. «İçinde hiçbir şey bulamıyor musun? Yani temel düşüncede demek istiyorum.»

Ruth başını salladı.

«Hayır. Okuduklarımdan çok farklı. Maeterlinck'i okumuştum ve onu anlamıştım...»

«Onun gizemciliğini mi... anlamıştın?» diye haykırdı Martin.

«Evet. Ama onunkine karşıt bir görüş olan seninkini anlamıyorum. Eğer özgünlük...»

Eliyle onu susturdu ama hiçbir şey söylemedi. Sonra birden onun konuştuğunu ve bir süreden beri konuşmaya devam ettiğini fark etti.

«Sonuç olarak, yazıların senin için bir oyuncak,» diyordu Ruth. «Bunlarla uzun bir zamandan beri oynadığın kesin. Artık yaşama daha ciddi bir gözle bakmanın zamanı geldi... bizim yaşamımıza Martin. Şimdiye dek yalnızca kendi yaşamını düşündün.»

«İşe girmemi mi istiyorsun?»

«Evet. Babam dedi ki...»

«Bütün bunları biliyorum,» diye onun sözünü kesti. «Benim asıl öğrenmek istediğim bana olan inancını yitirip yitirmediğin.»

Kız üzgün gözlerle ona bakıp elini tuttu.

«Yazılarına olan inancımı demek istiyorsun sevgilim,» dedi fısıldayarak.

«Birçok yazımı okudun,» diye sürdürdü Martin kuru bir sesle. «Neler düşünüyorsun onlar hakkında? Tamamen umutsuz mu? Ötekilerin yapıtlarıyla karşılaştırdığında nasıl bir sonuca varıyorsun?»

«Ama onlarınki satıyor. Seninkiler ise... satmıyor.»

«Bu benim sorumun yanıtı değil. Edebiyatın benim için bir meslek olamayacağını mı düşünüyorsun?»

«Peki öyleyse, söyleyeyim.» Ruth elinden geldiğince sert davranmaya çalıştı. «Ben senin yazmak için yaratıldığına inanmıyorum. Bağışla beni sevgilim. Beni söylemek zorunda bıraktın. Edebiyat konusunda senden çok daha fazla bilgim olduğunu biliyorsun.»

«Evet, senin Edebiyat Bakaloryan var,» dedi Martin düşünceli, düşünceli. «Bilmem gerek.»

«Ama daha söylenecek çok şey var,» diye sürdürdü Martin, ikisine de acı veren bir sessizlikten sonra. «Ben, neye sahip olduğumu biliyorum. Kimse benim kadar iyi bilemez. Başa-

racağımı biliyorum. Hiçbir şey beni engellemeyecek. Şiirlerle, öykülerle ve makalelerle anlatabileceklerimle yanıyorum. Senden bana inanmanı da beklemiyorum. Ne bana ne de yazılarıma inanmanı beklemiyorum. Benim senden istediğim beni sevmen ve aşkımıza inanman.

«Bir yıl önce senden iki yıl istemiştim. Daha önümüzde bir yıl daha var. Onurum ve ruhum üzerine inanıyorum ki bu yıl bitmeden başarıya ulaşmış olacağım. Bana bir yıl önce, yazarlık mesleğinde önce bir çıraklık dönemi geçirmem gerektiğini söylemiştin hatırlıyor musun? İşte bu çıraklık dönemimi atlattım ben. Çalışıp, didindim. Yolun sonunda senin beni beklediğini bilerek asla tembellik etmedim. Salim bir kafayla uyumanın ne demek olduğunu unuttuğumu biliyor musun? Belki bir milyon yıl önce doya doya uyumanın, ve uykumu alarak uyanmanın ne demek olduğunu biliyordum. Şimdi hep saatin zili ile uyanıyorum. Erken ya da geç yatarsam, saati ona göre ayarlıyorum. Bu ve lambayı söndürmem benim son bilinçli hareketlerim oluyor.

«Uykumun gelmeye başladığını sezdiğim an, önümdeki ağır kitabı daha kolay bir kitapla değiştiriyorum. Eğer onun da üstünde uyuyup kalırsam, uykumu kaçırmak için katamı yumrukluyorum. Bir yerde uyumaktan korkan bir adam olduğunu okumuştum. Kipling'in bir öyküsüydü. Bu adam öyle bir mekanizma kurmuş ki, kendinden geçtiğinde çıplak vücuduna demir çiviler batıyormuş. İşte ben de aynı şeyi yaptım. Gece yarısına kadar mı, bire kadar mı, ikiye kadar mı, yoksa üçe kadar mı uyanık kalacağımı kararlaştırıyorum. Böylece bu saate kadar uyanık kalabiliyorum. Öyle bir duruma geldim ki, beş buçuk saat uyumak bana büyük bir israf gibi gelmeye başladı. Şimdi topu topu dört saat uyuyorum. Kimi zaman uykusuzluktan kafamın çalışmadığı oluyor. Böyle zamanlarda ölüm ve onun getirdiği uyku ve dinlenme, en büyük dileğim oluyor. Kimi zaman da Longfellow'un şu dizeleriyle kendimden geçiyorum:

Deniz durgun ve derin
Kucağına aldığı her şey uykuda,
Tek bir adım ve her şey bitecek
Bir atılış, bir kabarcık ve sonsuzluk.

«Elbette ki, saçmalıktan başka bir şey değil bu. Sinirliliğin, aşırı yorgunluğun getirdiği bir şey. Ama asıl sorun şu: Neden yaptım bütün bunları? Senin için. Çıraklık dönemimi kısaltmak, başarıyı hızlandırmak için. İşte çıraklık dönemim artık bitti. Elimdeki araçları biliyorum. Ortalama bir üniversite öğrencisinin bir yılda öğrendiğini, bir ayda öğrendiğime yemin edebilirim. Bundan eminim. Ama senin beni anlamana bu denli çok ihtiyacım olmasaydı, bütün bunları sana anlatmazdım. Palavra değil bunlar. Sonuçları kitaplardan öğrendiklerimle değerlendirdim. Onlar uyurken kitaplardan edindiğim bilgiyle kardeşlerin yanımda cahil barbarlar gibi kalır. Çok önceleri ünlü olmak istiyordum. Şimdi ün benim için çok az önemli. Yalnız seni istiyorum. Yiyeceklerden, giysilerden ya da ünden çok senin için açım. Düşümde başımı senin göğsüne yaslayıp uyuduğumu görüyorum. Bu yıl bitmeden bu düş gerçekleşecek.»

Martin'in kuvveti dalga dalga yükselip kıza ulaştı. İradesinin kıza en çok karşı çıktığı anlarda Ruth onun, kendisini daha çok çektiğini duyuyordu. Her zaman Martin'den kendisine doğru akan kuvvet, şimdi duygulu sesinden ve parlak gözlerinden taşıyordu. Ve o anda ama yalnızca o anda inançlarında bir gedik açıldı ve o gedikten görkemli ve yenilmez Martin Eden'i gördü. Tıpkı hayvan terbiyecilerinin bir anlık kuşkuya kapılmaları gibi, o da bu adamın vahşi ruhunu terbiye etme gücünden kuşkulandı.

«Bir şey daha var,» diye sürdürdü Martin. «Beni seviyorsun. Ama neden seviyorsun beni? İçimde beni yazmaya zorlayan şey ile beni sana sevdiren aynı şey. Tanıdığın ve âşık olabileceğin öbür erkeklerden az çok farklı olduğum için seviyorsun beni. Ben masa başında oturup küçük işlerle uğraşıp defter tutmak için yaratılmamışım. Bana bunları yaptırır, beni öte-

ki erkeklere benzetir, onların işlerini yaptırır, onların soluduklarını havayı teneffüs ettirir, onlarla aynı görüşe sahip olmaya zorlarsan aradaki farkı, beni ve sevdiğin her şeyi mahvedersin. Yazma isteğim içimdeki en canlı duygu. Eğer ben bir ahmağın biri olsaydım, ne ben yazı yazmak isterdim, ne de sen beni koca olarak seçerdin.»

Hızlı işleyen zekâsıyla onunkine benzer bir örnek bulan Ruth onun sözünü kesti. «Ama unutuyorsun ki,» dedi, «devridaim gibi saçma sapan düşlerin ardında koşan mucitlerin aileleri açlıktan ölmüşlerdi. Kuşkusuz ki onların karıları da onları seviyordu ve onların hayalleri için değil, bunlara rağmen, kocaları ile birlikte ve kocaları için acı çekiyorlardı.»

«Doğru,» diye karşılık verdi Martin. «Ama çılgın olmayan mucitler de vardı. Bunlar yalnızca pratik şeyler keşfederken aç kaldılar ama sonra başarıya ulaştıkları da görülmemiş değildir. Elbette ki, ben olanaksızlıkların peşinde değilim...»

«Ama 'olanaksızı başarman gerektiğini' söylemiştin,» diye atıldı Ruth.

«Mecazi anlamda konuşmuştum. Benden öncekilerin başardığı bir işin, yazmak ve yazarak geçimini sağlamanın peşinde koşuyorum.»

Bir süre sustu, sonra sürdürdü:

«Demek sana göre benim amacım, devridaim kadar saçma bir amaç?» diye sordu.

Üzgün çocuğunu avutan bir 'ana' gibi elini tutan Ruth'un eli, Martin'e beklediği karşılığı verdi. Ruth'a göre, olanaksızı başarmak için didinen bu adam üzgün bir çocuktan başka bir şey değildi.

Konuşmalarının sonuna doğru Ruth, onu anne ve babasının muhalefetlerine karşı bir kez daha uyardı.

«Ama beni seviyorsun değil mi?» diye sordu Martin.

«Seviyorum! Seviyorum!» diye haykırdı Ruth.

«Ben de seni seviyorum, onları değil. Yapabilecekleri hiçbir şey de bize zarar vermez.» Sesinde zafer havası okunuyordu. «Çünkü ben senin aşkına inanıyor, onların düşman-

lıklarından korkmuyorum. Yeryüzünde her şey yanılabilir ama aşk değil. Zamanla bayılıp, tökezleyen zayıf bir aşk değilse asla yanılmaz.»

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Martin, Brodway'de tesadüfen kız kardeşi Gertrude'yla karşılaştı. Sevindirici ama aynı zamanda can sıkıcı bir karşılaşmaydı bu. Köşede otobüsü beklerken önce kız kardeşi onu görmüş, yüzünün açlıktan incelen hatlarını, gözlerindeki umutsuz ve telaşlı bakışı hemen fark etmişti. Martin gerçekten de umutsuz ve telaşlıydı. Az önce, bisikletinin karşılığında biraz daha borç almak için gittiği rehinciye yaptığı sonuçsuz bir görüşmeden dönmekteydi. Yağmurlu sonbahar havası yüzünden bir süre önce bisikletini rehine bırakıp, siyah giysisini almıştı.

«İşte siyah giysin,» demişti onun tüm servetini bilen rehinci. «O Yahudi Lipka ile gidip anlaştığını anlatma bana. Yoksa...»

Adam gözdağı verircesine bakmış, Martin'se telaşla karşılık vermişti.

«Hayır, hayır! Bir iş için onu giymem gerekiyor da.»

«Peki,» demişti rehinci yatışarak. «Ama sana daha fazla para vermeden elbiseyi ben bir iş için isteyeceğim. Bu işi keyfim için mi yaptığımı sanıyorsun?»

«Ama kırk dolarlık bir bisiklet o,» diye karşı çıktı Martin. «Üstelik iyi durumda. Karşılığında bana topu topu yedi dolar verdin. Hayır yedi bile değil!... Altı buçuk dolar verdin. Faizi önceden almıştın.»

«Daha fazla para istiyorsan, giysiyi bırak.» Rehincinin ağzından çıkan son ve kesin sözlerdi bunlar. İşte şimdi Martin'in tüm ümitsizliği yüzünden okunuyordu. Kız kardeşi ona acıyarak baktı.

Daha yeni karşılaşmışlardı ki, Telegraph Avenue otobüsü geldi ve öğleden sonra alışverişine çıkanların oluşturduğu bir kalabalığı almak için durdu. Bayan Higginbotham, binmesine

yardım etmek için kendisini tutan kolun ardından gelmeye niyetli olmadığını anlamıştı. Basamakta durdu ve dönüp ona baktı. Kardeşinin çökük yüzü bir kez daha içini parçaladı.

«Gelmiyor musun?» diye sordu.

Bir saniye sonra onun yanına inmişti.

«Yürüyorum... Biraz hareket etmiş olmak için, anlarsın ya,» diye açıklamaya çalıştı Martin.

«Öyleyse ben de birkaç blok seninle yürürüm,» dedi Gertrude. «Belki bana da iyi gelir. Şu son günlerde kendimi hiç de iyi hissetmiyorum.»

Martin ona baktı ve bitkin görünüşü, sağlıksız bir şekilde yağlanması, omuzlarının düşmesi, gittikçe artan kırışıklıklarıyla çökük yüzü ve hantal yürüyüşüyle söylediğinin ne denli gerçek olduğunu gördü.

«Burada dursan iyi olur,» dedi. Birinci köşeye geldiklerinde kız kardeşi zaten duraklamıştı. «Buradan da bir sonraki otobüse binersin.»

«Aman Tanrım! Daha şimdiden yoruldum!» dedi kadın soluk soluğa. «Ama ayağında o ayakkabılar varken, benim de en az senin kadar yürüyebilmem gerekir. O kadar inceler ki, sen North Oakland'a varmadan patlayacaklar.»

«Evde daha iyi bir çift ayakkabım var,» dedi Martin.

«Yarın akşam yemeğe gel,» çağrısında bulundu kız kardeşi hiç ilgisi yokken. «Bay Higginbotham evde olmayacak. Bir iş için San Leandro'ya gidiyor.»

Martin başını salladı. Ama, yemek sözü edildiğinde, gözlerinin aç bir kurtun gözleri gibi parlamasını önleyememişti.

«Bir kuruşun bile yok Martin, bunun için yürüyorsun zaten. Hareket etmek içinmiş!» Kız kardeşi onu azarlamak için sert bir sesle konuşmaya çalıştı ama sadece cırtlak cırtlak bağırdı. «Dur bakayım!»

Çantasını karıştırdıktan sonra, Martin'in eline beş dolar sıkıştırdı. «Sanırım son doğum gününü unutmuştum Mart,» diye kekeledi.

Martin'in parmakları bilinçsizce altın paranın üstüne ka-

pandı. Aynı anda parayı kabul etmemesi gerektiğini düşündü ve kararsızlık içinde kendisiyle savaştı. O altın parçası, yiyecek, yaşamak ve yazabilmeye devam etmek için gerekli güç demekti. Belki bunun sayesinde başka altınlar getirecek yazılar yazabilirdi. Gözünün önüne daha yeni bitirdiği iki denemesi geldi. Parası olmadığı için masanın altında birikmeye başlayan yazılarının üstünde gördü onları ve daktiloda yazdığı isimlerini okudu: 'Esrarın Yüce Rahipleri' ve 'Güzelliğin Beşiği'. Onları hiçbir yere göndermemişti. En azından şimdiye dek yazdıkları kadar iyiydi bunlar da. Ah, bir onlara yapıştıracak pulu olsaydı! Başarıya ulaşacağına olan güvenci ile açlık üstün geldi ve Martin çabucak attı parayı cebine.

«Sana borcumu ödeyeceğim Gertrude, hem de yüz katını ödeyeceğim.» Yutkunurken boğazı yandı, gözleri dolu dolu oldu. «Sözlerime dikkat et!» diye bağırdı birden. «Yıl sonuna dek bu sarışın delikanlılardan tam yüz tane vereceğim sana. Bana inanmanı istemiyorum. Yalnızca bekle ve gör!»

Zaten Gertrude'un da inandığı yoktu. İçindeki kuşku onu rahatsız etti ve aklına gelen ilk şeyleri söyledi.

«Aç olduğunu biliyorum Mart. Her tarafından okunuyor bu. Ne zaman istersen gel yemeğe. Çocuklardan birini gönderir Bay Higginbotham'ın evde olmadığı zamanı sana bildiririm. Ha Mart...»

Martin bekledi. Ama kız kardeşinin kafasının içinden geçenleri öylesine iyi biliyordu ki ne söyleyeceğini anladı.

«Artık bir işe girme zamanının geldiğini düşünmüyor musun?»

«Kazanacağıma inanmıyorsun değil mi?» diye sordu.

Kadın başını salladı.

«Kimse bana inanmıyor Gertrude, kendimden başka kimse.» Sesi duygulu ve isyankârdı. «Bir sürü iyi eser yazdım, yeterince... Er geç satacak bunlar.»

«İyi olduklarını nerden biliyorsun?»

«Çünkü...» Beyninde bütün edebiyat alanı ve edebiyat tarihi ile ilgili bilgi titreşmeye başlayınca sustu ve inancının ne-

denlerini ona anlatmaya çalışmanın ne denli olanaksız olduğunu anladı. «Çünkü dergilerde çıkan yazıların yüzde doksanından daha iyi benimkiler.»

«Mantıklı davranmanı dilerim,» dedi Gertrude zayıf bir sesle. Martin'in hastalığına koyduğu teşhisin doğruluğuna olan sarsılmaz inancıyla yineledi. «Mantıklı davranmanı dilerim. İstersen yarın akşam yemeğe gel.»

Martin onu otobüse bindirdikten sonra soluğu postanede aldı, üç dolarını pula yatırdı ve o gün daha sonra, Morselar'ın evine giderken yeniden postaneye uğrayıp bir sürü uzun ve şişkin zarf postaladı. Elinde yalnızca iki üç sentlik pul kalmıştı.

O gece Martin için unutamayacağı bir gece oldu. Çünkü akşam yemeğinden sonra Russ Brissenden'le tanıştı. Nasıl olmuştu da oraya gelmişti, kimin arkadaşıydı ya da onu bu eve kim getirmişti Martin bilmiyordu. Kim olduğunu Ruth'a soracak kadar meraklı da değildi. Kısaca, Brissenden Martin'e kuşbeyinli biri gibi gelmiş ve onu belleğinden bir anda silip atmıştı. Bir saat sonra, onun bir odadan öbürüne geçtiğini, tablolara baktığını, burnunu masanın üstünden aldığı ya da kütüphaneden çektiği kitaplara ve dergilere soktuğunu görünce onun da vahşinin biri olduğuna karar verdi. Evde bir yabancı olmasına karşın, ötekilerden uzak bir köşeye çekildi, bir Morris sandalyesinin üstüne yığılırcasına oturarak cebinden çıkardığı kalın bir kitabı okumaya başladı. Bir yandan okuyor, bir yandan da okşarcasına saçlarıyla oynuyordu. Martin o gece ona daha fazla dikkat etmedi. Yalnız bir keresinde birkaç genç kadınla başarılı konuşmalar yürüttüğü dikkatini çekti.

Martin, Ruthlar'dan tam ayrılmıştı ki yolda, kendisinden az önce çıkan Brissenden'le karşılaştı.

«Merhaba! Siz miydiniz?» dedi Martin.

Beriki hiç de kibar olmayan bir tavırla bir şeyler mırıldandı ve kıyıya çekildi. Martin bir daha onunla konuşmayı denemedi. Birkaç blok hiç konuşmadan yan yana yürüdüler.

«Kibirli eşşek!»

Adamın adiliği ve kabalığı Martin'i ürpertti. Şaşırmıştı; aynı anda karşısındakinden gittikçe soğuduğunu hissediyordu.

«Neden böyle bir yere gidersin ki?» diye sordu birden bir blok daha sessizce yürüdükten sonra.

«Ya sen?»

«Vallahi ben de bilmiyorum karşılığını verdi Brissenden. «Hiç olmazsa bu benim ilk gelişim. Günde yirmi dört saat var. Şu ya da bu şekilde bunları geçirmem gerek. Hadi gel de bir içki içelim.»

«Olur,» dedi Martin.

Bir an sonra bu öneriyi ne kadar çabuk kabul ettiğini düşünüp şaştı. Evde, yatmadan önce bitirmesi gereken birkaç ucuz iş onu bekliyordu. Yattıktan sonra da, ona sürükleyici bir roman kadar ilginç gelen *Herbert Spencer'in Otobiyografisi* olmasa bile, Weismann'ın kitabından birkaç bölüm okuması gerekiyordu. Neden, hoşlanmadığım bu adamla zamanımı harcıyorum? diye düşündü. Ama onu çeken ne adam ne de içkiydi. İçkiyle ilişkisi olan şeyler, parlak ışıklar, aynalar ve pırıl pırıl parlayan camlar, sıcak ve neşeli yüzler ve bu seslerin oluşturduğu uğultuydu onu çeken. Evet buydu... İyimser insanların, başarıya ulaşmış, paralarını içkiye harcayabilen insanların sesleri... Onun derdi yalnızlıktı. İşte bu yüzden daveti hemen kabul etmişti. Portekizli bakkaldan aldığı bir şişe şarap dışında, Shelley Hot Springis'de Joe ile birlikte içtiğinden başka hiç bara gitmemişti. Kafa yorgunluğu, fizik yorgunluk gibi içki susuzluğu doğurmuyordu ve Martin'in böyle bir ihtiyacı olmamıştı. Ama şu anda canı içki içmek, ya da daha doğrusu içkilerin dağıtılıp, bir yudumda içildikleri havayı içine çekmek istedi. Brissenden'le birlikte, deri sandalyeler üstünde oturup viskilerini yudumladıkları Grotto böyle bir yerdi.

Konuştular. Birçok şeyden söz ettiler ve sırayla birbirlerine viski ve soda ısmarladılar. Oldukça güçlü bir kafaya sahip olan Martin, karşısındakinin içkiye dayanıklılığına hayran oldu ve o andan sonra da karşısındakinin konuşmaları hoşuna gitmeye başladı. Çok geçmeden Brissenden'in çok iyi bir bilgisi olduğunu anladı ve onun şimdiye dek tanıştığı ikinci entelektüel adam olduğuna karar verdi. Ama Brissenden'in Profesör Cald-

well'de eksik olan şeye yani ateşe, çabuk bir kavrama ve algılama gücüne, denetlenemeyecek bir dehaya sahip olduğunu gördü. Yaşayan bir dil konuşuyordu. Makine kalıplarını andıran dudakları kesici ve delici tümcecikler üretiyordu ya da ağzından çıkmaya başlayan sesin çevresinde okşar gibi büzülen bu ince dudaklar, yumuşak ve kadifemsi şeylere, ün ve onurdan, akıldan çıkmayan güzelliklerden söz eden, yaşamın gizemini ve elde edilmeyecek enginliklerini yansıtan olgun tümceciklere biçim veriyordu; ve yine bu ince dudaklar, kozmik çabanın çatırtılarını ve gümbürtülerini, gümüş kadar berrak, yıldızlı boşluklar kadar parlak, bilimin son sözünü söyleyen tümcecikleri, ama bunlardan daha fazlasını; şair'in sözlerini, akla sığmayacak ve sözlerle, anlatılamayacak doğaüstü gerçeği, günlük sözcüklerin hünerli ama kavranılamayan anlamlarıyla dile getiren bir borazan biçimini alıyordu. Harika bir esinle anlatabilme olanağını sağlayacak dil gibi bir aracın bulunmadığı, ampirizmin en ileri karakollarının da ötesini görebiliyor ve aynı türde bir anlatım mucizesiyle, bilinmeyen önemleriyle bilinen sözcükleri araştırarak, öyle olur olmaz, sıradan insanlara iletilemeyecek haberleri Martin'in bilincine ulaştırıyordu.

Martin, ilk anki nefret duygusunu unutmuştu. Kitapların sunabileceği en yetkin şey buradaydı. Bu, Martin'in dikkatle izleyebileceği bir deha, canlı bir adamdı. «Önünde yerlere kadar eğilirim,» diye yineledi Martin kendi kendine.

«Sen biyoloji çalışmışsın,» dedi yüksek bir sesle.

Brissenden'in başını sallaması onu şaşırttı.

«Ama ancak biyolojinin kanıtlayabildiği gerçeklerden söz ediyorsun,» diye üsteledi Martin. Karşısındaki boş gözlerle ona bakıyordu hâlâ. «Vardığın sonuçlar, okuduğun kitaplarla aynı çizgide olmalı.»

«Buna sevindim,» diye yanıtladı beriki. «Yüzeysel bilgimin gerçeği kısa yoldan bulmamı sağlaması çok güven verici. Aslında yanılıp yanılmadığımı anlamaya hiç çalışmadım. Zaten hepsi değersiz. İnsan saltık gerçekleri asla bilemez.»

«Sen Spencer'in çömezlerinden birisin!» diye bağırdı Martin zafer kazanmışcasına bir sesle.

«Çocukluğumdan beri Spencer okumadım. O zaman da bir tek *Eğitim*'i okumuştum zaten.»

«Keşke ben de senin gibi dikkatsizce bilgi edinebilseydim,» dedi Martin yarım saat sonra. Brissenden'in zihinsel araçlarını yakından incelemekteydi. «Sen tam bir dogmatiksin. İşte seni harika yapan da bu. Bilimin ancak a posteriori bir mantıkla kabul edebildiği nihai gerçekleri dogmatik bir tavırla anlatıyorsun. Hemen doğru sonuçları buluyorsun. Gerçekten de öc almak için kestirmeden gidiyorsun. Işık hızıyla, mantıküstü bir süreçle gerçeği buluyorsun.»

«Evet; Peder Joseph ile Birader Dutton'u rahatsız eden de buydu,» diye yanıtladı Brissenden. «Yo, hayır,» diye sürdürdü. «Ben hiçbir şey değilim. Eğitimim için beni Katolik Koleji'ne gönderen alınyazımın şanslı bir oyunuydu. Sen bildiklerini nerden öğrendin?»

Martin ona anlatırken, bir yandan da Brissenden'i, uzun, ince aristokrat suratını, düşük omuzlarını ve kenardaki sandalyenin üstüne atılmış, cepleri kitaplarla tıklım tıklım dolu pardesüsünü inceledi, Brissenden'in yüzü, uzun ve ince elleri güneşte yanmış, koyu kahverengi olmuştu. Bu yanık ten Martin'i rahatsız etti. Brissenden'in bir sokak adamı olmadığı açıkça belliydi. Öyleyse nerde yanmıştı? Bu yanık tende hastalıklı bir şey var, diye düşündü ve yeniden ince, elmacık kemikleri çıkık, avurtları çökmüş, Martin'in daha önce hiç görmediği kadar ince ve kemerli bir burnun süslediği yüzü incelemeye başladı. Gözlerin büyüklüğü hiç de dikkati çekecek gibi değildi. Ne küçük, ne de iri gözlerdi bunlar ve tarif edilemeyecek bir kahverengindeydiler. İçlerinde bir ateş yanıyordu, ya da garip bir biçimde, çelişkili olan iki anlam vardı. Küstah, ezilmeyen, hatta aşırı katı olan bu gözler bazen insanda bir acıma duygusu uyandırıyordu. Martin bilmediği ama çok geçmeden öğreneceği bir nedenle ona acıdığını hissetti.

Arizona'dan geldiğini söyledikten sonra, «Veremliyim ben,» dedi umursamaz bir tavırla. «Havası iyi gelir diye birkaç yıl yaşadım orda.»

«Peki, buranın ikliminin sana dokunacağından korkmuyor musun?»

«Korkmak mı?»

Martin'in sözünü yinelerken sesinde iğneleyici bir hava yoktu. Ama Martin onun münzevi yüzünde hiçbir şeyden korkmadığını okudu. Küstah, saldırgan ve inatçı bir biçimde açılıp kapanan burun delikleri ve bir kartal gagasını andıran burnuyla onu fark edince Martin'in birden soluğu kesildi. 'Harika!' dedi kendi kendine. İçi titriyordu. Yüksek sesle mırıldandı:

Talihin topuzu altında,
Başım kanlar içinde ama dimdik.

«Henley'i seviyorsun,» dedi Brissenden. Yüzündeki ifade değişerek, cana yakın ve sevecen bir hal almıştı. «Tabii, senden başka bir şey beklememeliydim. Ah, Henley! Cesur bir ruh. Çağdaş şairlerin –dergi şairlerinin– arasında o, bir araba harem ağasının ortasında kalmış bir gladyatör gibi duruyor.»

«Dergilerden hoşlanmıyor musun?» diye sordu Martin alçak bir sesle.

Karşısındakinin birden «Ya sen?» diye hırlaması Martin'i ürkütecek kadar yırtıcıydı.

«Ben... Ben dergiler için yazıyorum... Daha doğrusu yazmaya çalışıyorum.»

«Böylesi daha iyi,» karşılığını verdi Brissenden yumuşayarak. «Yazmaya çalışıyorsun ama başaramıyorsun. Başarısızlığını saygıyla karşılıyor, takdir ediyorum. Neler yazdığını biliyorum. Yarı açık bir gözle, dergilere giden yolu tıkayan unsurları yazılarında görebiliyorum. Zekâ parıltıları bunlar. Dergiler ise böyle bir şeyi hiç kullanmazlar. Onların istedikleri derme çatma, saçma sapan yazılar. Bunları da elde ediyorlar ama senden değil.»

«Ben de ucuz yazıların üstüne çıkamıyorum,» dedi Martin.

«Tam tersine...» Brissenden sustu ve Martin'in açıkça belli olan yoksulluğuna, iyi bağlanmış kravatına, yıpranmaya başla-

mış kol yenlerine, ceketinin parlak kollarına ve Martin'in çökük yanaklarına değen buruşuk yakasına küstahça baktı. «Tam tersine, ucuz yapıtlar senin üstünde. Hem de öylesine üstünde ki onlara erişebileceğini hiç sanmıyorsun. Buraya bak, seni bir şeyler yemeye çağırarak sana hakaret edebilirim.»

Martin birden kıpkırmızı kesildiğini yüzüne bir sıcaklığın yayıldığını duydu ve Brissenden kahkahayla güldü.

«Ama olgun bir adam böyle bir davete alınmaz,» diye sözlerini bitirdi.

«Sen şeytanın birisin!» diye bağırdı Martin sinirle.

«Olabilir, ama seni davet etmedim ki.»

«Sormaya cesaret edemedin.»

«Bak bunu bilmiyorum! İşte şimdi seni yemeğe davet ediyorum.»

Brissenden, ilerdeki lokantaya gitmek istiyormuşcasına, ayağa kalktı.

Martin'in yumrukları sıkılmış, kan beynine sıçramıştı.

«Bosco! Diri diri yiyor onları! Diri diri yiyor!» diye bağırdı Brissenden, ünlü yılan yutucusunun çırağını taklit ederek.

«Gerçekten de seni diri diri yiyebilirim,» dedi Martin küstah gözlerini karşısındakinin hastalıktan eriyen yüzüne dikerek.

«Ben buna layık değilim.»

«Tam tersine,» diye belirtti Martin. «Olay buna layık değil.» İçten bir kahkaha attı. «Beni bir budala yerine koyduğunu itiraf ederim Brissenden. Benim aç olmam ve senin bunu fark etmen normal bir olay. Utanılacak hiçbir şey yok bunda. Görüyorsun ki, sürünün alışılagelmiş küçük ahlak anlayışlarına gülüyorum. Sonra sen biraz daha ileri gidip, acı bir gerçeği ortaya koyunca ben yeniden aynı küçük ahlak anlayışının tutsağı oluyorum.»

«Hakarete uğramıştın,» diye doğruladı Brissenden.

«Evet, birkaç dakika önce. Çocukluğun verdiği bir önyargı bu, bilirsin. Bu tür şeyleri o zaman öğrenmiştim ve bunlar daha sonra öğrendiklerimi adileştirdi. Şimdi onlar dolabımda duran iskeletler yalnızca.»

«Üzerlerine kapıyı kapadın mı?»

«Elbette.»

«Emin misin?»

«Eminim.»

«Gel öyleyse, gidip bir şeyler yiyelim.»

«Geliyorum,» dedi Martin. Elindeki son iki, iki dolarıyla içtikleri viskinin parasını ödemeye çalışırken, köpüren Brissenden'in zoruyla garsonun bozuklukları yeniden masanın üstüne bıraktığını gördü.

Martin sırıtarak paraları cebine attı ve bir an için Brissenden'in elini omuzunda hissetti.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Ertesi gün, öğleden sonra Martin'in ikinci konuğu Maria'yı telaşlandırdı. Ama bu kez ne yapacağını şaşırmadı ve Brissenden'i, saygıdeğer ihtişamı içinde salonuna oturttu.

«Umarım seni rahatsız etmedim,» diye söze başladı Brissenden.

«Hayır, hayır; hiç rahatsız olmadım,» dedi Martin elini sıkarak. Ona odasındaki tek sandalyeyi verip, kendisi de yatağın üstüne oturdu. «Ama burada oturduğumu nerden öğrendin?»

«Morselar'ı aradım. Telefona Ruth Morse çıktı. Ve işte ben de buraya geldim. «Elini ceketinin cebine sokup ince bir kitabı masanın üstüne fırlattı. «Bu bir şiir kitabı. Okuman için getirdim, senin olsun,» Martin'in karşı çıkışlarına cevaben, «Benim kitaplarla artık ne işim var?» dedi. «Bu sabah bir kanama daha geçirdim. Viskin var mı? Elbette ki yoktur. Dur bir dakika.»

Ayağa kalkıp odadan çıktı. Martin, onun ince vücudunun merdivenlerden aşağıya inişini, bahçe kapısını kapatışını, bir zamanlar geniş olan ama şimdi bir harabeye dönen göğüs kafesinin üstüne doğru düşen omuzlarının sallanışını izledi. Martin iki adımda sallanarak masaya gitti ve Henry Vaugham Marlow'un son şiirlerini okumaya koyuldu.

«İskoç viskisi yokmuş,» dedi Brissenden döndüğünde. «O dilenci Amerikan viskisinden başka bir şey satmıyor. İşte çeyrek galon aldım.»

«Çocuklardan birini limon almaya göndereyim. Kendimize bir toddy(*) yaparız,» dedi Martin. «Acaba böyle bir kitaptan Marlow ne kadar kazanmıştır?» diye sordu kitabı eline alarak.

«Herhalde elli dolar kadar,» diye karşılık verdi beriki. «Bunu bile alması, yayımcıyı, kitabı basması için kandırabilmesi de büyük bir şans.»

«Öyleyse insan şiir yazarak geçinemez.»

Martin'in sesinin tonu ve yüzündeki anlam düş kırıklığına uğradığını gösteriyordu.

«Elbette ki hayır. İnsanın böyle bir şeyi beklemesi için budala olması gerek. Ama uyak düzerek belki. Bruc, Vriginia Spring ve Segwick var. Çok iyi beceriyorlar bu işi. Ama şiir?.. Vaugham Marlow'un nasıl geçindiğini biliyor musun? Pennsylvania'daki ve diğer özel okul denilen cehennemlerdeki çocuklara öğretmenlik yaparak. Önünde daha elli yılı olduğunu bilsem bile onunla yer değiştirmek istemezdim. Ama yine de yapıtları çağdaş şairlerin yapıtları arasında, havuçların içindeki bir yakut parçası gibi duruyor. Ya hakkında yazılan eleştiriler! Hepsinin Allah belasını versin, zavallı insancıklar!»

«Yazan insanlar hakkında, yazamayan insanlar tarafından çok fazla eleştiri yazılıyor,» dedi Martin. «Stevenson ve yapıtları hakkındaki saçmalıkların çokluğu beni şaşkına çevirmişti.»

«Cadılar ve Gaddarlar!» dedi Brissenden dişlerinin arasından. «Evet, onların ne yumurtladıklarını bilirim. 'Peder, Demien'in mektubu' için onu gagalayıp inceliyor, ölçüp biçiyorlar.»

«Kendi sefil yaşlarının değer yargılarıyla ölçüyorlar,» diye atıldı Martin.

«Evet, dediğin gibi... İyi bir tanım bu... Gerçeğe, Güzele ve İyiye ağızlarından salyalar akarak söylev çekiyorlar ve sonra sırtını okşayarak, 'Aferin akıllı köpek,' diyorlar. Öldüğü gece Richard Kealfe onlar için 'Küçük geveze kargalar' demişti.»

(*) Sıcak su, ya da ispirto ile şekerden yapılan bir içki.

«Üstün adamın göklerdeki uçuşunu, yıldız tozunu gagalayanlar,» diye ateşli ateşli atıldı Martin. «Bir zamanlar eleştirmenler ya da eleştirmen müsveddeleri için bir yazı yazmıştım.»

«Bakalım şuna,» dedi Brissenden hevesle.

Böylece Martin 'Yıldız Tozu'nun kopyalarından birini çıkardı ve okurken Brissenden kıkırdadı, ellerini ovuşturdu ve içkisini yudumlamayı unuttu.

«Bana öyle geliyor ki, sen de gözleri görmeyen kukuletalı cüceler dünyasına fırlatılmış, yıldız tozunun bir parçasısın,» dedi Martin okumasını bitirince. «Tabii, gönderdiğin ilk dergi onu kaptı değil mi?»

Martin defterini karıştırdı.

«Yirmi yedi dergi tarafından reddedilmiş.»

Brissenden kahkahayla güldü ama birden bir öksürük krizine tutuldu.

«Bana şiirle uğraşmadığını söyleme,» dedi soluk soluğa. «Hadi birkaç tane de onlardan göster.»

«Şimdi okuma,» diye yalvardı Martin. «Seninle konuşmak istiyorum. Senin için onları paketlerim, giderken birlikte götürürsün.»

Brissenden, 'Aşk Şiirleri' ve 'Peri ile İnci'yle birlikte gitti ve ertesi gün Martin'i kutlamaya geldi.

«Daha başkalarını istiyorum.»

Martin'in bir şair olduğunu belirtmekle kalmadı, aynı zamanda Martin de onun bir şair olduğunu öğrendi. Brissenden'in yazdıklarını okuyunca sanki ayakları yerden kesildi ve arkadaşının bunları yayımlatmaya çalışmamasını şaşkınlıkla karşıladı.

«Hepsinin canı cehenneme,» dedi Martin onun için yapıtlarını satmayı önerdiğinde. «Sırf güzellik için sev güzelliği,» diye öğüt verdi. «Ve dergileri rahat bırak. Gemilerine ve denize dön... sana ancak bunu salık verebilirim Martin Eden. İnsanların bu çürümüş ve kokmuş kentlerinden ne istiyorsun? Güzelliği bu dergilerin ihtiyaçlarına peşkeş çekerek harcadığın her gün, kendi boğazını biraz daha kesiyorsun. Geçen gün bana söylediğin dize neydi? Ha, evet, 'Efemeridlerin sonu olan in-

san.' Peki öyleyse son efemerid, üne kavuşup ne yapacaksın? Elde edersen, bu senin için zehirden başka bir şey olmayacak. İnan bana, böyle bir bahşişten yararlanamayacak kadar basit, saf ve rasyonelsin. Umarım tek bir satırını bile bir dergiye satamazsın. Hizmet edilecek tek efendi güzelliktir. Ona hizmet et ve gerisini umursama! Başarıymış! Eğer, Henley'in 'Hayalet'inden daha üstün olan Stevenson'un sonesinde, ya da 'Aşk Şiirleri'nde, ya da şu deniz şiirlerinde değilse, hangi Allahın belası cehennemde bu güzellik? Sen bir işi tamamladıktan sonra elde ettiğin başarıda değil, o işi yaparken buluyorsun mutluluğu. Bana söylemene gerek yok. Biliyorum. Sen de biliyorsun. Güzellik sana azap veriyor. O senin içindeki sonsuz bir ağrı, asla iyileşmeyecek bir yara, bir alev. Neden dergilerle uğraşasın? Bırak senin amacın yalnızca güzellik olsun. Neden güzelliği altın kalıplara koyasın? Zaten yapamazsın bunu. Binlerce yıl dergi okuyabilirsin ama Keats'in bir tek dizesinin değerini bunlarda bulamazsın. Ünü ve parayı bir kıyıya bırak, yarın bir gemiye yazıl ve denize dön.»

«Ün için değil, aşk için,» diye güldü Martin. «Aşkın senin Kozmos'unda hiçbir yeri yok gibi. Benimkinde, Güzellik, Aşkın bir hizmetçisidir.»

Brissenden ona sevecenlik ve takdirle baktı. «Öylesine gençsin ki oğlum Martin, çok gençsin... Yükseklere uçmak istiyorsun. Ama kanatların en ince tülden yapılmış ve en güzel renklerle süslenmiş. Onları sakın yakma! Ah, tabii, onları çoktan yakmışsın sen. Şu 'Aşk Şiirleri'ni yazabilmek için yüce bir kadına gerek vardı.»

«Hem aşkı, hem de kadını yüceltiyor onlar,» diye güldü Martin.

«Çılgınlık felsefesi,» dedi beriki. «Esrar içip düşler gördüğümde kendi kendime böyle demiştim. Ama dikkat et. Bu burjuva kentleri seni öldürür. Seninle tanıştığım o tüccarlar takımına bir bak. Kokuşmuş bir yer orası. İnsan böyle bir hava içinde aklına bile sahip olamıyor. İnsanı alçaltan bir havası var. Kadın, erkek, içlerinde bir tanesi bile yozluktan kurtulmuş değil; hepsi, yüksek zekâları ve ilkel sanat dürtüleri ile yönetilen mideden başka bir şey değiller...»

Birden susup, Martin'e baktı. Sonra, ani bir esinlenmeyle durumu kavradı. Yüzünde bir dehşet havası belirdi.

«Ve sen o harika 'Aşk Şiirleri'ni onun için... o soluk, kuru dişi için yazdın!.»

Bir an sonra Martin'in sağ eli Brissenden'in boğazına yapıştı ve dişlerini takırdatana dek onu sarstı. Ama onun gözlerinin içine bakan Martin, orada korkuya değil, meraklı ve alaylı bir bakışa rastladı. Martin kendine geldi ve Brissenden'i yatağın üstüne fırlattı.

Brissenden bir dakika zorlukla soluk aldı ve acıyla içini çekti ama sonra kıkırdamaya başladı.

«İçimdeki alevi söndürebilseydin, sana sonsuza dek borçlu kalacaktım.»

«Sinirlerim bugünlerde çok gergin,» diye özür diledi Martin. «Umarım canını acıtmadım. Dur sana taze bir içki koyayım.»

«Seni gidi genç barbar!» diye sürdürdü Brissenden. «Acaba o vücudunla yalnızca gurur mu duyuyorsun diye merak ediyorum. Şeytan kadar güçlüsün. Genç bir panter, bir arslan yavrususun. Eee, bu gücün karşılığını ödeyecek olan sensin.»

«Ne demek istiyorsun?» diye merakla sordu Martin ona içkisini uzatırken. «Haydi dik şunu da biraz kendine gel.»

«Kadınların...» Brissenden içkisinden bir yudum aldı ve memnun memnun gülümsedi. «Kadınların yüzünden. Ölünceye dek seni rahatsız edecekler. Şimdiye dek yaptıkları gibi. Yanılıyorsam çaylağın biriyim. Beni susturmaya çalışmanın hiçbir yararı yok. İçimdekileri söyleyeceğim. Kuşkusuz ki bu senin çocukluk aşkın ama Güzellik aşkına, bir dahaki sefere daha zevkli ol. Bir burjuvanın kızından ne istiyorsun Allah aşkına? Onları rahat bırak. Hayata gülen, ölümle alay eden, sevebilen, arzu dolu bir kadın seç. Böyle kadınlar da var ve onlar da, burjuva yaşamının korkak ürünlerinden biri kadar kolaylıkla sevebilirler seni.»

«Korkak mı?» diye karşı çıktı Martin.

«Evet öyle... Korkak... Kendilerine anlatılan o küçük ahlak yasalarını çevrelerine anlatan ve yaşamaktan korkan insanlar-

dır bunlar. Seni severler Martin, ama o küçük ahlak yasalarını daha çok severler. Sen küçük gri pervanelerin değil, büyük özgür ruhların, pırıl pırıl kanatlı kelebeklerin ardında koşuyorsun. Eğer uzun yaşayacak kadar talihsizsen bunlardan da, bütün dişi yaratıklardan da bıkacaksın. Ama yaşamayacaksın. Gemilerine ve denize dönmeyecek, bu yüzden de kemiklerin çürüyünceye dek kentlerin bu çöplük yuvalarında dolaşacak, ondan sonra öleceksin.»

«Bana istediğin kadar söylev çek ama beni kızdıramayacaksın,» dedi Martin. «Sonuç olarak yaradılışına uygun bir aklın var. benim yaradılışıma uygun aklım da tıpkı seninki gibi suçlanamaz.»

Aşk, dergiler ve birçok konularda anlaşamamışlardı ama birbirlerini yine de sevmişlerdi. Üstelik Martin'in açısından oldukça derin bir sevgiydi bu. Her gün birlikteydiler ve günde en az bir saat Brissenden, Martin'in odasında oturuyordu. Brissenden asla çeyrek galonluk viskisini almadan gelmez ve dışarda birlikte yemek yediklerinde yemek boyunca hep viski ve sodasını yudumlardı. Yemek parasını her zaman o veriyordu ve onun sayesinde Martin iyi yemeğin ne olduğunu öğrendi, ilk şampanyasını içti ve Rhine şarabı ile tanıştı.

Ama Brissenden her zaman bir bilmeceydi. Hastalıklı yüzüyle, gittikçe tükenen kanının son damlasına dek içten bir sefahat düşkünüydü. Ölmekten korkmuyor, yaşamın her yönüne alaylı ve kuşkulu gözlerle bakıyor ve ölürken bile yaşamı en son zerresine dek seviyordu. Yaşamak, duymak ve bir keresinde kendi kendine söylediği gibi, «geldiğim o kozmik toz içindeki küçücük yerimde bir solucan gibi kıvrılmak» için çıldırıyordu sanki. Uyuşturucu ilaçlar içmiş, yeni coşkuların, yeni duyguların ardında garip şeyler yapmıştı. Martin'e, bir keresinde sırf doyurulan susuzluk duygusunu tadabilmek için üç gün bir yudum su bile içmeden durduğunu anlattı. Onun kim ya da ne olduğunu Martin asla öğrenemedi. Geçmişi olmayan, geleceği karanlık, bugünkü yaşantısı ise acı bir hayat alevi ile dolu bir adamdı.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Martin, sürekli olarak savaşı yitiriyordu. Elinden geldiğince tutumlu olmaya çalışıyor, yine de ucuz yapıtları, harcamalarını karşılamıyordu. Şükran gününde, siyah giysisi rehinde olduğu için Morselar'ın yemek çağrısını kabul edemedi. Gelmeyişinin nedeni Ruth'u pek memnun etmemiş, Martin de umutsuzluğa düşmüştü. Bunun üstüne, bir şeyler yapıp yemeğe geleceğine söz vermişti. San Francisco'da, *Transcontinental*'e gider, beş dolar olacağını alır ve giysisini rehinden kurtarırdı.

Sabahleyin Maria'dan on sent borç aldı. Bu parayı Brissenden almayı yeğlerdi ama o garip yaratık ortadan yok olmuştu. Martin'in onu son görüşünden sonra iki hatta geçmiş ve Martin onu gücendirecek bir davranışta bulunup bulunmadığını boşuna düşünüp durmuştu. On sent, feribotla Martin'i San Francisco'ya geçirmeye yetmişti ve Market Sokağında yürürken, parayı alamadığı takdirde ne yapacağını düşünüyordu. Oakland'a dönmesi olanaksızdı ve San Francisco'da tanıdığı hiç kimse yoktu.

Transcontinental'in bürosunun kapısı aralıktı. Kapıyı açarken Martin içerden birinin bağırdığını işitti:

«Ama sorun bu değil Bay Ford.» (Yazışmalarından Martin, Ford'un yayımcı adı olduğunu biliyordu.) «Sorun parayı vermeye niyetiniz olup olmadığı. Nakit ve peşin olarak demek istiyorum. Beni *Transcontinental*'in ne geleceği, ne de gelecek yıl size kaç para kazandıracağı ilgilendirir. Benim istediğim, yaptığım işin karşılığını almak. Şunu da hemen belirteyim, para benim elime geçmedikçe *Transcontinental*'in noel sayısı baskıya girmeyecek. İyi günler. Paranız olunca gelip beni görün.»

Kapıyı çarparak dışarı çıktı, sinirle Martin'in yanından geçti ve yumruklarını sıkıp, küfürler yağdırarak merdivenlerden aşağıya indi. Martin, içeri hemen girmemeye karar verdi ve on beş dakika kadar koridorda dolandı. Sonra kapıyı açtı ve içeri

girdi. Bu onun için yepyeni bir deneydi; ilk kez bir yayımcının bürosundan içeri giriyordu. Anlaşılan bu büroda kartvizitlere hiç gerek yoktu. Bir çocuk içerdeki odaya bir adamın Bay Ford'u görmek istediğini bildirdi. Sonra geri döndü ve odanın ucundan, Martin'i çağırarak, içerdeki özel odaya, yayımcının olduğu yere göfürdü. Martin'in ilk izlenimleri, odanın düzensizliği ve karışıklığı oldu. Sonra, kendisine merakla bakan genç görünüşlü, sakallı, döner bir iskemleye oturmuş bir adam gözüne çarptı. Martin, bu yüzün sakinliğine hayran kaldı. Baskıcının tehditlerinin onu etkilemediği belliydi.

«Ben... Ben Martin Eden'im,» diye başladı söze. («Ve beş dolarımı istiyorum,» diye devam etmek isterdi.)

Ama bu karşılaştığı ilk yayımcıydı ve bu koşullar altında onu hemen korkutmak istemiyordu. Bay Ford'un. «Sahi mi?» diyerek ayağa fırlamasını şaşkınlıkla izledi. Bir an sonra Martin'in elini ateşli ateşli sıkıyordu.

«Sizi gördüğüme ne kadar sevindiğimi anlatamam Bay Eden. Sık sık nasıl bir insan olduğunuzu merak ederdim.»

Martin'i kendinden biraz uzaklaştırıp, Martin'in ikinci iyi, ama aynı zamanda en kötü, yırtık pırtık, yamanamayacak durumda olan giysisine ve Maria'nın düz ütüleriyle dikkatle ütülediği pantolonuna uzun uzun baktı.

«Doğrusu, sizi olduğunuzdan daha yaşlı sandığımı itiraf edeyim. Öykünüzde öyle bir derinlik ve canlılık, öylesine bir olgunluk vardı ki. Bir şaheserdi o öykü. Daha bir iki cümle okur okumaz anlamıştım. Durun size onu ilk nasıl okuduğumu anlatayım. Ama hayır, sizi önce arkadaşlara tanıştırayım.»

Konuşmasına ara vermeden Bay Ford, Martin'i daha büyükçe bir odaya götürüp, yardımcısı Bay White'le tanıştırdı. Sanki üşüyormuş gibi, eli garip bir biçimde soğuk olan, seyrek sakallı, ince ve çelimsiz bir adamdı Bay White.

«Ve Bay Ends; Bay Eden. Bay Ends bizim yönetim müdürümüzdür.»

Martin, dökük saçlı, boncuk gözlü, karısı tarafından pazar günleri düzeltilen, dikkatle taranmış beyaz sakalının yüzünün çoğunu kaplamış, genç görünüşlü biriyle el sıkıştığını fark etti.

Üçü de Martin'in çevresini sarıp, ona olan hayranlıklarından söz etmeye başladılar. Martin, onların sonunun ne olacağını bilmedikleri bir durumu geçiştirmeye çalıştıklarını fark etti.

«Bizi niye aramadığınızı merak eder dururduk,» diyordu Bay White.

«Vapur bileti alacak param olmadığı için. Körfez'in karşısında oturuyorum da.» Martin, onlara paraya ne kadar çok ihtiyacı olduğunu anlatmak istiyordu.

«Hiç kuşkusuz,» diye düşündü, «içinde bulunduğum bu paçavralar parasızlığımı yeterince açıklıyor.» Eline geçirdiği her fırsatta ziyaretinin nedenine ilişkin imalarda bulundu. Ama hayranları sanki sağırdılar. Durmadan onu övüyor, ilk gördükleri anda öyküsü için ne düşündüklerini, daha sonraki fikirlerini anlatıyor, karılarının ve ailelerinin neler düşündüklerini belirtiyorlardı ama bu hayranlıkları karşısında ona bir şey ödeyeceklerine ilişkin hiçbir imada bulunmuyorlardı.

«Öykünüzü ilk nasıl okuduğumu size anlattım mı?» dedi Bay Ford. «Elbette ki anlatmadım. New York'tan batıya geliyordum. Tren, Ogden'de durdu ve bir gazeteci çocuk *Transcontinental*'in son sayısını getirdi.»

«Aman Tanrım,» diye düşündü Martin. «Sen Pulman'la yolculuk yaparken, ben, bana olan beş dolarlık borcunuz için aç kalıyorum.» Birden öfkelendi. *Transcontinental*'in kendisine yaptığı haksızlık korkunçtu. Bir anda aklına umutsuzluk içinde geçirdiği aylar, açlığı ve yoksulluğu geldi. Ve o anda duyduğu açlık, kendisine iki gündür hiçbir şey yemediğini, zaten uzun bir süredir karnının doğru dürüst doymadığını anımsattı. Bu yaratıklar soyguncu değil, iğrenç hırsızlardı. Yalanlar ve yerine getirilmeyen sözlerle elinden öyküsünü almışlardı. Öyleyse, onlara gösterecekti. Parasını almadan bürodan ayrılmayacağına kendi kendine karar verdi. Parayı alamazsa, Oakland'a dönmesinin olanaksızlığını anımsadı. Büyük bir çabayla kendini tutmaya çalıştı ama yüzündeki sinirli havayı ve karşısındakileri korkutan kızgınlığını gizleyemedi.

Eskisinden daha fazla yağcılığa başladılar. Bay Ford.

'Çanların Sesi'ni ilk nasıl okuduğunu, Bay Ends ise, Alameda'da bir öğretmen olan kuzeninin 'Çanların Sesi'ni nasıl beğendiğini anlatmaya çalışıyordu.

«Neden geldiğimi size söyleyeyim,» dedi Martin sonunda. «Hepinizin bu denli beğendiğiniz öykünün parasını almaya. Sanırım yayımlandığında ödemeyi vaat ettiğiniz miktar beş dolardı.»

Bay Ford, her yanı durmadan kımıldayan yüzünde mutlu bir ifadeyle elini cebine atarmış gibi yaptı, sonra Bay Ends'e dönüp parasını evde bıraktığını söyledi. Bay Ends'in bundan hoşlanmadığı açıktı. Martin onun, pantolonunun cebine elini sokacakmış gibi kolunu büktüğünü gördü. Para'nın orada olduğu kesindi.

«Özür dilerim,» dedi Bay Ends. «Ama yarım saat önce baskıcıya para verdim. Bütün bozukluğumu alıp götürdü. Bu yaptığım belki de dikkatsizce bir şeydi. Senedin tarihi henüz dolmamıştı ve baskıcının benden şimdiden para isteyeceğini hiç beklemiyordum.»

İki adam da umutla Bay White'a baktı ama o da gülüp, omuzlarını silkti. Ne olursa olsun onun vicdanı temizdi. *Transcontinental*'e dergi edebiyatı öğrenmeye gelmiş ama bunun yerine sadece muhasebe öğrenmişti. *Transcontinental*'in kendisine dört aylık maaş borcu vardı ve baskıcının da müdür yardımcısınca atlatıldığını biliyordu.

«Bizi bu durumda yakalamış olmanız çok kötü Bay Eden,» dedi Bay Ford kendisine bir hava vermeye çalışarak. «Dikkatsizlikten başka bir şey olmadığına sizi temin ederim. Ama bakın şöyle bir şey yapabiliriz. Sabahleyin ilk iş olarak size bir çek postalarız. Bay Eden'in adresi sizde var değil mi Bay Ends?»

Evet, adres Bay Ends'de vardı ve yarın sabah ilk iş olarak çeki postalayacaklardı. Martin bankalar ve çekler konusunda pek bir şey bilmiyordu ama parayı bugün kendisine vermemeleri için hiçbir neden göremedi.

«Öyleyse anlaşıldı değil mi, Bay Martin? Yarın size çeki postalayacağız.»

«Benim bugün paraya ihtiyacım var,» dedi Martin inatla.

«Bu kötü koşullar altında... keşke bize başka bir gün gelseydiniz,» diye kekeledi Bay Ford, ama sabrı tükenmeye başlayan Bay Ends onun sözünü kesti.

«Bay Ford size durumu anlattı,» dedi sert bir sesle. «Ben de anlattım. Çeki yarın...»

«Ben de size anlatmaya çalıştım ki,» diye onun sözünü kesti Martin, «Paraya bugün ihtiyacım var.»

Yönetim müdürünün sertliği onu öfkelendirmişti; gözlerini ondan ayırmadı. Çünkü *Transcontinental*'in kendisine ödeyeceği paranın onun cebinde olduğunu biliyordu.

«Ne yazık ki...» diye konuşmaya başladı Bay Ford.

Ama o anda, sabırsız bir hareketle Bay Ends, dışarı çıkmak istiyormuşcasına arkasını döndü. Aynı anda Martin onun üstüne atladı, ve tek eliyle Bay Ends'in boynunu öyle bir sıktı ki şekli hâlâ bozulmamış olan beyaz sakalı, kırk beş derecelik bir acıyla tavana doğru çevrildi. Bay White ile Bay Ford, yönetim müdürlerinin bir astragan halısı gibi silkildiğini dehşetle gördüler.

«Sökül bakalım paraları, seni genç yeteneklerin saygıdeğer heves kırıcısı!» diye kükredi Martin. «Sökül paraları yoksa hepsi onluk bile olsa senden çıkartmasını bilirim.» Sonra dehşet içindeki iki seyirciye döndü. «Uzak durun. Karışacak olursanız, birinizin canı yanabilir.»

Bay Ends yutkunuyordu. Martin elini çekmeden, paraları çıkarmaya başlayamadı. Sayısız tehditlerden sonra pantolonunun cebinden dört dolar, on beş sent çıktı.

«Hepsini,» diye emretti Martin.

Bir on sentlik daha düştü. Martin emin olmak için paraları ikinci kez saydı.

«Sıra sende!» diye bağırdı Bay Ford'a «Yetmiş beş sent daha istiyorum.»

Bay Ford beklemedi, bütün ceplerini tersine çevirdi ve içlerinden toplam altmış sent çıktı.

«Hepsinin bu kadar olduğundan emin misin?» diye sordu tehdit edercesine. «Yeleğinin cebinde ne var?»

Dürüstlüğünü göstermek için Bay Ford yeleğinin cebini de dışarı çıkardı. Bir tanesinden aşağı bir kâğıt düştü. Bay Ford eğilip kâğıdı yerden aldı ve tam cebine koyacaktı ki Martin bağırdı:

«Nedir o? Vapur bileti mi? Ver onu buraya. On sent eder. Borcunuza sayarım. Bilet de dahil şimdi dört dolar doksan beş sentim var. Bana hâlâ beş sent borçlusunuz.»

Öfkeyle Bay White'e baktığında onun kendisine bir beş sentlik uzatmakta olduğunu gördü.

«Teşekkür ederim,» dedi Martin hepsine birden. «İyi günler dilerim.»

«Soyguncu,» diye hırladı Bay Ends arkasından.

«Adi hırsız,» diye karşılık verdi Martin kapıyı çarparak.

Martin gururlanmıştı... Öylesine gururlanmıştı ki, 'Peri ile İnci' için *The Hornet*'in kendisine on beş dolar borcu olduğunu anımsayarak onu da almaya karar verdi. Ama *The Hornet*, birbirleri de dahil herkesi ve her şeyi soyan, tıraşlı, güçlü kuvvetli genç adamlarca yönetiliyordu. Bürodaki eşyaların bir kısmı kırılıp döküldükten sonra, yayımcı (eski bir üniversiteli atlet), müdürün, reklam memurunun ve odacının yardımıyla Martin'i bürodan çıkartıp merdivenlerden aşağıya fırlatmayı başardı.

«Yine gelin Bay Eden; sizi görmekten memnun olacağız,» diye güldüler bir üst kattan.

Martin ayağa kalkarken homurdandı.

«Of be!» diye mırıldandı. «Transcontinental'dakiler süt kuzulariydı ama siz profesyonel boksörsünüz.»

Bunu yine kahkahalar izledi.

«Bir şair olarak Bay Eden,» diye bağırdı The Hornet'in yayımcısı, «sizin de bizden aşağı kalmadığınızı söylemeliyim. Bu sağ kroşeyi nerde öğrendiğinizi sorabilir miyim?»

«Sizin şu yarı - Nelson vuruşunu öğrendiğiniz yerden,» diye karşılık verdi Martin. «Gözünüzün moraracağından eminim.»

«Umarım boynunuz tutulmaz,» dedi yayımcı. «Gidip hep birlikte bir içki içmemize ne dersiniz? Boynunuzun değil, şu ufak dövüşün şerefine tabii.»

«Gözünüz morarmazsa, paralar benden,» diye kabul etti Martin.

Böylece soyguncularla soyulanlar bir arada içki içtiler. Dövüşü güçlü olanın kazandığına, 'Peri ile İnci'nin on beş dolarının *The Hornet*'in yazı işleri kuruluna ait olduğuna karar verdiler.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ruth, Maria'nın ön merdivenlerini tırmanırken Arthur sokak kapısında bekledi. Kız, daktilo takırtısı işitti ve Martin kendisini içeri aldığında, bir yazının son sayfasını tamamlamakta olduğunu gördü. Martin'in Şükran Günü yemeğine gelip gelmeyeceğini kesinlikle öğrenmeye gelmişti... Ama daha konuyu açmadan Martin konuşmaya başladı.

«Dur da sana şunu okuyayım!» diye bağırdı karbon kopyaları ayırıp, sayfaları sıraya koyarak. «En son yapıtım. Öncekilerden de çok farklı. Üstelik öylesine farklı ki beni korkutuyor. Yine de içimde onun iyi olduğuna dair bir duygu var. Sen yargıç ol. Bir Hawaii öyküsü bu. Adını da 'Wiki-Wiki' koydum.»

Yüzü yaratıcı bir parlaklıkla aydınlanmıştı. Ruth soğuk odada titredi ve karşılaştıklarında Martin'in elinin soğukluğu onu irkiltti. Okurken onu dikkatle izledi ve Martin zaman zaman Ruth'un yüzünde hoşnutsuzluk ifadesi gördüyse de bitirdiğinde sordu:

«İçtenlikle söyle, ne düşünüyorsun?»

«Bil... Bilmiyorum,» diye karşılık verdi Ruth. «Satacağını... satacağını sanıyor musun?»

«Bil... Bilmiyorum,» diye itiraf etti Martin. «Dergiler için biraz tazla güçlü. Ama gerçek bu... Yemin ederim gerçek!»

«Ama neden, satamadığını bildiğin halde bu tür şeyleri yazmaya devam ediyorsun?» diye sordu Ruth acımasız bir sesle. «Yazı yazmanın nedeni geçimini sağlamak, değil mi?»

«Evet, haklısın. Ama şu sefil öykü aklımı başımdan aldı. Yazmamak elimde değildi. Yazılmak istiyordu.»

«Şu Wiki-Wiki adlı tipi neden bu denli kaba konuşturdun? Okuyucularının rahatsız olacağına hiç kuşkum yok. Herhalde, yayımcılar yapıtlarımı bu yüzden kabul etmiyorlar.

«Çünkü gerçek Wiki-Wiki böyle konuşuyordu.»

«Ama zevksiz bir şey bu.»

«Yaşamın ta kendisi,» dedi Martin duygusuzca. «Gerçek bu. Hakikatin kendisi. Ve ben yaşamı gördüğüm gibi anlatmalıyım.»

Ruth karşılık vermedi ve huzursuz bir süre ikisi de konuşmadılar. O Ruth'u sevdiği için, Ruth ise, Martin onun ufkunun çok dışına taştığı için birbirlerini anlayamıyorlardı.

«Eh, *Transcontinental* 'den paramı aldım,» dedi konuyu değiştirmeye çalışarak. Son gördüğü haliyle üç sakallının kendisine dört dolar doksan sent ve bir de vapur bileti verişleri aklına gelince kıkırdadı.

«Öyleyse geliyorsun,» diye bağırdı kız neşeyle. «Ben de bunu öğrenmeye gelmiştim.»

«Gelmek mi?» dedi Martin dalgın dalgın... «Nereye?»

«Yarın akşamki yemeğe canım! Eğer parayı alabilirsen, giysini rehinden kurtarabileceğini söylemiştin.»

«Tamamen unutmuştum,» dedi. «Anlayacağın, sabahleyin şu belediye memuru, Maria'nın iki ineğiyle buzağısını almış. Maria'nın da hiç parası yokmuş, ben de inekleri geri almak zorunda kaldım. İşte *Transcontinental* 'den aldığım para buraya gitti... 'Çanların Sesi' belediye memurunun cebine girdi.»

«Öyleyse gelmiyorsun?»

Martin giysilerine baktı.

«Gelemem!»

Düş kırıklığının oluşturduğu gözyaşları Ruth'un mavi gözlerinden aşağı aktı ama hiçbir şey söylemedi.

«Gelecek yılki Şükran Gününde benimle Delmonico'da yemek yersin,» dedi Martin neşeyle. «Ya da Londra'da, ya da Paris'te, nerede istersen. Bundan eminim.»

«Geçen gündü gazetede,» dedi Ruth birden, «Demiryolu Postasına birkaç atama yapıldığını okudum. Sen sınavı birincilikle kazanmıştın değil mi?»

Martin kendisine de bir çağrı mektubunun geldiğini ama bunu reddettiğini kabul etmek zorunda kaldı. «Öyle emindim ki... Kendimden öyle emindim ki.» dedi. «Bir yıl sonra, Demiryolu Postalarındaki bir düzine adamdan daha fazla para kazanacağım. Bekle de gör.»

«Ah!» dedi kız sadece Martin sözlerini bitirince. Ayağa kalkıp eldivenlerini giydi. «Gitmem gerek. Arthur beni bekliyor.»

Ruth'u kollarına aldı ve onu öptü. Ama kız onun hareketlerine karşılık vermedi. Vücudunda hiçbir gerginlik yoktu, kolları Martin'e sarılmadı ve dudakları onu isteksizce öptü.

Kızı kapıya kadar geçirip dönerken, bana kızdı herhalde, diye düşündü. Ama neden kızmıştı? Belediye memurunun, Maria'nın ineklerini alması büyük talihsizlikti. Ama bu kaderin bir oyunuydu yalnızca. Suçlanacak kimse yoktu. Başka türlü davranabileceği aklına bile gelmiyordu. Evet, belki de Demiryolu postalarındaki işi reddettiği için kendisi de biraz suçluydu. Üstelik Ruth, 'Wiki-Wiki' beğenmemişti

Öğleden sonraki seferini yapan postacıyı karşılamak için merdivenlerin başında durdu. Uzun mektuplar tomarını alırken Martin'in yüreğini umut dalgası kapladı. Bir tanesi fazla uzun değildi. Kısa ve inceydi ve dışında *New York Outview*'un adresi basılıydı. Zarfın kenarını yırtarken birden durdu. O yayınevine hiç yazı göndermemişti. Belki de – çılgınca bir düşünceyle nerdeyse yüreği duracaktı – belki de kendisine bir yazı ısmarlıyorlardı. Ama bir an sonra bu işin olanaksızlığını anlayıp bu düşünceyi kafasından attı.

Kısa, resmi bir mektuptu. Yayımcı tarafından imzalanmıştı ve aldıkları imzasız bir mektubu ilişikte gönderdiklerini, Outview'un yazı kurulunun bu tür imzasız mektuplara hiçbir önem vermediğini belirtiyordu.

İlişikteki mektubun kötü bir el yazısıyla yazılmış olduğunu gördü. Kendisini çirkin bir şekilde aşağılıyan mektupta dergilere yazılarını satan 'Martin Eden denen adamın' aslında yazar falan olmadığı, gerçekte bu öyküleri eski dergilerden çaldığı ve bunları kendininmiş gibi dergilere gönderdiği anlatılıyordu. Mektup San Leandro'dan postalanmıştı. Martin, mektubun ya-

zarını keşfedebilmek için fazla düşünmek zorunda kalmadı. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın dili, Higginbotham'ın fikirleri yeterince açıktı. Martin, mektubun her satırında, eniştesinin ince İtalyan elini değil, kaba bakkalın yumruklarını gördü.

Ama neden? diye boşyere sordu kendi kendine. Bernard Higginbotham'a ne kötülük yapmışfı ki? Her şey öylesine mantıksız, öylesine boştu ki, açıklanması olanaksızdı. Son bir hafta içinde Martin'e çeşitli Doğu dergilerinin yayımcıları tarafından en azından bir düzine bu tür mektup gönderilmişti. Yayımcılar, dostça davranıyor, diye düşündü Martin. Hiçbiri kendisini tanımıyordu ama yine de dostça davranmışlardı. İmzasız mektuplardan nefret ettikleri açıktı. Kendisine zarar vermek için girişilen hainee planın başarısızlığa uğradığını gördü. Aslında, bundan bir şey çıksaydı bile bu kesinlikle yararlı bir şey olacaktı çünkü en azından adı birkaç yayımcının dikkatini çekecekti. Belki bir gün gönderdiği yazılarından birini okurken hakkında imzasız mektuplar aldıkları adam olarak anımsayacaklardı onu. Böyle bir anının onların yargılarını bir parça Martin'den yana değiştirmeyeceklerini kim söyleyebilirdi?

İşte bu dönemde Martin, Maria'nın gözünden oldukça düştü. Bir sabah onu mutfakta, acılar içinde kıvranıp, gözlerinden yaşlar akarak koca bir çamaşır yığınının önünde ütü yaparken buldu. Hemen kadına grip teşhisi koydu ve sıcak viski kalıntılarını (bunlar Brissenden'in getirdiği şişelerin dibinde kalmıştı) içirip, yatağa yatmasını söyledi. Ama Maria'nın içi rahat değildi. Ütünün yapılması ve o gece teslim edilmesi gerekti. Ertesi gün yedi küçük ve aç Silva için yemek alamayacaktı yoksa.

Hayretler içinde (bu ölene dek bir gün bile anlatmadan durmayacağı bir olaydı), Martin Eden'in ocağın üstünden ütüyü aldığını ve zarif bir bluzu ütü tahtasının üstüne fırlattığını gördü. Kate Flanagan'ın en güzel bluzuydu bu. Maria'nın dünyasında bu kadından daha şık ve zarif giyinen kimse yoktu. Üstelik Bayan Flanagan bluzunun o gece teslim edilmesi için özel emir vermişti. Herkesin bildiği gibi Demirci John Collins ile arkadaşlık ediyordu ve Maria, ertesi gün Bayan Flanagan ile Bay Col-

lins'in Golden Gate Parkı'na gideceklerini gizlice öğrenmişti. Maria bluzu Martin'in elinden kurtarmaya boşuna uğraştı. Martin onu güç belâ bir sandalyeye oturttu ve Maria faltaşı gibi açılan gözleriyle onu izlemeye başladı. Kendisinin yapabileceği zamanın dörtte biri kadar bir zamanda bluzun ütülendiğini, hatta Martin'in bunu kendisinden çok daha iyi yaptığını gördü.

«Eğer ütülerin biraz daha sıcak olsaydı,» dedi Martin, «Daha hızlı çalışabilirdim.»

Maria'ya göre, Martin'in kullandığı ütüler onun cesaret edebildiğinden çok daha sıcaktı.

«Islatma yöntemin tamamen yanlış,» diye açıkladı. «Bak sana çamaşırı nasıl ıslatacağını öğreteyim. Önemli olan basınçtır. Çabuk ütülemek istiyorsan basınç altında ıslatman gerek.»

Bodrumdaki tahta parçalarından bir sandık yaptı, üstüne bir kapak uydurdu ve Silva ailesinin hurdacıya satmak için topladıkları hurdaları da talan etti. Yeni ıslatılmış çamaşırları sandığa koyup, ağzını kapatıp, demir parçalarını da kapağın üstüne koyduktan sonra sistem tamamlanmış ve çalışır bir duruma gelmişti.

«Şimdi beni izle Maria,» dedi. Beline kadar soyundu ve «İyice kızgın» dediği bir ütüyü eline aldı.

«Ütüyü bitirdikten sonra yünlüleri yıkadı,» diye anlattı Maria daha sonraları. «'Maria sen koskoca bir budalasın,' dedi bana. 'Sana yünlüleri nasıl yıkayacağını göstereceğim.' Ve bana gösterdi de. On dakikada bir makine yaptı: Bir varil, bir jant iki direk ve işte böyle.»

Martin, işi Shelley Hot Springs'de Joe'dan iyice öğrenmişti. Düşey duran bir direğin üstüne eski jantı yerleştirmiş, sonra bunu mutfak kirişlerine sıkıca bağladığı yatay çubuğa iliştirmişti. Böylece çamaşırları suyun içinde döndüren jantı çalıştırırken, bir eliyle de onları iyice dövebiliyordu.

«Ondan sonra Maria yünlüleri yıkamadı,» diye bitiyordu Maria'nın öyküsü. «Varilin başına çocukları koyuyordum. Akıllı bir adam şu Bay Eden.»

Mutfaktaki çamaşırhanesini ustaca işletmesine ve bir düzene sokmasına karşın Martin, Maria'nın gözünde epeyce düştü. Onun eski bir çamaşırcı olması Maria'nin gözündeki romantik Martin'i alıp götürmüştü. Bütün kitapları, lüks arabalarla onu ziyarete gelen, ya da durmadan viski getiren konukları tüm değerlerini yitirmişlerdi. Sonuç olarak o da bir işçi, Maria'nın sınıfının bir üyesiydi. Artık daha insanca, daha yaklaşılabilir biri olmuştu ama tüm esrarını yitirmişti.

Martin ailesine gitgide yabancılaştı. Bay Higginbotham'ın beklenmedik saldırısından sonra Bay Hermann von Schmidt kendini gösterdi. Birkaç küçük öyküsünün, gülünç şiirinin ve bazı fıkralarının kabul edilmesi, Martin'i birazcık ferahlatmıştı. Borçlarının bir bölümünü ödemekle kalmamış, siyah giysisi ile bisikletini de rehinciden alabilmişti. Krank ustası eğrildiği için onarılması gereken bisikletini bir dostluk gösterisi olarak müstakbel eniştesine gönderdi.

Aynı gün öğleden sonra bisikleti küçük bir çocuk tarafından geri getirilince Martin çok memnun oldu. Von Schmidt de dostça davranma eğiliminde, diye düşündü Martin bu olağanüstü iyiliğinden sonra. Onarılan bisikletleri genellikle atölyeye uğrayıp almak gerekirdi. Ama bisiklete biraz yakından bakınca hiçbir yerinin onarılmadığını far ketti. O gün daha sonra kız kardeşinin nişanlısına telefon etti ve müstakbel eniştesinin kendisiyle hiçbir ilişkide bulunmak istemediğini öğrendi.

«Hermann von Schmidt,» dedi Martin neşeyle. «İçimden oraya gelip senin o Hollandalı burnuna kocaman bir yumruk indirmek geliyor.»

«Sen hele benim dükkânıma bir gel,» diye karşılık verdi beriki. «Seni doğruca polise göndereyim. Hem ben de senin burnuna bir yumruk indiririm. Senin gibileri iyi tanırım ben ama bana öyle davranamazsın. Seninle hiçbir işim yok benim. Aylağın birisin, evet aylaksın. Ben de uyumuyorum. Kız kardeşinle evleniyorum diye benden hiçbir şey sızdıramazsın. Neden bir işe girip dürüst insanlar gibi yaşamak istemiyorsun? Hadi, cevap ver buna!»

Martin'in onun hakkında düşündükleri gerçekleşiyordu. Öfkesi yatıştı ve şaşkınlıkla uzun bir ıslık çalarak ahizeyi yerine koydu. Ama şaşkınlığının ardından başka hiçbir tepki gelmedi ve yalnızlığının altında ezildi. Kimse onu anlamıyor, Brissenden'den başka kimse onun için bir şey yapmıyordu ve Brissenden de ortadan yok olmuş, kim bilir nereye gitmişti.

Martin manavdan çıkıp, koltuğunun altında paketlerle eve doğru yürümeye başladığında akşam olmuştu. Köşede elektrikli bir tramvay durdu ve aşağı inen ince yapılı tanıdık bir simayı görünce yüreği sevinçten fırlayacak gibi oldu. Brissenden'di bu ve tramvay hareket etmeden Martin, onun bir cebinin kitaplarla, öbür cebinin çeyrek galonluk bir viski şişesiyle dolu olduğunu bir bakışta fark etti.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Brissenden uzun yokluğu hakkında hiçbir açıklamada bulunmadı. Martin de bu konuyu açmadı, Toddy ile dolu bardaktan yükselen buharın ardında arkadaşının bir kadavranınkini andıran yüzünü görmek onu yeterince mutlu etmişti.

Martin'in başardığı işleri dinledikten sonra, «Ben de tembellik etmedim,» dedi.

Ceketinin iç cebinden bir kâğıt çıkartıp Martin'e uzattı. Martin, yazının başlığına baktıktan sonra meraklı gözlerini ona çevirdi.

«Evet, işte bu,» diye güldü Brissenden. «Güzel bir isim, değil mi? 'Efemerid'... Tek bir sözcük. Bunun sorumlusu sensin. Her zaman dimdik duran, canlı inorganik, efemeridlerin en sonuncusu olan insanın, termometredeki ufacık yerinden ötürü kibirlenen sıcak yaratığın sorumlu bu eserden. Kafamda öylesine yer etmiş ki, ondan kurtulmak için yazmak zorunda kaldım. Ona ilişkin düşüncelerini söyle bana.»

Önce kızaran Martin'in yüzü, okudukça soluklaştı. Yetkin bir sanat eseriydi bu. Biçim, öze karşı bir zafer kazanıyordu. İçeriğin kavranabilen en küçük zerresi Martin'in başını mutlu-

luktan döndürecek kadar yetkin bir yapıyla dile getiriliyor, gözlerini yaşartıyor, bütün vücudunu titretiyordu. Altı ya da yedi yüz dizelik uzun bir şiirdi ve harika, şaşırtıcı ve doğaüstü bir şeydi. Müthiş, olanaksız bir üründü. Ama işte, kağıt üstüne siyah mürekkeple yazılmış olarak karşısında duruyordu. İnsanı ve ruhsal araştırmaları, son sınırları içinde ele alıyor, en uzak güneşleri ve gökkuşaklarını tanık olarak gösterebilmek için uzayın derinliklerini araştırıyordu. Zorlukla soluk alan, atışları gittikçe azalan yüreği bir kuş gibi çırpınan, ölmekte olan bir adamın kafasının içindeki çılgın bir hayal cümbüşüydü bu. Şiir, görkemli bir ritm içinde, yıldızların arasındaki çafışmanın doğurduğu karışıklıktan karanlık boşluklardaki soğumuş güneşlere ve alev alev yanan nebülözlere uzanıyor ve bütün bunların arasından gezegenlerin çığlıkları ve sistemlerin çatırtıları arasında, bir insanın ince, zayıf, hiç susmayan ama gittikçe uzaklaşan sesi işitiliyordu.

«Edebiyatta buna benzer bir şey yoktur,» dedi Martin yeniden konuşabildiğinde. «Harika... Harika! Aklımı başımdan aldı. Beni sarhoş etti. O büyük, bölünmez soru... Düşüncelerimden silkip atamıyorum onu. İnsanın o durmadan soran, sonsuz, hep yinelenen, titrek ve ince sesi hâlâ kulaklarımda. Kükreyen aslanlarla, fillerin gürültüsü arasında bir sivrisineğin ölüm marşına benziyor. Tatmin edilemeyecek mikroskobik bir arzuyla dolu. Saçmaladığımın farkındayım ama beni etkisi altına aldı. Sen... Senin ne olduğunu bilmiyorum... Sen harikasın, hepsi bu. Ama nasıl yapıyorsun? Nasıl yapabiliyorsun?»

Martin derin bir soluk alıp, yeniden başlamak üzere sustu.

«Bir daha asla yazmayacağım. Ben, çamurun içindeki aceminin biriyim. Gerçek bir sanatçının yapıtını gösterdin bana. Bu dehanın da ötesinde bir şey. İnsan zekâsını çok aşmış. Çılgınlaşmış gerçek bu. Gerçek bu oğlum, her dizesi bir gerçek. Bunu fark ediyor musun ey dogmatist? Bilim size yalan söyleyemez. Kozmos'un ham demirinden yapılmış, güçlü ses ritmleri ile dokunarak bir güzellik kumaşı haline getirilmiş bir gözlemcinin gerçeği bu. Artık tek bir laf bile etmeyeceğim. Ezildim, tükendim. Daha da ezileceğim. Bırak, bunu senin için satayım.»

Brissenden sırıttı. «Hıristiyan dünyasında bunu yayımlamaya cesaret edecek tek bir dergi bile yoktur... Bunu biliyorsun.»

«Böyle bir şey bilmiyorum ben. Hıristiyan dünyasında böyle bir şiiri kapmayacak tek bir dergi bile tanımıyorum. Bu tür şeylerle her gün karşılaşmıyorlar. Bu yılın en güzel şiiri değil, yüzyılımızın en güzel yapıtı.»

«Bu önerini kabul etmek isterdim.»

«Alay etme,» diye bağırdı Martin. «Dergi yayımcılarının hepsi de boş insanlar değildir. Biliyorum bunu. Bu konuda seninle bahse girebilirim. Daha birinci ya da ikinci öneride 'Efemerid'in kabul edileceğine nesine istersen bahse girerim.»

«Bu önerini kabul etmemi engelleyen tek bir nokta var.» Brissenden bir an durdu. «Bu yaptığım büyük, en büyük iş. Bundan eminim. Bu benim kuğu şarkım. Onunla övünüyorum. Ona tapıyorum. Viskiden bile iyi. Tatlı hayaller ile temiz ideallere sahip basit bir gençken hep bunu düşlemiştim. İşte şimdi ona sahibim. Sonunda avucumun içine aldım onu. Ama bir domuz sürüsünün onu çiğnemesine izin veremem. Hayır, seninle bahse girmeyeceğim. O benim. Onu ben yarattım ve seninle paylaştım.»

«Ama dünyanın geri kalan kısmını düşün,» diye karşı çıktı Martin. «Güzelliğin işlevi insanları neşelendirmektir.»

«O benim güzelliğim.»

«Bencil olma.»

«Bencil değilim,» Brissenden, ince dudaklarından çıkacak sözcükleri düşünerek gülümsedi. «Sadece açlıktan geberen bir domuz kadar bencilim.»

Martin onu kararından caydırmak için umutsuzca uğraştı. Dergilere olan nefretinin saçma ve fanatik tavrının ise Efes'teki Diana tapınağını yakan gençten çok daha alçakça olduğunu anlattı. Karşısındakinin saldırıları karşısında Brissenden sakin sakin içkisini yudumlamayı sürdürdü ve dergi yayımcılarına ilişkin sözleri dışında, söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu kabul etti. Onlara olan nefretinin sınırı yoktu ve onlara kütrederken Martin'i çok gerilerde bırakıyordu.

«Benim için bunu daktiloya çekmeni isterdim,» dedi. «Sen bu işi herhangi bir stenografdan bin kat daha iyi yaparsın. Şimdi sana biraz öğüt vermek istiyorum.» Ceketinin dış cebinden bir kâğıt tomarı çıkardı. «Bu senin 'Güneşin Utancı' adlı öykün. Bir değil, iki, hatta üç kez okudum onu. Sana bundan daha fazla övgüde bulunamam. 'Efemerid' konusunda söylediklerinden sonra benim susmam gerekiyor. Ama şu kadarını söyleyeyim: 'Güneşin Utancı' yayımlandığında büyük bir olay yaratacak. Senin için herhangi bir reklamdan bin kat daha değerli olan bir tartışmayı başlatacak.»

Martin güldü. «Sanırım şimdi de onu bir dergiye göndermemi öğütleyeceksin.»

«Hiç de değil.. Tabii yayımlanmasını istiyorsan. Onu birinci sınıf yayınevlerine gönder. Okuyucularından biri, hakkında iyi bir rapor verecek kadar çılgın, ya da sarhoş olabilir. Sen birçok kitap okudun. Bunların özü Martin Eden'in beyninde yerleşmiş, sonra da 'Güneşin Utancı'nı oluşturmuş. Ve bir gün Martin Eden meşhur olacak. Ama ünü bu yapıtın sınırlarının çok dışına taşacak. Er geç, bu kitabı basacak bir yayımcı bulmalısın.»

Brissenden o gece eve geç gitti. Tam tramvaya biniyordu ki bir sıçrayışta yeniden Martin'in yanına geldi ve eline buruşturulmuş bir kâğıt sıkıştırdı.

«Al bunu,» dedi. «Bugün at yarışlarına gittim. Şanslıydım da.»

Kampana çaldı ve tramvay hareket etti. Martin geride eline tutuşturulan kâğıt tomarının ne olduğunu merak ederek kalakaldı. Odasında kâğıdı açtığında bunun bir yüz dolarlık olduğunu gördü.

Hemen kullanmaktan hiç çekinmedi. Arkadaşının her zaman yeterince parası olduğunu ve ilerde kazanacağı parayla bu borcunu rahatlıkla ödeyebileceğini biliyordu. Sabahleyin bütün borçlarını ödedi. Maria'ya üç aylık kirasını peşin verdi ve eşyalarını rehinden kurtardı. Sonra Marian'a bir düğün armağanı, Ruth ve Gertrude için daha basit Noel armağanları aldı. Sonunda elinde kalan para ile Silva ailesini Oakland'a götürdü. Gerçi bir yıl geç kalmıştı ama geç de olsa bütün çocuklara ve Maria'ya bir çift ayakkabı alarak sözünü tuttu. Üstelik ço-

cukların kolları dolana dek onlara bebekler, çeşitli oyuncaklar, kuruyemiş ve şeker aldı.

Kendisinin ve Maria'nın yanından ayrılmayan bu olağanüstü alayla birlikte, şimdiye dek yapılmış en büyük şekerlemeyi ısmarlamak için girdikleri dükkânda Ruth ve annesiyle karşılaştı. Bayan Morse şaşırmıştı. Bu durum Ruth'u bile üzmüştü. Görünüşe az da olsa önem verirdi ve sevgilisini Maria ile birlikte Portekizli bir çapulcu alayının başında görmek onu sinirlendirdi. Ama Ruth'u asıl inciten, Martin'in gurursuzluğu ve kendisine olan saygısını yitirişiydi. Üstelik bu olay ona, Martin'in kendi sınıfından kopmasının ne denli olanaksız olduğunu anlatmıştı. Olayın tüm çirkinliğinin yanı sıra bu dünyanın –Ruth'un dünyasının– gözleri önünde fazla ileri gitmekti. Martin ile nişanlı olduklarını gerçi herkesten gizlemişlerdi ama uzun arkadaşlıkları birçok dedikodunun ortaya çıkmasına neden olmuştu ve dükkânda sevgilisiyle ardındaki orduyu gören bir sürü tanıdık vardı. Martin'in rahatlığı onda yoktu, onun gibi çevresini önemsememek elinden gelmiyordu. Alınmıştı ve bütün vücudu utançtan titriyordu. O gün daha sonra, ziyaretine gelen Martin, onun bu durumda bulduğundan armağanını cebinde saklayıp vermek için daha uygun bir zamanı bekledi. Ruth'u gözyaşları –bunlar öfke dolu gözyaşlarıydı– içinde bulmak, Martin'e çok şey anlatmıştı. Kızın çektiği acıyı görünce kendisinin bir hayvan olduğunu düşündü ama yüreğinin ve ruhunun derinliklerinde neden hayvanın biri olduğu sorusuna bir karşılık bulamadı. Tanıdıklarından utanmak aklına bile gelmiyordu. Silvalar'ı noel armağanı almaya götürmesinin Ruth'u inciteceğini düşünemezdi. Daha sonra, Ruth kendi görüşlerini ona açıklayınca kıza hak verdi ve buna, kadınların en iyisinde bile bulunan kadınca bir zayıflık gözüyle baktı.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Bir ocak akşamı Brissenden: «Hadi gel sana gerçek pisliği göstereyim,» dedi.

Martin'e 'gerçek pisliği' gösterme hevesine kapıldığında, Oakland'a dönmek üzere iskele binasında bulunuyorlardı. Birlikte San Francisco'da yemek yemişlerdi. Geriye döndü ve kıyı boyunca, pardesüsünün içinde kuru bir gölge gibi yürümeye başladı. Martin ona yetişmek için koştu. Büyük bir içki dükkânından her birinde iki galon bulunan iki damacana porto şarabı aldı ve her biri bir elinde Mission Street tramvayına atladı. Ardından gelen Martin'in cebinde de birkaç şişe viski vardı.

'Gerçek pisliğin ne olduğunu merak ederken, Ruth beni bu durumda bir görseydi...' diye düşündü.

Tramvaydan inip, işçi sınıfının oturduğu semtin tam göbeği olan Market Street'e saptıklarında, «Belki de şimdi orada kimse yoktur,» dedi Brissenden.

«Neymiş şu Allahın belası, ha?»

«İnsanlar –akıllı insanlar– o tacirin kümesinde, seni konuşurken bulduğum kuklalara hiç benzemeyen insanlar. Kitap okuyor, sonra da kendini yalnız sanıyorsun. İşte bu gece sana, kitap okuyan başka insanlar olduğunu göstereceğim. Böylece kendini yalnız hissetmezsin.»

«Bitmez tükenmez tartışmalarla kafamı yorduğumdan değil,» dedi blokun sonuna geldiklerinde. «Ben kitap felsefesiyle ilgileniyorum. Ama bu insanların, burjuva domuzları değil, gerçek dehalar olduklarını göreceksin. Ama dikkat et, herhangi bir konuda seni kolaylıkla altedebilirler.»

Martin'in elindeki iki damacanayı almasına engel olarak: «Umarım Norton ordadır,» dedi soluk soluğa. «Norton idealistin biridir. Harvardlı'dır. Olağanüstü bir belleği vardır. İdealizm onu felsefi anarşiye sürüklemiş, ailesi de evden kovmuş. Babası Demiryollarında müdürdü, ama oğlu yirmi beş sente satı-

lan aylık bir gazetenin yayımcılığını yaparak San Francisco'da sürünüyor.»

Martin, San Francisco'yu az çok bilirdi ama Market sokağının güneyine hiç gelmemişti. Bu nedenle nereye gittiklerine ilişkin hiçbir fikri yoktu.

«Sen önden git,» dedi. «Önceden biraz onlardan söz etsen iyi olacak. Nasıl geçinirler? Nasıl oluyor da burada oturuyorlar?»

«Umarım Hamilton da ordadır,» dedi Brissenden durup, ellerini dinlendirerek. «Strawm-Hamilton'dur adı, –arada tire vardır– eski bir Güneyli aileden gelmektedir. Serserinin biridir... Tanıdığım en tembel insandır. Sosyalist bir kooperatifte haftada altı dolara çalışıyor ya da çalıştığını sanıyor. Doğuştan aylaktır. Kenti dolanıp durur. Onun bütün gün parkta bir sıranın üstünde oturduğunu, ağzına bir lokma bile koymadığını, akşam kendisini iki blok ötede bir lokantaya davet ettiğimde, 'Çok uzak babalık, bana bir paket sigara al yeter,' dediğini duydum. Kreis onu maddeci monist yapana dek o da senin gibi bir Spencer çömeziydi. Elimden gelirse onu monizm üstüne konuşturmaya çalışacağım. Norton da bir monisttir ama o ruhun dışındaki bir hiçe inanır. Kreis ile Hamilton'un ağzının payını da rahatça verebilir.»

«Kreis kim?» diye sordu Martin.

«Şimdi odasına gittiğimiz adam. Bir zamanlar profesördü. Üniversiteden atıldı. Hep aynı hikâye. Çelik bir kapan gibi kafası var. Geçimini şurdan burdan sağlar. Durumu berbatken, sokakta dilencilik bile yaptığını bilirim. Vicdansızın biridir. Ölünün kefenini bile çalar. Burjuvazi ile arasındaki fark, onun dolandırıcılık yapmadan insanları soymasıdır. Nietzsche'den, Chopenhauer'den, ya da Kant'tan söz edebilir. Ama onun dünyasında önemli tek şey monizmdir. Haeckel onun küçük teneke tanrısıdır. Ona hakaret etmenin tek yolu Haeckel'e saldırmaktır.»

Brissenden, merdivenleri çıkmadan önce damacanaları kapıya koyup dinlendi. «İşte burada oturuyorlar. Bütün üst kat onlara ait. Ama sadece Kreis'in iki odası vardır. Hadi gel.»

Yukarki katta hiç ışık yoktu ama Brissenden, tanıdık bir hayalet gibi karanlıkta rahatlıkla yürüdü. Sonra Martin'le konuşmak için durdu.

«Bir de Stevens, diye biri var. Bir teosotist. Bir işe başladı mı her şeyi birbirine karıştırır. Şimdi bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. İyi tütünden hoşlanır. Onun on sentlik bir lokantada yemek yiyip, üstüne elli sentlik tütün içtiğini gördüm. Belki ordadır diye ona biraz tütün getirdim.

«Bir de Parry diye biri var... İstatikçi ve ayaklı bir ansiklopedi olan bir Avustralyalı. Ona 1903'de Paraguay'ın tahıl üretiminin ne kadar olduğunu, 1890'da İngiltere'nin Çin'e ne kadar ihracat yaptığını, Jimmy Britt ile Nelson'un hangi kiloda dövüştüklerini, ya da 1869'da Amerika Birleşik Devletleri'nin hatit siklet şampiyonlarını sorabilirsin. Makine gibi bir anda sana doğru yanıtı vereceğinden hiç kuşkun olmasın. Bir de Andy var. duvarcıdır. Her konuda bir tikri vardır ve iyi bir santranç oyuncusudur. İçlerinden biri de Harry'dir. Fırıncı, kıpkızıl bir sosyalist ve güçlü bir sendikacıdır. Bilmem, Cooks ile Waiters grevini anımsıyor musun? O sendikayı örgütleyen, grevi hazırlayan, evet işte burada, Kreis'in odasında her şeyi önceden planlayan Harry'di. Sırf zevk için yaptı bu işi ama sendikada kalabilmek için fazla tembeldi. Eğer isteseydi yükselebilirdi. O adamın önündeki olanakların sonu yok... Eğer bu denli tembel olmasaydı.»

Bir kapının altından dışarı sızan ince bir ışık demetiyle karşılaşana dek Brissenden karanlık koridorda yürüdü. Kapıya vurdu ve birisi kapıyı açtı. Az sonra Martin içeri girmiş; esmer, yakışıklı, beyaz dişli, aşağıya sarkık bıyıklı, iri, parlak, siyah gözlü Kreis'le el sıkışıyordu. Genç bir sarışın olan Mary, muttak ve yemek odası görevini gören küçük bir arka odada bulaşık yıkıyordu. Öndeki oda hem yatak, hem de oturma odası olarak kullanılıyordu. Tepelerine bir haftalık çamaşır asılmıştı. Çarşatlar öylesine uzundu ki Martin, köşede konuşan iki adamı önce fark edemedi. Brissenden'i ve damacanaları büyük bir gürültüyle karşıladılar ve tanıştırıldıktan sonra Martin onların Andy ile Parry olduklarını öğrendi. Martin de onlara katıldı ve

Parry'nin, bir gece önce izlediği boks maçını anlatışını dikkatle dinlemeye başladı. Bu arada da Brissenden de tody yapmaya koyulmuş, etrata şarap, viski ve soda dağıtmaya başlamıştı. «Çeteyi topla,» diye emredince, Andy, odaları dolaşıp kiracıları getirmeye gitti.

«Çoğu burada olduğu için şanslıyız,» diye fısıldadı. Brissenden Martin'e, «Norton ile Hamilton da burda, hadi gel de onlarla tanış. İşittiğime göre Stevens burda değilmiş. Eğer becerebilirsem onları monizm üstüne konuşturmaya çalışacağım. Bekle de bir iki laf edip ısınsınlar.»

Başlangıçta konuşma sıkıcıydı. Bununla birlikte, Martin, onların zekâlarının inceliğini takdir etmekten kendini alamadı. Gerçi karşıt görüşlü insanlardı ama yine de kafaları çalışıyordu. Esprili ve bilgili olmalarına karşın asla yapay değillerdi. Ne konuda konuşurlarsa konuşsunlar, her birinin mantığıyla hareket ettiğini, toplum ve Kozmos üstüne derin bir bilgiye sahip olduğunu fark etti. Hiçbirinin fikri başkası taratından hazırlanmış değildi. Hepsi kendi türünde asiydi ve dilleri adiliğe yabancıydı. Martin, Morselar'ın evinde bu denli çok konuda tartışıldığını işitmemişti. Zamandan başka hiçbir sınır yoktu onlar için. İlgilendikleri konular, Bayan Humphry Ward'un son kitabından Shaw'un en son oyununa ve Nat Goodwin'in yapıtlarıyla, tiyatronun geleceğine dek uzanıyordu. Sabah gazetelerini övüyor ya da yerin dibine batırıyorlar, Yeni Zelanda'daki çalışma koşullarından Henry James ile Brander Metthewbs atladılar; Uzakdoğu'daki Alman planlarından ve Sarı Tehlike'nin ekonomik yönlerinden sözettiler. Alman seçimlerini ve Bebel'in son konuşmasını tartıştılar; ülke politikası, işçi partisinin yönetimindeki son planlar ve skandallar ve Coast Seaman'deki grevi oluşturmak için yapılan hazırlıklarda karar kıldılar. Her birinin sahip olduğu bilgi Martin'i şaşırtmıştı. Gazetelerde hiçbir zaman yazılı olmayan şeyleri, kuklaları dans ettiren gizli elleri, ipleri ve telleri biliyorlardı. Martin'i hayretler içinde bırakarak, Mary de tartışmaya katıldı ve daha önce tanıdığı kadınların hiçbirinde rastlamadığı bir zekâya sahip olduğunu gösterdi. Birlikte Swinburne ile Rosetti'den söz ettiler ve sonra kız onu

sınırlarının çok ötesine, Fransız edebiyatının derinliklerine götürdü. Kız Maeterlinck'i savunmaya başlayınca, Martin de 'Güneşin Utancı'ndaki dikkatle işlenmiş fikirlerini ortaya dökerek intikamını aldı.

Birkaç kişi daha gelmiş ve odanın havası ağır bir tütün kokusuyla dolmuştu. Brissenden tam bu sırada savaş işaretini verdi:

«İşte tam senin dişine göre körpe bir et Kreis,» dedi. «Herbert Spencer'e âşık tertemiz bir genç. Hadi onu da Haeckel'ci yap bakalım... Yapabilirsen tabii.»

Kreis uykudan uyanmış gibi yerinden sıçradı. Norton ise, onu koruyacağını belirtmek için bir kız gibi sırıtarak, sevgiyle Martin'e bakmaktaydı.

Kreis doğrudan Martin'le konuşmaya başladı, ama Norton gittikçe aralarına daha çok girmeye başladı ve sonunda yalnızca Kreis ile Norton tartışmaya başladılar. Martin dinliyor ve şaşkınlıkla gözlerini ovuşturuyordu. Böyle bir şeyin olması, hele Market'in güneyindeki işçi mahallesinde olması olanaksızdı. Bu insanlarda kitaplar canlanıyordu. Ateşli, ateşli ve heyecanla konuşuyorlar, içkinin ve öfkenin kimi insanları uyarması gibi bilgi de bu insanları uyarıyordu. Dinledikleri artık Kant, ya da Spencer gibi efsanevi yarı tanrılarca yazılmış kuru felsefi laflar değildi. Bütün hatları heyecanla kımıldayana dek konuşan bu insanların içine işlemiş sıcak, canlı, kankırmızı bir felsefeydi bu. Öbürleri de ellerinde sigaraları dikkatli gözlerle onları dinliyor, yer yer söze karışıyorlardı.

İdealizm, Martin'e hiçbir zaman çekici gelmemişti ama şimdi Norton'un sözleriyle dile getirilmesi, Martin için yepyeni bir keşif olmuştu. Mantıki olasılığı Martin'e ilginç gelmeye başlamıştı. Bu noktayı kavrayamayan Kreis ile Hamilton, Norton'a metafizikçi diye saldırıyorlar, Norton da onları metafizikçi olmakla suçluyordu. Fenomen ve Numen sözcükleri hiç ağızlarından düşmüyordu. Norton'u, bilinci yine bilinçle açıklamaya kalkışmakla suçladılar. O da onları laf ebeliği yapmakla, gerçeklerden kurama gideceklerine, sözcüklerden kuramlara var-

makla suçladı. Ötekiler buna çok şaştı. Olgulardan kalkınmak ve olgulara varmak onların düşünme tarzlarının baş ilkesiydi.

Norton, Kant'ın felsefesinin derinliklerine dalınca, Kreis ona, bütün Alman felsefelerinin öldüklerinde Oxford'a gittiğini anımsattı. Bir süre sonra Norton onlara Hamilton'un Cimrilik Yasasını anımsatınca hemen bunun kendi düşünüş tarzlarına uygulanmasını istediler. Martin, dizlerini karnına çekmiş, zevkle dinliyordu onları. Ama Norton da Spencer'ci değildi ve tartıştığı iki arkadaşıyla birlikte o da Martin'in felsefi fikirlerini çelmeye çalışıyordu.

«Biliyor musun, Berkeley'i kimse yanıtlandıramadı,» dedi Martin'e bakarak. «Herbert Spencer bu işe en çok yaklaşan biriydi ama o bile uzakta kaldı. Spencer'in izleyicilerinden en akıllı olanlar da daha fazla ileri gidemeyecekler. Geçen günü Saleeby'nin söyleyebildiği tek şey Herbert Spencer'in, Berkeley'e bir yanıt vermeye yaklaşmış olmasından ibaretti.»

«Hume'un ne dediğini biliyor musun?» diye sordu Hamilton.

Norton evet dercesine başını salladı ama Hamilton ötekilerin de öğrenebilmesi için Hume'un dediklerini yineledi. «Berkeley'in tartışmalarının yanıt kabul etmediğini ve hiç de inandırıcı olmadığını söylemişti.»

«Bu onun, Hume'un kafasına göre,» diye karşılık verdi beriki. «Hume'un, kafası da tıpkı seninki gibiydi. Aranızdaki tek fark şu: o, Berkeley'e yanıt verilemeyeceğini kabul edecek kadar akıllıydı.»

Norton duygulu ve heyecanlıydı ama mantığını asla yitirmiyordu. Oysa Kreis ile Hamilton, dürtmek için en yumuşak yeri arayan soğukkanlı bir çift vahşi gibiydiler. Gece ilerledikçe, durmadan metafizikçi olmakla suçlanan, ayağa fırlamamak için sandalyesine sıkı sıkı yapışan, gri gözleri kıvılcımlar saçan ve bir kızınkini andıran narin yüzü gittikçe sertleşen Norton, karşısındakilere büyük bir saldırıya geçti.

«Öyle olsun Haeckel'ciler. Ben bir doktor gibi düşünebilirim ama siz nasıl düşünüyorsunuz Allah aşkına? Pozitit biliminizi hiç hakkınız olmayan yerlere sokuşturmanıza karşın dayandı-

ğınız hiçbir temel yok ey bilimsellikten uzak dogmatistler. Maddeci monizm ekolü doğmadan çok önce, temel atamasın diye ayağının altındaki toprağı kaldırmışlardı. Locke'du bunu yapan... John Locke. İki yüzyıl önce, hayır daha da önce. 'İnsanın Anlayışı Üstüne Bir Deneme' adlı yazısında doğuştan gelen fikirlerin var olamayacağını kanıtlamıştı. İşin en iyi yanı da sizin de bu görüşte olmanız. Bu gece tekrar tekrar doğuştan gelen fikirlerin var olamayacağını belirttiniz.

«Bu ne anlama gelir? Mutlak gerçeği asla bilemeyeceğiniz anlamına. Doğduğunuzda beyinleriniz bomboştur. Beş duyunuzla ancak görünüşleri ya da olguları algılayabilirsiniz. Sonra, numenlere gelince, doğduğunuzda bunların beyninizde olmasına olanak yoktur ve...»

«Reddederim...» diye onun sözünü kesti Kreis.

«Ben bitirinceye dek bekle,» diye bağırdı Norton. «Kuvvetlerin etkilerini ve etkileşimlerini, şu ya da bu şekilde duygularınızı uyarmasıyla fark edebilirsiniz. Anlayacağınız, salt tartışma açısından maddenin varlığını kabul etmeye hazırım ve şimdi sizi, sizin savunduğunuz fikirlerle yıkacağım. Başka türlü yapmam da olanaksız zaten. Çünkü her ikiniz de felsefede soyutlamaları anlayacak yetenekte değilsiniz.

«Şimdi pozitif biliminize göre madde konusunda ne biliyorsunuz? Onu ancak fenomenlerden, görünüşünden tanıyorsunuz. Geçirdiği değişimlerin ya da ondaki, sizin bilincinizde değişiklikler yaratan, değişimlerin farkındasınız. Pozitif bilim yalnızca fenomenlerle uğraşır, ama siz ontolojistler gibi davranmaya ve numenlerle uğraşmaya çalışacak kadar budalasınız. Ne var ki, pozitif bilim, tanımı gereği, yalnızca görünüşlerle ilgilenir. Birinin dediği gibi fenonmenle ilgili bilgi, tenomeni aşamaz.

«Kant'ı yok etseniz bile Berkeley'e yanıt veremezsiniz. Ama yine de, zorla, bilimin Tanrının yokluğunu, başka bir deyişle maddenin varlığını kanıtladığını söylerken Berkeley'in yanıldığını kabul ediyorsunuz... Sadece söylediklerimi anlayabilmeniz için maddenin varlığını kabul ettiğimi biliyorsunuz. İsterseniz pozitit bilimciler olun; ama ontolojinin pozitit bilimlerde

yeri yoktur, onu rahat bırakın. Bilinemezciliğinde Spencer haklı ama eğer Spencer...»

Oakland'a giden son feribotun zamanı gelmişti ve Brissenden ile Martin dışarı çıkarak, arkalarında Norton'u hâlâ konuşurken, Kreis ile Hamilton'u o sözlerini bitirir bitirmez bir köpek gibi saldırmaya hazırlanırken bıraktılar.

«Bana masallar ülkesini gösterdin,» dedi Martin feribotta, «Bu tür insanlarla karşılaşmak hayatı, yaşamaya değer yapıyor. Kafam hiç durmadan çalışıyor. İdealizm beni hiç böylesine cezbetmemişti. Ama yine de kabullenemiyorum. Her zaman bir gerçekçi olacağımı biliyorum. Sanırım böyle yaradılmışım. Ama Kreis ile Hamilton'a bir cevap vermek isterim. Norton'a da söylenecek bir, iki çift sözüm var. Herhangi bir şekilde Spencer'in yanlışının ortaya konduğunu görmedim. İlk kez sirke giden bir çocuk kadar heyecanlıyım. Biraz daha okumam gerektiğini anladım. Şu Saleeby'nin yazılarını bulmam gerek. Hâlâ Spencer'e kimsenin dil uzatamayacağı kanısındayım. Gelecek sefere tartışmaya ben de katılacağım.»

Ama zorlukla soluk alan Brissenden uzun pardesüsüne sarınmış, atkısının içine gömülmüş çenesi çökük göğsünün üstüne dayanmış, tir tir titreyerek uyuyakalmıştı.

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Ertesi sabah Martin ilk iş olarak, Brissenden'in öğüdüne ve emrine karşı geldi. 'Güneşin Utancı' paketlendi ve Acropolis'e gönderildi. Öyküsünü yayımlatacak bir dergi bulacağına inanıyordu ve ancak dergilerde ün yapmanın kendisine yayınevlerinin kapılarını açacağını düşünüyordu. 'Efemerid'i de paketleyip bir dergiye gönderdi. Onda saplantı haline gelen Brissenden'in dergilere olan nefretine rağmen Martin böyle büyük bir şiirin yayımlanması gerektiğine karar vermişti. Ancak bu işi, arkadaşının iznini almadan yapmak istemiyordu. Planı, şiiri önce

bir dergiye kabul ettirmek ve ondan sonra iznini alabilmek için yeniden Brissenden'le savaşmaktı.

O sabah Martin, birkaç hafta önce taslağını bitirdiği ve yazılmak için durmadan kafasını kurcalayan bir öyküyü yazmaya başladı. Gerçek bir dünyada, gerçek koşullar altında, gerçek kişileri anlatan bir deniz öyküsü, yirminci yüzyılın serüven ve aşk öyküsü olacaktı bu. Ama olayın altında başka bir şey, yüzeysel bir okuyucunun asla anlayamayacağı, öte yandan herhangi bir şekilde böyle bir okuyucunun ilgisini ve neşesini kaçırmayacak bir şey olacaktı. Martin'i yazmaya zorlayan, anlatacağı olay değil buydu. Aslında bu, anlatacağı olay'ı bulmasını sağlayan büyük, evrensel *motifti*. Bu *motifi* bulduktan sonra, o evrensel duyguyu anlatabilmek için uzayda ve zamanda belli yerler, belli insanlar yaratıyordu. Öyküsüne, 'Gecikmiş' adını koymaya karar verdi. Altmış bin sözcükten daha uzun olmayacağına inanıyordu. Bu da o görkemli üretim gücü için oyuncak gibi bir şeydi. İlk gün, elindeki araçları ne denli ustaca kullandığını bilmenin verdiği coşkuyla işe koyuldu. Artık sertliklerin ve aşırılıkların yapıtını mahvedeceği korkusu onu kaygılandırmıyordu. Uzun bir dönemin yoğun çalışması ona bu ustalığı kazandırmıştı. Biçimlendirdiği şeyin daha önemli yönlerine artık usta bir elle adayabilirdi kendini. Kendisini çalışmaya verdiği saatler boyunca yaşamını ve yaşamındaki olayları nasıl sıkı sıkı elinde tuttuğunu fark etti. 'Gecikmiş' bütün kişileri ve bütün olaylarıyla gerçek bir öyküyü anlatacaktı. Ama aynı zamanda her zaman ve her yerde doğru olan o büyük hayati şeylerin de öyküsünde olacağından emindi. Bir an masanın üstünden başını kaldırıp, Herbert Spencer'in yardımıyla, diye düşündü. Herbert Spencer ve Spencer'in onun eline verdiği yaşam ve evrim anahtarının yardımıyla...

Yazdığının ne denli büyük bir yapıt olduğunun farkındaydı. «Başaracaksın! Başaracaksın!» diye fısıldıyordu bir ses kulağına. Elbette başaracaktı. Sonunda dergilerin kapacağı bir şey yaratıyordu. Bütün öykü, gözünün önünde parlak harflerle yazılmış olarak belirdi. Gözlerini ondan ayırıp, defterine bir paragraf yazdı. Bu 'Gecikmiş'in son paragrafı olacaktı. Bütün ki-

tap kafasında öylesine iyi tasarlanmıştı ki, sonuna varmadan haftalar önce sonunu yazabiliyordu. Henüz kafasında taslak halinde olan öyküyü daha önce yazılmış deniz öyküleriyle karşılaştırdı ve onlardan ölçülemeyecek kadar üstün olduğunu gördü. «Buna yaklaşacak tek bir kişi var,» diye mırıldandı yüksek bir sesle. «O da Conrad. Hatta o bile yerinden fırlayacak ve elimi sıkıp, 'Aferin oğlum Martin,' diyecek.»

Bütün gün çalıştı ve o gece Morselar'a yemeğe davetli olduğu son anda aklına geldi. Brissenden'in yardımıyla siyah giysisi rehinden kurtulmuştu ve tekrar akşam yemeklerine gidebilecekti. Kente indiğinde kütüphaneye uğrayıp Saleeby'nin kitaplarını aradı. *Hayatın Devri* adlı kitabı aldı ve tramvayda, Norton'un Spencer'den konuşulurken sözünü ettiği bölümü açtı. Okudukça öfkelendi. Yüzü kızardı, çenesi kasıldı ve boğmak istediği iğrenç bir şeyi eline geçirmiş gibi yumrukları bir sıkıldı, bir açıldı. Tramvaydan indikten sonra sokakta, öfkeden köpüren bir adam gibi yürüdü ve Morselar'ın ziline öylesine hırslı bastı ki birden halinin farkına varıp gülümsemeye çalışarak içeri girdi. Gelgelelim, içeri girer girmez içini büyük bir sıkıntı kapladı. İlham kanatları iie çıktığı yükseklikten birden düşmüştü. 'Burjuva', 'tacirin kümesi'; Brissenden'in bu sözleri aklından çıkmıyordu. Ne olmuş yani? diye sordu kendi kendine hırsla. O Ruth'la evlenecekti, ailesiyle değil.

Ruth'u daha önce hiç bu denli güzel, zarif, aynı zamanda sağlıklı görmemiş gibi geldi Martin'e. Yanakları renklenmişti ve ilk kez içlerinde ölümsüzlüğü gördüğü gözleri Martin'i yeniden kendine çekmeye başlamıştı. Son zamanlarda ölümsüzlüğü unutmuş, bu konudaki bilimsel okuma alışkanlığını yitirmişti. Ama burada, Ruth'un gözlerinde, bütün yazılı fikirleri aşan fikirler okuyordu. Kendi gözlerinde ise aşk vardı ve aşkın cevabı yoktu. Onun duygusal inancı böyleydi.

Yemeğe başlamadan önce onunla geçirdiği yarım saat Martin'i son derece mutlu etti, yaşamanın zevkini tattırdı. Bununla birlikte yemekte, zorlu bir günün verdiği kaçınılmaz tepki ve bitkinlik üstüne çöktü. Gözlerinin kapandığının, gittikçe huzursuz olduğunun farkındaydı. Şimdi uyukladığı ve sıkıntı-

dan patladığı bu masada, yüksek bir kültür ve incelik dolu olduğunu sandığı bir hava içinde ilk kez uygar yaratıklarla yemek yiyişini anımsadı. Çok gerilerde kalan o günkü hali, korku içinde terleyen, yemek araçlarının çokluğu ile şaşkına dönen, ukala bir uşağın işkencelerine uğrayan, böylesine baş döndürücü bir sosyal yüksekliğe bir sıçrayışta çıkmak isteyen, sonunda kendi kendine içtenlikle davranmaya karar veren ve sahip olmadığı bir bilgiye ve görgüye sahipmiş gibi görünme fikrini kafasından atan o ilkel durumu gözlerinin önüne geldi.

Birden geminin battığını sanıp, can yeleğini giymeye çalışan bir insan telaşıyla emin olmak için Ruth'a baktı. Ancak bu kadarı gerçekleşmişti... Aşk ve Ruth. Geri kalan hiçbir şey kitaplara uymuyordu. Ama Ruth ile, âşk sınavını başarıyla vermişlerdi. Onlar için biyolojik bir açıklama bulabilmişti. Aşk, yaşamın en yüce anlatımıydı. Bütün erkekleri olduğu gibi, doğa, Martin'i de âşık olması için yaratmıştı. Binlerce yüzyıl, hayır, milyonlarca yüzyıl bu amaçla çalışmıştı ve sonunda ortaya Martin çıkmıştı. Aşkı, Martin'in içindeki en güçlü duygu yapmış, sonra ona bahşettiği imgelemiyle bu duyguyu daha da güçlendirmiş ve heyecanlanması, erimesi ve çiftleşmesi için Martin'i efemeridlerin arasına göndermişti. Eli yan tarafa kayarak yanında oturan Ruth'un elini aradı ve birden bütün vücudunu bir sıcaklık dalgasının kapladığını duydu. Kız bir an için ona baktı. Gözleri parlak ama hüzünlüydü. Martin, kızın gözlerindeki bu parlaklığa kendi gözlerinin neden olduğunu bilmiyordu.

Masada, Martin'in karşısında, Bay Morse'un sağında, bölgenin yüksek mahkeme üyesi Yargıç Blount oturuyordu. Martin daha önce birkaç kez onunla karşılaşmış ama bir türlü sevememişti. Ruth'un babasıyla birlikte işçi sendikasının tutumundan, günlük durumdan, sosyalizmden söz ediyorlardı ve Bay Morse, Martin'i de tartışmaya katmak için elinden geleni yapıyordu. Sonunda Yargıç Blount babaca bir acıma ve hoşgörüyle masanın karşısından ona baktı. Martin kendi kendine gülümsedi.

«Sen de bunlardan vazgeçersin genç dostum,» dedi yumuşak bir sesle. «Bu tür gençlik hastalıkları için zaman en iyi ilaç-

tır.» Bayan Morse'a döndü «Böyle durumlarda tartışmanın yararlı olacağına inanmıyorum. Hastayı daha da inatçı yapıyor.»

«Haklısınız,» dedi beriki üzgün bir sesle. «Ama hastaya sık sık durumuna ilişkin uyarılarda bulunmak da iyi olur.»

Martin neşeyle güldü ama bu biraz da zorlama bir tepkiydi. Uzun ve yorucu bir gündü ve gösterdiği tepkiler oldukça sert oluyordu.

«Kuşkusuz ki ikiniz de mükemmel doktorlarsınız,» dedi. «Ama eğer hastanın fikrine biraz olsun önem veriyorsanız, teşhislerinizde çok yanıldığınızı söylemesine izin verin. Aslında her ikiniz de bende bulduğunuzu sandığınız hastalığa yakalanmışsınız. Bana gelince benim bağışıklığım var. Damarlarınızda yarı oluşmuş bir biçimde yerleşen sosyalist felsefe bana dokunmadan yanımdan geçip gitti.»

«Zeki, çok zeki,» diye mırıldandı yargıç. «Durumu tersine çevirmek için dâhiyane bir buluş.»

«Sizin ağzınızdan kaptım.» Martin'in gözleri parlamaya başlamıştı ama kendini tuttu. «Anlayacağınız, sayın yargıç, sizin seçim kampanyasında yaptığınız konuşmaları dinledim. Henidikal bir yolla –henidikal benim çok sevdiğim ama kimsenin anlayamadığı bir kavramdır– rekabet sistemine, güçlünün sağ kalacağına, inandığınız konusunda kendinizi kandırmaya çalışıyor ve aynı zamanda güçlünün elinden gücünü almak için başvurulacak her önlemi onaylıyorsunuz.»

«Bakın genç dostum...»

«Unutmayın, seçim konuşmalarınızı dinledim,» diye uyardı Martin. Eyaletler arası ticaret yasası, demiryolu tröstü ve Standart Oil, ormanların korunması ve tamamen sosyalist bir tutum olan öteki önlemler konusundaki tavırlarınızın hepsi kayıtlı.»

«Kuvvetin böyle aşırı bir biçimde kullanılmasının yasalarla denetlenmesi gerektiğine inanmadığınızı mı anlatmak istiyorsunuz?»

«Sorun bu değil. Size yalnızca kötü bir teşhisçi olduğunuzu anlatmak istiyorum. Bende sosyalizm mikrobunun bulunmadığını söylemek istiyorum. Aslında bu mikrobun doğurduğu

sancıları sizin çektiğinizi bilmenizi istiyorum. Bana gelince, ben sosyalizmin amansız bir düşmanıyım, tıpkı sözlükte karşılığı olmayan anlamlar vererek düzmece bir sosyalizm kılığına soktuğunuz soysuz demokrasinizin de düşmanı olduğum gibi.

«Ben bir reaksiyonerim... Öylesine bütün bir reaksiyonerim ki durumumu, sizin gibi üstüne perde gerilmiş bir toplumsal örgütlenme içinde yaşayan ve bakışları bu perdeyi delemeyecek kadar zayıf olan insanların anlayabilmesi olanaksız. Güçlünün üstünlüğüne ve egemenliğine inandığınızı sanıyorsunuz; bense inanıyorum. İşte farkı bu. Biraz daha gençken–birkaç ay önce–ben de aynı şeye inanıyordum. Anlayacağınız fikirleriniz beni etkilemişti. Ama tüccarlar ve işadamları ancak korkak yöneticiler olabilirler. Bütün günlerini para kazanma hırsı ile geçirirler. İzin verirseniz ben aristokrasiye dönüyorum. Bu odadaki tek bireyci benim. Devletten hiçbir şey beklemiyorum. Bu kokuşmuş durumundan Devleti kurtaracak güçlü adama, at sırtındaki adama bağlanışım tüm ümidim.

«Nietzsche haklıydı. Nietzsche'nin kim olduğunu size anlatmaya kalkmayacağım. Ama haklıydı. Dünya güçlülere aittir, aynı zamanda soylu olan ve ticaret dünyasının domuzlara ait teknesinde sürünmeyen güçlülere. Dünya, gerçek soylulara, büyük sarışın hayvanlara uyuşmazlara ve karşı çıkanlara aittir. Ve bütün bunlar sizin gibi, sosyalizmden korkan ve kendilerini bireyci sanan sosyalistleri yutacaktır. Biliyorum barbarca bir şey bu ama sizi daha fazla rahatsız etmeyeceğim. Bir şeyi unutmayın. Oakland'da belki yarım düzineden fazla bireyci yok ama Martin Eden onlardan biri.»

Tartışmayı daha fazla sürdürmeyeceğini belirtip Ruth'a döndü.

«Bugün harap bir durumdayım,» dedi yorgun bir sesle. «Bütün istediğim seni sevmek, konuşmak değil.»

«Ben inandım. Bütün sosyalistler sahtekârdır. Onlar için söylenebilecek tek söz budur,» diyen Bay Morse'ı işitmemezlikten geldi.

«Yine de sizi iyi bir Cumhuriyetçi yaparız,» dedi Yargıç Blount.

«Atın sırtındaki adam, o zamandan önce gelecektir,» diye karşılık verdi Martin gülerek ve yeniden Ruth'a döndü.

Ama Bay Morse memnun değildi. Fikirlerine hiçbir saygı duymadığı ve yaradılışını asla anlayamadığı yarınki damadının tembelliğini ve doğru dürüst bir işe girmeye yanaşmamasını beğenmiyordu. Bu yüzden Bay Morse, konuşmayı Herbert Spencer'e getirdi. Yargıç Blount hemen konuya daldı ve filozofun adından söz edilir edilmez kulakları dikilen Martin, yargıcın, Spencer aleyhine söylediği ağır suçlamaları dinledi. Ara sıra Bay Morse, «Ne haber delikanlı?» dercesine ona bakıyordu.

«Geveze alıklar!» diye mırıldandı Martin ve Ruth ile Arthur'la konuşmaya devam etti.

Ama uzun günün ve bir gece önce karşılaştığı 'gerçek pislik'in etkisi üstündeydi. Üstelik tramvayda okuduğu yazının yarattığı öfke hâlâ geçmemişti.

«Ne oldu?» diye sordu Ruth birdenbire. Onun kendini tutmak için harcadığı çabayı fark etmişti.

«Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, Herbert Spencer ise onun peygamberidir,» diyordu Yargıç Blount o anda.

Martin ona döndü.

«Ucuz bir yargı,» dedi serinkanlı bir tavırla. «Bu sözü ilk kez City Hali Park'ında, sizden daha bilgili olduğunu sandığım bir işçiden duymuştum. O zamandan beri sık sık yinelendi bu söz ve her seferinde midemi bulandırdı. Kendinizden utanmalısınız. O büyük ve soylu insanın adını dudaklarınızdan işitmek lağımda bir çiğ damlasına rastlamayı andırıyor. Beni iğrendiriyorsunuz.»

Yıldırım düşmüş gibiydi. Yargıç Blount sanki felç olmuştu; kimse konuşmuyordu. Bay Morse'un ise keyfine diyecek yoktu. Kızının ne denli şaşırdığını fark etmişti. Yapmak istediği de buydu. Bu adamdaki o hiç hoşlanmadığı kabalığı açığa çıkarmak istiyordu.

Ruth'un eli masanın altında Martin'inkini aradı ama Martin'in tepesi atmıştı. Önemli mevkilere yerleşmiş insanların bilgiçlik taslamaları ve sahtekârlıkları onu çılgına döndürüyordu.

Yüksek Mahkeme Yargıcı! Ancak birkaç yıl önce, çamurun içinden böyle süslü adlara bakar ve onları Allah sanırdı.

Yargıç Blount kendini toparladı ve kibarca bir tavırla Martin'e yine bir şeyler söylemeye başladı. Gösterdiği nezakete odadaki kadınların neden olduğunu Martin fark etmişti. Bu öfkesini daha da artırdı. Bu dünyada dürüstlük diye bir şey yok muydu?

«Benimle Spencer üzerine tartışamazsınız,» diye bağırdı. «Spencer konusunda kendi yurttaşlarından fazla bir şey bilmiyorsunuz. Ama bunun sizin suçunuz olmadığını kabul ediyorum. Çağımıza uygun bir cahillik bu. Bu akşam buraya gelirken yolda bunun bir örneğiyle daha karşılaştım. Spencer üstüne Saleeby taratından yazılmış bir yazıyı okuyordum. Siz de okumalısınız. Herkes okuyabilir. Halk kütüphanesinde ya da bir kitapçıda bulabilirsiniz bu kitabı. O soylu insan hakkındaki cahilliğiniz ve saçmalarınızı, Saleeby'nin aynı amaçla topladığı malzeme ile karşılaştırdığınızda kendinizden utanırdınız. Sizin saçmalıklarınızı bile utandıracak kadar saçmalık dolu bir kitap bu.

«Soluduğu havayı kirletemeyecek kadar aşağı bir üniversite profesörü onun için 'yarı eğitilmişlerin filozof'u diyordu. Spencer'den on sayfa bile okuduğunuzu sanmıyorum ama kendilerini sizden daha akıllı sanan, Spencer'in kitaplarını sizden fazla okumamış olan ve yine de bilimsel araştırma ve modern düşünce alanında dünyaya dehasını kabul ettiren, psikolojinin babası, bugün, Fransız köylüsünün çocuklarına okuma yazma ve matematiği kendi koyduğu ilkelerle okutturacak kadar pedagojide büyük bir devrim yaratan adamın tek bir fikrini kanıtlamalarını onun izleyicilerinden isteyen eleştirmenler de var. Ekmek ve yağlarını bile bu adamın fikirlerinin teknik uygulamasından elde eden bu kafasız yaratıklar yine de onun anısına sövüp saymaya kalkarlar. Beyinlerinde değerli ne varsa aslında ona borçludurlar. Eğer o hiç yaşamamış olsaydı, ezbere bildikleri bilgilerinde gerçek olanlara bugün sahip olamayacaklardı hiç kuşkusuz.

«Ama yine de Oxford'un rektörü Fairbanks gibi bir adam –

sizden çok daha yüksek bir mevkide bulunan bir adam, Yargıç Blount–Spencer'in bir düşünürden çok bir şair olarak kabul edilmesi gerektiğini söylüyor. Adi köpekler! '*İlk İlkeler* 'in edebi hiçbir gücü yok, dedi içlerinden biri. Ötekiler ise onu özgün bir düşünürden çok çalışkan ve sabırlı yazar olduğunu söylediler. Adi köpekler! Adi Köpekler!»

Martin birdenbire sustu. Ruth'un ailesindeki herkes Yargıç Blount'a güçlü ve başarılı bir insan gözüyle bakardı ve Martin'in sözleri onları dehşete düşürmüştü. Yemeğin bundan sonraki bölümü cenaze töreni gibi geçti. Yargıç ile Bay Morse sadece birbirleriyle havadan sudan konuştular. Sonra, Ruth ile Martin yalnız kaldıklarında fırtına koptu.

«Çekilmez bir insansın,» diye ağladı Ruth.

Martin'in öfkesi hâlâ yatışmamıştı. «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye söylenip duruyordu.

Ruth, Yargıç'a hakaret ettiğini söyleyince, «Ona gerçeği söyleyerek mi hakaret ettim?» dedi Martin.

«Gerçek olup olmaması beni ilgilendirmiyor,» diye diretti kız. «Görgü sınırları vardır. Üstelik senin kimseye hakaret etmeye hakkın yok.»

«Öyleyse Yargıç Blount gerçekleri katletme hakkını kimden aldı?» diye sordu Martin. «Gerçeği katletmek, kuşkusuz ki, Yargıç'ınki gibi önemsiz bir kişiliğe hakaret etmekten daha büyük bir suç. Bundan daha kötüsünü de yaptı. Ölmüş olan büyük, soylu bir adamın adını lekeledi. Ah, hayvanlar! Hayvanlar!»

Öfkesi yeniden alevlenmişti ve Ruth dehşete kapıldı. Onu hiç böyle kızgın görmemişti. Bu durum onun anlayamadığı bir şeydi. Ama dehşet içinde olmasına karşın onu Martin'e iten, içinde ona yaslanma ve ellerini boynuna koyma isteği yaratan büyülü heyecanı bir kez daha duydu. Onlar onu kırmış, kızdırmıştı ama yine de Martin «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye bağırırken onun kollarında olmaktan büyük bir mutluluk duyuyordu. Birden Martin'in bir şeyler söylediğini tark etti: «Seni bir daha üzmeyeceğim sevgilim. Benden hoşlanmıyorlar ve istenilmeyen varlığımla onları rahatsız etmem hoş bir şey değil. Üstelik

ben de onların varlığından hoşlanmıyorum. Beni hasta ediyorlar! Bir zamanlar öylesine saftım ki yüksek mevkilerde oturan, iyi evlerde yaşayan, öğrenim görmüş ve bankalarda hesapları olan insanları saygıdeğer kimseler sanırdım.»

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

«Hadi gel, lokale gidelim!» dedi Brissenden cılız bir sesle. Üç gün içinde iki kanama geçirmişti. Her zamanki gibi viski bardağı yine elindeydi ve titreyen parmaklarla bardağı dudaklarına götürdü.

«Benim sosyalizmle ne işim var?» diye sordu Martin.

«Yabancıların beş dakika konuşmalarına izin verilir,» diye üsteledi hasta adam. «Kalk ayağa ve içindekileri dök. Neden sosyalizm'i istemediğini anlat onlara. Onlar ve arka sokak ahlakçıları hakkında neler düşündüğünü söyle. Yüzlerine Nietzsche'yi vur ve bir güzel dayak ye. İyice hır çıkar. Bu onlara yarar. Onların ve de senin istediğin tartışmak zaten. Anlayacağın ölmeden senin sosyalist olduğunu görmek istiyorum. Yaşamına bir anlam verecektir bu. Yakın bir zamanda karşılaşacağın düş kırıklığından seni ancak bu kurtarabilir.»

«Ben çok hastayım,» diye karşılık verdi Brissenden. «Ama senin durumun farklı. Sağlamsın ve daha önünde uzun yılların var. Şu ya da bu yolla yaşama bağlanmalısın. Bana gelince, neden sosyalist olduğumu merak ediyorsun. Söyleyeyim. Sosyalizm kaçınılmazdır da ondan. Çünkü bugünkü kokuşmuş ve mantıksız düzen devri çoktan geçti. Kölelerin buna tahammülü yok. Çok kalabalıklar ve senin o sözde süvarin daha atına bile binemeden alaşacağı edecekler onu. Onlardan kaçamazsın ve tüm köle ahlakını yutman gerek. Pek öyle lezzetli bir lokma olmadığını kabul ediyorum. Ama uzun zamandan beri hazırlanan bu lokmayı yutman gerekecek. O Nietzsche'ci fikirlerinle eski kafalı birisin. Geçmiş geçmiştir ve tarihin tekrarlandığını söyleyen, yalancının biridir. Tabii ben insanlardan hoş-

lanmıyorum ama benim gibi zavallının biri ne yapabilir? Atın üstündeki adamı getiremeyiz. Herhangi bir düzen de bu sessiz domuzların egemenliğinden daha iyidir. Hadi gel gidelim! Yeterince içtim zaten. Eğer burada biraz daha otururum sarhoş olacağım. Doktorun ne dediğini biliyorsun... Allah belasını versin o doktorun! Daha kandırırım onu!»

Pazar gecesiydi ve küçük salonu, genellikle işçi sınıfından olan Oakland'lı sosyalistlerle tıklım tıklım dolu buldular. Akıllı bir Yahudi olan konuşmacı Martin'in hem takdirini kazandı hem de onu öfkelendirdi. Adamın düşük ve dar omuzları, zayıf göğsü kalabalık bir arka sokağın çocuğu olduğunu açıkça belirtiyordu ve yönetimi ellerinde bulunduran ve sonsuza dek bulunduracak olan bir avuç soyluya karşı zayıf, sefil kölelerin kavgası Martin'in gözleri önüne geldi. Martin için bu sararıp kurumuş yaratık bir imgeydi. Yaşamın bu sefil sınırları içinde biyolojik yasalara göre yok olan zayıflardan ve sakatlardan oluşmuş bütün bir yoksul kitlenin temsilcisiydi o. Uygunsuzlardı bunlar. Kurnaz felsefelerine, karıncalar gibi işbirliği yapma çabalarına karşın doğan, üstün insan karşısında onları reddediyordu. Sayısız yaşam tohumu içindeki doğa bereketli elini çıkarmış ve en iyileri seçmişti. İnsanlar, işte aynı yöntemle ona davranır, yarış atları ve salatalık yetiştirirdi. Kuşkusuz ki kozmos'un yaratıcısı daha iyi bir yöntem geliştirebilirdi. Ama bu özen kozmos'un yaratıklarının onun özel yöntemlerine katlanmaları gerekirdi. Kuşkusuz, tıpkı sosyalistlerin yaptıkları gibi, yaşamın eziyetlerini nasıl azaltacaklarını ve kozmos'u nasıl kandıracaklarını tartışan bu ter içindeki kalabalık ve kürsüdeki adam gibi, yok olurken solucan gibi kıvranabilirlerdi.

İşte Martin böyle düşünüyordu ve Brissenden onlara ağızlarının payını vermesi için üsteleyince çıkıp bunları söyledi. Adetlere uyup kürsüye geldi ve başkana hitap etti. Önce alçak bir sesle konuşmaya başladı, zaman zaman durdu ve Yahudi konuştuğu sırada aklına gelen fikirleri bir düzene koymaya çalıştı. Bu tür toplantılarda her konuşmacıya beş dakikalık bir süre verilirdi. Ne var ki, Martin'in beş dakikası dolduğunda sosyalistlerin doktrinlerine yaptığı saldırının daha yarısı tamam-

lanmıştı. Ama onların ilgisini çekmişti ve dinleyiciler, başkandan Martin'in süresini uzatmasını istediler. Onu zeki bir düşman olarak görüyor, her sözünü can kulağıyla dinliyorlardı. Ateşli ve inandırıcı bir sesle konuşuyor, kölelere, onların ahlak anlayışına ve taktiklerine saldırırken aşırılıktan sakınmıyor ve dinleyicilerine sözünü ettiği köleler olarak seslenmekten çekinmiyordu.

«İşte böylece,» diye bitirdi sözlerini, «köle tiplerden oluşan hiçbir devlet yaşayamaz. Eski evrim yasası hâlâ geçerli. Varolma mücadelesinde, daha önce gösterdiğim gibi, güçlü ve güçlünün soyundan gelen kalır, zayıf ve zayıfın soyundan gelen ise ezilir ve yok olur. İşte evrim budur. Ama siz köleler--köleliğin kötü olduğunu kabul ediyorum– gelişim yasasının ortadan kalkacağı, yetersizlerin istediği kadar yiyebileceği, zayıfların ve güçlülerin evlenip torun sahibi olabileceği bir toplumu düşlüyorsunuz. Sonuç ne olacak? Kuşakların kuvveti ve yaşam değerleri yükselmeyecek. Tam tersine daha da azalacak. İşte köle felsefenize layık olduğu cezayı veren adalet bu. Köle toplumunuz–kölelerden oluşan, kölelerle ve köleler için yaşayacak olan toplumunuz– kaçınılmaz olarak zayıflamalı ve yok olmalıdır. Tıpkı onu oluşturan yaşamın zayıflayıp yok olması gibi.

«Unutmayın ki duygusal ahlakçılıktan değil, biyolojiden söz ediyorum. Hiçbir köle ülkesi...»

«Ya Amerika Birleşik Devletleri?» diye bağırdı bir adam dinleyicilerin arasından.

«Ne olmuş Amerika'ya?» dedi Martin. «On üç sömürge başlarındaki yöneticileri atıp, Cumhuriyet adlı bir yönetim kurdu. Köleler kendilerinin efendisi oldu. Artık ortada bellerinde kılıçla dolaşan efendiler yoktu. Ama şu ya da bu tür efendiniz olmadan fazla yaşayamadınız. Ve ortaya yeni bir tür efendi çıktı–büyük, soylu insanlar değil, hırçın ve hasis tüccarlar ile tefeciler. Bunlar da sizi tekrar köle yaptı–ama gerçek soylu insanlar gibi değil, gizlice, sinsice planlarla, dolandırıcılıkla ve yalanlarla efendileriniz oldular. Köle yargıçlarınızı satın aldılar, kölelik yasalarını ortaya çıkarttılar, oğullarınızı ve kızlarınızı

köle mülkiyetindekinden de beter bir dehşete sürüklediler. İki milyon çocuğunuz, bugün, Amerika Birleşik Devletleri'nin ticaret oligarşisinin emrinde çalışıyor. Sizin gibi on milyon köle iyi barınamıyor ve beslenemiyor.

«Ama konumuza dönelim. Hiçbir köle toplumunun yaşayamayacağını söylemiştim çünkü, yapısı gereği, bu tür toplumlar evrim yasasına aykırıdır. Bir köle toplumu gerçekleşir gerçekleşmez parçalanmaya başlar. Evrim yasasını ortadan kaldırmaktan kolaylıkla söz edebiliyorsunuz ama sizin gücünüzü koruyacak yeni evrim yasası nerede? Önce bunu ortaya koyun. Yoksa ortaya koydunuz mu? Öyleyse söyleyin.»

Martin bağrışmalar arasında yerine döndü. Bir sürü adam ayağa kalkmış, başkandan söz istiyordu. Ve bir bir, çılgınca alkışlarla desteklenerek, coşkuyla, hevesle ve ateşli ateşli konuşarak karşılık vermeye çalıştılar. Çılgın bir geceydi, ama bilgi açısından dolu, fikirlerin savaşıyla geçen bir gece. Kimileri konudan ayrıldı ama çoğu doğrudan doğruya Martin'e karşılık verdiler. Onun için yeni olan fikirlerle Martin'i sarstılar, yeni biyolojik yasalar için değil de eskisinin yeni uygulanışları için ona ilham verdiler. Her zaman kibar davranamayacak kadar içtendiler ve başkan onları yatıştırmak için birkaç kez tokmağını kürsüye vurmak zorunda kaldı.

Bir rastlantı eseri, dinleyiciler arasında, günün sıkıcı haberlerinden bunalmış ve gazetecilik mesleğinde heyecanın önemini kavrayan, polis haberleri yazarı genç bir gazeteci vardı. Başarılı bir gazeteci değildi. Sevimli ve konuşkandı yalnızca. Tartışmayı izleyemeyecek kadar yorgundu. Aslında aralarında oturduğu işçi sınıfının bu geveze üyelerinden daha üstün olduğuna dair içinde bir his vardı. Önemli mevkilerde oturan ülkelerin ve gazetelerin izleyecekleri politika üzerine buyruklar yağdıran insanlara karşı da büyük bir yazı dizisi çıkarmayı başaran büyük bir gazeteci olmak gibi bir ideali vardı.

Konuşmaların çoğunun ne hakkında olduğunu bilmiyordu. Gerekli de değildi bu zaten. Devrim gibi sözcükler ona yeterli bir ipucu veriyordu. Tek bir fosil kemiğinden tüm iskelet yapısını çıkarmayı başarabilen paleontolojist gibi o da devrim gibi bir

sözcükten tam bir konuşma metni çıkartabilirdi. İşte o gece bu işi yaptı, üstelik de bunda epey başarılı oldu. Bütün gürültüyü koparan da Martin olduğu için, söylenenlerin hepsini onun ağzından mış gibi yazdı. Martin'in gerici bireyciliğini kıpkızıl bir sosyalizme dönüştürerek onu toplantının başanarşisti yaptı.. Polis muhabiri bir sanatçıydı ve toplantının renklerini kocaman bir fırçayla boyayıverdi: vahşi bakışlı uzun saçlı adamlar; sesleri öfkeyle titreyen, yumruklarını sıkarak yukarı kaldıran yoz tipler ve bütün bunların arkasında küfürlerden, bağrışmalardan ve öfkeli insanların homurdanmalarından oluşan bir fon.

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Küçük odasında kahvesini içerken Martin sabah gazetesini okudu. Adını birinci sayfada, iri manşetlerle yazılı bulmak onun için yepyeni bir deneydi. Oakland'lı sosyalistlerin ünlü önderi olduğunu öğrenmek de onu oldukça şaşırttı. Başlangıçta bu uydurma yazıya sinirlendiyse de sonunda bir kahkaha ile gazeteyi bir kıyıya fırlattı.

O gün öğleden sonra Brissenden gelip, odanın tek sandalyesine bitkin bir halde yığılınca yatağın üstünde oturan Martin: «Adam ya iyice sarhoşmuş, ya da bir cani kadar kötü niyetli,» dedi.

«Ne aldırıyorsun?» diye sordu Brissenden. «Gazeteleri okuyan burjuva domuzlarının onayını almak istemiyorsun herhalde.»

Martin bir süre düşündü.

Sonra, «Hayır onların onayı beni hiç ilgilendirmiyor,» dedi. «Üstelik bu durum Ruth'un ailesiyle aramdaki ilişkileri daha da bozabilir. Babası hep benim sosyalist olduğumu ileri sürerdi. Bu saçma yazı da onun inancını doğruluyor. Onun fikirleri benim için önemli olduğundan değil, ama ne gereği var? Neyse bugün yazdıklarımı sana okumak istiyorum. 'Gecikmiş'i tabii, yarısına geldim sayılır.»

Okumaya başlamıştı ki, Maria kapıyı açtı ve içeri şık giyimli genç bir adam girdi. Yeni gelen odaya çabucak bir göz gezdirdi, köşedeki mutfağa ve gaz ocağına baktı ve sonra bakışları Martin'in üstünde durdu.

«Oturun,» dedi Brissenden.

Martin genç adama yatağın üstünde bir yer açtı ve geliş nedenini açıklamasını bekledi.

«Dün gece konuşmanızı dinledim, Bay Eden ve sizinle bir ropörtaj yapmaya geldim,» diye başladı söze.

Brissenden kahkaha attı.

«Sosyalist bir yoldaş mı?» diye sordu gazeteci Brissenden'in zayıf yüzünü inceleyerek.

«Yazıyı yazan bu demek,» dedi Martin yumuşakça. «Ama daha çocuk bu. 'Neden ona takılmıyorsun?» diye sordu Brissenden. «Beş dakika sağlam bir ciğere sahip olabilmek için bin dolar verirdim.»

Polis muhabiri kendisi hakkında, üstelik de yanında yapılan bu konuşmadan rahatsız olmuştu. Ama sosyalistlerin toplantısını parlak bir şekilde anlattığı için takdirle karşılanmış ve kendisine, toplum içindeki bu örgütlenmiş tehlikenin önderi Martin Eden'le bir ropörtaj yapma görevi verilmişti.

«Fotoğrafınızı çekmemize izin verirsiniz değil mi Bay Eden?» dedi gazeteci. «Dışarda gazeteden fotoğrafçı bir arkadaşım var ve güneş batmadan önce fotoğrafınızı çekmek istiyor. Ropörtajı daha sonra yapabiliriz.»

«Bir fotoğrafçı,» dedi Brissenden düşünceli düşünceli. «Vur ona Martin!.. Vur ona!»

«Galiba yaşlanıyorum,» diye karşılık verdi beriki. «Vurmam gerektiğini biliyorum ama cesaretim yok sanırım. Değmez gibi geliyor bana.»

«Doğru, böyle düşünmelisiniz,» dedi gazeteci kaygıyla. Bir yandan da telaşla kapıya bakıyordu.

«Ama yazdıkları doğru değildi, tek sözcüğü bile doğru değildi,» diye sürdürdü Martin, dikkatini Brissenden'in üstüne toplayarak.

«Yalnızca genel bir taritti, anlarsınız ya,» dedi gazeteci. «Üstelik iyi bir reklam da oldu. Önemli olan da bu. Sizin için bir iyilik yaptım.»

«İyi bir reklam oğlum Martin,» dedi Brissenden ciddi bir tavırla.

«Bana iyilik yapmışlar... Düşünsene!» diye atıldı Martin.

«Bir dakika... Nerede doğdunuz Bay Eden?» diye sordu gazeteci dikkati kendi üstüne çekmeye çalışarak.

«Not almıyor,» dedi Brissenden. «Hepsini aklında tutacak.»

«Bu benim için yeterli.» Polis muhabiri sakin görünmeye çalıştı. «Gerçek bir röportajcı not almaya tenezzül etmez.»

«Bu kadarı yeter... Dün gece yaptıklarınız...» Ama Brissenden rahat duracak biri değildi ve hemen tavrını değiştirdi. «Martin, eğer ona sen vurmazsan şu anda yere düşüp öleceğimi bilsem ben vuracağım.»

«Dövsek nasıl olur?» diye sordu Martin.

Brissenden karar vermek için düşündü ve evet dercesine başını salladı.

Martin yatağın kenarına oturdu ve gazeteciyi dizlerinin üstüne düşecek biçimde yere itti.

«Hey, ısırma,» diye uyardı. «Yoksa burnunun üstüne yumruğu patlatırım. Çok yazık olur, öyle güzel bir yüzün var ki.»

Yukarı kaldırmış olduğu eli aşağı indi ve sonra ritmik bir şekilde bir indi bir kalktı. Gazeteci çırpınıyor, kütrediyor, kıvranıyor ama Martin'in elini ısırmaya yeltenemiyordu. Brissenden ciddi bir tavırla onları izliyordu ama birden heyecanlandı ve viski şişesini kaparak: «Dur bir de ben vurayım şuna,» diye yalvardı.

«Özür dilerim elim uyuştu,» dedi Martin yorularak.

Gazeteciyi kaldırdı ve yatağın üstüne fırlattı.

«Bu yaptıklarınızdan dolayı sizi tutuklattıracağım,» diye sızlandı gazeteci. Gözyaşları kırmızı yanaklarının üstünde yuvarlanıyordu. «Bunu ödettireceğim size göreceksiniz!»

«Sevimli yaratık,» dedi Martin. «Ters yola girdiğinin farkında değil. İnsanın dostları için yalanlar uydurmasının dürüstçe, erkekçe bir davranış olmadığını bilmiyor.»

«Öğrenmek için bize gelmiş,» dedi Brissenden biraz sustuktan sonra.

«Evet hainçe davrandığı ve yaraladığı bana gelmiş. Bakkal şimdi bana veresiye vermeyecek. İşin kötü yanı da bu zavallı çocuk birinci sınıf bir gazeteci ve aynı zamanda birinci sınıf bir dolandırıcı oluncaya dek bu yolda sürünecek.»

«Daha önünde zaman var,» dedi Brissenden. «Kim bilir belki de onu kurtarabilirsin. Neden bir kere vurmama izin vermedin? Ona şöyle bir dokunmak isterdim.»

«Sizi tutuklattıracağım, ikinizi de, hayvanlar...» diye hıçkırdı zavallı adam.

«Hayır. Ağzı çok şirin ve çok zayıf.» Martin acıklı bir tavırla başını salladı. «Sanırım elimi boşuna uyuşturdum. Bu genç adam düzelmeyecek. Sonunda çok büyük ve çok başarılı bir gazeteci olacak. Vicdanı yok. Bu bile onu büyük biri yapmaya yeterli.»

Son ana kadar Brissenden'in eline geçirdiği viski şişesiyle arkasına vuracağından korkan gazeteci kendini dışarı attı.

Ertesi sabah Martin, gazetede kendisi hakkında bir sürü yeni bilgi edindi. Sözde kendisiyle yapılan röportajda «Biz toplumun başdüşmanıyız,» demişti. «Hayır, biz anarşist değil, sosyalistiz.» Gazeteci iki fikir akımı arasında pek az bir fark olduğunu belirttiğinde Martin bunu doğrularcasına sessizce omuzlarını silkmişti. Yüzü çarpık çurpuk olarak tarif edilmiş ve çeşitli yara izlerine sahip olduğu anlatılmıştı. Asıl dikkati çeken bir katilinkini andıran elleri ve kan bürümüş gözlerindeki vahşi bakıştı.

Martin, aynı zamanda, geceleri City Hall Parkı'nda işçilere konuşma yaptığını, insanın kafasını karıştıran anarşistlerle, kışkırtıcı ajanların arasında en çok kendisinin dinleyici topladığını ve en ateşli devrimci konuşmaları kendisinin yaptığını öğrendi. Polis muhabiri yoksul, küçük odasını, gaz ocağını, tek

sandalyesini ve kendisiyle birlikte oturan ve sanki kırk yıl tek başına kaldığı bir kalenin zindanından yeni çıkmış gibi duran ölü yüzlü arkadaşını anlatmayı unutmamıştı.

Polis muhabiri hiç boş durmamıştı. Elini çabuk tutmuş, Martin'in aile tarihinin içine burnunu sokmuş ve Bernard Higginbotham'ın, Higginbotham Bakkaliyesi'nin önünde bir fotoğrafını çekmeyi başarabilmişti. Kayınbiraderinin sosyalist görüşlerine hiç tahammülü olmayan; Martin'i, tembel, hiçbir işe yaramayan, kendisine bir iş teklif edildiğinde kabul etmeyen ve eninde sonunda hapishaneyi boylayacak biri diye tanımlayan enişte si, zeki ve çalışkan bir işadamı olarak tanıtılıyordu. Aynı şekilde, Marian'ın kocası Hermann von Schmitd ile de bir görüşme yapılmıştı. O da Martin için ailenin yüzkarası diyor ve böyle birisini tanımadıklarını belirtiyordu. «Bir keresinde beni yolmaya kalktı. Ama ona hemen ağzının payını verdim,» demişti von Schmidt gazeteciye. «Buralarda aylaklık etmese daha iyi olur. Çalışmayan insan hiçbir işe yaramaz. Ben bunu bilirim.»

Bu kez Martin gerçekten kızmıştı. Brissenden olaya hâlâ bir şaka gözüyle bakıyor ve bütün bunları Ruth'a açıklamanın kolay bir iş olmayacağını çok iyi bilen Martin'i yatıştıramıyordu. Babasının bütün bunları sevinçle karşıladığını, çok geçmeden nişanlarını bozmak için elinden geleni yapacağını tahmin ediyordu. Bu konuda onun ne denli çaba gösterdiğini yakında anlayacaktı. Öğleden sonra postasında Ruth'dan gelen bir mektup vardı. Martin zarfı felaketi sezerek açtı ve açık kapının önünde durarak okumaya başladı. Okurken eli, sigara içtiği günlerdeki gibi, tütün ve kâğıt almak için cebine gidiyordu. Cebinin boş olduğunun ya da sigara sarmaya yarayacak malzemeyi elinde tuttuğunun farkında değildi.

Sevgi dolu bir mektup değildi bu. Öfkeyle de yazılmamıştı. Ama ilk cümlesinden son cümlesine dek baştan aşağı üzüntü ve düş kırıklığı doluydu. Ondan daha iyi şeyler beklemişti. Martin'in, gençlik çılgınlığını bir gün üstünden atacağını, aşkının Martin'i ciddi ve dürüst bir yaşantı sürmeye zorlayacak değerde olduğunu sanmıştı. Ama şimdi annesi ile babası sert

bir tavır almışlar ve nişanın bozulmasını istemişlerdi. Onların haklı olduklarını kabul etmemek elinde değildi. Ama bütün mektupta Martin'e en acı gelen şu bölümdü: «Bir işe girip, kendini yükseltmeye çalışabilseydin!..» diye yazıyordu. «Ama olacak şey değildi bu. Geçmişteki yaşantın çok vahşi ve düzensizdi. Bu konuda senin suçlanamayacağını anlıyorum. Sen yalnızca yaradılışına ve aldığın ilk eğitime göre davranabilirdin. Onun için seni suçlamıyorum, Martin. Lütfen bunu unutma. Bu yalnızca bir hataydı. Annemle babamın da belirttikleri. gibi biz birbirimiz için yaratılmamıştık. Çok geç olmadan bunun farkına vardığımız için ikimiz de sevinmeliyiz... Beni görmeye çalışmanda hiçbir yarar yok,» diyordu mektubun sonlarına doğru. «Hem ikimiz için, hem de annem için tatsız bir karşılaşma olur bu. Onu yeterince telaşlandırıp üzdüğüme inanıyorum. Kendimi bağışlatabilmem için çok çalışmam gerekecek.»

Martin mektubu ikinci kez baştan sona dek dikkatle okudu ve oturup cevap yazdı. Sosyalistlerin toplantısında söylediklerini özetledi ve bunların gazetede kendi ağzındanmış gibi yazılanların tam tersi olduğunu belirtti. Mektubun sonuna doğru Tanrının çılgın âşığı olmuş, aşk için yalvarmaya başlamıştı. «Lütfen cevap ver,» dedi. «Ve cevabında bana tek bir şeyi söyle. Beni seviyor musun? Hepsi bu kadar... Bu sorunun cevabı.»

Ama ne ertesi gün, ne de ondan sonraki gün cevap gelmedi. 'Gecikmiş' masanın üstünde el değmemiş bir halde duruyordu ve her gün masanın altında geri yollanan yazılar birikmeye devam ediyordu. Martin ömründe ilk kez uykusuz ve huzursuz uzun geceler geçirdi. Morselar'ın evine üç kez uğradı ama her defasında kapıyı açan uşak tarafından terslendi. Brissenden, otelinde hasta yatıyordu. Hiçbir şeyle uğraşamayacak kadar zayıftı. Martin çoğunlukla onun yanında oluyordu, ama dertleriyle onu üzmek istemiyordu.

Zaten Martin'in bir sürü derdi vardı. Polis muhabirinin yaptıklarının sonucu umduğundan da kötü olmuştu. Portekizli bakkal veresiye vermeye yanaşmamış Amerikalı olmakla övünen manav da onu vatan haini olmakla suçlayıp artık aralarında hiçbir ilişki kalmadığını söylemişti. Yurtseverliğini öylesine

aşırıya götürdü ki Martin'in hesabını kapattı ve bir daha kendisine para falan vermeye kalkmamasını söyledi. Çevredeki söylentiler de aynı duyguyu yansıtıyor, Martin'e duyulan öfke gittikçe artıyordu. Kimsenin sosyalist bir hainle ilişkisi olamazdı. Zavallı Maria ise korkmuş, kuşkulanmış ama ona sadık kalmıştı. Bir zamanlar Martin'i ziyarete gelen o kocaman arabanın hayranlığından kurtulan çocuklar uzaktan ona 'serseri' ya da 'ayyaş' diye bağırıyorlardı. Ama Silva ailesi onu savunmaya devam ediyor, onun için dövüşüyor ve artık olağan karşılanan morarmış gözlerle kanayan burunlar Maria'nın sıkıntılarını ve kaygılarını daha da artırıyordu.

Bir keresinde Martin, Oakland'da kız kardeşi Gertrude ile karşılaştı ve ailenin adını lekelediği için Bernard Higginbotham'ın kendisine köpürdüğünü, ve eve girmesini yasakladığını öğrendi. Başka türlü de olamazdı zaten.

«Neden gitmiyorsun burdan Martin?» diye yalvardı Gertrude. «Git buradan, kendine bir iş bul ve yerleş. Daha sonra, bütün bunlar unutulduğunda geri dönersin.»

Martin başını salladı ama hiçbir açıklamada bulunmadı. Nasıl anlatabilirdi ki? Kendisiyle ailesi arasındaki korkunç entelektüel uçurum onu şaşkına çevirmişti. Bu uçurumu asla aşamaz ve onlara sosyalizme karşı çıkan Nietzsche'ci görüşlerini anlatamazdı. Fikirlerini ve tavrını onlara anlatabilmesini sağlayacak sözcükler ne İngilizcede ne de dünyadaki başka bir dilde vardı. Onlara göre yapacağı en doğru hareket bir iş bulmaktı. Bu onların ilk ve son arzularıydı. Bütün fikirlerinin temelini bu düşünce oluşturuyordu. İş bul! İşe git! Zavallı aptal köleler! diye düşündü kız kardeşi konuşurken. Dünyanın güçlülere ait olması boşuna değildi. Köleler, köleliklerinin altında eziliyorlardı. İş önünde yerlere kadar eğildikleri ve taptıkları altın bir fetişti.

O gün rehinciye uğraması gerektiğini bildiği halde Gertrude kendisine para vermeyi önerdiğinde kabul etmedi.

«Şimdi Bernard'ın yanına yaklaşma,» dedi Gertrude. «Birkaç ay sonra, yatıştığında, arabayı kullanmak gibi iş verebilir sana. Ne zaman istersen, beni çağır. Hemen gelirim. Unutma.»

Kadın ağlayarak uzaklaştı ve onun gövdesini, kaba yürüyüşünü izleyen Martin yüreğinin burkulduğunu duyar gibi oldu. Arkasından bakarken Nietzsche'ci fikirleri sarsıldı ve yıkılır gibi oldu. Soyutlamadaki köle sınıfı gayet iyiydi ama aynı şeyi kendi ailesine uyguladığında pek memnun olmuyordu. Güçlü biri tarafından ezilen bir köle varsa o da Gertrude'du. Bu paradoks karşısında hırsla güldü. İçini saran ilk duygu, ya da heyecanın kendisini sarsmasına– kölelerin ahlakçılığının kendisini sarsmasına; çünkü kız kardeşine karşı içinde uyanan acıma duygusunun özü buydu – izin veren ne kadar da iyi bir Nietzsche'ciydi. Gerçek soylular duyguların ve acımanın çok üstündeydiler. Acıma ve sevecenlik, kölelerin yeraltı hapishanelerinde ortaya çıkmış duygulardı ve kalabalık bir sefil ve aciz yaratıklar güruhunun, ıstırabından, onların iniltisinden başka bir şey değildi.

KIRKINCI BÖLÜM

'Gecikmiş' hâlâ masanın üstünde unutulmuş bir halde duruyordu. Yazdığı tüm yazılar ise masanın altında birikmişti. Sadece tek bir yazıyı göndermeye devam ediyordu, o da Brissenden'in 'Efemerid'iydi. Siyah giysisi ve bisikleti yeniden rehine gitmiş, daktilonun sahipleri de kira için sıkıştırmaya başlamışlardı. Ama artık bu tür şeyler Martin'i rahatsız etmiyordu. Kendisine yeni bir yön arıyordu ve onu buluncaya dek durgun bir yaşantı sürecekti.

Birkaç hafta sonra beklediği şey oldu. Ruth ile sokakta karşılaştı. Yanında, kardeşi Norman vardı. İkisi de onu görmemezlikten geldiler ve önlerine çıktığında Norman onu kenara itmek istedi.

«Eğer kız kardeşimi rahatsız edersen polis çağırırım,» diye tehdit etti. «Seninle konuşmak istemiyor, üstüne düşmekle ona hakaret ediyorsun.»

«İnatçılık etmekte israr edersen polis çağırmak zorunda kalacaksın. O zaman da adınız gazetelere geçer,» dedi Martin. «Şimdi önümden çekil ve istersen git bir polis çağır: Ben Ruth'la konuşacağım.»

Ruth'a dönerek: «Senin ağzından işitmek istiyorum,» dedi.

Ruth sararmış tir tir titriyordu. Yine de başını kaldırıp, neden söz ettiğini anlamadığını söylemek istercesine ona baktı.

«Mektubumda sorduğum sorunun karşılığını,» dedi Martin.

Norman sabrının tükendiğini belirten bir hareket yaptıysa da Martin sert bakışlarıyla, onu durdurdu.

Kız başını salladı.

«Bu senin kendi isteğin mi?» diye sordu Martin.

«Evet.» Alçak, katı bir sesle söyleyeceklerini iyice düşünerek konuşuyordu. «Hepsi benim isteğimle oldu. Beni öylesine aşağıladın ki arkadaşlarımın yüzüne bile bakamayacak bir hale geldim. Hepsi benden söz ediyorlar, biliyorum. Sana söyleyecek başka bir şeyim yok. Beni çok mutsuz ettin ve artık seni görmek istemiyorum.»

«Arkadaşlar! Dedikodu! Yalan gazete haberleri! Herhalde bunlar aşktan daha güçlü değil. Ancak beni hiçbir zaman sevmediğine inanabilirim.»

Ruth'un soluk renkli yüzü birden kızardı.

«Bütün olanlardan sonra mı?» dedi zayıf bir sesle. «Martin sen ne söylediğini bilmiyorsun. Ben gururlu bir insan değilim.»

«Görüyorsun ya kız kardeşimin seninle konuşacak bir şeyi yok,» diye atıldı Norman, Ruth'u kolundan çekerek.

Martin geçmeleri için kenara çekilirken eli cebinde tütün ve kahverengi sigara kâğıdını boş yere aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yol vardı ama merdivenleri çıkıp odasına girene dek, yürüdüğünün farkına varmadı. Yatağının kıyısına ilişip bir uyurgezer gibi çevresine bakındı. Masanın üstünde, 'Gecikmiş' adlı öyküsü gözüne çarptı ve sandalyesini masaya yaklaştırıp eline kalemi aldı. Tamamlanmamış işler yaradılışına aykırıydı. Burada da bitmemiş bir iş vardı. Başka bir işin bitirilmesi için yarıda bırakılmıştı. İşte

şimdi o iş bitmişti ve artık kendisini öyküsüne verebilirdi. Ondan sonra ne yapacağını bilmiyordu. Bütün bildiği yaşamının bunalımlı bir dönemini atlatmış olduğuydu. Geleceğini merak ettiği yoktu. Yakında geleceğin kendisi için neler hazırladığını görecekti. Ne olursa olsun önemli değildi. Hiçbir şeyin önemi yoktu artık.

Hiçbir yere gitmeden, hiç kimseyi görmeden ve çok az bir şey yiyerek beş gün 'Gecikmiş' üstünde çalıştı. Altıncı günün sabahı postacı, *Parthenon*'un yayımcısından ince bir zart getirdi. Mektuba şöyle bir baktığında 'Eferemid'in kabul edildiğini gördü, «Şiiri Bay Cartwright Bruce'a gönderdik» diyordu yayımcı. «Hakkında öylesine iyi şeyler söyledi ki şiiri geri çevirmemiz olanaksızdı. Şiiri yayımlamaktan duyduğum memnunluğu belirterek, temmuz sayımız dizgiye girmiş olduğundan onu ağustos ayında yayımlamayı tasarladığımızı bildirmek isteriz. Bay Brissenden'e teşekkürlerimizi bildirmenizi bir fotoğrafıyla kısa bir yaşam öyküsünü bize göndermenizi diliyoruz. Eğer önerimiz sizin için doyurucu olmadıysa, bir an önce bize yazıp kendi önerinizi bildirin.»

Kendi önerileri üç yüz elli dolar olduğu için Martin onlara başka bir öneride bulunmaya gerek görmedi. Üstelik Brissenden'in iznini alması gerekiyordu. Ama haklı olduğunu göstermişti. Gördüğünde gerçek şiiri anlayabilen bir yayımcı vardı. Yüzyılın en iyi şiiri için bile olsa bu öneri hiç de tena değildi. Üstelik Cartwright Bruce'un, Brissenden'in beğendiği eleştirmenlerden iyi olduğunu biliyordu.

Martin kente inen bir tramvaya atladı ve yolda evleri ve sokakları izlerken arkadaşının başarısına pek sevinmediğini üzülerek fark etti. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan bir eleştirmen şiir için olumlu şeyler söylemiş, iyi yapıtların er geç beğenileceğine olan inancı doğrulanmıştı. Ama içindeki coşkunluk silinip gitmişti. Ona iyi bir haber vermekten çok Brissenden'i göreceği için sevindiğini fark etti. *Parthenon*'dan gelen kabul mektubu. 'Gecikmiş'le uğraştığı beş gün boyunca Brissenden'i hiç görmediğini, hatta onu aklına bile getirmediğini anımsatmıştı Martin'e. İlk kez Martin kafasının ne denli bulanık

olduğunu fark etti ve arkadaşını unuttuğu için kendi kendinden utandı. Ama bu utanç bile içini yakmıyordu. 'Gecikmiş'i yazarken duyduğu yaratıcı zevkin dışında bütün duygulara karşı uyuşmuştu sanki. Öyküsünden başka hiçbir şey yoktu aklında. Tramvayın penceresinden gördüğü yaşantı ona uzak ve gerçek dışıymış gibi geliyordu. Az önce önünden geçtikleri kilisenin büyük taş kulesi yerle bir olsaydı bile Martin'in ilgisini çekmeyecekti.

Otele geldiğinde hızla Brissenden'in odasına çıktı ve hızla aşağıya indi. Oda boştu, bütün eşyalar gitmişti.

«Bay Brissenden adres bıraktı mı?» diye sordu kendisine merakla bakan memura.

«Duymadınız mı?»

Martin başını salladı.

«Bütün gazeteler bundan söz ediyordu. Yatakta ölü bulundu. İntihar. Kafasına bir kurşun sıkmış.»

«Gömüldü mü?» Soruyu soran ses, Martin'e çok uzaklardan gelen, yabancı birinin sesiymiş gibi geldi.

«Hayır. Cesedi, soruşturma için Doğu'ya götürdüler. Akrabalarının tuttuğu avukatlar halletti her şeyi.»

«Ellerini de bayağı çabuk tutmuşlar,» dedi Martin.

«Bilmem. Beş gün oldu.»

«Beş gün mü oldu?»

«Evet beş gün önce intihar etti.»

«Ya!» dedi Martin ve arkasını dönüp dışarı çıktı.

Köşede postaneye uğrayıp Parthenon'a bir telgraf çekerek şiiri yayımlamalarını öğütledi. Cebinde, eve kadar tramvay parasını ödeyecek beş senti vardı. Onun için telgrafı ödemeli gönderdi.

Odasına gelince yazmaya devam etti. Gündüzler ve geceler geçiyor, o masasının başından kalkmaksızın yazdıkça yazıyordu. Rehinciden başka hiçbir yere gitmiyor, hiç hareket etmiyor, acıktığı zaman bir şeyler pişirip yiyor, pişirecek şeyi olmadığında yemek yemeden çalışmasını sürdürüyordu. Her bölümü önceden tasarlamış olmasına karşın öykünün gücünü

artıran yeni bir başlangıç bölümü geliştirdi. Bu öyküsünü yirmi bin sözcük daha uzatmıştı. Yapıtının kusursuz olmasının hayati bir önemi yoktu ama içindeki artistik dürtüler onu iyi bir şey üretmeye zorluyordu. Çevresinden yalıtılmış ve kendinden geçmiş bir halde, eski yaşantısını anımsatan yazıları arasında kendisini bir hayalet gibi hissederek çalışmaya devam etti. Bir zamanlar biri, hayaletin ölen ve ölü olduğunun bilincinde olmayan bir insanın ruhu olduğunu söylemişti. Bir an durup gerçekten ben öldüm de bunu fark etmiyor muyum, diye düşündü.

'Gecikmiş'in bittiği gün geldi çattı. Daktilo şirketinden makineyi almaya gelen memur, Martin son bölümün son sayfalarını yazarken, sandalyenin üstüne oturup bekledi. Martin, öykünün sonuna büyük harflerle 'Son' yazdı. Gerçekten de onun için her şeyin sonu gelmişti. İçinde bir rahatlık hissederek daktilonun odasından çıkarılışını izledi ve gidip yatağına uzandı. Açlıktan bayılacak durumdaydı. Otuz altı saattir ağzına tek bir lokma bile koymamıştı ama bunu düşündüğü yoktu. Gözlerini kapatıp, hiçbir şey düşünmeden yattı. Uyuşukluk yavaş yavaş her yanını, sonra bilincini kapladı. Bir zamanlar Brissenden'in kendisine okuduğu, yazarı bilinmeyen bir şiirin dizelerini sayıklarcasına mırıldanmaya başladı. Tekdüze bir sesle dudaklarından dökülen sözcükler merakla dışarda kendisini dinlemekte olan Maria'yı telaşlandırdı. Sözcükler değil, Martin'in onları söylemesi önemliydi. 'Bitirdim,' şiirin ana temasıydı.

Bitirdim...
Bir kenara bıraktım lavtayı.
Mor yoncalar arasında
Salınıp duran gölgeler de,
Şarkılar da,
Bitecek yakında.
Bitirdim...
Bir kenara bıraktım lavtayı
Çiy düşmüş çalılar arasında

Seher vakti öten
Ardıç kuşları gibiydim.
Şimdi sesi kısılmış,
Yorgun bir bülbülüm.
Tükettim şarkıları,
Dikkatle söyleyerek.
Bitirdim.
Bir kenara bıraktım lavtayı.

Maria daha fazla dayanamadı, ocağa koştu, bir tabağı çorba ve tencerenin dibinden topladığı et ve sebze parçalarıyla doldurdu. Martin doğrulup oturdu. Çorbasını içerken Maria'ya, uykusunda konuşmadığını, ateşi olmadığını anlatmaya çalıştı.

Maria yanından ayrıldıktan sonra, omuzları düşmüş bir halde sıkıntıyla yatağının kıyısına oturup görmeyen gözlerle çevresine göz gezdirdi. Birden gözüne, sabah postasıyla gelen ve daha açılmamış olan bir dergi çarptı. '*Parthenon* olmalı bu,' diye düşündü. '*Parthenon*'un ağustos sayısı... İçinde 'Efemerid' var. Keşke Brissenden de burada olup görseydi!

Derginin sayfalarını çevirirken birden durdu. 'Efemerid'i harika bir başlıkla, büyük bir çerçeve içine alarak basmışlardı. Başlığın bir yanına Brissenden'in öbür yanına İngiliz Büyükelçisi Sir John Vaue'nun fotoğrafı konmuştu. Yukarda yayımcı tarafından yazılan bir yazıda Sir John Vaule'nun Amerika'da şair olmadığını söylediği belirtiliyordu. 'Efemerid'in *Parthenon* tarafından yayımlanması, «Al sana işte Sir John Value!» demek gibiydi. Cartwright Bruce Amerika'nın en büyük eleştirmeni olarak tanıtılıyor ve onun 'Efemerid'in Amerika'da yazılmış en büyük şiir olduğunu söylediği belirtiliyordu. Ve yayımcı yazısını şöyle bitiriyordu; «Efemerid'in değeri konusunda kesin bir yargıya varmış değiliz. Belki de asla yapamayacağız bunu. Ama onu birçok kere okuyup, sözcükleri ve sözcüklerin düzenini, Bay Brissenden'ın onları nerden bulduğunu nasıl bu şekilde bir araya getirdiğini merakla düşündük.» Sonra şiir geliyordu.

«Öldüğün iyi oldu koca Briss,» diye mırıldandı Martin dergiyi dizlerinin arasından yere bırakarak.

Durumun ucuzluğu ve adiliği mide bulandırıcıydı. Martin midesinin fazla bulanmadığını ruhsuz bir şekilde fark etti. Keşke kızabilseydim, diye düşündü ama böyle bir şey için yeterli enerjisi yoktu. Her yanı uyuşmuştu. Öfkesini vücuduna yayamayacak kadar donmuştu kanı. Zaten ne önemi vardı? Brissenden'in burjuva toplumunu mahkûm ettiği diğer her şeyle aynı düzeydeydi bu dergi.

«Zavallı Briss!» diye mırıldandı Martin. «Sağ olsaydı beni asla bağışlamazdı.»

Gayretle ayağa kalkarak bir zamanlar içinde daktilosunun durduğu kutuyu aldı. İçindekileri araştırarak arkadaşının yazdığı on bir şiiri çıkardı. Bunları yırtıp, parçalarını çöp kutusuna attı. Bu işi yavaş yavaş yaptı ve bitirdikten sonra yatağının kenarına oturup boş gözlerle ortalığa bakmaya devam etti.

Bu şekilde ne kadar oturduğunu bilmiyordu. Sonra birden görmeyen gözlerinin önünde düz beyaz bir çizgi belirdi. Garip bir olaydı bu. Çizgi daha da belirginleşmeye başlayınca bunun Pasifik'in beyaz köpüklü dalgaları arasında üzerinden buğular çıkan bir mercan kayalığı olduğunu fark etti. Sonra kırılan dalgaların arasında küçük bir kano gördü. Kanonun kıç tarafında, kalçalarının üstüne kırmızı bir kumaş sarmış, parlak bir küreği suya sokup çıkartan bronz renkli genç bir ilâh vardı. Onu tanıdı. Reis Tati'nin en küçük oğlu Moti'ydi bu. Burası Tahiti'ydi ve üstünden buğular yükselen mercan kayalarının ardında tatlı Papara ülkesi, ırmağın ağzında reisin sazdan yapılmış evi vardı. Günün bitimiydi ve Moti balıktan dönüyordu. Kayaların üstünden atlamak için büyük bir dalganın kanoyu kaldırmasını bekliyordu. Sonra tıpkı geçmişte olduğu gibi kanonun ön tarafında oturan ve büyük bir firuze renkli dalga arkalarında yükseldiğinde küreği denize daldırmak için Moti'nin işaretini bekliyen kendisini gördü. Artık kendisi olayı seyretmiyor, gerçekten kanonun içinde oturuyordu. Moti bağırıyor, her ikisi de küreklerini hızla suya daldırıp firuze renkli dalganın dik yüzü üstünde uçuyorlardı. Kanonun altında su, fiskiyeden fışkırıyor-

du sanki. Hava su damlaları ile doluydu. Denizin hışırtı ve uğultuları arasında kano büyük bir kükreyişle kayaların içinde kalan durgun gölcüğe sürükleniverdi. Moti güldü, gözlerindeki tuzlu suyu sildi ve ikisi birden kıyıya doğru küreklere asıldılar. Tati'nin sazdan yapılmış kulübesi, palmiye ağaçlarının arasında, batan güneşin ışıkları altında, altındanmış gibi duruyordu.

Görüntü silindi ve Martin'in gözlerinin önünde küçük odasının düzensizliği belirdi. Umutsuzca gözlerinin önüne yeniden Tahiti'yi getirmeye çalıştı. Ağaçların arasında şarkılar söylendiğini ay ışığının altında genç kızların dans ettiğini biliyordu ama onları göremedi. Gözlerinin önünde yalnızca lekeli yazı masası, daktilodan arta kalan boş yer ve tozlu pencere çerçevesi vardı. İnleyerek gözlerini kapadı ve uyuyakaldı.

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Bütün gece derin bir uyku uyudu ve sabahleyin postacı gelene dek uyanmadı. Martin kendini yorgun ve hareketsiz hissederek mektuplarına isteksizce bir göz attı. Soyguncu bir dergiden gelen ince bir zarfın içinde yirmi iki dolarlık bir çek vardı. Bir buçuk yıl bu yirmi iki doların peşinde koşmuştu. Kayıtsızca çeke baktı. Yayımcıdan bir çek aldığı zaman duyduğu o eski heyecan yok olmuştu. Daha önce aldığı çeklerin tersine, bu çekin yanında daha büyük vaatlerde bulunan bir mektup yoktu. Martin için bu yalnızca yirmi iki dolarlık bir çekti, hepsi bu kadar. Bununla kendisine yiyecek bir şeyler alabilecekti.

Aynı postada New York'taki bir derginin aylar önce yayımladığı gülünç bir şiirinin karşılığı olarak gönderdiği başka bir çek daha çıktı. On dolarlık bir çekti. Aklına gelen bir tikri uzun uzun düşündü. Ne yapacağını bilmiyordu, herhangi bir şey yapmak için de acelesi yoktu. Bu arada yaşaması da gerekti. Üstelik borcu da çoktu. Masanın altındaki koca kâğıt yığınının üstüne pul yapıştırıp onları bir daha göndermek bir işe yara-

maz mıydı acaba? Bir iki tanesi belki de kabul edilirdi. Bu da onun bir süre daha geçinmesini sağlardı. Bu yatırımı yapmaya karar verdi, Oakland'daki bir bankada çekleri bozdurdu ve on dolarlık posta pulu aldı. Eve gidip, o pis kokulu küçük odasında yemek pişirme fikri hiç hoşuna gitmedi. İlk kez borçlarını kafasından atıyordu. Odasında, on beş ya da yirmi sente kendisine mükemmel bir kahvaltı hazırlayabileceğini biliyordu ama Forum Cafe'ye gidip kendisine tam iki dolara patlayan bir kahvaltı ısmarladı. Garsona çeyrek dolar bahşiş bıraktı ve elli sentlik Mısır sigarası aldı. Ruth'un sigarayı bırakmasını istediğinden beri ilk kez sigara içmişti. Artık sigara içmemesi için hiçbir neden yoktu. Üstelik canı da sigara içmek istiyordu. Paranın ne önemi vardı ki? Beş sente bir paket Durham tütünü ve kahverengi sigara kâğıdı alabilir, kendisine tam elli sigara sarabilirdi. Ama neye yarardı bu? Satın alma gücünden başka paranın hiçbir önemi yoktu. Haritasız ve pusulasız kalmıştı, uğrayacağı hiçbir liman yoktu, asgari yaşama koşulları içinde sürünüp gidiyordu ve ona acı gelen yaşamın kendisi idi.

Günler geçip gitti. Martin her gece düzenli olarak sekiz saat uyudu. Daha fazla çekin gelmesini beklediği şu sıralarda on sente Japon lokantasında yemek yiyordu. Zayıf vücudu biraz toplamış çökük yanakları dolmaya başlamıştı. Artık kendini az uyumakla, fazla okumakla ve aşırı bir çalışma ile yormuyordu. Hiçbir şey yazmıyor, kitaplar kapalı duruyordu. Bol bol yürüyor, tepelere gidiyor, sessiz parklarda saatlerce oturuyordu. Hiçbir arkadaşı yoktu, kimseyle de tanışmak istemiyordu. İçinde böyle bir arzu yoktu. Tekdüze yaşantısını canlandıracak, nereden geleceğini bilmediği bir ilhamı bekliyordu. Bu süre içinde yaşamı boş, plansız ve amaçsız geçecekti.

Bir gün gerçek pisliği bir kez daha görmek için San Francisco'ya gitti. Ama son anda, tam merdivenleri çıkacakken geriye döndü ve bu iğrenç arka sokaktan kaçarcasına çıktı. Felsefe tartışmaları dinleme fikri onu korkutmuştu. O geceki gruptan herhangi biri ile karşılaşırım korkusu ile var gücü ile koştu.

Ara sıra, 'Efemerid'e nasıl çattıklarını görmek için dergile-

re ve gazetelere bir göz atıyordu. Şiir bir bomba etkisi yapmıştı. Hem de nasıl bir bomba! Onu herkes okumuştu ve bunun gerçek şiir olup olmadığı konusunda herkes tartışıyordu. Yerel gazeteler konuyu ele almışlar, her gün sütunlarca bu konuda eleştiri okuyucu mektubu yayımlıyorlardı. Helen Della Delmar –Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük kadın şairi olduğu trampetlerle ve tam tamlarla ilan edilmişti– Brissenden'e, Pgasus'un yanında bir yer vermeyi reddediyor, onun şair olmadığını kanıtlamak için halka açık mektuplar yazıyordu.

Parthenon'un bir sonraki sayısı patlattığı bombanın verdiği gururla çıktı. Sir John Value'ya diş bileniyor, Brissenden'in ölümü adi bir reklamcılık uğruna sömürülüyordu. Bir buçuk milyonluk tirajı olan bir gazete Helen Delle Delmar'ın, Brissenden'ı aşağılayan yepyeni bir şiirini yayımladı. Daha sonra aynı kadının o gazetede Brissenden'le alay eden ikinci bir şiiri çıktı.

Çoğu kez Martin, Brissenden'in öldüğüne seviniyordu. O insanlardan hep netret etmişti. Ve şimdi en iyi, en kutsal yapıtı o insanların eline düşmüştü. Her gün bu insanlar güzelliği katletmeye devam ediyorlardı. Ülkede ne kadar önemsiz yaratık varsa gazetelere koşuyor, Brissenden'nin büyüklüğü sayesinde küçük ego'larını başkalarının gözünün önüne seriyordu. Bir gazete de şöyle diyordu: «Bir süre önce onun gibi hatta daha iyisini yazan bir baydan mektup almıştık.» Başka bir gazete de büyük bir ciddiyetle, yaptığı gösteri için Helen Della Delmar'a çatıyordu: «Kuşkusuz ki Bayan Delmar söylediklerini bir latife olarak yazmış. Büyük bir şairin başka büyük bir şaire, belki de en büyüğüne göstermesi gereken saygıyı göstermiyor. Bununla birlikte 'Etemerid'i yazan şairi ister kıskansın, ister kıskanmasın diğer binlerce kişi gibi Bayan Delmar'ın ona hayran olduğu ve umutla böyle dizeler yazacağı günü beklediği kesindir.»

Vaizler bile 'Etemerid' aleyhine vaazlar verdiler ve şiirin içeriğini inatla savunan biri papazlıktan atıldı. Bu büyük şiir dünyanın neşesini artırmıştı. Gülünç şiir yazarları ve karikatürcüler büyük kahkahalarla şiiri ele aldılar ve sosyete dergilerinin sütunlarında, Charly Frensham'ın Archi Jennings'e gizlice. 'Etemerid'in beş dizesinin bir sakatı dövdürebileceğini, on di-

zesinin ise onu ırmağın dibine göndereceğini söylediğine ilişkin fıkralar çıkıyordu.

Martin ne güldü, ne de hırsla dişlerini gösterdi. Bütün bunların onun üstünde yaptığı etki, büyük bir üzüntüydü. Aşkı da dahil tüm dünyasının çöküşü içinde dergilerin ve sevgili okuyucu kitlesinin çöküşü onun için önemsizdi. Dergiler gerçekten Martin'in söylediği gibi, hatta daha beterdi. Ama artık Martin de işini bitirmişti. O yıldızlara varmayı umut etmiş ama ayaklarını yerden kaldıramamıştı. Tahiti'nin –temiz, tatlı Tahiti'nin– hayalini daha sık görmeye başlamıştı. İşte Paumotus Adaları ve yüksek Marquesa'lar ordaydı. Kendini bir yelkenliye, ya da ticaret gemisine binerken, ya da Papeete kayalıklarından sıyrılıp inci atölyelerinin arasında Nuka-hiva ve Taiohae körfezine giderken görüyordu. Taiohae körfezinde Tamari'nin onuruna bir domuz keseceğini ve Tamari'nin çiçeklerle bezenmiş kızlarının ellerini tutup şarkılar söyleyip güleceklerini, kendisini çiçeklerle süsleyeceklerini biliyordu. Güney Denizi onu çağırıyordu ve er geç bu çağrıya karşılık vereceğini biliyordu.

Bu arada bilgi dünyasında yaptığı uzun gezintilerden sonra dinlenerek yorgunluğunu gidermeye çalıştı. *Parthenon* kendisine üç yüz elli dolarlık çeki gönderdiğinde bunu Brissenden'in ailesi adına onun işleriyle uğraşan avukata verdi. Çekin karşılığında bir makbuz aldı ve aynı zamanda Brissenden'in bir zamanlar kendisine verdiği yüz dolar için de bir makbuz verdi.

Çok geçmeden Martin Japon lokantasına gitmekten caydı. Tam kavgadan çekildiği an akıntı yön değiştirmişti. Ama artık çok geçti. Hiç heyecanlanmadan *Millennium*'dan gelen ince bir mektubu açtı, üç yüz dolarlık bir çeke ilgisizce baktı ve ilişikteki mektupta bunu 'Serüven'i kabul etmelerinin karşılığında gönderdiklerini öğrendi. Yeryüzündeki tüm borcu dahil, yüz doları bulmuyordu. Bütün borçları ödeyip, yüz doları da Brissenden'in avukatına verdikten sonra cebinde yüz dolardan fazla kalmıştı. Terziye yeni bir takım elbise ısmarladı ve yemeklerini kentin en iyi lokantalarında yemeye başladı. Hâlâ Maria'nın küçük odasında kalıyordu ama yeni giysileri yüzünden çevre-

deki çocuklar artık bahçe çitlerinin ardından ya da damların üstünden kendisine 'aylak' ya da 'serseri' diye bağırmıyorlardı.

Kısa Hawaii öyküsü, «Wiki-Wiki» iki yüz elli dolara, Warren's Monthly tarafından satın alındı. *Northern Review* 'Güzelliğin Beşiği' adlı denemesini, *Mackintoschs Magazine*, Marian için yazdığı 'Falcı' adlı şiiri satın aldı. Yayımcılarla okuyucular yaz tatillerinden döndükleri için işler hızla görülmeye başlamıştı. Ama Martin, iki yıldır geri çevirdikleri yazıların hepsini birden şimdi satın almalarına neyin yol açtığını anlayamıyordu. Oakland'ın dışında onu tanıyan yoktu ve Oakland'da kendisini tanıdıklarını sanan birkaç kişi de onun kıpkızıl bir sosyalist olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden yapıtlarının bir anda bu kadar çok alıcı bulmasını bir türlü açıklayamadı. Kaderin bir oyunuydu herhalde.

Birkaç dergi tarafından geri çevrildikten sonra, Brissenden'in öğüdünü tutup 'Güneşin Utancı'nı yayınevlerine göndermeye başladı. Birkaç yer tarafından geri çevrildikten sonra *Singletree Darnley and Co.* yapıtın tamamını yayımlamayı kabul etti. Martin biraz avans istediğinde, avans vermek gibi bir âdetleri olmadığını, bu tür kitapların masraflarını bile zor çıkardıklarını ve bu kitabın bin taneden fazla satacağını sanmadıklarını bildirdiler. Martin bu koşullar altında kitabın kendisine ne kazandıracağını hesapladı. Bir dolar fiyat konulursa ve kendisine kârın yüzde on beşi verilirse ancak yüz elli dolar kazanabilecekti. Onun dörtte biri kadar olan «Serüven»i *Millenium*'a iki katına satmıştı. Çok uzun bir zaman önce okuduğu gazete doğruydu demek. Birinci sınıf dergiler parayı, öyküyü kabul ettiklerinde ödüyorlar, üstelik de iyi para veriyorlardı. Hem *Millenium* sözcüğüne iki sent değil, dört sent vermişti. Üstelik aldıkları da iyi bir yazı, Martin'in yapıtı değil miydi? Bunu düşünüp gülümsedi.

Singletree, Darnley and Co.'ya bir mektup yazıp, 'Güneşin Utancı'nın haklarını dört yüz dolara satmayı önerdi ama yayımevi bu riski göze almaya cesaret edemedi. Bu ara Martin'in de paraya ihtiyacı yoktu; son öykülerinin birkaçı birden kabul edilmiş, bunların parasını da almıştı. Üstelik bankada bir

hesap açtırmış ve yeryüzünde kimseye bir sent borcu olmadan bankaya yedi yüz dolar yatırmıştı. 'Gecikmiş' birkaç dergi tarafından reddedildikten sonra *Meredith Lowell Company*'de takıldı. Martin, Gertrude'un kendisine verdiği beş dolar borcunu yüz kat fazlasıyla ödeyeceğine dair verdiği sözü anımsadı. Yayımevine mektup yazıp beş yüz dolar istedi. Bir sözleşmeyle birlikte beş yüz dolarlık çeki postadan alınca şaşkına döndü. Çeki beş dolarlık altın paraya çevirdi ve Gertrude'a telefon edip kendisini görmek istediğini söyledi.

Kadın soluk soluğa odasına geldi. Martin'in başına kötü bir şey gelmiş olmasından korktuğu için sahip olduğu tüm hazinesi olan birkaç doları çantasına tıkıştırdı. Kardeşinin başına bir felaket geldiğinden öylesine emindi ki hıçkırarak kardeşinin kollarına atıldı ve para çantasını eline sıkıştırmaya çalıştı.

«Ben gelmek isterdim» dedi Martin. «Ama Bay Higginbotham'la kavga etmek istemedim. Gelseydim yüzde yüz kavga çıkardı.»

«Bir süre sonra düzelir,» diye onu yatıştırdı Gertrude. Bir yandan da kardeşinin başına nasıl bir bela geldiğini merak ediyordu. «Ama önce bir işe girmelisin. Bernard namusuyla çalışan insanlardan hoşlanır. Gazetelerdeki o yazılar tepesini arttırdı. Onu hiç böyle öfkeli görmemiştim.»

«İşe girmeyeceğim,» dedi Martin gülerek. «Bunu ona söyleyebilirsin. İşe ihtiyacım yok, işte bunun kanıtı.»

Beş dolarlıkları kadının kucağına boşalttı.

«Tramvaya binecek param olmadığında bana verdiğin beş doları biliyor musun? İşte şimdi yanında değişik yaşlarda doksan dokuz kardeşi var. Ama hepsinin büyüklüğü aynı.»

Gertrude odaya geldiğinde korku içindeydi ama şimdi paniğe kapılmıştı. Yüzü allak bullak oldu. Kuşkulu değildi. Emindi. Dehşetle Martin'e baktı ve tenini yakıyormuş gibi kollarını altın paraların altından çekti.

«Senin onlar!» diye güldü Martin.

Kadın birdenbire hüngür hüngür ağlamaya başladı: «Zavallı oğlum, zavallı oğlum!»

Martin bir an için şaşırdı. Sonra kaygısının nedenini anlayarak, çekin yanında, *Merediht-Lowell*'den gelen mektubu gösterdi. Kadın mektubu çabuk çabuk okudu, ara sıra durup gözlerindeki yaşları sildi ve bitirdiğinde, «Yani bu parayı namusunla mı kazandın?» diye sordu.

«Piyangoda kazansaydım bu denli namuslu olmazdı. Alnımın teriyle kazandım onu.»

Kadın yavaş yavaş inanmaya başlamıştı. Mektubu, dikkatle bir kez daha okudu. Martin, parayı nasıl kazandığını, üstelik şimdi bu paranın ona ait olduğunu ve kendisinin bu paraya ihtiyacı olmadığını zorlukla anlatabildi.

«Bu parayı senin hesabına bankaya yatırayım,» dedi kadın sonunda.

«Böyle bir şey yapma, para senindir ve onunla istediğini yapabilirsin. Eğer almazsan ben de onu Maria'ya veririm. O ne yapacağını bilir. Ama bana kalırsa bir hizmetçi tutup güzelce bir dinlensen iyi olur.»

«Bernard'a bütün bunları anlatacağım,» dedi giderken.

Martin göz kırpıp sırıttı.

«Evet, anlat,» dedi. «Belki o zaman beni yine yemeğe çağırır.»

«Evet, çağırır... Çağıracağından eminim!» diye bağırdı kadın sonra onu kucaklayıp yanaklarından öptü.

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Bir gün Martin yalnız olduğunun farkına vardı. Sağlıklı, kuvvetliydi ve yapacak hiçbir işi yoktu. Yazmayı ve çalışmayı bırakmak, Brissenden'in ölümü ve Ruth'dan ayrılmak yaşamında büyük bir boşluk yaratmıştı. Alışkanlıkları, Mısır sigarası içip, kentin en iyi lokantalarında yemek yiyerek ömür geçirmek zorunda kalmasını reddediyordu. Gerçi Güney Denizleri kendisini çağırıyordu ama oyunun Amerika'daki bölümünün henüz bitmediğini sezinliyordu. Yakında iki kitabı çıka-

caktı ve yayımlanma olasılığı olan daha bir sürü kitabı vardı. Bunlardan da para kazanabilir ve biraz beklerse, Güneye cepleri para ile dolu olarak giderdi. Marquesalar'da bin Şili dolarına satın alabileceği bir vadi ile körfez biliyordu. Vadi, atnalı biçimindeki körtezden başlayıp, tepeleri bulutlara değen dağlara kadar uzanıyor, kırk bin dönümlük bir araziyi kapsıyordu. Tropik meyve ağaçları, yabani tavuklar, yaban domuzları ile doluydu. Buradan, ara sıra yabani sığır sürüsü de geçerdi. Tepelerin üstünde vahşi köpeklerin kovaladığı yaban keçilerinin sesleri işitilirdi. Tam anlamıyla vahşi bir yerdi burası, içinde hiç insan yoktu. Bu vadiyi ve körfezi Martin bin Şili dolarına satın alabilirdi.

Aklında kaldığına göre körfez en büyük gemileri bile barındıracak kadar derindi ve öylesine kuytuydu ki, Güney Pasitik Kumpanyası yüz millik bir bölge içinde en iyi sığınma yeri olarak gemilere burayı salık verirdi. Yelkenli bir gemi –cadılar gibi giden, bakır kaplı, yat gibi yelkenlilerden– alır, adalar arasında inci ya da hindistancevizi ticareti yapardı. Tati'ninkini andıran büyük, ataerkil bir ev yapar, evi, vadiyi ve yelkenliyi kara derili uşaklarla doldururdu. Orada Tiaohae sakinlerini, körfeze uğrayan gemilerin kaptanlarını ve Güney Pasifik'te dolaşan serserilerin en iyilerini ağırladı. Evinin kapılarını her zaman açık tutar ve bir prens gibi davranırdı. Bir zamanlar kapağını açtığı kitapları ve bir düş olduğunu anladığı dünyayı unutturdu.

Bunları yapabilmek için Calitornia'nın ceplerini para ile doldurmasını beklemeliydi. Daha şimdiden para akmaya başlamıştı. Eğer kitaplarından biri bomba gibi patlasa belki bütün yazılarını satabilirdi. Bir de öykülerini ve şiirlerini kitap halinde toplayarak vadiyi, körfezi ve yelkenliyi garanti altına alabilirdi. Artık yazmayacaktı. Buna kesin karar verdi. Ama bu arada kitaplarının yayımlanmasını beklerken şimdi içinde bulunduğu bu bomboş aptalca yaşantıdan kurtulması gerekti.

Bir pazar sabahı duvarcıların Shell Mound Parkı'nda piknik yaptıklarına dikkat etti ve oraya gitti. İşçi sınıfının pikniklerine gittiği dönemler çok geride kalmış olmasına karşın parka gir-

diğinde eski duygularının depreştiğini duydu. Ne de olsa bu insanlar kendi sınıfının işçi sınıfının insanlarıydı. Onların içinde doğmuş, onların içinde yaşamıştı. Bir süre serserilik etmiş olmasına karşın şimdi yine onların arasına dönmek güzeldi.

«Hey, eğer bu Mart değilse,» dediğini işitti birinin. Bir an sonra omuzuna bir elin dokunduğunu hissetti. «Nerelerdeydin? Denizde mi? Gel de bir içki iç.»

Eski grubunun içinde buluverdi kendini. Birkaç kişi eksilmiş, birkaç yeni yüz gelmişti. Bunlar duvarcı değildi ama yine de eski günlerdeki gibi dans etmek, dövüşmek ve eğlenmek için pazar pikniklerine geliyorlardı. Martin onlarla içti ve bir kez daha gerçekten insan gibi hissetti kendini. Onlardan ayrılmakla budalalık ettim, diye düşündü. Onlarla kalsaydı ve kitaplarla yükseklerde oturan insanları rahat bıraksaydı çok daha mutlu olacağından emindi. Ama bira sanki eskisi kadar iyi değildi. Tadı değişmişti. Brissenden'in kendisini köpüklü biraya alıştırmış olması ağzının tadını bozmuştu herhalde. Acaba okuduğu kitaplar da bu insanlarla olan dostluğunu bozmuş muydu? Kendi kendine bozulmuş olmadığına karar verip, dans edilen yere gitti. Orada muslukçu Jimmy ile karşılaştı ve yanındaki uzun boylu, sarışın kız, Martin'i görünce Jimmy'i hemen terk etti.

Martin ile sarışın dans ederken: «Hey, tıpkı eskiden olduğu gibi,» diye anlattı Jimmy arkadaşlarına. «Ama aldırdığım yok. Onu yeniden gördüğüm için öyle sevinçliyim ki. Bakın nasıl dansediyor. Kadife gibi. Kızı kim suçlayabilir?»

Ama Martin sarışını Jimmy'e geri verdi ve üçü birden, çevrelerini alan öteki arkadaşlarıyla dans eden çiftleri seyredip, birbirleriyle şakalaşıp güldüler. Herkes Martin'i yeniden gördüğüne çok memnundu. Hiçbir kitabı yayımlanmamıştı. Onların gözünde hiçbir sahte değer taşımıyordu. Onu salt Martin olduğu için seviyorlardı. Sürgünden dönen bir prens sandı kendini ve yalnız yüreği içinde yüzdüğü bu güler yüzlülüğü hissederek sevinçle titredi. Güzel bir gün geçirdi. Tıpkı eski günlerinde, deniz seferlerinden döndüğünde olduğu gibi cepleri parayla doluydu ve bu paraları ortalığa bol bol dağıttı.

Bir ara dans pistinde Lizzie Connolly'i genç bir işçinin kollarında gördü. Daha sonra ortalıkta dolaşırken onun büfenin yanında oturduğunu tark etti. Şaşkınlık ve selamlaşma faslı bittikten sonra, Martin onu müzikten uzak, bağırmadan konuşabilecekleri bir yere götürdü. Konuşmaya başladığı anda kız onundu. Gözlerindeki gurur dolu yaşlarda, vücudunun her titreyişinde ve konuşmasında okunuyordu bu. Artık tanıdığı küçük kız değildi. Bir kadın olmuştu ve Martin, onun güzelliğinin vahşiliğinden hiçbir şey yitirmeden daha da ateşlenerek arttığını fark etti. «Güzel, kusursuz bir güzel,» diye mırıldandı kendi kendine. Ona «Gel!» demesinin yeterli olduğunu ve kızın dünyanın öbür ucuna kadar kendisiyle geleceğini biliyordu.

Bu düşünceler kafasından geçerken, şakağına indirilen yumruğun şiddetiyle neredeyse yere yıkılacaktı. Öylesine büyük bir öfkeyle ve aceleyle atılmış bir yumruktu ki, hedefi olan çeneyi ıska geçmişti. Martin sendeleyerek döndü ve ikinci bir yumruğun kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü. Büyük bir rahatlıkla yana çekildi ve yumruk hiçbir zarar vermeden geçti. Martin hızını alamayarak bütün ağırlığıyla yere düşen adama bir sol indirdi. Adam yanlamasına yere yuvarlandı, ayağa fırladı ve çılgınca atıldı. Martin onun sinirden şekilsizleşen yüz hatlarını gördü ve böyle bir öfkenin nedenini merak etti. Ama bütün gücüyle ona bir sol daha indirmekten geri kalmadı. Adam arkaüstü yere yuvarlandı ve toplanan kalabalığın ortasına düştü. Jimmy ile birkaç kişi daha onlara doğru koşmaktaydı.

Martin tepeden tırnağa titriyordu. İntikamıyla, dansıyla, dövüşüyle ve eğlencesiyle eski günleri geri gelmişti. Düşmanını da gözden kaçırmadan Lizzie'ye baktı. Erkekler yumruklaşmaya başladıklarında kızlar genellikle çığlık atmaya başlarlardı ama o bağırmamıştı. Soluğunu tutmuş, hafifçe öne eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları kızarmış, gözlerinde büyük bir şaşkınlık ve hayranlık ifadesiyle onları izliyordu.

Adam ayağa kalktı ve kendisini tutan ellerden kurtulmaya çalıştı.

«Benim dönmemi bekliyordu,» diyordu öfkeyle. «Kız benim

dönmemi bekliyordu. Sonra bu yeni herif onu elimden aldı. Bırakın beni, diyorum size. Bırakın da şunun işini bitireyim.»

«Aklından zorun mu var senin?» diye sordu Jimmy delikanlıyı tutmaya çalışarak. «Bu adamın adı Martin Eden'dir. Yumruklarıyla ünlüdür. Bak söylemesi benden: eğer onunla uğraşmaya devam edersen seni çiğ çiğ yer.»

«Kızımı elimden alamaz,» diye haykırdı beriki.

«Uçan Hollandalı'yı yendi o, tanırsın değil mi?» diye sürdürdü Jimmy. «Üstelik de yalnızca beş raundda. Onun karşısında sen bir dakika bile dayanamazsın.»

«Hiç de öyle görünmüyor,» diye hırladı delikanlı,

«Uçan Hollandalı da senin gibi düşünmüştü,» diye onu inandırmaya çalıştı Jimmy. «Hadi gel, gidelim burdan. Başka bir sürü kız var. Hadi gel.»

Delikanlı, kendisini tutan ellerin onu oradan uzaklaştırmalarına izin verdi. Ötekiler de ardından gitti.

Eskiden hayli uzun süren kavga heyecanı ölmüştü. Martin yalnız kendisiyle ilgilenen bir insan olduğunu fark etti. Yapayalnız yüreği ve bomboş kollarıyla tek başına yaşayabilmek için aşırı derecede inceliyordu kendini.

«Kim o?» diye sordu Lizzie'ye. «Nedir bütün bunlar Allah aşkına?»

Lizzie başını hafifçe yana attı.

«Önemsiz biri!» dedi. «Bana arkadaşlık ediyordu sadece. Bir arkadaş bulmak zorundaydım, anlarsın,» diye açıkladı bir süre sustuktan sonra. «Kendimi çok yalnız hissetmeye başlamıştım. Ama seni hiç unutmadım.» Sesi alçalmıştı ve konuşurken önüne bakıyordu. «Ne zaman istersen seninle olurum.»

Martin onun hafif yana dönük yüzüne baktı. Elini uzatıp, ona sarılmasının yeterli olduğunu biliyordu. Birden düzgün İngilizce'nin gerçekten bir değeri olup olmadığını düşündü. Bu arada da kıza cevap vermeyi unuttu.

«Çocuğun canına okudun,» dedi kız gülerek.

«Oldukça dayanıklı bir genç,» dedi Martin hoşgörüyle. «Eğer onu uzaklaştırmasalardı beni epeyce uğraştıracaktı.»

«O gece yanında gördüğüm hanım arkadaşın kimdi?» diye sordu kız birden.

«Hiç, yalnızca bir hanım arkadaş işte,» diye karşılık verdi Martin.

«O kadar çok geçti ki aradan,» diye mırıldandı kız. «Bana sanki bin yıl geçmiş gibi geliyor.»

Martin konuyu daha deşmesine fırsat vermedi. Konuşmayı başka bir yöne kaydırmaya çalıştı. Bir lokantada yemek yediler. Kıza şarap, pahalı yemekler ısmarladı, sonra yalnız onunla, kız yorulana dek dans etti. Martin iyi dans ederdi. Kız, başını onun göğsüne dayayıp, bu anın sonsuza dek uzamasını dileyerek dönerken sanki göklere yükseliyordu. Daha sonra ağaçların altında oturdular. Martin başını kızın kucağına koyarak otların üstüne uzandı. O uyuklarken, kız saçlarıyla oynuyor, onun kapalı gözkapaklarına bakıyor ve onu ne kadar çok sevdiğini düşünüyordu. Birden başını kaldıran Martin, bunu kızın gözlerinde okudu. Lizzie telaşla gözlerini önüne indirdi ve sonra başını yine kaldırarak yumuşak gözlerle Martin'in gözlerinin içine baktı.

«Bütün bu yıllar boyunca sana bağlı kaldım,» dedi. Sesi öylesine alçak çıkmıştı ki fısıldıyor gibiydi.

Martin bunun mucizevi bir gerçek olduğunu biliyordu. Bütün yüreğiyle onu arzulayabilmeyi istedi. Kızı mutlu etmek onun elindeydi. Kendisini mutluluktan yoksun bırakmıştı neden bu kızı da edecekti? Onunla evlenir ve onu da yanına alarak Marqueslar'daki sazdan yapılmış kalesine giderdi. Bunu yapmak için, içinde güçlü bir istek duyuyordu ama yaradılışının böyle bir şeyi yapmasını engelleyen yönü çok daha güçlüydü. Kendine rağmen, aşka hâlâ bağlıydı. Rahat günleri gerilerde kalmıştı. Ne onları geri getirebilir, ne de kendisi onlara dönebilirdi. Değişmişti. Ne denli değiştiğini bugüne dek tark etmemişti.

«Ben evlenebilecek adam değilim Lizzie,» dedi yavaşça.

Saçını okşayan el bir an durdu, sonra yeniden okşamaya devam etti. Kızın yüzünün sertleştiğini duyar gibi oldu ama bu karar verememenin getirdiği bir sertlikti. Çünkü yanakları hâlâ alev alevdi.

«Onu demek istememiştim...» diye başladı kız ama sustu.

«Neyse. Önemli değil! Önemli değil!» diye yineledi. «Senin arkadaşın olmakla gurur duyuyorum. Senin için her şeyi yapabilirim. Sanırım böyle yaradılmışım ben.»

Martin doğruldu. Kızın elini avucuna aldı. Bunu isteyerek, sevgiyle, ama içinde hiçbir tutkuya kapılmadan yapmıştı. Yine de avucunun sıcaklığı kızı ürpertti.

«Bundan söz etmeyelim,» dedi.

«Sen büyük ve soylu bir kadınsın,» dedi Martin. «Seni tanıdığım için asıl ben gurur duymalıyım. Gurur duyuyorum! Sen koyu karanlıkta yolumu aydınlatan ışık gibisin. Tıpkı senin bana bağlı kaldığın gibi ben de sana bağlı kalacağım.»

«Bana bağlı kalmana aldırdığım yok. Bana istediğini yapabilirsin. Beni yere atıp, üstümden geçip gidebilirsin. Ve yeryüzünde bunu yapabilecek tek erkek sensin,» dedi Lizzie, meydan okurcasına. «Hiçbir işe yaramayan, küçücük bir çocuk olduğum zamandan beri kendime hiç önem vermedim.»

«İşte bu yüzden seninle evlenmeyeceğim,» dedi Martin hafifçe. «Öylesine büyük, öylesine bonkörsün ki beni de aynı şekilde davranmaya sürüklüyorsun. Ben evlenemem... ve sevmeden evlenmem de olanaksız. Gerçi bundan da geçmişte ağzımın payını aldım. Bugün buraya gelip seninle karşılaştığım için üzgünüm. Ama elimde değildi. İşin sonunun buraya varacağı aklıma bile gelmemişti. Bak buraya Lizzie! Seni ne denli çok sevdiğimi anlatamam. Sevmekten de öte bir şey bu. Sana hayranım ve sana saygı duyuyorum. Harika bir insansın sen. Ama sözcüklerin ne yararı var? Yapmak istediğim bir şey var. Zor bir yaşam geçirdin... Bırak da bundan sonrasını biraz kolaylaştırayım.» (Kızın gözlerinde birden bir sevinç parıltısı belirdi ama sonra sönüp gitti.) «Yakında elime çok para geçeceğinden eminim... Hem de pek çok.»

O anda vadiyi, körfezi saz duvarlı kaleyi ve beyaz yelkenliyi satın alma kararından caydı. Zaten bütün bunların ne önemi vardı? Eskiden yaptığı gibi herhangi bir gemiyle nereye olsa giderdi.

«Bu parayı sana vermek istiyorum. Yapmak istediğin bir şey vardır herhalde; liseye ya da bir meslek okuluna gitmek gibi. Belki steno öğrenmek istersin. Senin için ayarlayabilirim böyle bir şey. Belki annen ve baban sağdırlar. Onlara bir bakkal dükkânı, ya da buna benzer bir şey açabilirim. Ne istersen, söyle onu yapayım.»

Kız sesini çıkarmadı. Hiç kımıldamadan oturuyor, kuru gözlerle önüne bakıyordu. Boğazını yakan acıyı Martin öyle iyi biliyordu ki kendi boğazının da yandığını duydu. Söylediklerine pişman olmuştu. Onun kendisine önerdiği şeyin yanında ona önerdiği şey –yalnızca para– çok bayağı kalıyordu. Martin ona hiçbir ıstırap duymadan ayrılabileceği, kendi dışında bir şeyi sunmuştu. Oysa kız ona şerefsizlik, utanç ve günahla birlikte, bütün cennete gitme umutlarını bir kenara bırakarak, kendini önermişti.

«Artık bundan söz etmiyelim,» dedi. Sesindeki kırıklığı belli etmemek için öksürmeye başladı. Ayağa kalktı. «Hadi gel gidelim. Eve dönelim. Çok yorgunum.»

Gün bitmiş, eğlenenlerin hepsi dağılmıştı. Ama Martin ile Lizzie ağaçların arasından çıktıklarında çetenin kendilerini beklediğini gördüler. Martin olup biteni hemen kavradı. Kavga çıkacaktı. Bu çete, az önce dövüştüğü gencin arkadaşlarıydı. Martin'in arkadaşları da onların hemen arkasındaydılar. Birkaç polis memuru huzursuzluk çıkacağını fark etmişti. Bunu önlemek için her iki çeteyi de San Francisco'ya giden iki ayrı trene bindirdiler. Martin, Jimmy'e On Altıncı Sokak İstasyonu'nda ineceğini ve oradan Oakland'a gidecek trene bineceğini söyledi. Lizzie hiç konuşmuyor, konuşulanları da dinlemiyordu. On Altıncı Sokak İstasyonu'na geldiklerinde tramvayı beklerken buldular. Kondüktör sabırsızca kampanayı çalıyordu.

«İşte orda,» dedi Jimmy. «Haydi, koş da yakala. Hadi git, kaçıracaksın.»

Düşman çete geçici olarak bu manevraya inanmıştı. Sonra onlar da trendan aşağıya atlayıp izlemeye başladılar. Tramvayda oturan somurtkan Oaklandlı'lar tramvayı yakalamaya çalışan ve sonradan içeride bir yer bulup oturan delikanlı ile kızı pek fark etmediler bile. Sonra tramvayın merdivenlerine atlayıp kondüktöre, «Bas şunun gazına ihtiyar, gidelim buradan!» diyen Jimmy'nin onlarla bir ilgisi olduğunu anlamadılar. Bir an sonra Jimmy olduğu yere döndü ve yolcular onun tramvaya atlamaya çalışan bir adamın yüzüne bir yumruk indirdiğini gördüler. Tramvayın içinde yumruklar atılıp duruyordu. Böylece Jimmy ile çetesi aşağıdaki basamaklara inip hücuma kalkan çete ile savaşmaya başladı. Tramvay hareket ettiğinde Jimmy de geride kalanların işini bitirmek için aşağıya atladı. Tramvay kavgayı çok gerilerde bırakarak uzaklaştı. İçindeki uyuşuk yolcular bir köşede oturan sessiz genç adamla sevimli işçi kızın bu büyük kavgaya neden olduklarını akıllarından bile geçiremezlerdi.

Eski kavgaların coşkunluğunu anımsayan Martin zevkle titredi. Ama bu coşku çabucak geçti ve içini büyük bir sıkıntı kapladı. Kendini çok yaşlı hissetti. Eski günlerinin bu kaygısız, dertsiz arkadaşlarından yüzyıllarca daha yaşlıydı sanki. Artık geriye dönemeyecek kadar uzun bir yol almıştı. Bir zamanlar kendisinin de sürdürdüğü bu yaşam biçimi ona hiçbir zevk vermiyordu. Düş kırıklığına uğramıştı. Bu insanlara yabancılaşmıştı. Köpüklü bira gibi bu insanların arkadaşlığı da ona yavan geliyordu. Onların çok ötesindeydi. Aralarında bilmem kaç bin kitaplık bir uçurum vardı. Kendini onlardan ayırmıştı. Bir daha geriye dönemeyecek kadar geniş bir bilgi dünyasının içine girmişti. Öte yandan o da bir insandı ve dostluğa olan özleminin doyurulması gerekti. Kendine yeni bir ev bulmalıydı. Tıpkı çetenin, ailesinin, ve burjuvazinin kendisini anlamaması gibi, yanında oturan, büyük saygı duyduğu bu kızın da ne kendisini, ne de ona duyduğu saygıyı anlaması olanaksızdı.

Altıncı sokak ile Market sokağının köşesinde birbirlerinden ayrılırlarken, «Onunla barış,» diye öğüt verdi Lizzie'ye. Az önce kavga ettiği genç adamdan söz ediyordu.

«Yapamam... Hele şimdi,» dedi kız.

«Hadi, hadi!» dedi Martin neşeyle. «Geriye dönüp bir ıslık çalsan hemen gelir.»

«Onu demek istememiştim,» dedi kız.

Martin kızın ne demek istediğini biliyordu.

Tam ayrılacaklarken kız ona doğru eğildi. Ama bu hareketinde ne zorlayıcı ne de ayartıcı bir yön vardı. Martin'in yüreği sızladı. Kollarını onun omuzuna dolayıp kızı öptü. Dudaklarında duyduğu bu öpücüğün bir erkeğin duyabileceği en içten öpücük olduğunu biliyordu.

«Tanrım!» diye hıçkırdı kız. «Senin için ölebilirim! Ölebilirim!»

Kendini zorla onun kollarından ayırıp, merdivenlerden yukarı çıktı. Martin gözlerinin dolu dolu olduğunu hissetti.

«Martin Eden,» dedi kendi kendine. «Sen yalnızca hayvanın biri değil zavallı bir Nietzsche'cisin. Elinden gelse onunla evlenir, onun titreyen yüreğini mutlulukla doldurabilirdin. Ama yapamıyorsun, yapamıyorsun! Ayıp bir şey bu!»

«'Zavallı ihtiyar serseri eski serseriliklerini anlatıyor,'» diye mırıldandı Henley'i anımsayarak. «'Sanırım yaşam yalnızca bir yanılgı ve utanç.' Evet utanç ve yanılgı.»

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

'Güneşin Utancı' ekimde yayımlandı. Martin ekspres postası ile gelen paketin iplerini kesip de yayımcının gönderdiği yarım düzine kitabı görünce içini büyük bir hüzün kapladı. Birkaç ay önce böyle bir olayın kendisini ne denli mutlu edeceğini düşündü ve o anki mutluluğunu şimdiki soğukluğu ile karşılaştırdı. Bu onun ilk kitabıydı. Ama hiç heyecanlanmamıştı. Yalnızca üzgündü. Kitabının yayımlanmasının onun için hiçbir önemi yoktu. Biraz daha fazla kazanacağını düşündü yalnız. Gelgelelim artık para da önemini yitirmişti.

Kitaplardan birini alıp mutfağa giderek Maria'ya verdi.

«Ben yazdım,» diye açıkladı kadının şaşkınlığını gidermek için. «Şu içerdeki küçük odada yazdım. Sanırım senin sebze çorbanın büyük bir kısmı var bu kitabın içinde. Al senin olsun. Beni anman için.»

Övünmüyor, hava basmıyordu. Tek amacı kadını mutlu etmek, kendisi ile gururlanmasını sağlamak, kendisine olan inancından ne denli haklı olduğunu göstermekti. Maria kitabı odanın ön taratına, İncil'in üstüne koydu. Kiracısının yazdığı bu kitap kutsal bir şey, bir dostluk fetişi idi. Martin'in bir çamaşırcı olduğunu öğrendiği zaman yediği darbeyi biraz olsun hafitletmişti. Tek bir satırını anlamamasına karşın her satırının önemli olduğunu biliyordu. Basit, pratik, çalışkan bir kadındı ama büyük işlere karşı derin bir inancı vardı.

'Güneşin Utancı'nı nasıl duygusuzca karşılamışsa her hatta kendisine gönderilen, gazetede kitabı hakkında çıkan eleştirileri de kayıtsızca okudu. Kitap ilgiyle karşılanmıştı, bu açıktı. Demek ki para kesesine daha çok para girecekti. Lizzie'yi bulur bütün sözlerini yerine getirir ve yine de kendine saz duvarla bir kale yaptıracak kadar parası kalırdı.

Singletree, Darnley and Co. büyük bir ihtiyatla ilk baskıyı bin beş yüz adet yapmıştı. Ama eleştiriler çıkmaya başlayınca ikinci baskıyı birincinin iki katı yapmak zorunda kaldılar. Daha ikinci baskı bitmeden beş bin adetlik üçüncü bir baskı isteği geldi. Londra'da bir şirket kitabın İngilizce baskısı için anlaşma yaptı ve bunun hemen ardından kitabın Fransızca'ya, Almanca ve İskandinavca'ya çevrildiğine ilişkin haberler geldi. Maeterlinck ekolüne saldırmak için bundan daha uygun bir zaman seçemezdi. Alevli bir tartışma başladı. Saleeby ile Haeckel, 'Güneşin Utancı'nı savundular ve böylece ilk kez aynı safta yer aldılar. Bu arada karşı taratta Crookes ve Wallece vardı. Sir Oliver Londge ise, kendi kozmik kavramlarına uyacak bir uzlaşma tormülü bulmak peşindeydi. Maeterlinck'in izleyicileri gizemcilik ölçüleri çevresinde toplandı. Chesterton bu konuda yan tutmadan yazdığı bir yazı dizisiyle bütün dünyayı güldürdü. Ama George Bernard Shaw'dan gelen yıldırım gibi bir eleştiri ötekilerin hepsini geride bıraktı. Arenada daha birçok

önemsiz kişinin birbirleriyle tartıştığını, gürültünün ayyuka çıktığını belirtmeye gerek yok.

«Harika bir olay,» diye yazıyordu *Singletree, Darnley and Co.* Martin'e gönderdiği bir mektupta. «Eleştirel, felsefi bir kitap bir roman kadar çok satıyor. Kendinize daha iyi bir konu seçemezdiniz. Bütün öteki etkenler de tahminimizin aksine çok elverişli bir durum yarattı. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da kırk binden fazla sattık. Yirmi binlik yeni bir baskı da yakında çıkacak. Talebi karşılamak için aşırı çalışmak zorunda kalıyoruz. Reklam için beş bin dolar harcadık. Kitabın rekorları altüst edeceği kuşkusuz.

«İlişikte bir sonraki kitabınız için size bir sözleşme gönderiyoruz. Kârdan aldığınız payı yüzde yirmiye çıkardığımıza lütfen dikkat edin. Bizim gibi tutucu bir yayınevinin verebileceği en büyük paydır bu. Eğer önerimiz sizin için uygunsa lütfen sözleşmedeki boş yere kitabınızın adını yazın. Kitabın içeriği konusunda hiçbir koşul öne sürmüyoruz. Herhangi bir konuda, herhangi bir kitap olabilir. Elinizde yazılmış bir kitabınız varsa bu çok daha iyi. Şimdi çıkarmanın tam zamanı.

«İmzalı sözleşme elimize geçtiğinde size beş bin dolarlık bir avansı memnuniyetle göndereceğiz. Size ne kadar büyük bir inancımız olduğunu görüyorsunuz. Büyük bir işe girişiyoruz. Sizinle aynı zamanda uzun bir dönemlik –örneğin, on yıllık– bir anlaşma yapmak isteriz. Bu dönem içinde yazacağınız bütün kitapların yayın hakkını bize vereceksiniz. Ama şimdilik yeni kitabınızın sözleşmesi bize yeter.»

Martin mektubu masanın üstüne koydu, kafasında, bir hesap yaparak on beş sentle altmış bini çarpıp doksan bin dolarlık bir sonuç elde etti. Anlaşmadaki boş yere 'Mutluluk Ufukları'yazdı, altını imzaladı ve gazetelerde çıkan öykülerden oluşturduğu formülle yazdığı yirmi kısa öyküsünü de bir zarfın içine koyarak sözleşme ile birlikte yayınevine yolladı. Amerika Birleşik Devletleri Postasının götürüp getirebileceği en kısa bir zaman içinde *Singletree, Darnley and Co.* kendisine beş bin dolarlık bir çek yolladı.

«Benimle bugün saat ikide kente gelmeni istiyorum Maria,» dedi Martin çeki aldığı sabah. « Ya da daha iyisi On Dördüncü Sokakta Broadway Sokağının köşesinde saat ikide buluşalım. Seni bekleyeceğim.»

Kararlaştırdıkları saatte Maria oradaydı. Kafasındaki esrarı çözebilmek için elindeki tek ipucu ayakkabılar'dı. Ama Martin ayakkabıcının önünden geçerek bir komisyoncuya daldığında düş kırıklığına uğradı. Ondan sonra olan her şey Maria'ya bir düş gibi geldi. Martin ile komisyoncudaki adam konuşurken memurlar gülümseyerek kendisine bakıyordu. Daktiloda bir şeyler yazıldı, bir kâğıdın altına imza attı. Ev sahibi de oradaydı ve o da aynı kâğıdı imzaladı. Her şey bitip dışarıya çıktıklarında ev sahibi kendisine şöyle dedi: «Eee, Maria, artık bana ayda yedi buçuk dolar ödemeyeceksin.»

Şaşkınlıktan dili tutulmuştu Maria'nın.

«Ne gelecek ay, ne de ondan sonraki ay bana kira vereceksin,» dedi ev sahibi.

Sanki kendisine bir iyilik yapmış gibi ev sahibine teşekkür etti. Ancak Kuzey Oakland'da döndüklerinde, komşuları ile konuşurken, Portekizli bakkalın açıklamaları üzerine uzun zamandan beri içinde yaşadığı ve her ay yedi buçuk dolar kira ödediği evin kendisinin olduğunu öğrendi.

«Neden artık benden alışveriş etmiyorsun?» diye sordu Portekizli bakkal bir gece. Tramvaydan inen Martin'i selamlamak için durmuştu. Martin ona evde yemek pişirmediğini anlattı ve sonra birlikte bakkalın evine gidip şarap içtiler. Martin içtiklerinin bakkalın deposunda bulunan en iyi şarap olduğunu fark etti.

«Maria,» dedi Martin o gece. «Artık burdan çıkıyorum. Yakında sen de burada oturmayacaksın. O zaman evi kiraya verip ev sahibi olursun. San Leandro'da ya da Haywards'da bir erkek kardeşin olacaktı. Sütçülük yapıyordu galiba. «Yarın bütün çamaşırlarını ona göndermeni istiyorum. Ama yıkamadan, anlıyor musun yıkamadan. Sen de yarın San Leandro'ya ya da Haywards'a kardeşin nerede ise oraya gidersin. Kardeşine

gelip beni görmesini söyle. Metropol Oteli'nde kalacağım. O iyi bir mandıradan anlar herhalde.»

İşte böylece Maria bir mandıranın tek sahibi oldu. İşleri görmesi için iki adam tuttu; bütün çocuklarını okula gönderdiği halde bankadaki hesabı artmaya devam etti. Çok az insan düşlerinde gördükleri iyi yürekli prensle karşılaşmıştır. Ama durmadan çalışan, düşlerinde hiçbir zaman iyiyürekli, prensler görmeyen Maria kendi prensine bir çamaşırcı kılığında rastlamıştı.

Bu arada dünya, «Kim bu Martin Eden?» diye sormaya başlamıştı. Martin yayınevlerine yaşamına ilişkin bilgiler vermeyi hep reddetmişti. Ama gazeteciler boş durmuyordu. Oakland, onun içinde doğup büyüdüğü kentti ve gazeteciler onun hakkında bilgi edinebilecekleri birkaç kişi bulmuşlardı. Yaptığı her şeyi, dahası yapmadığı birçok şeyi fotoğraflarla birlikte gazetelerde yayımladılar. Fotoğrafları bir zamanlar Martin'in fotoğraflarını çeken küçük bir fotoğrafçıdan almışlardı. Zaten o da hemen Martin'in fotoğraflarını piyasaya çıkarmıştı. Başlangıçta dergilerden ve tüm burjuva toplumundan öylesine iğrendi ki Martin mücadele etmeye karar verdi. Ama sonunda bunun ne denli olanaksız olduğunu görüp teslim oldu. Uzun yollardan kendisini görmeye gelen yazarları geri çevirmek elinde değildi. Üstelik günler çok uzundu ve artık yazı yazmadığı, kitap okumadığı için günlerini şu ya da bu yolla doldurması gerekiyordu. Böylece kendisi için büyük bir işkence olan bu görüşmelere boyun eğdi, edebiyat ve felsefe konusundaki görüşlerini belirtti, hatta burjuvazinin çağrılarını kabul etti. Garip bir huzursuzluk içindeydi. Artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu. Bir zamanlar kendisini kızılla boyayan gazeteciyi bile bağışladı. Üstelik şimdi bir sayfayı dolduracak kadar fotoğrafını çekmesine izin verdi.

Lizzie'yi sık sık görüyordu. Ama kızın onu böylesine önemli bir insan olmasından hoşlanmadığı açıktı. Bu durum aralarındaki mesafeyi daha da genişletiyordu. Belki de bu uçurumu daraltabilme umuduyla Martin'in ısrarlarına boyun eğip akşam okuluna girmiş ve pahalı terzinin kendisini süslemesine izin vermişti. Gün geçtikçe gözle görülür derecede gelişiyordu. So-

nunda Martin bütün bu yaptıklarının doğru olup olmadığını düşündü. Kızın bütün uğraşılarının ve çabasının kendisi için olduğunu biliyordu. Kendisini Martin'in gözünde değerli bir insan yapmaya çalışıyordu. Yine de Martin ona hiçbir umut vermiyor, bir kardeş gibi davranıyordu ve onu arada sırada görmeye çalışıyordu.

Ününün en yüksek olduğu bir noktada, 'Gecikmiş', *Meredith-Lowell Co.* taratından piyasaya sunuldu. Roman olduğu için 'Güneşin Utancı'ndan daha büyük bir bomba etkisi yaptı. Haftalarca her iki kitabı da kitap satış listelerinin başında kaldığı için kimsenin sahip olamadığı bir başarıya ulaştı. Öykü roman okuyucularının gönlünü kazanmakla kalmamış, 'Güneşin Utancı'nı okuyanlar da bu deniz öyküsünün ustaca yazılışına hayran olmuşlardı. Önce mistisizm edebiyatına saldırmış ve bunu yetkin bir biçimde yapmıştı. Sonra kendisi de bu edebiyata katkıda bulunmuş böylece hem eleştirmen, hem yaratıcı, ender rastlanan bir deha olduğunu ortaya koymuştu. Edebiyat dünyasında bir yıldız gibi parlamış ve sahip olduğu ün onu sevindirmekten çok eğlendirmişti. Martin'i şaşırtan bir şey vardı... Öylesine küçük bir şeydi ki bu öğrenilseydi bütün dünyayı şaşkına çevirirdi. Ama dünyayı şaşırtan ona önemli gibi görünen bu küçük olay değil Martin'in şaşkınlığı olurdu. Yargıç Blount onu yemeğe çağırmıştı. İşte o küçük şey ya da daha doğrusu yakında büyük bir şey olacak o küçük şeyin başlangıcı bu idi. Yargıç Blount'a hakaret etmiş, ona sert davranmıştı. Oysa sokakta karşılaştıklarında Yargıç Blount onu yemeğe çağırmıştı! Martin, Morselar'da Yargıç Blount'la kaç kez karşılaştığını ama bunların hiçbirinde Yargıç Blount'un kendisini yemeğe çağırmadığını düşündü. Öyleyse şimdi neden çağırıyordu. Kendisi değişmemişti. Hep Martin Eden idi. Peki aradaki fark neydi öyleyse? Yazdıklarının kitap halinde basılması mı idi? Ama bu yeni bir şey değildi. Eskiden de kitap yazmıştı. Yargıç Blount genel kanıyı paylaşıp Spencer'e ve onun dehasına kütrederken Martin başarı yolunda ilerlemeye başlamıştı bile. Öyleyse Yargıç Blount'un kendisini yemeğe çağırması, Martin'e içten değil sahte bir şekilde değer vermesi idi.

Martin sırıtarak daveti kabul etti, bir yandan da bu kadar serinkanlı davranabildiği için kendine hayran kaldı. Kendi türlerindeki kadınları ile birlikte yarım düzine burjuva ile yemeğe oturan Martin en önemli yerin kendisine ayrıldığını gördü. Yargıç Blount, Yargıç Hanwell'in desteği ile Stings kulübüne yazılması için Martin'i kandırmaya çalıştı. Yalnız zenginlerin değil önemli insanların da üye olduğu bir kulüptü bu. Ama Martin daha da fazla şaşırarak bunu reddetti.

Birikmiş yazılarını yayınevlerine göndermek oldukça vaktini alıyordu. Yayımcılardan gelen isteklerin ardı arkası kesilmiyordu. Onun büyük bir uslûpçu olduğunu keşfetmişlerdi. 'Güzeliğin Beşiği'ni yayımlayan *Northern Rerieco* bunun gibi bir düzine daha yazı isteğinde bulundu. Eğer *Burtons Magazine* daha önceden kendisine yazısı başına beş yüz dolar önermeseydi, elindeki yazılardan birkaçını onlara gönderebilirdi. İsteklerinizi ancak yazı başına bin dolar verdikleri takdirde yerine getirebileceğini bildiren bir mektup yazdı. Bütün bu yazılarının yine aynı dergiler tarafından geri çevrildiğini anımsadı. Üstelik hayli soğukkanlı ve otomatik bir şekilde reddedilmişlerdi. Onlar Martin'i terletmişti. Terletme sırası Martin'deydi şimdi. *Burton's Magazine* beş öykü için istediği parayı ödedi. Geri kalan dördünü de aynı paraya *Mackintosch's Monthly* tarafından satın alındı. *Northern Review* fazla fakir olduğu için bu yarışdan çekildi. Böylece 'Esrarın Büyük Rahipleri', 'Hayalperestler', 'Ego'nun Değer Ölçüsü', 'Hayal Felsetesi', 'Tanrı ve Soytarı', 'Sanat ve Biyoloji', 'Eleştirmenler ve Test Tüpleri', 'Yıldız Tozu' ve 'Teteciliğin Gururu' uzun bir süre mezarda kaldıktan sonra büyük gürültülerle dünyaya tanıtıldı.

Yayımcılar ona mektup yazıyor kendi değereni kendisinin biçmesini istiyorlardı. Martin de böyle yaptı. Ama bütün bunlar eskiden yazdığı yapıtlar içindi. Yeni hiçbir şey yazmıyordu. Eline yeniden kâğıt ve kalem almak fikri onu çıldırtıyordu. Brissenden'in insanlar tarafından parça parça edildiğini görmüştü. Şimdi aynı insanların kendisine hayran olmalarına karşın, yediği darbeyi unutamıyor, bu insanlara saygı duyamıyordu. Kazandığı ün sanki Brissenden'i aşağılıyordu. Bu ün Martin'i ür-

küttü ama sonuna kadar devam edip kesesini doldurmaya karar verdi.

Yayımcılardan şöyle mektuplar alıyordu: «Bir yıl önce sizin aşk şiirlerinizi reddetmek talihsizliğinde bulunmuştuk, bu şiirler bizi o zaman çok etkilemişti. Ama içinde bulunduğumuz koşullar onları kabul etmemizi engelledi. Eğer şiirler hâlâ sizde ise ve bize vermek lütfunda bulunursanız onları bir dizi halinde istediğiniz koşullarla yayımlamaya hazırız.»

Bunun yerine Martin şiir halinde yazdığı trajedisini bir araya getirip gönderdi. Yazısını postalamadan önce bir kez daha okudu ve uslûbunun acemiliği ve kabalığı karşısında hayrete düştü. Ama onları yine de yolladı ve yayımcı bin bir pişmanlık içinde bunları yayımladı. Halk öfkeye kapılmıştı. Martin Eden'in dehasına yapılmayacak bir şeydi bu. Martin'in böyle bir şeyi asla yazmış olamayacağına, yayınevinin onu beceriksizce taklit ettiğine karar verildi. Kimileri de Martin Eden'in İhtiyar Dumas'ya benzemeye çalıştığını ve ününün doruğuna vardığı bir zamanda yazar kiralayarak kendi adına ona yazılar yazdırdığını söylüyordu. Ama Martin bu trajedinin, çocukluğunun bir ürünü olduğunu açıkladığı zaman herkes kahkaha ile güldü ve derginin yayımcısı değiştirildi.

Colleman's Weekly Martin'e aşağı yukarı üç yüz dolarlık bir telgraf göndererek tanesi bin dolardan yirmi makale yazmasını önerdi. Bütün giderler onlara ait olmak üzere Amerika'yı baştan aşağı dolaşacak ve kendisi de istediği konuyu seçecekti. Konu seçmede ne kadar özgür olduğunu göstermek için telgrat farazi konulara ayrılmıştı. Ancak önüne konulan tek sınırlama Amerika Birleşik Devletleri içinde yolculuk etmesi zorunluluğu idi. Martin üzüntüleri ile birlikte bu öneriyi kabul edemeyeceğini bildirdi.

Warren's Monthly'de yayımlanan 'Wiki-Wiki' hemen büyük bir başarı kazandı. Öykü daha sonra tatil zamanı çıkartılan ve satış rekorlarını kıran süslü püslü bir ciltle yeniden yayımlandı. Eleştirmenler, iki büyük yazarın yapıtı olan 'Şişedeki Şeytan' ve 'Tılsımlı Deri' ile birlikte bunun da klasikler arasına gireceğini söylüyorlardı.

Ancak okuyucular 'Mutluluk Ufukları' koleksiyonunu soğuk bir tavırla ve kuşku ile karşıladılar. Öykülerin geleneklere karşı çıkışı burjuva ahlakçılığına ve önyargılarına indirilen bir darbe idi. Aynı zamanda yayınlanan Fransızca baskısı Paris'i çılgına çevirdi. Modayı izlemekten geri kalmayan Amerikalı ve İngiliz okuyucular bu kitaptan o kadar çok aldılar ki Martin, *Singletree, Darnley and Co.* yayınevine üçüncü kitap için yüzde yirmi beş, dördüncü kitap için de yüzde otuz ödemek zorunda bıraktı. Bu iki kitap bütün kısa öykülerini kapsıyordu. Ayrıca öyküler kimi dergilerde dizi halinde yayımlanmaktaydı. 'Çanların Sesi' ve öteki korku öyküleri başka bir kitap oluşturdu. 'Serüven', 'Çömlek', 'Yaşamın Şarabı', 'Girdap', 'Gürültülü Sokak' ve dört öyküsü bir kitap halinde yayımlandı. *Meredith-Lowell Co.* Bütün denemelerini bir kitap halinde çıkardı ve *Macmillian Co.* 'Deniz Lirikleri' ile 'Aşk Şiirleri'ni satın aldı. 'Aşk Şiirleri' aynı zamanda *Ladies' Home Companion*'da dizi halinde yayımlanmaktaydı.

Martin son yazısından da kurtulduktan sonra derin bir soluk aldı. Saz duvarlı kalesiyle beyaz yelkenli artık ona çok yakındı. İşte, her ne pahasına olursa olsun Brissenden'in dergilere ilişkin fikirlerini yalanlamıştı. Kazandığı başarı Brissenden'in yanıldığını kanıtlıyordu. Ama yine de Brissenden'in haklı olduğunu sezinliyordu. 'Güneşin Utancı'nın başarısındaki katkısı, öbür yazılarından çok daha büyüktü. Ötekiler daha önemsiz yazılardı. Dergilerce geri çevrilmişlerdi. 'Güneşin Utancı'nın yayınlanması bir tartışma açmış ve bu tartışma Martin'in lehinde gelişmişti. 'Güneşin Utancı'nı yazmamış olsaydı böyle bir mucize olmayacaktı. *Singletree, Darnley and Co.* bu mucizeyi yaratmıştı. Kitabı ilk olarak bin beş yüz tane basmışlar, bu kadarını bile satacaklarını sanmamışlardı. Tecrübeli yayımcılardı ama kazandığı başarı onları şaşırtmıştı. Onlar için bu gerçekten de bir mucizeydi. Bunu asla unutmamışlardı ve Martin'e gönderdikleri her mektupta bu esrarlı olay karşısında duydukları şaşkınlığı tekrarlıyorlardı. Bunu açıklamaya kalkmadılar. Zaten açıklanması olanaksızdı. Olmuştu bir kez. Onların bütün deneylerine karşın gerçekleşmişti işte.

İşte böyle düşünen Martin ününün ne denli geçerli olduğunu merak etti. Kitaplarını satın alan, para kesesini altınla dolduran burjuvaziydi. Ve burjuvazi hakkındaki bilgisi onların yazdıklarını beğenmelerine olanak vermiyordu. Onun içindeki güzelliğin ve gücün kendisine hayran olan ve kitaplarını satın alan yüzbinlerce kişi için hiçbir anlamı yoktu. O anın adamı, tanrılar evet dedikleri an Parnassus'u topa tutan bir serüvenciydi. Yüz binlerce insan anlayışsızlıkla kitaplarını okuyup kendisine hayran oluyordu. Brissenden'in 'Efemerid'ini de aynı anlayışsızlıkla parçalamışlardı. Martin'e diş bileyecekleri yerde, ona yaltaklanan bir tilki sürüsüydü bunlar. Bildiği tek bir şey vardı. 'Efemerid' yazdığı her şeyin üstündeydi. O yüzyılların şiiriydi. Öyleyse sürünün kendisine olan hayranlığı gerçekten üzüntüyle karşılanacak bir hayranlıktı. Çünkü aynı sürü 'Efemerid'i çirketin içine fırlatıp atıvermişti. Derin derin, rahat bir soluk aldı. Son yazısını da sattığı için memnundu. Artık bu işlerle uğraşmayacaktı.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bay Morse, Martin'le Metropole Oteli'nin salonunda karşılaştı. Başka işleri yüzünden orada rastlantıyla mı bulunuyordu, yoksa oraya sırf Martin'i yemeğe çağırmak amacıyla mı gelmişti Martin anlayamadı. Ama ikinci olasılık ona daha doğru gibi geliyordu. Ne olursa olsun evlerine ayak basmasını yasaklayan ve Ruth'la nişanını bozan Bay Morse, kendisini yemeğe çağırmıştı.

Martin ötkeli değildi. Gururuna bile dokunmamıştı bu davet. Bay Morse'u hoşgörüyle karşılamış, insanın onurunu ayaklar altına alarak böyle bir davranışta nasıl bulunduğunu merak etmişti. Daveti kabul etmedi. Sezdirmeden konuyu değiştirip, ailedekilerin, özellikle Bayan Morse ile Ruth'un hatırlarını sordu. Onun adını hiç bocalamadan, rahat bir şekilde söylemişti. İçinde hiçbir heyecan duymaması, kanının damarların-

da hızla akmaya başlamaması, nabzının yükselmemesi onu şaşırtmıştı.

Birçok yemek daveti alıyor, bunların kimilerini kabul ediyordu. İnsanlar, sırf kendisini yemeğe çağırabilmek için, onunla tanışmak istiyorlardı. Birdenbire büyümeye başlayan o küçük şeyi daha da büyük bir şaşkınlıkla karşılamaya başladı. Bernard Higginbotham da Martin'i yemeğe çağırmıştı. Daha çok şaşırdı. Açlık içinde geçirdiği günlerinde kimsenin kendisini yemeğe çağırmadığını anımsadı. Asıl o zamanlar yemeğe ihtiyacı vardı. Açlıktan bir deri bir kemik kaldığı günler olmuştu. İşin paradoksu buradaydı. Aç olduğunda kimse ona yemek vermiyor, şimdi kendisine bin yemek birden alabileceği bir durumdayken sağdan soldan yemek önerileri yağıyordu. Ama neden? Bunun haklı hiçbir yönü yoktu. O değişmemişti. Şimdi yayımlanan bütün yapıtları o zaman yazıp bitirmişti. Bay ve Bayan Morse onu tembellikle suçlamışlar ve Ruth'u kullanarak büroya memur olarak girmeye zorlamışlardı. Üstelik onlar, yazdıklarının farkındaydılar. Bütün yazıları Ruth tarafından onlara verilmişti. Hepsini okumuşlardı. Adının gazetelere geçmesini sağlayan hep bu yapıtlardı. İşte şimdi sırf adı gazetelerde çıktığı için onu yemeğe çağırıyorlardı.

Kesin olan bir şey vardı: Bir zamanlar Morselar kendisi ya da yapıtları için onu çağırmamışlardı. Öyleyse şimdi de onu davet etmelerinin nedeni kendisi ya da yapıtları değildi. Önemli olan kazandığı ündü. Artık insanların arasında önemli bir yeri vardı. Üstelik–neden olmasındı?–şimdi yüz bin dolara sahipti. Burjuva toplumu bir insana bu yüzden değer verirdi. Karşısında başka türlü davranmasını bekleyebileceği kimse var mıydı? Ama gururlanıyordu. Böyle değerlendirmelerden nefret ederdi. Kendisi ya da sonuç olarak kendisinin bir anlatımı olan yapıtlarına göre değerlendirilmek isterdi. Lizzie onu böyle değerlendiriyordu. Yapıtlarının onun gözünde hiç önemi yoktu. Lizzie ona, Martin'e önem veriyordu. İşte Jimmy ve çetedeki öteki çocuklar da onu böyle değerlendiriyorlardı. Onlarla birlikte olduğu günlerde bunu yeterince kanıtlamışlardı. O pazar günü Shell Mound Parkı'nda göstermişlerdi bunu. Yapıtları on-

lara vız gelirdi. Onların sevdikleri ve uğrunda dövüşmeyi göze aldıkları Martin Eden, grubun bir üyesi, iyi bir çocuktu.

Sonra Ruth vardı. O da Martin'i Martin olduğu için sevmişti. Bu kesindi. Ama onu sevdiği kadar, burjuva değer ölçülerini de seviyordu. Yazı yazmasına karşı çıkmasının başlıca nedeni para kazanamamasıydı. 'Aşk Şiirleri'ne yönelttiği eleştiri buydu. O da bir işe girmesi için üstelemişti. Gerçi o buna bir «mevki» demişti ama aynı anlama geliyordu. Ona yazdığı her şeyi okumuştu: şiirlerini, öykülerini, denemelerini, 'Wiki-Wiki'yi, 'Güneşin Utancı'nı, her şeyi. Ama o her zaman bir iş bulması için üstelemişti. Sanki o çalışmıyor, ona layık olabilmek için uykusuz kalmıyor ve yan gelip yatıyordu!..

Böylece o küçük şey daha da büyüdü. Normaldi, sağlıklıydı, iyi besleniyor, bol bol uyuyordu ama yine de bu küçük şey onda bir saplantı halini almıştı. *İş Bitti.* Bu söz kafasında dolaşıp duruyordu. Higginbotham Bakkaliyesi'nin üstündeki katta, zengin bir pazar sofrasında Bernard Higginbotham'ın karşısında oturuyordu. Şöyle bağırmamak için kendini zor tuttu:

«İş bitti işte! O zamanlar beni açlıktan süründürüp, evine girmemi yasaklarken şimdi besliyorsun. Bir iş bulmadığım için hepiniz beni lanetlemiştiniz. İş o zaman bitmişti... Çoktan bitmişti. Şimdi konuşurken ağzımdan çıkacak lafları dikkatle düşünüyor, benim bütün söylediklerime saygı duyuyorsunuz. Sizin toplumunuzun kokuşmuş olduğunu söylüyorum, öfkeleneceğiniz yerde homurdanıyor ve söylediklerimde gerçek payı olduğunu kabul ediyorsunuz. Neden? Çünkü ünlüyüm, çünkü param var. Yoksa iyi bir insan, Martin Eden olduğum ve katam çalıştığı için değil. Size aynı yeşil peynirden yapıldığını söylesem bunu doğrularsınız-en azından karşı çıkmazsınız? Çünkü param var, hem de dağlarca. Oysa iş çoktan bitmişti. Ayağınızın altındaki çöplüğe tükürür gibi yüzüme tükürdüğünüzde ben bütün bunları başarmıştım.»

Ama Martin hiçbir şey söylemedi. Çevresine gülümseyip, onlara katlanmayı başarırken bu düşünceler kafasını kemiriyordu. O sessizleştikçe, Bernard Higginbotham dizginleri ele geçiriyor ve durmadan konuşuyordu. Kendisi de başarılı bir in-

sandı bununla gurur duyuyordu. Bir yurttaş olarak görevini yapıyor, büyük bir aile geçindiriyordu. Kimse ona yardım etmemişti ve kimseye borcu yoktu. İşte başarısının ve çalışkanlığın bir anıtı olarak Higginbotham Bakkaliyesi ortaya çıkmıştı. Higginbotham Bakkaliyesini, erkeklerin karılarını sevdikleri kadar çok seviyordu. Kalbini Martin'e açmış, dükkânını ne kadar büyük bir hevesle kurduğunu anlatmıştı. Onu genişletmek için planları vardı. Bu çevre hızla büyüyordu. Bakkal çok küçüktü. Eğer biraz daha yeri olsaydı işi azaltacak ve daha çok para kazanmasını sağlayacak aletler alabilirdi. Hâlâ başarabilirdi bunu. Bir arsa alıp üstüne iki katlı bir dükkân yapabilmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Yukarısını kiraya verir, her iki binanın da alt katını da bakkal yapardı. İki binaya birden yayılacağını anlatırken gözleri hırsla parlıyordu.

Martin artık onu dinlemiyordu. Kafasında durmadan dönüp duran 'iş bitti' sözü karşısındakinin anlattıklarını dinlemesine engel oluyordu. Bu söz onu deli edecekti. Onu kafasından atmaya çalıştı.

«Ne kadara çıkar dedin?» diye sordu birden.

Eniştesi, çevresindeki iş olanaklarını anlatırken birden durdu. Kaça çıkacağından hiç söz etmemişti. Ama biliyordu. Belki on kez hesaplamıştı bunu.

«Eldeki olanaklarda,» dedi, «dört bin yeter.»

«Tabela da dahil mi?»

«Onu hesaba katmadım. Bina yapıldıktan sonra nasıl olsa konur yerine.»

«Ya arsa?»

«Üç bin dolar daha.»

Sinirle dudaklarını yalayıp, parmaklarını kapatıp açarak öne eğildi ve Martin'in çeki imzalayışını izledi. Çeki eline aldığında üstünde yedi bin dolar yazılı olduğunu gördü.

«Yüzde altıdan fazla faiz ödeyemem,» dedi çabuk çabuk.

Martin bir kahkaha atmak istedi ama vazgeçip sordu:

«Ne kadar yapar?»

«Hesaplayayım! Yüzde altıdan... Altı kere yedi... dört yüz yirmi dolar.»

«Bu da ayda otuz beş dolar eder değil mi?» Higginbotham başını salladı.

«Öyleyse bir itirazın yoksa işi şöyle ayarlayalım.» Martin, Gertrude'a baktı. «Ayda otuz beş doları yemek pişirmeye çamaşır yıkatmaya ve ev işlerine ayırırsan, geri kalan paranın tümü senin olabilir. Gertrude'un artık ev işi yapmayacağına söz verirsen yedi bin dolar senin olacak. Anlaştık mı?»

Bay Higginbotham yutkundu. Karısının bundan sonra ev işi yapmaması cimri ruhuna ters geliyordu. Bu harika armağan acı bir ilaç gibi gelmişti ona. Karısı artık çalışmayacaktı! Kötü bir şakaydı bu.

«Peki öyleyse,» dedi Martin. «Sana ayda otuz beş dolar veririm.»

Masanın üstüne eğilip, çeki almak için elini uzattı ama Bernard Higginbotham ondan önce davrandı.

«Kabul ediyorum! Kabul ediyorum!»

Martin tramvaya bindiğinde kendini yorgun ve hasta hissetti. Başını kaldırıp tabelaya baktı.

«Domuz!» diye inledi. «Domuz! Domuz!»

Mackintosh's Magazine, 'Falcı'yı Berthier'in çizgileriyle ve Wenn'in resimleriyle süsleyerek yayımladığında Hermann von Schmidt şiiri müstehcen bulduğunu unuttu. Bu şiire karısının ilham verdiğini açıkladı, bunu bir gazeteciye söyledi ve resmini çektirip gazeteciyle bir görüşme yapmayı kabul etti. Sonuç fotoğraflarla ve Marian'ın resimleriyle dolu bir pazar ekinde çıktı. Martin Eden'in ve ailesinin tam bir tanımı yapılıyor ve 'Falcı'nın *Mackintosh's Magazine*'in özel izniyle yayımlandığı bildiriliyordu. Olay çevrede büyük bir heyecan yarattı ve ev kadınları büyük bir yazarın kız kardeşini tanımış olmaktan gurur duydular. Hermann von Schmidt dükkânında kendi kendine kıkırdayıp yeni bir torna tezgâhı ısmarlamaya karar verdi. «Reklamdan çok daha iyi» dedi Marian'a. «Üstelik bedava.»

«Onu yemeğe çağırsak iyi olur,» dedi kız kardeşi.

Ve böylece Martin onlara yemeğe gitti, şişman bir kasapla ondan daha da şişman olan karısına kendisini sevdirdi. Anlaşılan bunlar Hermann von Schmidt gibi geleceği parlak bir genç için önemli insanlardı. Gerçekten de von Schmidt onları evine çağırabilmek için kayınbiraderini yem olarak kullanmıştı. Aynı yemeğe, Asa Bisiklet Şirketinin Pasifik kıyısındaki acentelerinin müdürü de gelmişti. Von Schmidt onu memnun etmek istiyordu. Ancak bu sayede bisiklet şirketinin Oakland'daki acenteliğini alabilirdi. Böylece Hermann von Schmidt, Martin'in kayınbiraderi olduğuna sonunda memnun olmuştu ama bunların bütün nedenini anlayamıyordu. Gece karısı uyuduktan sonra Martin'in kitaplarını ve şiirlerini gizlice gözden geçirmiş ve bunları aldıkları için bütün dünyanın budalalarla dolu olduğuna karar vermişti.

Durumu çok iyi anlayan Martin geriye yaslanıp boş kafalı Hollandalı'nın burnuna hayalinde yumruklar indirerek kendi kendini tatmin etti. Bununla birlikte, onun sevdiği bir yönü vardı. Yoksul olmasına ve yükselmek istemesine karşın ağır işi Maria'nın elinden alması için bir hizmetçi tutmuştu. Martin, Asa acentelerinin müdürüyle konuştu ve yemekten sonra Oakland'da en büyük bisiklet atölyesini açabilmesi için parasal yardımda bulunduğu Hermann ile birlikte bir kıyıya çekildiler. Martin daha da ileri gidip Hermann'la yaptığı özel bir konuşmada bir otomobil acenteliği ve garaj için gözlerini dört açmasını söyledi. Her iki işi de başarı ile bir arada yürütememesi için hiçbir neden yoktu.

Ayrılırken Maria'nın gözlerinden yaşlar akarak, ona sarılıp onu çok sevdiğini ve her zaman sevmiş olduğunu söyledi. Gerçi bir ara ona kötü davranmışlardı ama kız kardeşi öyle içten ağlayarak ona sarıldı ki Martin bu hareketi bir zamanlar kendisine inanmadığı ve bir işe girsin diye üstelediği için af dileme niyeti ile yaptığını düşündü.

«Parasını hiçbir zaman elinde tutamayacak bundan eminim,» dedi Hermann von Schmidt. «Faizden söz ettiğimde çılgına döndü ve bir daha böyle konuşursam burnuma koca bir yumruk indireceğini söyledi. İşadamı olmasa bile yine de iyi çocuk. Bana büyük bir fırsat verdi.»

Martin'e birbiri ardından yemek davetleri yağıp duruyordu. Davetler arttıkça o daha da şaşırdı. Bohem kulübünün ziyafetinde adlarını ve yaşamöykülerini gazetelerde okuduğu insanların masasında baş köşeye oturdu. Bu insanlar kendisine, *Transcontinental*'de 'Çanların Sesi'ni, *The Hornet*'de 'Peri ile İnci'yi okuduklarında onun başarıya ulaşacağını nasıl hemen sezdiklerini anlattılar. «Tanrım o zamanlar ben paçavralar içinde aç biilaç geziyordum» diye düşündü Martin. «O zaman beni niye yemeğe çağırmadılar? Tam sırasıydı. İş bitmişti. Eğer şimdi işi bitirdiğim için beni besliyorsanız neden o zaman, tam gerek duyduğum bir sırada beni beslemediniz? Ne 'Çanların Sesi'nin, ne de 'Peri ile İnci'nin tek bir sözcüğünü değiştirdim. Hayır, şimdi işi bitirdiğim için bu yemeği yedirmiyorsunuz bana. Herkes beni beslediği ve beslemekten gurur duyduğu için besliyorsunuz. Çünkü siz hayvanın biri, toplumun bir parçasısınız. Çünkü şimdi toplumun aklı fikri beni beslemekte. Peki ya Martin Eden ile Martin Eden'in başardığı işin ne rolü var burda?» diye sordu kendi kendine. Sonra onuruna kalkan kadehlere zekice kurulmuş, cümlelerle karşılık verdi.

Böyle sürüp gitti. Ama nerede olursa olsun–basın kulübünde, Sequueia Kulübünde, çaylarda ve edebiyat toplantılarında–aklına hep 'Çanların Sesi'ni ve 'Peri ile İnci'yi ilk yazdığı zaman geliyordu. Ve her zaman Martin çılgına dönüyor, o zaman «beni niye beslemediniz? İşi bitirmiştim. 'Çanların Sesi'ni, ve 'Peri ile İnci'yi hiç değiştirmedim. Sanat değerleri o zamankinin aynı. Ama şimdi yazdığım başka bir şey için değil, salt onların hatırı için besliyorsunuz beni. Beni besliyorsunuz çünkü şimdi besleme modası var. Çünkü şimdi herkes Martin Eden'i beslemek için çılgına dönüyor,» diyordu kendi kendine.

Böyle zamanlarda kalabalığın arasında dört köşe kesilmiş kruvaze ceketinin ve sert kenarlı Stetson şapkasının içinde genç bir serserinin dolaştığını görüyordu. Bir keresinde aynı şey Oakland'da, Ebeli Kulübünde otururken başına geldi. Sandalyesinden kalkıp kürsüye çıkarken büyük salonun arka kapısından içeri, kruvaze ceketinin ve sert kenarlı şapkasının içinde genç bir serserinin çıktığını gördü. Bakışları öylesine

sabitti ki, modaya uygun giysileri içinde beş yüz kadının başı Martin'in neye baktığını görmek için geriye çevrildi. Ama kapalı kapıdan başka bir şey göremediler. Martin ise kaba gencin sıraların arasından kendisine doğru yürüdüğünü fark edip sert kenarlı kapkasını çıkartıp çıkartmayacağını merak etti. Onu şapkasız hiç görmemişti. Genç serseri doğruca kendisine doğru gelip kürsünün basamaklarından çıkmaya başladı. Martin şu anda nelere sahip olduğunu düşünüp bu gençlik gölgesi için ağlamak istedi. Genç serseri kürsüye çıkarken tökezledi ve sonra Martin'in yanına gelip, onun bilincinin içinde eriyip kayboldu. Beş yüz kadın eldivenli elleri ile konukları olan bu utangaç adamı heveslendirmek için alkışlamaya başladılar. Martin kafasındaki görüntüyü attı, gülümsedi ve konuşmaya başladı.

Okul müdürü bir keresinde Martin'i sokakta durdurup dövüştüğü için kendisini nasıl okuldan attıklarını anlattı.

«'Çanların Sesi'ni uzun bir süre önce dergilerin birinde okudum» dedi. «Poe kadar iyi idi. Harika dedim, kendi kendime. Harika...»

«Evet, aynı aylarda iki kez sokakta karşılaşmıştık ama beni tanımamıştınız,» demek geçti Martin'in içinden. «Her seferinde açtım ve rehinciye gidiyordum. Ama o zaman iş bitmişti. Yine de beni tanımamıştınız neden şimdi tanıyorsunuz?»

«Geçen gün karıma diyordum ki,» diyordu beriki. «Onu yemeğe çağırsak iyi olmaz mı? Karım da bana hak verdi. Evet hak verdi bana.»

«Yemek mi?» Martin elinde olmadan bağırmıştı.

«Evet, evet yemeğe. Eski müdürünle bir iki kap bir şey yersin değil mi yaramaz!» dedi sinirle.

Martin dalgın dalgın sokakta yürümeye devam etti. Köşede durup boş gözlerle ona baktı.

«İhtiyar benden korkmadıysa kellemi keserim!» diye mırıldandı kendi kendine.

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Bir gün Martin'e Kreis geldi. 'Gerçek pislik'te karşılaştığı Kreis. Martin sevinçle onu dinlemeye başladığında kendisini bir ortaktan çok yazar olarak ilgilendiren çılgınca bir planı anlattığını gördü. Kreis, konuşmasının bir yerinde durup 'Güneşin Utancı'nın birçok yerinde budalalık etmiş olduğunu söyledi.

«Ama buraya felsefe tartışmaya gelmedim,» diye sürdürdü Kreis. «Bilmek istediğim bu işe bin dolar yatırıp yatırmayacağın.»

«Hayır, o kadar da budala değilim,» diye karşılık verdi Martin. «Ama sizin için şu kadarını yapabilirim. Bana ömrümün en güzel gecesini yaşattınız. Paranın satın alamayacağı bir şeyi verdiniz bana. Şimdi param var ama bunun benim için hiçbir anlamı yok. O gece bana verdiğiniz şeylerin karşılığı olarak değil ama yine de bu parayı size vermek isterim. Size para gerekli. Bense istediğimden, bana gerekenden fazlasına sahibim. Parayı istiyorsun ve bunun için geldin. Beni kandırmaya çalışmaya hiç gerek yok. Al.»

Kreis hiçbir şaşkınlık göstermedi. Çeki katlayıp cebine koydu.

«İstersen sana daha öyle birçok gece yaşatabilirim,» dedi.

«Çok geç,» Martin başını salladı. «O gece benim tek gecemdi. Cennetteydim sanki. Sizin için olağan olabilir ama benim için değildi. Öyle bir heyecanı asla tatmayacağım bir daha. Felsefe ile işim bitti artık. Bu konuda tek bir sözcük bile işitmek istemiyorum.»

«Hayatımda kazandığım ilk doları felsefe ile elde ettim.» dedi Kreis kapıda durup. «Sonra piyasa bozuldu.»

Bir gün sokakta Martin'i gören Bayan Morse gülümseyip selam verdi. Martin de gülümseyerek selama karşılık verdi. Bu olay onu hiç etkilememişti. Böyle bir şey bir ay önce olsaydı iğ-

renir, merakla karşılardı. Ama şimdi bu konuda aklını bile yormuyordu. Ertesi sabah onunla karşılaştığını unutmuştu bile. Tıpkı önlerinden geçtikten sonra Central Bank binasını ya da City Hall'u unutacağı gibi bu olayı da unutmuştu. Ama kafası durmadan çalışıyordu. Düşünceleri bir daire çevresinde dönüp duruyordu. Bu dairenin ortasında «İş Bitti» sözü vardı. Hiç ölmeyen bir kurt gibi beynini yiyordu. Sabahleyin kafasında bu düşünceyle uyanıyordu, geceleri düşünde hep bu sözü görüyordu. Duyularını etkileyen yaşamındaki her olay hemen «İş bitti» sözü ile bir ilişki kuruyordu. Amansız bir mantıktan kalkınarak hiçbir şey olmadığı sonucuna vardı. Serseri Martin Eden, Denizci Martin Eden diye biri yoktu. Ünlü Yazar Martin Eden toplumun beyninde oluşan bir düş. Denizci ve Serseri Martin Eden'in benliğine sokulan sahte biriydi. Ama kendisini kandıramazlardı. O toplumun taptığı ve uğruna şölenler düzenlediği güneş tanrısı değildi. İyi biliyordu bunu.

Dergilerde kendisi hakkında çıkan yazıları okudu. O yaşamış, coşkuyla titremiş ve âşık olmuş bir insandı. Yaşamın acılarını kayıtsızlık ve hoşgörüyle karşılamıştı. Başkasara altında çalışmış, garip ülkeleri gezmiş, geçmişteki kavga günlerinde çetesini yönetmişti. Halk kütüphanesinde karşılaştığı binlerce kitabın önünde önce şaşkınlıktan donakalmış, sonra bunların arasında dolaşmayı öğrenip, onları okumuştu. Geceleri gaz lambasının altında çalışmış, kendi kendine kitaplar yazmıştı. Evet bunların hepsini yapan kendisiydi, ama o toplumun beslemek için büyük bir iştahla üstüne eğildiği adam değildi.

Dergilerde okuduğu birtakım yazıların onu eğlendirdiği de oluyordu. Hepsi kendisine sahip çıkıyordu. *Warren's Monthly* okuyucularına hep yeni yazarlar peşinde koştuğunu ve edebiyat dünyasında Martin Eden'i tanıtanların kendileri olduğunu söylüyorlardı. *Globe* eski dergilerine dikkati çekip 'Deniz Lirikleri'ni ilk kendilerinin yayımladıklarını kanıtlayana dek *White Mouse*, ardından da *Northern Review* ve *Mackintosh's Magazine* kendisine sahip çıktı. Borçlarını ödedikten sonra yeniden yayın yaşamına dönen *Youth and Age* da bu iddiaya katıldı. *Trancontinental* Martin Eden'i nasıl ilk kendilerinin keşfettikle-

rini gururla anlatırken *The Hornet* 'Peri ile İnci'yi kanıt göstererek onları yalanladı. *Singletree, Darnley and Co.*'nın alçakgönüllü iddiası gürültünün içinde kaynayıp gitti. Üstelik bu yayınevi iddiasını sürdürecek bir dergiye de sahip değildi.

Gazeteler Martin'in kazandığı parayı hesapladı. Nasıl olmuşsa bazı dergilerin parlak önerileri Martin'in gözünden kaçmamıştı. Oakland'lı bakanlar kendisinden dostça söz ediyorlardı ve her gün para isteyen yüzlerce mektup alıyordu. Ama işin en berbat yanı kadınlardı. Gazetelerde büyük boy resimleri çıkıyor, kimi yazarlar onun güçlü, bronz renkli yüzünü, yara izlerini, geniş omuzlarını, dupduru gözlerini ve hafif çökük avurtlarını anlata anlata bitiremiyorlardı. Bu, Martin'e vahşi gençliğini anımsattı ve kendi kendine gülümsedi. Karşılaştığı insanların arasında ona hayran hayran bakan yığınla güzel kadın vardı. Bir kahkaha attı. Brissendin'in uyarısı aklına gelince bir kez daha güldü. Kadınlar onu asla mahvedemezlerdi. Bu kesindi, o evreyi atlatmıştı.

Bir keresinde Lizzie ile birlikte gece okuluna giderlerken, kız, iyi giyimli bir burjuva kadınının dikkatle Martin'e baktığını gördü. Biraz fazla uzun, biraz fazla çapkınca bir bakıştı bu. Lizzie bunu hissettiğinde bütün vücudu öfkeyle gerildi. Martin onun durumunu ve bunun nedenini fark edince artık bu tür olaylara alıştığını ve kadınlarla ilgilenmediğini ona anlattı.

«İlgilenmelisin» dedi kız, pırıl pırıl gözlerle.«Hastasın sen. Bütün sorun bu!»

«Ömrümde hiç bu kadar sağlıklı olmamıştım. Eskisinden iki buçuk kilo daha ağır geliyorum.»

«Hasta olan vücudun değil, başın. Düşünce mekanizman bozulmuş. Önemsiz biri olmamana rağmen.»

Düşünceli düşünceli kızın yanında yürüdü.

«Bu hastalıktan kurtulman için her şeyimi verirdim,» diye bağırdı kız sabırsızca. «Kadınlar sana, senin gibi bir erkeğe böyle baktığında kızmamalısın. Pek doğal bu. Hanım evlatlarının göstereceği bir tavır, ama sen öyle yaradılmamışsın. Bana yardım et. Eğer istediğin kadın karşına çıkar ve senin ilgini çekerse buna sevinirim.»

Lizzie'yi gece okuluna bıraktıktan sonra Metropales'e döndü. Odasına girdiğinde Morris tipi bir sandalyeye çöküp boş gözlerle önüne baktı. Ne uyukladı ne de düşündü. Kafası bomboştu. Ara sıra birtakım görüntüler biçimleniyor, renkleniyor ve gözkapaklarının altında parıldıyordu. Bu görüntülere bilinçsizce baktı. Sanki düş görüyordu. Ama uyumamıştı. Ansızın, kendine gelip saatine baktı. Saat daha sekizdi. Yapacak hiçbir şey yoktu. Ve yatmak için vakit çok erkendi. Sonra kafası yeniden boşaldı ve gözkapaklarının altında görüntüler belirip silindi. Görüntülerin hiçbir belirgin yönü yoktu. Ama bunların tümünde gün ışığında parıldayan yapraklar ve ağaç dalları vardı.

Birinin kapıya vurmasıyla kendine geldi. Uyumuyordu. Kapıya vurulduğu an bunun bir telgrat, bir mektup ya da çamaşırhaneden temiz çamaşırlarını getiren hizmetçilerden biri olduğunu düşündü. O anda aklına Joe geldi ve onun nerede olduğunu merak etti.

Sonra,« Girin,» dedi.

Aklı hâlâ Joe'da idi. Kapıya dönüp bakmadı bile. Kapının yavaşça kapandığını duydu. Bunu uzun bir sessizlik izledi. Kapıya vurulduğunu unutmuştu bile. Bir kadının hıçkırdığını işittiğinde hâlâ boş gözlerle önüne bakmaktaydı. İsteksizce ve ani bir hıçkırıktı bu. Martin başını çevirirken tark etti bunu. Biraz sonra ayağa fırlamıştı.

«Ruth!» dedi şaşkınlıkla.

Yüzü sararmış ve gerilmişti. Bir eliyle kapıya dayanmış, öbür eli yanında, hemen kapının önünde duruyordu. Sonra her iki elini de Martin'e doğru uzatıp ona doğru ilerledi. Martin kızı ellerinden tutup Morris tipi sandalyeye oturturken ellerinin soğuk olduğunu hissetti. Kendisi de başka bir sandalye çekip onun karşısına oturdu. Konuşamayacak kadar şaşkındı. Ruth'la olan ilişkisini kafasında bitirip mühürlemişti. Shelley Hot Springs çamaşırhanesi birdenbire Metropole otelini işgal edip önüne bir haftalık çamaşırı yığsa herhalde şu andaki gibi hissederdi kendini. Birkaç kez konuşmaya kalkıştıysa bile her seferinde duraksayıp sustu.

«Burada olduğumu kimse bilmiyor,» dedi Ruth fısıldarcasına. Bir yandan da gülümsemeye çalışıyordu.

«Ne dedin?»diye sordu.

Kendi sesini işitmek onu şaşırtmıştı.

Kız bir kez daha söyledi.

«Ya!» dedi. Sonra başka bir şey söyleyebilir miyim diye düşündü.

«İçeri girdiğini gördüm ve birkaç dakika bekledim.»

«Ya!» dedi Martin yeniden.

Hayatı boyunca dilinin tutulduğunu hiç bu kadar anımsamıyordu. Kafasında hiçbir fikir yoktu. Kollarını sıvayıp hemen işe başlardı.

«Ve sonunda içeri girdin,»diyebildi.

Kız başını salladı ve boynuna bağladığı eşarbı biraz gevşetti.

«Seni önce o kızla sokağın karşısında gördüm.»

«Eee, beni gördüğüne sevinmedin mi?» dedi. Ruth uzun bir sessizlikten sonra.

«Evet! Evet!» Martin aceleyle konuşuyordu.«Ama buraya gelmen tehlikeli değil mi?»

«Gizlice girdim. Burada olduğumu kimse bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok aptalca davrandığımı söylemek için geldim buraya. Artık senden ayrı kalmaya daha fazla dayanamadım. Kalbim buraya gelmeye zorladı beni. Çünkü... çünkü gelmek istiyordum.»

Ruth sandalyesinden kalkıp ona yaklaştı. Bir an elini omuzuna koydu ve soluk soluğa Martin'e sarıldı. Başkalarını incitmek Martin'in yaradılışı için olumsuz birşeydi. Böyle bir anda reddedilmenin bir kadının uğrayabileceği en büyük aşağılanma olduğunu düşünerek Ruth'a sarılıp onu kendine doğru çekti. Ama öpüşmelerinde hiçbir sıcaklık, dokunuşlarında hiçbir ihtiras yoktu. Kız onun kollarına gelmişti, o da ona sarılmıştı, hepsi bu kadar. Kız Martin'in yanına oturdu, sonra birden konumunu değiştirerek ellerini kaldırıp delikanlının boynuna değ-

dirdi. Ama ellerinin altındaki bu tende hiçbir sıcaklık yoktu. Martin rahatsız olduğunu hissetti.

«Neden titriyorsun?» diye sordu Martin. «Üşüyor musun? Şömineyi yakayım mı?»

Kendini kızın kollarından kurtarmak için kalkacakmış gibi yaptı ama kız daha çok titreyerek ona sıkıca sarıldı.

«Biraz sinirliyim,» dedi. Dişleri takırdamaya başlamıştı. «Birkaç dakikada kendime gelirim. İşte şimdiden kendimi daha iyi hissetmeye başladım bile.»

Kızın titremesi yavaş yavaş geçti. Onun kollarında tutmaya devam ediyordu. Ama şaşkınlığı geçmişti. Kızın niye geldiğini biliyordu.

«Annem beni Charley Hapgood'la evlendirmek istedi,» dedi kız.

«Şu saçma sapan konuşan Charley Hapgood'la mı?» diye kükredi Martin. Sonra ekledi: «Ve şimdi sanırım annen benimle evlenmeni istiyor.»

Bunu soru olarak sormamıştı. Emindi. Gözlerinin önünde paraları dolaşmaya başladı.

«Karşı çıkmaz. Bu kadarını biliyorum,» dedi Ruth.

«Artık damat olmaya layık mıyım?»

Ruth başını salladı.

«Nişanımız bozulduğundan beri değişmedim ben,» diye söylendi. «Hiç değişmedim. Hep aynı Martin Eden'im. Üstelik şimdi daha da kötüyüm. Sigara içiyorum. Nefesimin koktuğunu fark etmedin mi?»

Kız sesini çıkarmadı. Parmaklarının zarif bir hareketle ve eskisi gibi öpüleceği umuduyla onun dudaklarının üstüne koymakla yetindi. Ama Martin'in dudakları soğuktu. Kız elini çekinceye dek bekledi ve konuşmaya devam etti.

«Değişmedim. Hiçbir işim yok. İş de aramıyorum. Hâlâ Herbert Spencer'in büyük ve soylu bir insan olduğuna, Yargıç Blount'un da beyinsiz bir eşşek olduğunu inanıyorum. Geçen gece onunla yemekteydim.»

«Ama babamın davetini kabul etmedin,» dedi Ruth sitemle.

«Demek biliyorsun! Kim yollamıştı babanı? Annen mi?»

Kız soruyu karşılıksız bıraktı.

«Demek o gönderdi. Ben de öyle düşünmüştüm. Sanırım şimdi seni de gönderen o.»

«Burada olduğumu kimse bilmiyor,» diye çıkıştı kız.«Annemin böyle bir şeye izin vereceğini sanıyor musun?»

«Benimle evlenmene izin verirdi mutlaka.»

Kız hafif bir çığlık attı.«Bu kadar hain olma Martin! Beni bir kerecik bile öpmedin. Bir taş kadar soğuksun. Düşün nelere cesaret ettim ben!..» Titreyerek ve belli belirsiz bir ilgiyle çevresine bakındı.«Düşün buradayım.»

«Senin için ölebilirim! Senin için ölebilirim!» Lizzie'nin sözleri hâlâ kulaklarında çınlıyordu.

«Neden daha önce cesaret etmedin?» diye sordu sert bir sesle. «İşsiz olduğum zaman? Aç olduğum zaman? Tıpkı şimdiki gibi bir insan, bir sanatçı, hep aynı Martin Eden olduğum zaman? Günlerdir kendime bu soruyu soruyorum. Yalnızca seninle değil, herkesle ilgili olarak. Anlayacağın hiç değişmedim ben. Ama, insanların değer yargılarında gördüğüm değişiklik bu konuda kuşkulanmama neden oluyor. Kemiklerimin üstünde aynı et var. Ellerim, parmaklarım hep aynı. Aynı insanım ben. Ne yeni bir güç, ne de yeni bir yetenek kazandım. Beynim hep aynı beyin. Edebiyat ve felsefe üzerine hiçbir yeni genelleme yapmadım. Kişilik olarak kimsenin beni istemediği zamanla aynı değerdeyim. Beni asıl şaşırtan şimdi herkesin beni istemesi. Öyleyse istedikleri ben değil. Demek ki, beni başka bir şey, benim olmadığım bir şey, benim dışımda bir şey için istiyorlar. O bir şeyin ne olduğunu söyleyeyim mi sana? Kazandığım ün bu. Ama ün ben demek değil. O başkalarının kafasında olan bir şey. Ha, bir de, kazandığım ve hâlâ kazanmakta olduğum para var. Ama ben para da değilim. Para bankada, Tom Dick ve Harry'nin cebinde de var. İşte kazandığım bu ün ve para için beni istiyorsunuz .»

«Kalbimi kırıyorsun,» diye hıçkırdı kız.«Seni sevdiğimi biliyorsun, seni sevdiğim için burdayım.»

«Korkarım ki anlatmak istediğimi kavrayamadın,» dedi yavaşça Martin. «Söylemek istediğim şu: Nasıl oluyor da beni bir zamanlar reddettiğin halde şimdi seviyorsun?»

«Unut bunları ve bağışla!» diye hıçkırdı kız. «Seni her zaman sevdiğimi biliyorsun. Yalnızca bunu hatırla! Ve işte şimdi kollarındayım.»

«Korkarım biraz hırçın bir işadamıyım ben. Her şeyi dikkatle ölçüyor, sevginin miktarını bilmek istiyorum.»

Kız onun kollarından ayrıldı, doğruldu ve Martin'e uzun uzun, meraklı gözlerle baktı. Bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtı, ama sonra fikrini değiştirip sustu.

«Anlayacağın, olayları artık ben böyle görüyorum,» diye devam etti Martin.

«Şimdikinden farklı olmadığım zaman kendi sınıtımın dışında kimse bana önem vermiyordu.Yapıtlarımı yazdığım zaman onları okuyan kimse önemsemedi. Üstelik bunları yazdığım için bana daha da az önem vermeye başladılar. Bunları yazmakla sanki büyük bir suç işlemiştim. Bir işe gir diye haykırıyordu herkes.»

Kız karşı çıkmak istedi.

«Evet evet,» dedi Martin.« Sen hariç. Sen bir iş güç sahibi olmamı istiyordun. Bu da ötekilerin söylediklerini daha nazik bir biçimde dile getirmekti yalnızca. Yazdıklarımın hiçbiri hoşuna gitmiyordu, kabaydı bunlar. Ama seni temin ederim ki insanlar işe girmemi önerirken bana daha az kaba davranmıyorlardı. Ama konumuza dönelim biz. Yapıtlarımın yayınlanması, kazandığım ün, senin bana olan aşkını değiştirdi. Bütün işini bitirdiği halde Martin Eden'le evlenmeye hiç niyetin yoktu. Aşkın onunla evlenmeyi sağlayacak kadar güçlü değildi. Ama şimdi güçlü işte. Bu gücün kazandığım ünden ileri gelmediğine inanmak elimde değil. Senin durumunda paradan söz etmiyorum, ama eminim ki annenin ve babanın fikirlerini değiştirmelerinde para da büyük bir rol oynadı. Hiç kuşkusuz, bütün bunlar benim için pek gurur verici değil. Ama işin kötü yanı aşka, kutsal olan aşka inanmıyorum artık. Aşk ünle beslenecek

kadar kaba bir şey mi? Belki de. Oturup başım dönünceye dek düşündüm bunu.»

«Zavallı sevgilim!» Kız elini uzatıp onu saçlarını okşadı. «Artık düşünme bunları. Her şeye baştan başlayalım. Seni hep sevdim. Annemin isteklerine boyun eğmekle zayıflık gösterdiğimi biliyorum. Böyle yapmamalıydım. Ama senin birçok kez insanları bağışladığını ve onlara hoşgörüyle davrandığını gördüm. Şimdi bana da böyle davran. Yanıldım, bağışla beni.»

«Bağışlıyorum,» dedi Martin sabırsızca.«Bağışlanacak bir şey olmayınca bağışlamak çok kolay. Yaptığın hiçbir şey için özür dilemen gerekmiyor. Bir insan kendi görüşlerine göre davranır. Bundan daha fazlası elinden gelmez. Bir işe girmediğim için benim de senden özür dilemem gerekiyor o zaman.»

«İyiliğini istemiştim. » diye karşı çıktı kız. «Biliyorsun bunu. Seni sevip kötülüğünü isteyemezdim elbet.»

«Doğru. Ama iyiliğimi isterken beni mahvedebilirdin elbet. Evet, evet!» dedi. Kızın karşı çıkmasına izin vermedi. «Yazılarımı ve mesleğimi mahvedebilirdin. Gerçekçilik benim yaradılışımda olan bir şey, burjuva ruhu ise gerçek'ten nefret eder. Burjuvazi korkaktır. Yaşamdan korkar. Sen beni yaşamdan korkutmaya çalıştın. Beni biçimlendirmek istedin. Yaşamın bütün değerlerinin gerçek dışı, yalan ve vülger olduğu bir kalıba sokmak istedin beni. Vülgerlik –evet kabul ediyorum, iyiniyetli bir vülgerlik bu– burjuva toplumunun ve kültürünün temelidir. Dediğim gibi bana bir biçim vermek, kendi sınıfının değerleri, amaçları ve önyargılarıyla birlikte kendi sınıfından biri yapmak istedin.» Üzüntüyle başını salladı. «Şimdi bile söylediklerimi anlamıyorsun. Sözcüklerim aklımdakileri sana iletmiyor. Düşüncelerim senin için hayalden başka bir şey değil. Ama bana göre gerçeğin ta kendisi. Belki de bu kaba delikanlının, çamur dolu çukurdan çıkmış bu yaratığın senin sınıfını yargılamasına ve ona vülger demesine şaşıyorsun.»

Ruth başını onun omuzuna yasladı. Bütün vücudu sinirden tir tir titriyordu. Martin bir süre onun konuşmasını bekledi sonra devam etti.

«Ve şimdi aşkımızı yenilememizi istiyorsun. Benimle evlenmek bana sahip olmak istiyorsun. Ama eğer kitaplarım beğenilmeseydi, ben yine bugün olduğumdan farklı olmayacaktım. Ama o zaman sen asla yanıma gelmeyecektin. Hep şu Allahın belası kitaplar...»

«Küfretme,» diye onun sözünü kesti kız.

Azarlanmak Martin'i şaşırtmıştı. Bir kahkaha attı.

«İşte böyle,» dedi. «Mutluluğun söz konusu olduğu böylesine önemli bir anda eskiden olduğu gibi hâlâ yaşamdan korkuyorsun. Yaşamdan ve sağlıklı bir küfürden...»

Martin'in sözleri davranışının yanlışlığını ona anlatmıştı. Ama yine de Martin'in bunu abarttığını düşünüp öfkelenmekten kendini alamadı. Bir süre ikisi de konuşmadan oturdular. Kız kara kara düşünüyor, Martin ise yitirdiği aşkını anımsıyordu. Şimdi Ruth'u hiçbir zaman gerçekten sevmemiş olduğunu anlıyordu. O idealize edilmiş bir Ruth'u, kendi yarattığı olağanüstü bir yaratığı, yazdığı aşk şiirlerindeki o saf kadını sevmişti. Burjuva yanılgılarıyla, kafasındaki o umutsuz burjuva fikirleri ile gerçek bir burjuva olan Ruth'u asla sevmemişti.

Kız birden konuşmaya başladı:

«Söylediklerinin çoğunun doğru olduğunu biliyorum. Yaşamdan korktum, seni gereğince sevemedim. Ama daha iyi sevmesini öğrendim. Seni şimdi olduğun gibi, geçmişteki halinle her şeyinle seviyorum. Benim sınıfımdan seni farklı yapan yönlerinde, anlayamadığım ama anlayacağımı bildiğim inançlarınla seviyorum seni. Kendimi bu inançlarını anlamaya adayacağım. Hatta sigara içişini, küfredişini bile, seni oluşturan nitelikler olduğu için sevmesini öğreneceğim. Son on dakikada çok şey öğrendim. Buraya gelmek için gösterdiğim cesaret bir şeyler öğrendiğimi göstermiyor mu sana? Ah Martin ah...»

Ağlayarak ona yaklaştı.

İlk kez Martin'in kolları, ona sevgiyle sarıldı. Ruth büyük bir mutlulukla fark etti bunu.

«Çok geç,» dedi Martin. Lizzie'nin söylediklerini hatırladı. «Ben hasta bir adamım. Hayır, vücudum değil! Ruhum, kafam

hasta. Bütün değer yargılarımı yitirdim. Artık benim için hiçbir şey önemli değil. Eğer birkaç ay önce böyle olabilseydin her şey ne kadar farklı olabilirdi. Artık çok geç.»

«Çok geç değil,» diye bağırdı kız. «Göstereceğim sana. Sevgimin çoğaldığını, sınıfımı ve bana yakın olan her şeyi aştığımı sana kanıtlayacağım. Burjuvazinin sevdiği her şeyi silip atacağım. Artık yaşamdan korkmuyorum. Annemden ve babamdan ayrılıp seninle kalacağım. Eğer istersen sevgi ile sana gelecek, seninle olmaktan gurur duyacağım. Eğer aşka ihanet ettimse, şimdi aşkımızın hatırı için beni ihanete sürükleyen her şeye ihanet edeceğim.»

Pırıl pırıl gözlerle Martin'in önünde ayağa kalktı.

«Bekliyorum Martin,» diye fısıldadı. «Beni kabul etmeni bekliyorum. Bak bana.»

Ona bakmak ne kadar güzel, diye düşündü Martin. Artık eksik olan her şeye sahip olmuştu. Burjuva geleneklerinin demir pençesinden kurtulmuş, gerçek bir kadın olarak önünde duruyordu. Olağanüstü ama umutsuz bir şeydi bu. Nesi vardı? Kızın hareketi onu heyecanlandırmıyordu. Tutkuyla dolu olması gereken böyle bir anda ona sadece soğuk bir hayranlık duyuyordu. Onu arzulamıyordu. Yine Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

«Hastayım, hem de çok hasta,» dedi üzgün bir sesle. «Bu kadar hasta olduğumu hiç şimdiki kadar fark etmemiştim. Bir şeyler yitirmişim. Yaşamdan hiç korkmamıştım, ama yaşama doyacağım da aklıma gelmezdi. Hiçbir şeye istek duymuyorum. Eğer kalbimde yer olsaydı seni isterdim. Ne kadar hasta olduğumu görüyorsun!»

Başını arkaya dayayıp gözlerini kapattı. Kirpiklerinin arasından güneş ışıklarını seyredip üzüntüsünü unutarak ağlayan bir çocuk gibi Martin, hastalığını Ruth'un varlığını, her şeyi unuttu. Kapalı gözkapaklarının içinde biçimlenmeye başlayan sıcak güneş ışıklarının önündeki görüntüler beynini doldurdu. Güneş çok parlaktı, bakınca gözlerini yakıyordu. Ama yine de baktı. Nedenini bilmiyordu.

Bir kapı gıcırtısı onu kendine getirdi. Ruth kapıdaydı.

«Nasıl çıkacağım dışarı?» diye sordu kız ağlıyarak. «Korkuyorum.»

«Bağışla beni!» diye bağırdı Martin ayağa kalkarak. «Dalmışım. Burada olduğunu unuttum.» Elini başına götürdü. «Görüyorsun pek iyi değilim. Seni eve götüreyim. Otelin arka kapısından çıkarız. Bizi kimse görmez. Tülünü gözüne indir. O zaman korkulacak hiçbir şey kalmaz.»

Ruth, Martin'in koluna tutunarak yarı aydınlık koridorlardan geçip dar merdivenlerden aşağı indi.

«Şimdi emniyette sayılırım,» dedi kaldırıma çıktıklarında. Artık Martin'in kolunu tutmuyordu.

«Hayır, hayır, seni eve götüreceğim,» diye karşılık verdi Martin.

«Lütfen yapma,» diye karşı çıktı kız. «Hiç gerek yok.»

Tekrar ondan uzaklaştı. Martin bir anlık meraka kapıldı. Artık tehlikeden uzaklaşan Ruth korkmuyordu. Sanki ondan bir an önce kurtulmak istiyordu. Bunun için hiçbir neden göremedi ve kızın bu davranışını sinirliliğine yordu. Kızın elini bırakmadan onunla birlikte yürümeye devam etti. Binanın köşesine geldiklerinde uzun pardesülü bir adamın bir kapı aralığına girdiğini gördü. Önünden geçerken yan gözle ona baktığında yakasını kaldırmış olmasına karşın Ruth'un kardeşi Norman'ı tanıdı.

Yürürken Ruth ile Martin çok az konuştular. Kız üzgün, Martin ise şaşkınlık içinde idi. Bir ara yeniden Güney Denizine gideceğini söyledi. Kız da geldiği için kendisini bağışlamasını istedi. Hepsi bu kadardı. Kapıya geldiklerinde el sıkıştılar ve birbirlerine iyi geceler dilediler. Ruth içeri girip kapıyı kapadıktan sonra Martin bir sigara yakıp oteline döndü. Norman'ın saklandığı kapı aralığının önünden geçerken durdu ve alaylı bir havayla oraya baktı.

«Yalan söyledi,» dedi yüksek sesle. «Beni cesurca davrandığına inandırmak istedi. Oysaki kardeşinin kapıda kendisini

beklediğini biliyordu. Bir kahkaha attı. «Ah bu burjuvalar! Beş parasızken kardeşi ile birlikte görünmeye layık bir insan değildim. Şimdi bankada hesabım olduğu zaman onu bana kendisi getiriyor.»

Tam yola devam edecekken arkasından bir dilencinin sesini işitti.

«Hey beyefendi, bir çeyreklik verebilir misiniz?»

Ama sesi işiten Martin heyecanla arkasına döndü, bir an sonra Joe'nin koluna girmiş yürüyordu.

«Hot Springs'de birbirimizden ayrıldığımız zamanı hatırlıyor musun?» dedi Joe. «Yeniden karşılaşacağımızı söylemiştim, iliklerimde duymuştum bunu. Gördün mü işte karşılaştık.»

«İyi görünüyorsun,» dedi Martin. «Şişmanlamışsın.»

«Elbette şişmanladım. Aylaklığın bu kadar güzel olduğunu bilmiyordum, tam on beş kilo aldım. Eskiden bir deri bir kemik kalıncaya dek çalışırdım. Aylaklık tam bana göre bir iş.»

«Ama yine de bir çeyreğin ardında koşuyorsun,» diye takıldı ona Martin.

«Bir çeyreğin ardında mı koşuyorum? Hah!» Joe elini pantolonun cebine daldırıp bir avuç para çıkardı. «Gözüme güzel gözükmüştün onun için rahatsız ettim seni.»

Martin güldü.

«O paraların üstünde bir sürü koca göbekli sarhoş görüyorum ben.»

Joe paraları yine cebine koydu.

«Benimkilerde değil,» dedi. «Sarhoşluk artık çekici gelmiyor bana. Seni son gördüğümden beri topu topu bir kez içtim. Boş mideme öyle bir oturdu ki. Hayvan gibi çalışınca hayvan gibi içiyordum. İnsan gibi yaşarken insan gibi içiyorum. Canım çektiği zaman bir iki kadeh bir şey atıştırıyorum. Hepsi o kadar.»

Martin ertesi gün onunla buluşmak için sözleştikten sonra oteline döndü. Büroya uğrayıp gemi yolculuklarına baktı. Beş gün sonra *Mariposa* Tahiti'ye gidiyordu.

«Yarın telefon edip bana bir kamara ayırtın,» dedi orada

çalışan memura. «Güvertede olmasın sakın. Aşağıda, iskele tarafında olsun unutmayın. İskele tarafında. Yazsanız iyi olur.»

Odasına çıktığında hemen yatağa girdi ve bir çocuk gibi derin bir uykuya daldı. O akşamki olaylar üzerinde hiçbir etki yapmamıştı. Beyni izlenimlere karşı kördü. Joe ile karşılaşmasının verdiği mutluluk o gece onu en çok sevindiren olay olmuştu, ama bir an sonra eski çamaşırcının varlığı ve konuşmaları onu rahatsız etmeye başlamıştı. Beş gün sonra büyük bir tutku ile sevdiği Güney Denizine gidecek olması onu hiç etkilemiyordu. Gözlerini kapattı ve sekiz saat deliksiz bir uyku uyudu. Huzursuz da değildi. Ne kımıldadı, ne de düş gördü. Uyumak onun için ferahlatıcı bir olaydı. Her sabah pişmanlık içinde uyanıyordu. Yaşam onu kaygılandırıp sıkıyor, boşuna geçirdiği zaman onu sinirlendiriyordu.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Ertesi sabah, «bak Joe,» diye karşıladı eski iş arkadaşını. «Yirmi sekizinci sokakta bir Fransız var. Çok para kazanmış ve Fransa'ya dönüyormuş. Yeri güzel, iyi yapılmış bir çamaşırhane var. Eğer istersen senin için bir başlangıç olabilir. Al şunu; kendine üst baş al ve saat onda o adamın bürosunda ol. Çamaşırhaneyi bana o buldu. Sana da gezdirir. Eğer gerçekten o fiyata değdiğini düşünürsen –On iki bin dolar istiyorlar– bana haber ver. Sana satın alırım. Hadi şimdi git. Çok işim var. Daha sonra görüşürüz.»

«Buraya bak Mart,» dedi beriki yavaşça. Siniri tepesine çıkmaya başlamıştı. «Ben buraya bu sabah seni görmeye geldim. Çamaşırhane almaya değil. Eski arkadaşlığımızın hatırı için konuşmaya geldim. Sen bana çamaşırhane almaya kalkıyorsun. Bak sana söyleyeyim... Çamaşırhanenle birlikte cehenneme kadar yolun var.»

Odadan çıkmak üzereydi ki, Martin onu kolundan yakalayıp içeri çekti.

«Bak buraya Joe,» dedi. «Eğer böyle davranırsan burnunun üstüne bir yumruk indiririm. Sırf eski arkadaşlığımızın hatırı için indiririm. Anlıyor musun?»

Joe onun elinden kurtulmak istedi, ama Martin kolunu bir türlü bırakmıyordu. Birbirlerine sıkıca sarılmış bir durumda odanın içinde dönüp durdular. Sonunda bir iskemleyi parçalayarak yere yuvarlandılar. Joe altta kalmış, elleriyle Martin'i tutuyordu. Martin de dizini onun göğsüne dayamıştı. Martin onu bıraktığında soluk soluğa kalmıştı.

«Şimdi bir dakika konuşalım,» dedi Martin. «Şu çamaşırhane işini bitirmek istiyorum. Sonra yine gelirsin ve eski dostluğumuzun hatırı için konuşuruz. Sana çok işimin olduğunu söylemiştim. Bak şunlara.»

Bir hizmetçi sabah postasını getirmiş ve bir yığın mektupla dergiyi masanın üstüne bırakmıştı.

«Bunları karıştırırken seninle nasıl konuşabilirim? Sen git şu çamaşırhane işini hallet. Sonra bir araya geliriz.»

«Peki,» dedi Joe isteksizce. «Beni atlattığını sanmıştım. Ama yanılmışım galiba. Ama beni yenemezsin Martin. Seni altedebilirim.»

«Bir gün eldivenleri giyer, dövüşürüz,» dedi Martin gülümseyerek.

«Elbette, çamaşırhaneyi bir yola sokar sokmaz.» Joe kolunu uzattı. «Görüyor musun şu kolun uzanışını? Seni paramparça eder.»

Çamaşırcının arkasından kapıyı kapattığında Martin derin soluk aldı. Gittikçe antisosyal bir insan oluyordu. Dürüst insanlarla bir arada olmak ona büyük bir acı veriyordu. Varlıkları Martin'i rahatsız ediyor, onlarla konuşma fikri onu ürpertiyordu. Ne zaman onlardan biriyle bir araya gelse, kurtulmak için hemen bir bahane aramaya başlıyordu.

Mektuplarını açmaya kalkmadı. Yarım saat kadar hiçbir şey yapmadan sandalyede oturdu. Belli belirsiz, yarı oluşmuş fikirler uzun aralıklarla aklına geliyor sonra hemen yok oluyorlardı.

Ayağa kalkıp mektuplarını karıştırmaya başladı, bir düzine imza isteği vardı. Bunları bir bakışta tanıyordu. Bir de para isteyen mektuplar. Devridaim makinesi yaptığını iddia edenden, dünyanın yüzeyinin boş bir kürenin içyüzü olduğunu, komünist koloni kurmak amacıyla Aşağı California yarımadasını satın almak için para isteyen bir adama kadar bir sürü deliden mektup geliyordu. Kendisini tanımak isteyen kadınlar da mektup yazıyordu. Bir tanesini eline alınca gülümsedi, çünkü kadın zarfın içine dindarlığını ve saygınlığını kanıtlamak için kilise kartını koymuştu.

Editörler ve yayımcılar da mektup yığınlarını arttırıyordu. Editörler yazıları için, yayımcılar kitapları için ayağına kapanıyorlardı. Varını yoğunu rehincide bırakarak yazdığı o zavallı yazılarının ardında koşuyorlardı. İngilizce yayım hakları, ya da yabancı yayınevlerinin avans olarak gönderdiği hiç beklenmedik çekler de çıkıyordu mektupların arasından. Kitaplarıyla ilgilenen memur üç kitabının Almanca çevirisinin haklarının satıldığını belirtiyor, ancak İsveççe baskılar için hiçbir şey alamayacaklarını, İsveç'in Bern Anlaşmasına dahil olmadığını açıklıyordu. Bir de kitaplarının Rusça çevirileri için nezaketen izin isteniyordu. Rusya da Bern anlaşmasının dışında idi.

Basın bürosundan gelen, gazetelerden kesilmiş yazıları eline aldı. Martin Eden modası ortalığı kasıp kavuruyordu. Bütün yaratıcı çalışmaları bir fırtına gibi halkı sürüklüyordu. Kipling gibi ölüme çok yakın olduğu bir zamanda bütün insanlar sürü anlayışıyla onu okumaya başlamışlardı. Aynı sürünün, eskiden yazılarının tek bir sözcüğünü bile anlamadan okuduğunu ama birkaç ay sonra birdenbire ayaklarına kapandığını düşündü. Kendi kendine sırıttı. Birkaç ay içinde insanlarda böyle bir fikir değişikliği yaratacak ne yapmıştı? Sürüyü kandıracaktı. Uzaklara, Güney Denizine gidecek, sazdan ev yapacak, hindistancevizi ve inci ticareti ile uğraşıp köpekbalığı avcılığına çıkacak, Taiohai vadisinde yaban keçilerinin peşinde koşacaktı.

O anda durumunun ne denli umutsuz olduğunu anladı. Gölgeler vadisinde olduğunu berrak gözlerle gördü. İçindeki bütün yaşama duygusu onu bırakıyor, ölüme itiyordu. Ne ka-

dar çok uyuduğunu ve uyumak istediğini tark etti. Eskiden uykudan nefret ederdi. Uykunun, yaşamın o değerli anlarını çaldığını düşünürdü. Yirmi dört saatte uykuya ayırdığı dört saat, onun yaşamından çalınan bir zamandı. Şimdi ise yaşamdan nefret ediyordu. Hiçbir tadı kalmamıştı. Umutsuzluğu buradaydı işte. Yaşamı özlemeyen bir yaşam bitmeye yüz tutmuştu. Belli belirsiz bir korunma içgüdüsü onu heyecanlandırdı. Bundan kurtulmalıydı. Çevresine göz gezdirdi. Eşyalarını toplamak işi onu korkutuyordu. Belki de bunu son anda yapmalıydı. Bu arada alışveriş yapabilirdi.

Şapkasını giyip dışarı çıktı. Bir silah dükkânına girerek bütün sabahını otomatik tüfekler, cephane ve balıkçılık malzemesi satın almakla geçirdi. Ticaret kuralları değişmişti. Bu iş için gerekli malzemeyi satın alması için Tahiti'ye gitmesi gerekiyordu. İsteklerini Avustralya'dan getirtebilirdi. Bu kararı sevinçle karşıladı. Herhangi bir işten kurtulmak onu sevindiriyordu. Memnun bir halde oteline döndü. Odasında rahat Morris sandalyesinde dinlenebileceği fikri içini aydınlattı. Ama kapıyı açıp içeri girdiğinde Joe'yu Morris sandalyesinde otururken görünce homurdandı.

Joe çamaşırhaneyi çok beğenmişti. Her şey çözümlenmişti. Ertesi gün çamaşırhaneyi satın alacaktı. Arkadaşı konuşurken Martin yatağın üzerine uzanıp gözlerini kapattı. Düşünceleri çok uzaklardaydı. Hatta ne düşündüğünü kendisi bile pek fark etmiyordu. Ancak büyük bir çaba gösterip Joe'ya karşılıklar veriyordu. İşte bu her zaman sevdiği arkadaşı Joe idi. Joe hayat doluydu. Bu fikir Martin'in içini sıktı. Joe kendisine ilerde bir gün boks eldivenlerini giyip hesaplaşacaklarını anımsattığında, nerede ise bağıracaktı.

«Unutma Joe, çamaşırhaneyi, Shelly Hot Springs'de konuştuğumuz kurallarla yöneteceksin.» dedi. «Fazla çalışmak yok. Gece de çalışılmayacak. Çocuklar işe alınmayacak. Herkese hak ettiği ücret verilecek.»

Joe başını sallayıp sallayıp cebinden bir defter çıkardı.

«Bak buraya. Bu sabah kahvaltıdan önce çalışma koşullarını hazırladım. Ne dersin?»

Onları yüksek sesle okudu, Martin de onayladığını bildirerek başını salladı. Bir yandan da Joe'nun ne zaman gideceğini düşünüyordu.

Uyandığında hava kararmaya başlamıştı. Yaşamın gerçeğini yavaş yavaş kavramaya başladı yeniden. Etrafına bakındı. Daldığı zaman Joe sessizce dışarı çıkmıştı herhalde. Çok düşünceli davranmış, diye düşündü. Sonra gözlerini kapayıp yeniden uyudu.

Onu izleyen günlerde Joe kendisini rahatsız etmeyecek kadar çamaşırhane işi ile ilgilendi. Yolculuktan ancak bir gün önce gazeteler onun da *Mariposa* ile gideceğini yazdılar. İçinde bir kez daha korunma hisse duyduğu bir zamanda doktora gidip muayene oldu. Hiçbir şeyi yoktu. Kalbi ve ciğerleri sağlamdı. Doktorun muayene edebildiği her organı normaldi.

«Hiçbir şeyiniz yok Bay Eden,» dedi doktor. «Kesinlikle hiçbir şeyiniz yok. İçtenlikle söyleyeyim ki sağlığınızı kıskandım. Şu göğe bakın! O enfes yapınızın sırrı midenizde. Bin kişide bir rastlanacak bir sağlığa sahipsiniz. Kazaları hesaba katmazsak yüz yaşına dek yaşarsınız.»

Martin, Lizzie'nin teşhisinin doğru olduğunu gördü. Vücudu sapasağlamdı. Bozuk olan 'düşünce mekanizması'ydı. Güney Denizine gitmekten başka bunu iyileştirilecek hiçbir şey yoktu. İşin kötü yanı yolculuğa çıkacağı tam şu anda içindeki gitme isteği de yok olmuştu. Yolculuk fikri ona hiçbir heyecan vermiyor, üstelik bunun büyük bir yorgunluk olacağını düşünüyordu. Şimdi gemide olsaydı ve yolculuğa çoktan başlamış olsalardı, kendini daha iyi hissedecekti.

Son gün korkunç bir mahkeme günü gibi geçti. Gazetede yolculuğa çıkacağını okuyan Bernard Higginbotham, Gertrude, çocuklar, Hermann von Schmidt ve Maria onu uğurlamaya gelmişlerdi. Daha bitireceği bir sürü işi, ödeyeceği faturası, görüşmesi gereken gazeteciler vardı. Lizze Connolly'ye gece okulunun kapısında acele veda edip uzaklaştı. Bütün gün çamaşırhane işiyle ilgilendiğinden kendini görmeye daha erken gelemeyen Joe'yu otelde kendisini beklerken buldu.

Daha fazla dayanamayacaktı. Sandalyenin koluna hırsla sarılıp yarım saat onunla konuştu.

«Biliyorsun Joe,» dedi. «Çamaşırhaneye hiçbir şekilde bağlı değilsin, istediğin zaman satıp parayı harcayabilirsin. Canın ne zaman işi bırakıp aylaklık etmek isterse, hemen çek git. Seni mutlu edecek şeyleri yap.»

Joe başını salladı.

«Benim için sürtmek bitti, teşekkür ederim. Aylaklık iyi hoş, ama tek bir derdi var... Kızlar. Elimde değil, ama ben kadınlarla olmak istiyorum, onlarsız yaşayamıyorum. Aylaklık yaparken hiçbiri yüzüme bakmıyor. Birçok kez, dans edilen, partiler verilen evlerin önünden geçtim. Kadınların kahkahalarını işitip pencerelerden beyaz giysilerini ve gülen yüzlerini seyrettim. Cehennem gibiydi o zamanlar. Ben dansetmekten, pikniğe gitmekten ay ışığı altında dolaşmaktan hoşlanıyorum. Benim işim çamaşırhanede çalışıp cebimi parayla doldurmak. Daha dün bir kızla karşılaştım. Yakında onunla evlenmeyi düşünüyorum. Bütün gün aklımda bu vardı. Enfes bir şey. Şimdiye kadar hiçbir kadında rastlamadığım iri gözleri ve yumuşak sesi onda buldum. Hey sen neden evlenmiyorsun? Ülkenin en güzel kızını alabilirsin.»

Martin gülümseyerek başını salladı. Herhangi bir insanın neden evlenmek isteyeceğini düşündü. Bir türlü anlayamadığı şaşırtıcı bir olaydı bu.

Yolculuk vakti geldiğinde *Mariposa*'nın güvertesinden kalabalığın arasında Lizzie Connolly'yi gördü. «Onu da birlikte götür,» dedi içinde bir ses. «İyi olmak kolay bir şey. Onu mutlu edersin.» Bir an bu düşünceye boyun eğecekmiş gibi oldu, sonra dehşetle ürperdi. Hatta paniğe kapıldı. Yorgun ruhu buna karşı çıkıyordu. İnleyerek güverteden ayrıldı. «Hastasın oğlum, çok hastasın!» Kamarasına gidip gemi limandan ayrılıncaya dek çıkmadı. Yemek salonuna indiğinde kaptanın yanındaki şeref sandalyesinin kendine ayrılmış olduğunu gördü. Gemideki en önemli insan olduğunu anlaması uzun sür-

medi. Öğleden sonrayı gözlerini kapatıp uyuklayarak güvertede bir sandalye üzerinde geçirdi ve o akşam erkenden yattı.

İkinci gün mide bulantıları geçen yolcular ortaya çıkmıştı. Onları gördükçe midesi daha çok bulandı. Ama onlara haksızlık ettiğinin de farkındaydı. İyi yürekli insanlar bunlar diye düşünmeye çalıştı. Öteki tüm burjuvalar gibi boş kafalı iyi yürekli insanlar. Onlarla konuşurken sıkılıyordu. Küçük yapay kafaları bomboştu. Gençlerin aşırı enerjileri ve heyecanları onu şaşırttı. Hiçbir zaman susmuyorlardı. Kaygısızca güvertede oynuyorlar, dolaşıyorlar, zıplayan yunuslara bakıp eğleniyorlardı.

Bol bol uyudu. Kahvaltıdan sonra güvertedeki sandalyesine oturup bir türlü bitiremediği dergiyi eline aldı. Sayfalar onu yoruyordu. İnsanların yazacak bu kadar çok şeyi nerden bulduklarını merak ederken yeniden uyuya kaldı. Öğle yemeğini bildiren gong çaldığında uyandığı için sinirlendi. Uyanık olmanın hiç de hoş bir yanı yoktu.

Bir ara kendisini miskinlikten kurtarmak istedi ve başkasaradaki tayfaların yanına gitti. Ama onun zamanından beri tayfalar da değişmişti sanki. Bu öküz kafalı kaygısız yaratıklarla hiçbir bağ kuramadı. Umutsuzluk içindeydi. Hiç kimse Martin Eden'i kendisi olduğu için istemiyordu. Bir zamanlar kendisini isteyen sınıfının üyeleri arasına da dönemiyordu. Artık Martin Eden onları istemiyordu. Tıpkı o budala birinci sınıf yolculara ve hareketli gençlere katlanamadığı gibi bunlara da katlanamıyordu.

Yaşam onun için, hasta bir insanın yorgun gözlerini acıtan güçlü beyaz bir ışık gibiydi. Bilinçli geçirdiği her anda çevresindeki yaşam çığ bir parlaklık gibi üstüne çöküyor ona acı veriyordu. Ömründe ilk kez Martin birinci sınıf bir kamarada yolculuk ediyordu. Gemilerde hep başkasaralarda, dümenin yanında, ya da kazanın siyah derinliklerinde bulunmuştu. O günlerde boğucu sıcağın içinde demir merdivenlerden tırmanırken beyaz giysileri içinde, hiçbir şey yapmadan eğlenen, güneşin ve serin rüzgârın altında uzanan, her an emir bekleyen bir uşağa durmadan bir şeyler ısmarlayan yolcular görmüştü. O za-

man bunların içinde bulundukları dünyanın cennet olduğunu sanmıştı. İşte şimdi kendisi gemideki en önemli insandı. Hepsinin ortasında, kaptanın sağında oturuyor, ama başkasaradaki ya da dümendeki o yitik cennetin özlemini çekiyordu. Yeni bir cennet bulamamış, üstelik eskisini de yitirmişti.

Şimdi kendisini heyecanlandırmaya, ilgisini çekecek bir şey bulmaya çalışıyordu. Subayların odasına girdi, ama çıktığında daha memnundu. Görevli subayla konuştu. Zeki bir insandı, hemen sosyalist propaganda yapmaya başlamış, eline birkaç broşürle, bildiri sıkıştırmıştı. Köle ahlakçılığını anlatan adamı dinlerken Nietzsche'nin felsefesini düşündü. Neye yaramıştı bu? Nietzsche'nin çılgınca pasajlarından birini, bir delinin gerçeğe inanmayışını anlattığı bir bölüm aklına geldi. Belki de hiçbir şey gerçek değildi. Gerçek diye bir şey yoktu. Ama kafası hemen yoruldu ve sandalyesine dönüp uyuklamaya başladı.

Gemide yeterince huzursuzdu, ama şimdi içini başka bir sıkıntı kaplamıştı. Gemi Tahiti'ye varınca ne olacaktı? Ticaret malzemeleri ısmarlaması, Marquesalar'a giden bir yelkenli bulması, bunun gibi bin bir iş yapması gerekiyordu. Ne zaman düşünmeye çalışsa bir sürü tehlike gözünün önüne geliyordu. Aslında o gölgeler vadisinde idi ve en büyük tehlike hiçbir şeyden korkmamasıydı. Hiçbir şeyden korkmadığı için karanlığın içine gittikçe daha çok gömülüyordu. Yaşamın eskiden sevdiği yönleri artık ona hiçbir tat vermiyordu. *Mariposa* kuzeydoğu rüzgârlarını almaya başlamıştı. Bir zamanlar onu sarhoş eden bu rüzgâr şimdi rahatsız ediyordu. Eski günlerinin ve gecelerinin yoldaşından kurtulmak için sandalyesini içeri taşıttı. *Mariposa* Ekvator'un durgun havasına girdiğinde Martin eskisinden daha da huzursuzdu. Artık uyuyamıyordu. Uykuya doymuştu. Uyanık durması yaşamın beyaz parlaklığına katlanması gerekiyordu. Gemide dolaştı. Hava yapışkan, ıslak ve boğucuydu. Yaşamak ona azap veriyordu. Buna katlanamayacak bir duruma gelinceye dek güvertede dolaştı. Sonra sandalyesine oturdu. Dergiyi bitirmeye zorladı kendini. Ve geminin kü-

tüphanesinden birkaç şiir kitabı aldı. Ama ne onlar, ne de yürümek Martin'i oyalamadı.

Akşam yemeğinden sonra uzun bir süre güvertede kaldı. Bunun da bir yararı olmadı. Çünkü yatağa yattığında uyuması olanaksızdı. Bitmez tükenmez yaşam onu eziyordu. Elektrik lambasını açtı ve okumaya çalıştı. Kitaplardan biri Swinburne'undu. Yatakta yatıp sayfaları çevirdi ve birden ilgiyle okuduğunu fark etti. Bir bölümü bitirdi, devam etmek istedi ama yine aynı bölüme döndü. Kitabı göğsünün üstüne koyup yeniden düşünmeye başladı. Evet buydu işte! Daha önce aklına gelmemesi garipti. Yaşamın anlamı buydu. Şimdiye dek fark etmemişti ama Swinburne bunu ona gösteriyordu. Dinlenmek istiyordu. Kamaranın açık lombozuna baktı. Yeterince genişti. Haftalar boyunca ilk kez mutluluk duydu. Sonunda hastalığının çaresini bulmuştu. Kitabı eline alıp az önceki bölümü yüksek sesle okudu.

Yaşama olan aşırı sevgimizden,
Umut ve korkudan kurtulan bizler,
Hiçbir yaşamın sonsuz olmadığı,
Ölülerin asla dirilmediği,
En yorgun ırmak bile
Denizle birleştiği için,
Tanrılara şükranlarımızı sunarız.

Açık lomboza yeniden baktı. Swinburne ona anahtarı vermişti. Yaşam kötüydü, daha doğrusu çekilmez bir hal almıştı. 'Ölülerin asla dirilmediği!' Bu dize onda derin bir şükran duygusu uyandırdı. Evrendeki yararlı tek şey buydu. Yaşam ıstırap veren bir yorgunluğa döndüğünde ölüm sonsuz uykusuyla bütün acıları dindirmeye hazırdı. Daha fazla ne bekliyordu? Gitme zamanı gelmişti.

Ayağa kalkıp başını lombozdan dışarı çıkarttı ve beyaz köpüklü denize baktı. *Mariposa* tıklım tıklım doluydu. Elleri ile tutunarak ayaklarını suya indirebilirdi. Sessizce aşağıya kayardı.

Kimse işitmezdi. Bir dalga yüzünü ıslattı. Dudaklarındaki tuzun tadı hoşuna gitti. Bir kuğu şarkısı yazmayı düşündü ama sonra gülerek vazgeçti. Zamanı yoktu. Gitmek için sabırsızlanıyordu. Kendisini ele vermemesi için odasındaki ışığı söndürerek lombozdan önce ayaklarını çıkarttı. Omuzları geçmiyordu. Kollarını tek tek dışarı çıkarmak için geri çekildi. Geminin bir yalpası ona yardım etti ve kendini dışarıda, ellerinden asılı buldu. Ayaklarını suya değdirince ellerini de bıraktı. Artık suyun beyaz köpükleri arasındaydı. *Mariposa*'nın bordası yer yer aydınlık lombozlarla delinmiş karanlık bir duvar gibi önünden geçip gitti. Amma da acele ediyordu. Daha bunu düşünürken geminin pupasında kaynaşan köpüklerin arasında buldu kendini.

Beyaz vücuduna bir bonita saldırınca kahkaha ile güldü. Vücudundan bir parça alıp götürmüştü. Hissettiği acı, neden orada olduğunu anımsatmaya yetti. *Mariposa*'nın ışıkları uzakta silinmeye başlamıştı. Sanki amacı bin mil uzaktaki en yakın karaya çıkmakmış gibi güvenle yüzdüğünü fark etti.

Elinde olmadan harekete geçen yaşama içgüdüsüydü bu. Yüzmekten vazgeçti ama suyun burnuna geldiğini hissedince kollarını hemen oynatmaya başladı. Yaşama hırsı diye düşündü. Sonra bu düşüncesiyle alay etti. Evet iradesi vardı. Son bir çaba ile kendini mahvedecek ve artık var olmaktan vazgeçecek kadar güçlüydü bu irade. Durumunu değiştirip dikey bir duruma geldi. Ciğerlerindeki havayı boşaltmaya çalışarak tepesindeki sessiz yıldızlara baktı. Ellerinin ve ayaklarının hızlı bir hareketi ile omuzlarını ve göğsünün yarısını suyun üstüne çıkardı. Bu hızla dalabilmek için yaptığı bir hareketti. Sonra kendini bıraktı ve beyaz bir heykel gibi denizin derinliklerine indi. Uyuşturulmak isteyen bir insan gibi bile bile suyu ciğerlerine çekti. Elinde olmadan kolları ve bacakları çırpınıp onu suyun yüzüne çıkarmaya çalıştı.

Yıldızları yeniden başının üstünde hissettiğinde yaşama hırsı, diye düşündü tiksinerek. Soluk almamaya çalıştı. Başka bir yol deneyecekti. Ciğerlerini iyice hava ile doldurdu. Bu onu daha da derine götürürdü. Başı önde, suya daldı ve var gücüyle yüzdü. Derine, daha derine indi. Gözleri açıktı, yan taraftan

geçen bir bonitanın parlak kuyruğunu seyretti. Yüzerken, bir yandan da kendisine saldırmamaları için dua ediyordu. Duyacağı bir ıstırap iradesini kırabilirdi. Ama saldırmadılar ve yaşamın kendisine gösterdiği bu son iyiliğe karşı şükran duydu.

Kolları ve bacakları yorgunluktan hareket edemeyecek bir hale gelinceye dek derine indi. Kulaklarının üzerindeki basınç canını acıtıyor, başını döndürüyordu. İradesi zayıflamaya başlamıştı ama kollarını ve bacaklarını kendisini daha derine götürmesi için zorladı. En sonunda, ciğerlerindeki hava dışarı boşaldı. Hava kabarcıkları küçük balonlar gibi yanaklarının ve gözlerinin önünden yukarı çıkmaya başladı. Bunu acı ve çırpınma izledi. Bu ölümün verdiği bir ıstırap değil diye düşündü. Ölüm acı vermezdi. Bu korkunç boğucu duygu yaşamanın getirdiği bir şey, hayatın ona indirdiği son darbeydi.

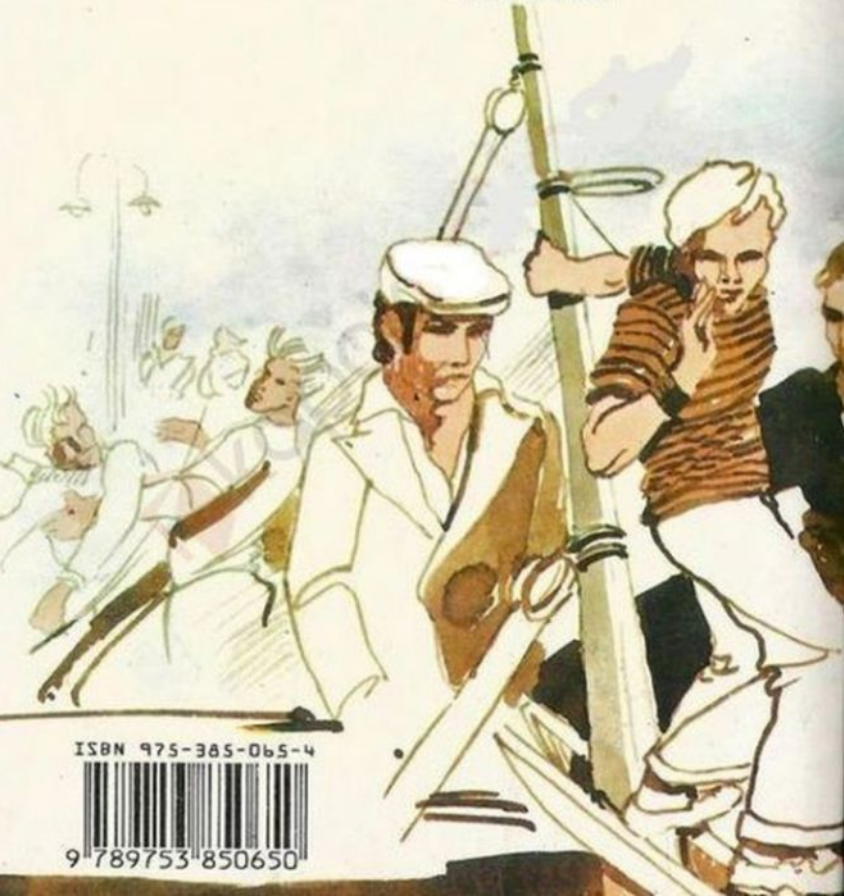
Elleri ve ayakları zayıf kımıltılarla çırpınmaya başladı. Ama onları ve bu çırpınmayı getiren yaşama hırsını kandırmıştı. Çok derindeydi. Onu su üstüne çıkarmayı asla başaramayacaklardı. Hayaller denizinde tembel tembel yüzüyor gibiydi. Renkler ve bir parlaklık sardı çevresini. Neydi bu? Bir fenere benziyordu. Beyninin içinde beyaz parlak bir ışıkla ortalığı aydınlatan bir fenerdi bu. Parlaklık daha da arttı. Büyük bir gürültü işitti. Sanki upuzun merdivenlerden aşağı yuvarlanıyordu. Aşağılarda bir yere, karanlığın içine düştü. Bu kadarını biliyordu. Karanlığın içindeydi. Bunu bildiği an başka bir şey bilemedi.

SON

Martin Eden için neden biraz üzülmeyeyim? Martin Eden bendim. Martin Eden bir bireyci idi, bense bir Sosyalist. İşte bu nedenden ben yaşamaya devam ediyorum ve işte bu nedenden Martin Eden öldü.

...Bu kitap bireyciliğe bir saldırıdır. Martin Eden, başkalarının ihtiyaçlarının farkına varmayan aşırı bir bireycidir. Hayalleri kayboldu-ğunda, uğrunda yaşıyacağı hiçbir şey kalmaz.

Jack London

ISBN 975-385-065-4

9 789753 850650